

TC
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ORTAK TARIM POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE
DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TÜRK TARIM
POLİTİKALARI

Zühra Çam

2501050191

TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr.Havva Tunç Çelebi

İstanbul, 2009

ÖZ

Bu çalışmada Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmaları sonrasında rekabet piyasalarına açılan Ortak Tarım Politikası ve reform süreçleri açıklanarak, rekabet piyasalarına açılmanın nedenleri ortaya konmaya çalışılmış. Dünya Ticaret Örgütü'nün değişime zorlayan kurumsal yapısı ve değişimin yaşandığı Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar Konferansları incelenerek ortak tarım politikasının değişen yapısı irdelenmiştir.

Bu çerçevede son bölümde Avrupa Birliğine aday olan Türkiye'nin tarımsal yapısı, Ortak Tarım Politikası ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasına uyum çalışmaları açıklanmıştır.

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate Common Agriculture Policy that change after World Trade Organization Agriculture Agreements. By explaining the structure of Common Agriculture Policy and innovation processes, the reason of spread through the markets of competition were tried to explain. The changing structure of Common Agriculture policy was studied by inspecting World Trade Organization's institutional structure of constrain to change and having changing World Trade Organization Ministers Conferences.

In this perspective, in the last section agricultural structure of Turkey, the candidate of European Union, their adaptation of Common Agricultural Policy and World Trade Organization Agriculture Agreements were studied.

İÇİNDEKİLER

ÖZ / ABSTRACAT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTAK TARIM POLİTİKASI

1.1.Ortak Tarım Politikasının Oluşumu	2
1.2. Ortak Tarım Politikasının Amaçları.....	4
1.3.Ortak Tarım Politikasının İlkeleri	6
1.3.1.Tek İç Pazar İlkesi.....	7
1.3.2.Topluluk Tercih İlkesi.....	8
1.3.3.Ortak Mali Sorumluluk İlkesi	9
1.4.Ortak Tarım Politikasının İşleyişi	9
1.4.1.Karar Alma Yöntemleri.....	10
1.4.2.Ortak Piyasa Düzenleri	13
1.4.3.Piyasa ve Fiyat Politikaları.....	16
1.4.3.1.Ortak Fiyat Sistemi	17
1.4.3.1.1.İç Piyasalara Yönelik Ortak Fiyatlar.....	17
1.4.3.1.1.1.Hedef Fiyatlar.....	17
1.4.3.1.1.2.Müdahale Fiyatları	18
1.4.3.1.2.Dış Piyasalara Yönelik Piyasalara Politikalar.....	19
1.4.3.1.2.1.İthalat Politikası Yönelik Fiyatlar	19
1.4.3.1.2.1.1.Eşik Fiyatlar	19
1.4.3.1.2.1.2.Prelevmanlar	20
1.4.3.1.2.2.İhracat Politikası Kapsamında Ortak Fiyatlar	20
1.4.3.1.2.2.1.İhracat İadeleri (Sübvansiyonları).....	20

1.4.3.1.2.2.2.İhracat Vergileri	21
1.4.3.2.Doğrudan Ödemeler	22
1.4.3.2.1. Ek Yardımlar ve Götürü Yardımlar	22
1.4.3.2.2.Üretim Desteği, İşleme Desteği, Tüketim Desteği ve Depolama Desteği	23
1.4.3.2.3.Yeşil Kutu Önlemleri ve Tek Ödeme Planı	25
1.5.Ortak Tarım Politikasının Para Sistemi.....	27
1.5.1.Hesap Birimi	28
1.5.2.Avrupa Para Sistemi.....	29
1.5.3.Euro ve Sonrası	31
1.6.Yapısal Politikalar	32
1.6.1.Genel İçerikli Düzenlemeler(1968–1975)	33
1.6.2.Bölgesel ve Sektörel İçerikli Düzenlemeler (1975–1988).....	34
1.6.3.Kırsal Kalkınma (1988–1999)	36
1.6.4.Gündem 2000 ve Kırsal Kalkınma (2000–2006).....	38
1.6.5. Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası (2003–2007)	40
1.6.6. 2007–2013 Kırsal Kalkınma Politikası	44
1.7.Ortak Tarım Politikasını ve Finansman Mekanizması.....	46
1.7.1.Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA)	48
1.7.1.1.Garanti Bölümü	49
1.7.1.2.Yönlendirme Bölümü.....	51
1.7.2.Diğer Finansman Kaynakları	53

İKİNCİ BÖLÜM

ORTAK TARIM POLİTİKASI REFORMLARI

2.1.OTP Reformlarının Nedenleri.....	55
2.2.Ortak Tarım Politikası Reformları	56
2.2.1.1968-1989 Dönemi	58
2.2.1.1.Mansholt Planı	58
2.2.1.2.Topluluğun Genişlemesi (1973–1983).....	59
2.2.1.3.Delors Planı ve Bütçe Dengeleyiciler (1984–1989)	61
2.2.2. 1990–1996 Dönemi.....	64
2.2.2.1. Mac Sharry Reformları	65

2.2.2.1.1. Destek Fiyatlarının İndirilmesi	65
2.2.2.1.2. Telafi Edici Ödemeler	66
2.2.2.1.3. Eşlik Edici Tedbirler	69
2.2.2.2. Uruguay Round ve DTÖ Tarım Anlaşması	72
2.2.2.2.1. Pazara Giriş: İthalat kuralları ve Tarifelendirme	72
2.2.2.2.2. İhracat Rekabeti İhracat Sübvansiyonları	73
2.2.2.2.3. Tarımsal Destekleme	74
2.2.3. 1997–2003 Gündem 2000	76
2.2.3.1. Ekilebilir Ürünler	77
2.2.3.2. Sığır Eti	79
2.2.3.3. Süt Ürünleri	81
2.2.3.4. Akdeniz Ürünleri (Şarap, Tütün ve Zeytinyağı)	83
2.2.3.4.1. Şarap Piyasası	83
2.2.3.4.2. Tütün Piyasası	85
2.2.3.4.3. Zeytinyağı Piyasası	86
2.2.3.5. Ortak Piyasa Düzenlerine Yönelik Düzenlemeler: Yatay Tüzük ...	87
2.2.3.6. Kırsal Kalkınma Tedbirleri	88
2.2.3.7. Aday Ülkelerin OTP'ye Uyumu	90
2.2.4. 2003 Reformları	92
2.2.4.1. Tek Ödeme Planı ve Çapraz Uyum	94
2.2.4.2. Mali Disiplin ve Modülasyon	98
2.2.4.3. Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası	100
2.2.4.4. Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Reformlar	104
2.2.4.4.1. Tahıllar	104
2.2.4.4.2. Durum Buğdayı	105
2.2.4.4.3. Proteinli Bitkiler (Bezelye, Fasulye, Tatlı Bakla)	106
2.2.4.4.4. Pirinç	107
2.2.4.4.5. Kabuklu Yemişler (Badem, Fındık, Ceviz, Fıstık)	108
2.2.4.4.6. Enerji Bitkileri	108
2.2.4.4.7. Nişastalık Patates	109
2.2.4.4.8. Kurutulmuş Yem Bitkileri	110
2.2.4.4.9. Kurutma Yardımı	110
2.2.4.4.10. Süt ve Süt Ürünleri	111

2.2.4.4.11. Sığır ve Dana Eti	113
2.2.5. İkinci Dalga Ortak Tarım Politikası Reformu.....	114
2.2.5.1.Pamuk.....	114
2.2.5.2.Zeytinyağı	116
2.2.5.3.Tütün	117
2.2.5.4.Şerbetçi Otu.....	118
2.2.6. Diğer Gelişmeler	119
2.2.6.1. 2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikası.....	119
2.2.6.2.Şeker Rejimi Reformu	123
2.2.7.2006 Yılı Düzenlemeleri	127
2.2.7.1.Kırsal Kalkınmaya İlişkin Düzenlemeler.....	127
2.2.7.2.Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Reformlar.....	128
2.2.7.3.Tarım Ürünlerinin Kalitesi, Ormancılık ve Organik Tarıma İlişkin Düzenlemeler	129
2.2.8. 2007 Gelişmeleri	131
2.2.8.1.Şarap Piyasası	131
2.2.8.2.Şeker Reformu	135
2.2.8.3.Sebze ve Meyve Sektörü.....	137
2.2.8.4.Pamuk.....	140
2.2.8.5.Ortak Tarım Politikası Reformu Sağlık (Health Check) Taraması.....	142

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TARIM ANLAŞMALARİ: TOPLULUK TARIMI	145
3.1.Dünya Ticaret Örgütü	145
3.1.1. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları (GATT)	146
3.1.1.1.GATT'ın Amaçları.....	147
3.1.1.2.GATT'ın İlkeleri	147
3.1.1.3.GATT'a Katılım Süreci	148
3.1.1.4.GATT'ın Yapısı	149
3.1.1.5.GATT Müzakere Turları.....	150
3.1.1.6.Uruguay Round ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	152
3.1.2.Dünya Ticaret Örgütü	154

3.1.2.1.Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları.....	155
3.1.2.2.Dünya Ticaret Örgütünün İlkeleri.....	155
3.1.2.3.DTÖ' nün Görevleri ve Yapısı.....	156
3.1.2.3.1.Anlaşmazlıkların Giderilmesi Mekanizması.....	159
3.1.2.3.2.Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi (TPRB).....	161
3.1.2.3.3. “Built-in” ve “Stand Stil” İlkeleri	162
3.1.2.3.4. DTÖ'ye Katılım Süreci	163
3.1.2.4 Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları.....	164
3.2.Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması.....	165
3.2.1.Pazara Giriş	166
3.2.3.İhracat Sübvansiyonu	170
3.3. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Bakanlar Konferansları	172
3.3.1. Doha Kalkınma Gündemi	172
3.3.2.Cancun V.Bakanlar Konferansı	174
3.3.3.Cenevre Çerçeve Antlaşması	177
3.3.4.Hong Kong Bakanlar Konferansı.....	179
3.3.5.Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonrası.....	182
3.4.Dünya Ticaret Örgütü ve Ortak Tarım Politikası.....	186
3.4.1.DTÖ ve AB'nin Tarım Politikası Alanındaki İlişkileri	187
3.4.2.DTÖ'nün OTP Üzerindeki Etkileri	194
3.4.3.DTÖ'nün OTP Üzerindeki Etkisinin Kökeni	197

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLULUK TARIM POLİTİKASININ TÜRK TARIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	199
4.1.Türk Tarımının Genel Durumu	199
4.2.Topluluk Tarım Politikası ve Türk Tarımı.....	203
4.3.Dünya Ticaret Örgütü ve Türk Tarımı.....	206
4.3.1.Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonrası Tarım Anlaşması ve Türk Tarımı.....	208
SONUÇ.....	210
KAYNAKÇA	212

ÖNSÖZ

Ortak Tarım Politikası “gıda güvenliği” sağlama nedeniyle Avrupa Birliği’nin tüm politika alanlarının aksine “korumacı” bir yapıdaydı. Korumacı politikayla kendine yeterliliği sağlayan tarım politikası, rekabet piyasalarına açılarak ekonomik bir güç haline getirilmeye çalışılmıştır.

Rekabet piyasalarına açılma, desteklemelere alışan ve AB içinde politik gücü olan çiftçilerle kolay sağlanamamıştır. Bu nedenle AB, Mansholt reformundan itibaren yapısal sorunlar olduğunu ve fiyat indirimleri yapılması gerektiğini her fırsatta belirtse de tarım lobileri nedeniyle küçük önlemler alınabilmiş, tam anlamıyla rekabet piyasalarına açılma gerçekleştirilememiştir.

Ortak tarım politikasının dış ticarete yönelik desteklemeleri dünya tarımının ticaret yapısını bozmaya başlayınca, Gelişme Yolundaki ülkelerin tepkilerine neden olmuş ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasıyla Avrupa Birliği’nin gerçekleştiremediği rekabet piyasalarına açılma süreci başlamıştır. Bu sürecin ilk ipuçları da; üretimden bağımsız desteklemeleri içeren Tek Ödeme Planı, müdahale fiyatlarını kaldırılması ve çapraz uyum gibi düzenlemelerdir.

Ortak Tarım Politikasının, Dünya Ticaret Örgütü’nün baskıları nedeniyle rekabet piyasalarına açıldığını belirtsek de bu süreç de Avrupa Birliği bütçesinin yarısını oluşturan ortak tarım politikası harcamaları da etkili olmuştur.

Bu çerçevede bu tezin amacı Ortak Tarım Politikasının; pazar ve fiyat politikalarından, ilkelerine ve amaçlarına kadar değişen yapısı ele alınarak reform çalışmalarını ve yeni oluşan Ortak Tarım Politikasını açıklamaktır.

Tez konumum seçimimde ve çalışmalarımda destek veren Prof.Dr.Havva Tunç’a, katkılarından dolayı arkadaşım Birgül Özdemir’e ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen Ali İhsan,Fatma ve Aylin Çam olmak üzere aileme çok teşekkür ederim.

Zühra Çam

16.07.2008

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
TABLO 1: AB'inde Tahıllar, Tereyağı, Şeker ve Sığır Etinde Kendine Yeterlilik Gelişimi(%)	6
TABLO 2: Ortak Piyasa DŐzenlerinde ŐrŐn Bazlı Sınıflandırma	16
TABLO 3: Ortak Tarım Politikası Harcamaları	27
TABLO 4: OTP Maliyet Yapısı	48
TABLO 5: Sığır Eti ve tTereyağının MŐdahale Stokları	63
TABLO 6: Tereyağı ve Dana Eti Stoklarında Gelişim	63
TABLO 7: Ortak Tarım Politikası Harcamalarının Gelişimi	64
TABLO 8:Yıllık Desteklerin Dağılımı	91
TABLO 9:Ulusal Tavanlar(AB-15)(Milyon euro)	95
TABLO 10:AB BŐtçe Harcamaları (1958-2008)	196
TABLO 11: TŐrkiye'de Tarım'ın GSMH'da ve İstihdamdaki payı	199
TABLO 12: TŐrkiye'de Tarımsal BŐyŐme	201
TABLO 13: TŐrkiye'de Tarımın Dış Ticaret İçindeki Payı (Milyar \$)	202

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AHO	: Anlaşmazlıkların Halli Organı
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
ARIP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
ATA	: Avrupa Topluluğu Anlaşması
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BSE	: Deli Dana Hastalığı
COM	: Komisyon
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DGD	: Doğrudan Gelir Ödemeleri
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAFRD	: Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu
EAGÜ	: En Az Gelişmiş Ülkeler
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EMS	: Avrupa Para Sistemi
FDE	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
FSE	: Avrupa Sosyal Fonu
FEOGA	: Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları
GATS	: Mal ve Hizmet Ticareti Anlaşması
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler

GYÜ	Gelişme Yolundaki Ülkeler
IMF	Uluslararası Para Fonu
HB	Hesap Birimi
ITO	Uluslar arası Ticaret Örgütü
MDAÜ	Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri
OTP	Ortak Tarım Politikası
SAPARD	Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı
TDÖ	Topluluk Destek Ölçümü
TPRB	Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi
TRİPS	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları
UP	Ulusal Program

GİRİŞ

Tarım piyasasının, doğal koşullara bağımlılığı ve insanların beslenme kapasiteleri sınırlı olmasından kaynaklanan arz ve talep esnekliğinin katılığı, tarım piyasasında istikrarsızlığa yol açmaktadır. Tarım piyasasının istikrarsızlığı ise basit bir zarar durumu ile değil, kıtlık gibi bir hayati sorunla sonuçlanabilmektedir.

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası yoğun kıtlık dönemlerini yaşadığı için Avrupa Birliği'nin ilk oluşturduğu politika alanı “tarım” olmuştur. Tarım piyasasının bu hassas yapısı nedeniyle de diğer politikaların aksine korumacı bir yapı oluşturulmuştur.

Korumacı yapının sonucu; endişelenilenin aksine kıtlık yerine “aşırı üretim” olmuş, tarım harcamaları artmış ve ihracat sübvansiyonları nedeniyle düşen ihracat fiyatları, dünya tarım piyasalarını zarar vermeye başlamıştır. Bu nedenle AB, reform çalışmalarıyla bu yapıyı düzeltmeye çalışmış ancak tarım lobileri nedeniyle gerçekleştirememiştir.

Söz konusu etkilerin artmasıyla Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar Konferanslarında; Gelişme Yolundaki Ülkelerin baskıları artmış, “konsensus” ve “bir oy bir ülke”ye dayanan işleyiş yapısıyla Dünya Ticaret Örgütü, ticaretin serbestleşmesi için kararlar alınmıştır.

Bu çerçeve de ilk bölümde Ortak Tarım Politikası; ilkeleri, amaçları, pazar ve fiyat politikaları, finansal sistemi, reformların etkileri ve sonuçları göz önüne alınarak açıklanmıştır.

İkinci bölümde Ortak Tarım Politikasını reforma iten nedenleri ve reform süreci açıklanarak Ortak Tarım Politikasının rekabet piyasaları açılma süreci anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise ortak tarım politikasını rekabet piyasalarına açan Dünya Ticaret Örgütü'nün yapısı; Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması'dan itibaren anlatılmış ve değişimin yaşandığı Bakanlar Konferanslarının toplanması, Konferanslarda yaşanan tartışmalar ve alınan kararlar açıklanarak, bu değişimin kolay sağlanmadığı irdelenmiştir.

Dördüncü bölüm olan son bölümde, hem Dünya Ticaret Örgütü üyesi olan hem de Avrupa Birliği'ne aday ülke olan Türkiye'nin tarım piyasası, Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması gereği tarım uymak zorunda olduğu taahhütleri ve Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTAK TARIM POLİTİKASI

1.1.Ortak Tarım Politikasının Oluşumu

İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'nın tekrar kalkınması ve yeniden silahlanmasını önlemek amacıyla Fransa, Almanya ve İtalya kömür-çelik üretiminin tek yapı altında toplanmasını önermiştir. Bu öneri Fransa, Federal Almanya ve İtalya'nın 18 Nisan 1951'de imzaladığı Paris Antlaşmasıyla 1952'de yürürlüğe girmiş ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur.

AKÇT'yle başlayan kömür ve çelik sektörlerindeki işbirliği, diğer sektörlerde de işbirliğine gidilebileceği görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin 1951'de Fransa Tarım Bakanı Pierre Pflimin buğday, şeker, şarap ve süt ürünlerinde tarım ortak pazarının kurulmasını AKÇT gibi örgütlenmesini dile getirmiştir.¹ Ayrıca ilerleyen yıllarda tarımın yanı sıra savunma, ulaştırma ve enerji alanlarında yeni örgütlerin kurulmasına yönelik tartışmalar ortaya çıkmıştır.

Bu tartışmalar 1955'te Meksika'da ve 1956'da Venedik'te yapılan toplantılarda tarım için Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), savunma için Batı Avrupa Birliği (BAB) ve enerji için Eurotom'un kurulması kararı alınarak sonuçlandırılmıştır.25 Mart 1957'de ise Roma Antlaşmasıyla AET ile Eurotom resmen hayata geçirilmiştir.

Roma Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'nin kurucu ülkeleri olan Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya ortak pazarın enerji, tarım ve ulaştırma sektörlerinde oluşturmayı ve ilk olarak da "tarım" ortak pazarının oluşturulması amaçlamışlardır. Bunun nedeni, savaş sonrasında Topluluk nüfusunun çoğunluğunun tarım sektöründe çalışması ve Avrupa'nın gelişimi için çiftçilerin gelir düzeylerinin artırılması gerekliliğinin yanı sıra savaş sonrasında yaşanan yoğun kıtlık nedeniyle Avrupa'nın gıda açısından yetersiz oluşudur. Bu yetersizlik nedeniyle Avrupa, Amerika'dan gıda yardımı almış ve bu yardımın karşılığı olarak Amerikan filmlerini

¹ Beril Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der: Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Yayıncılık, Ekim 2003, s.49.

gösterime sunmak zorunda kalmıştır.²Bu yüzden Avrupalılar “Topluluk” olmanın ilk şartını gıda güvenliğinin sağlanması olarak görmüşler ve ilk olarak da ortak tarım politikasını oluşturmaya karar vermişlerdir. Ancak ülkeler arasındaki tarım politikaları ve piyasa yapıları arasında büyük farklılıklar vardır:

Örneğin;

Belçikalı çiftçinin ortalama geliri, İtalyan çiftçinin ortalama gelirinden 3 kat daha fazla, tarımın safi ulusal hâsılaya katkısı Belçika’da %8,4, İtalya’da %23, toplam üretimde tarımın payı Fransa’da %30, İtalya’da %31 iken Almanya’da %15’ti. Almanya tarım sektörünü ithalat vergileriyle ve kotalarıyla korurken Fransa ve Hollanda ise net ihracatçı konumundaydı ve ihracat kotaları kullanılmaktaydı.³

İşte bu farklılıklar ve bu farklılıklardan doğan tartışmalar Roma Antlaşmasında 39/1 maddesinde belirlenen amaçlarla ve üye olmayan ülkelere uygulanacak gümrük tarifeleri ve rekabet kurallarının belirlenmesiyle giderilememiştir.

Söz konusu nedenle 3–12 Temmuz 1958’de İtalya’nın Stresa kentinde Stresa Tarım Konferansı yapılmıştır. Konferans’ta üye ülke tarım bakanlarının belirttiği ulusal politikalara, tarımsal kaynaklara ve ihtiyaçlara göre Roma Antlaşmasının belirlenen amaçlarına ilaveler ve ek açıklamalar getirilmiştir. Ayrıca ortak tarım politikasının gelecekteki durumu hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Stresa konferansı sonrası, Bakanlar Konseyi 1960’da toplantı düzenleyerek ortak tarım politikası ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelere, 16 Ocak 1962’de ortak tarım politikasını düzenleyici kuralların belirlenmesi ve Ağustos 1962’de hububat, domuz eti, süt ürünleri, sebzeler ve şarap için ortak bir pazar organizasyonunun, aşamalı olarak kurulmasıyla devam edilmiştir. Ayrıca ortak tarım politikasının finansmanı, tarım ürünlerinin ticareti ve rekabet kuraları da saptanmıştır.

Böylece Roma Antlaşmasında genel çerçevesi çizilen ortak tarım politikası, resmen uygulanmaya konmuştur. Günümüzdeki ortak tarım politikasının oluşumu ise uzun yıllar süren müzakereler sonucunda oluşturulmuştur.

² Ahmet Şahinöz, “Tarım Politikaları ve Rekabet”, **Perşembe Konferansları 14**, Ankara: Rekabet Kurumu, 2004, s.67.

³ Havva Tunç, “AT Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Avrupa Topluluğunun Ortak Politikası ve Türk Tarımı”, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 1990), s.60.

1.2. Ortak Tarım Politikasının Amaçları

Roma Antlaşmasının 39 ve 47 maddelerinde, ortak tarım politikasının amaçları ve amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılacak yöntemler belirtilmiştir.

Roma Antlaşmasının 39. maddesinde ortak tarım politikasının amaçları;

- tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve üretim faktörlerinin özellikle de işgücünün en uygun kullanımının ve verimliliğin artırılması
- tarımsal nüfusun yaşam düzeyinin özellikle tarımda çalışanların gelirlerinin artırılması yoluyla yükseltilmesi
- piyasaların istikrarlı hale getirilmesi
- düzenli bir ürün arzının garanti altına alınması
- tarım ürünlerinin tüketiciye uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması

olarak belirtilmiştir.

Amaçları tek tek ele alırsak;

İlk amaçla, üretimin rasyonel hale gelmesi ve üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün optimal kullanılmasını görmekteyiz. Üretimin rasyonel hale getirilmesinden kastedilen, Birliğin uzmanlaştığı mallarda üretimi yoğunlaştırmak, bölgesel uzmanlığı ilerletmek ve verilen yardım koşullarının diğerinin harcanmasında artışa yol açmayacak şekilde mal gruplarına destek sağlamaktır.⁴

Üretim faktörlerinin özellikle “emeğin en uygun kullanımının sağlanması” amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrası, tarımda büyük bir işsizliğin yaşanması nedeniyle konmuştur. Bu amaç, yapısal politikalar aracılığıyla alınan tedbirlerle uygulanmaya çalışılmıştır. Örneğin 1988 yılında ilk yapısal politikalardan biri olarak 55 yaşın üstündeki çiftçilerin üretimden çekilmesi öngörülmüştür

İkinci amaca baktığımızda üretimin rasyonelleştirilmesi ve emeğin optimal kullanımı ile yani birinci amacın gerçekleştirilmesiyle gelirler artacağından çiftçilerin yaşam düzeyleri artacaktır. Yani ilk amaca bağlı bir amaç söz konusudur.

Üçüncü amaç olan piyasa istikrarı; iklim koşullarına, talep elastikiyetine ve mevsimsel değişimlere bağlı olduğundan stok maliyetine katlanarak, yıl boyunca

⁴ Havva Tunç, “1990 Yılına Giderken Avrupa Topluluğunun Ortak Tarım Politikasının Amaçlarının Gözden Geçirilmesi”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, S:75,Ocak 1990,s.10-11

tarımsal ürünlerin pazarda bulunmasını sağlayacak tarımsal bir politikayla istikrarlı bir piyasa yaratmaya çalışılmıştır. Bu politikaya göre pazar ve fiyat politikalarından biri olan müdahale fiyatlarıyla piyasadan ürün satın alınmış, bu ürün piyasada azalınca, piyasaya bu ürünü satarak, fiyatların yükselmesi önlenmiş ve piyasa istikrarı sağlanmıştır.

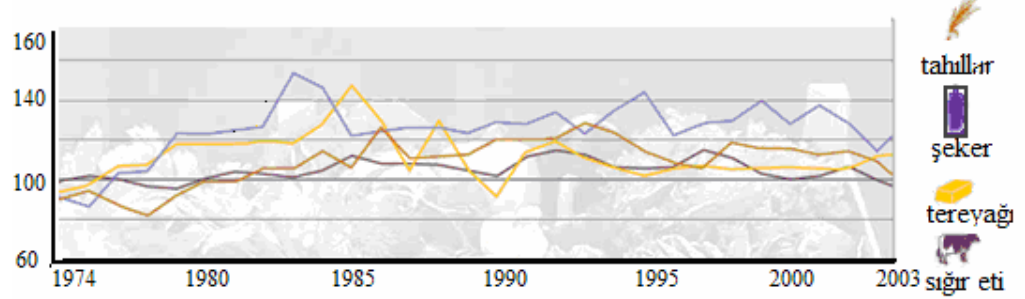
Ürün arzı güvenliği olan dördüncü amaç, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yoğun kıtlık nedeniyle amaçlar arasına alınmıştır. Piyasa istikrarı gibi ürün arzı güvenliğinin sağlanması da doğal koşullara bağlı olsa da yüksek iç destek fiyatları ve dışa karşı korumacı politikalarla ürün arzı güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca zamanla artan ürün stoklarına rağmen Birlik ihracat vergileri ile ihracatı teşvik etmiş ancak korumacı politikasından taviz vermemiştir.

“Tüketicilere makul fiyat sağlanması” amacı, Birlik içerisinde tüketicilerin gıda ürünlerine yaptıkları harcamanın, Topluluk tüketim harcaması içindeki büyük bir paya sahip olmasındandır. Bu nedenle tüketicilere mal üzerinden ödenen bazı yardımlar, örneğin zeytinyağı tüketim yardımı ve kar sağlanmaksızın satılan okul sütü, bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Ancak bu amaç tüketicileri yüksek fiyatlardan korumak için konulmuş, günümüzde ise etkinliği kalmamıştır.⁵

Birliğin amaçlarının ortaya çıkış nedenlerine ve amaçlara ulaşılması için yapılan uygulamaları inceledikten sonra bu amaçların gerçekleştirilme düzeylerine baktığımızda; özellikle yüksek fiyat politikalarıyla talebin üzerinde gerçekleştirilen üretimle ürün arzında kendine yeterliliğin sığır eti piyasasında 1975’ten, şeker piyasasında 1977’den, tereyağı piyasasında 1975’ten ve tahıl piyasasında 1979’dan itibaren sağlandığını Tablo:1’den görmekteyiz.

⁵ Tunç, A.g.e., s.13,14.

Tablo 1. AB’nde Tahıllar, Tereyağı, Şeker ve Sığırti Sektörlerinde Kendine Yeterliliğin Gelişim(%)

Kaynak:http://ec.europa.eu/agriculture/publi/cap_en.pdf.

Piyasa istikrarı ve ürün arzı güvenliği için yapılan stoklar nedeniyle 1977’li yıllardan itibaren ürün arzında kendine yeterlilik %100’ü aşmış; rakamlarla ifade edilmez hale gelerek, tereyağı dağları ve süt gölleri olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak stoklama maliyetlerinde büyük artışlar yaşanmıştır.

Kısacası Roma Antlaşmasında belirtilen amaçlar gerçekleştirilmiş fakat bu amaçlarının gerçekleştirilmesi için uygulanan yüksek koruma oranları tarımsal üretimde fazlalıklara yol açmıştır. Bu üretim fazlalıkları artan maliyetleri beraberinde getirerek Ortak Tarım Politikası’nın bütçe üzerindeki yükünü artırmış, aynı zamanda üretim fazlalıklarının ihracatı için verilen ihracat sübvansiyonları, piyasa fiyatlarında baskılar oluşturmuş, dünya piyasalarında dış ticaret dengesini bozmuştur.

Bu olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için çalışmamızın ikinci bölümünde inceleyeceğimiz tarım politikasında reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar 1985 dönemine kadar kendine yeterlilik, 1986-2000 dönemi için üretici gelirlerinin korunması ve 2000 yılından günümüze rekabet edebilirlik ve ürün kalitesi gibi amaçlara yönelik olmuştur.⁶

1.3.Ortak Tarım Politikasının İlkeleri

Ortak tarım politikası, Roma Antlaşması’nda yer almayan Stresa Konferansı’nda belirlenen üç temel ilkeye dayanmaktadır.

Bu ilkeler;

⁶ Natig Mecidov, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımı”, **Avrupa Birliği Çıkmaz Sokak**, der: Erol Manisalı, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Kasım 2005,s.301.

- Topluluk tercihi
- Tek iç pazar
- Ortak mali sorumluluk ilkeleri

1.3.1. Tek İç Pazar İlkesi

Tek iç pazar ilkesi, üye devletlerarasında tarım ürünlerinin serbestçe dolaşmasını sağlayan “Pazar” oluşturulmasını hedefleyen Ortak Tarım Politikası (OTP) ilkesidir. Bu ilkenin uygulanabilmesi için üye ülkeler arasında yapılan ticarete, gümrük vergileri gibi tüm kısıtlamaların kaldırılarak ortak fiyat, ortak rekabet kuralları ve üçüncü ülkelere karşı ortak koruma politikaları oluşturulması gerekmektedir.

1967 yılında ortak gümrük tarifeleri ve tahıl ortak piyasa düzeninin kurulmasıyla uygulanan tahıl ürünleri ortak fiyatları, “tek iç pazar” için ilk somut adımdır.

Ortak fiyatlar 1962–1967 geçiş döneminde Fransa’da 74,9 iken Almanya’da 109,4’tür. Ancak fiyat düzeyi eşitliği, vergilendirme ve sübvansiyonlar aracılığıyla eşitlenmeye çalışılsa da “döviz kuru istikrarsızlıkları” tarım ürünleri fiyatlarının eşit düzeyde olmasını engellemekteydi.⁷

Ortak fiyatların uygulanmasını engelleyen döviz kuru istikrarsızlıklarını önlemek için yeşil kur adı verilen özel bir para sistemi ve telafi edici tutarlar gibi sistemler geliştirilmiş ancak başarılı olmamıştır. Döviz kuru dalgalanmaları sorunu, euro’nun kullanımıyla ortadan kaldırılarak tek iç pazarın oluşması için gerekli olan “ortak fiyat” şartı gerçekleştirilmiştir.

Tek iç Pazar yalnızca ortak fiyatlarla değil ihracat sübvansiyonları, prelevmanlar gibi uygulamalarla dış rekabete karşı “korumacı ortak rekabet kuralları”yla da oluşturulmaya çalışılmıştır.

⁷ Ahmet Şahinöz, **Avrupa Topluluğunda Ortak Tarım ve Dış Ticaret Politikası**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993, s.6.

Tek iç Pazar oluşturulması için müdahaleci ve dış rekabete karşı korumacı bir politika seçilmesinin nedeni ise, kurucu altı üye ülkenin birleşmeden önce ulusal tarım politikalarının bu yapıda olmasındandır.⁸

Kısacası Avrupa Birliği (AB) tek iç Pazar ilkesindeki hedefine, özellikle euro'ya geçişle ulaşmış ancak tek iç pazarda oluşturduğu müdahaleci ve dış rekabete karşı korumacı politika dünya piyasalarına zarar vermeye başlayınca günümüzde “Tek İç Pazar”da uygulanan politikada değişiklikler yapılarak, rekabet piyasalarına açılmaktadır. Bu nedenle “Tek İç Pazar” yerine rekabet edebilir, sürdürülebilir ve kalite odaklı bir tek iç pazar oluşturulmaya başlanmıştır.

1.3.2. Topluluk Tercih İlkesi

Topluluk tercihi ilkesi, tek iç pazar ilkesinin sonucu olarak Topluluk üyesi ülkelerin Topluluk tarım ürünlerini öncelikli olarak tercih etmesidir. Bu ilkenin gerçekleşmesi için ithalata karşı korumacı ve ihracatın sübvansede edildiği korumacı bir sistem öngörülmüştür.

İthalata karşı korumacılık; ithal ürünlerin fiyatlarının yüksek Birlik fiyatlarını yükselten değişken vergiler olan “prelevmanlar”la pazarın korunmaya çalışılmasıdır. Ancak Uruguay Round ile prelevmanlar kaldırılarak “gümrük tarifeleri”ne dönüştürülmüştür. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) VI. Bakanlar Konferansı ile 2013'e kadar gümrük tarifelerini tamamen kaldırma taahhüdü altına girilmiştir.

İhracatın sübvansede edilmesi ise, yüksek Birlik fiyatlarının desteklemelerle düşmesi sağlanarak Birlik ürünlerinin düşük fiyatlı piyasalara girebilmesidir. İhracatta uygulanan bu politikayla Topluluk ürünleri hem dünya fiyatlarıyla rekabet edebilmiş hem de üretim fazlalıkları ve üretim fazlalıklarının yarattığı stoklama maliyetleri azalmıştır. Ancak bu sistemin dünya ticaret sistemine zarar vermesi nedeniyle AB, DTÖ VI Bakanlar Konferansında 2013'e kadar kaldırılması taahhüdü altına girmiştir. Ayrıca bu sistem, üye ülkelerin başta eski sömürgelerine tercihli tarife uygulaması ile tam olarak uygulanamamıştır.

Kısacası “tercihli ticaret anlaşmaları”nın imzalanması, prelevmanların kaldırılarak gümrük tarifelerinin uygulanması, ithalatta korumacılık kapsamında

⁸ İsmet Boz, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası”, **Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye**, der: Muhsin Kar ve Harun Arıkan, İstanbul, Beta Yayınları, 1997, s.219.

uygulanan ithalat kotalarının ve ihracat sübvansiyonlarının DTÖ VI. Bakanlar Konferansı sonrası kaldırılması taahhüdü altına girilmesiyle bu hedefin tam olarak gerçekleşmediği hatta günümüzde OTP'nin rekabet piyasalarına açıldığı düşünülürse bu ilkenin güncelliğini kaybettiğini söyleyebiliriz.

1.3.3.Ortak Mali Sorumluluk İlkesi

Ortak mali sorumluluk ilkesi, OTP'ye ilişkin tüm harcamaların Birlik üye ülkeleri tarafından ortaklaşa üstlenilmesidir. Bu ilkeyle amaçlanan ise OTP'ye ilişkin tüm gelirlerin Topluluğun ortak geliri sayıldığı, tüm üyelerin gelirlerden pay aldığı ve tüm harcamaların ise ortak olarak üstlenildiği bütüncül bir sistemdir.

Bu sistemi uygulamak için Nisan 1962'de AB Bütçesi içinde "Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) " kurulmuştur. 1964 yılında FEOGA "Garanti" ve "Yönlendirme" olarak iki bölüme ayrılmıştır. Garanti bölümü fiyat ve pazar politikalarının Topluluk tarafından ortaklaşa finanse edildiği bölümdür. Yönlendirme bölümünde ise, tarımsal yapılar iyileştirilmekte ve kırsal kalkınma politikalarıyla ilgili hazırlanan projeler finanse edilmektedir. Ancak Yönlendirme bölümünün Garanti Bölümünden en önemli farkı, Yönlendirme bölümü kapsamında gerçekleştirilen projelerin finansmanının bir kısmı Topluluk tarafından ortaklaşa sağlanırken, bir diğer kısmı ise proje kapsamındaki ülkeler karşılamaktadır. Bu nedenle Yönlendirme Bölümünde kısmi bir ortak mali sorumluluk sağlanmaktadır.

1 Ocak 2007 tarihinde ise FEOGA kaldırılmış ve yerine Topluluk bütçesinden finanse edilen "Avrupa Tarımsal ve Garanti Fonu" ve "Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu" kurulmuştur.

Kısacası Topluluk bütçesinden finanse edilen "Avrupa Tarımsal ve Garanti Fonu" ve "Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu" kurulmasıyla ortak mali sorumluluğun sağlandığını söyleyebiliriz.

1.4.Ortak Tarım Politikasının İşleyişi

Ortak tarım politikasının işleyişinin; temel unsuru OTP'nin amaç ve ilkelerinin uygulanabilmesidir. Bu amaç ve ilkeler, tüzük ve yönergelerle alınan kararlar sonucu oluşturulan ortak piyasa düzenlerinden uygulanan Pazar ve fiyat politikaları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu nedenle bu bölümde tüzük ve yönergelerin olduğu

karar alma süreçleri ve karar alma süreçleri sonucu oluşan ortak piyasa düzenleri ile pazar fiyat politikaları incelenecektir.

1.4.1.Karar Alma Yöntemleri

AB'nin; Konsey, Komisyon, Parlamento ve diğer organları üye devletlerce kendilerine tanınmış yetkiler çerçevesinde Avrupa Topluluğu Anlaşması (ATA) 7.maddesine göre "sınırlı" bir yetkiyle işlem yapabilmektedir. AB Anayasa taslağının 9.maddesinin 2.fıkrasında ise "Sınırlı yetkiler ilkesine göre, Birlik Anayasa'da belirlenen hedeflere ulaşmak için, üye devletler tarafından Anayasa'da kendine verilen yetkiler çerçevesinde hareket eder. Anayasa'da Birlik'e verilmemiş yetkiler üye devletlere aittir" ifadesi vardır.⁹ Bu nedenle AB'nin her politika alanında tek başına (münhasır) karar alıp işleyişini düzenleme yetkisi yoktur.

Birliğin tek başına yetkili olması, yetki ve egemenlik hakkının devredilmesi şeklinde yorumlandığından, münhasır yetki alanlarının hangi konuları kapsadığı hala tartışılır niteliktedir. Ancak münhasır yetki alanları genellikle iç pazarın uyum içinde işlenmesini ve gelişmesini sağlayacak olan politika alanlarını ilgilendiren konulardır.¹⁰

Münhasır yetkinin yanı sıra hem üye devletlerin hem de Topluluğun düzenlemede bulunabileceği "yarışan" veya "paylaşılmış yetki" alanları söz konusudur. Ancak "Topluluk hukuku üstünlüğü ilkesi" gereği paylaşılan yetki alanında Topluluk işlem yaptıysa; üye ülke işlemi, Topluluk işlemine uygun olmak zorundadır. Topluluk'un paylaşılmış yetki alanında yaptığı işlemlerin yoğun olması ve bunların kapsamlarının genişliği nedeniyle, paylaşılmış yetki alanı uygulamada Topluluk'un münhasır yetki alanına dönüşmektedir.¹¹

Üye ülkeler ve Topluluk arasında oluşan yetki sorunlarına çözüm olarak Maastricht Anlaşması'yla "ikincillik" ilkesi getirilmiştir. İkincillik ilkesi Maastricht Antlaşmasının giriş kısmında belirtildiğine göre "kararlar vatandaşlara mümkün olan en yakın seviyede alınması"dır. Bu kuralın istisnası ise üye devletlerin öngörülen

⁹ Bertil Emrah Oder, **Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık**, 1.bs, İstanbul, Anahtar Kitapları, Mayıs 2004,s.460-461

¹⁰ Gülören Tekinalp ve diğerleri, **Avrupa Birliği Hukuku**,2.bs. İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s.83,84.

¹¹ Bertil Emrah Oder, "Avrupa Birliği'nde Çok Merkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları:Yetki Çatışmaları Ve İkincillik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı Gözlemler" ,(çevrimiçi), <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg22/bertil.pdf>,s.12,16.09.2007.

hedeflere yeterince ulaşamaması ve Topluluk işlemleriyle hedeflerin daha iyi gerçekleşmesidir.

Ortak tarım politikasının düzenlenmesinde ise 1992 yılında Konsey ve Avrupa Parlamentosu (AP)'ye sunduğu tebliğde de belirtildiği üzere Birlik münhasıran yetkilidir¹².

Birlik bu çerçevede OTP alanında Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu arasında danışma prosedürüne göre karar almaktadır. Bu çerçevede Roma Antlaşmasınının 43. maddesine göre Konsey, Komisyon tarafından kendisine iletilen yasa tasarısı üzerinde karar almadan önce Parlamento'ya danışır. Ancak bu danışma istişari nitelikte olup, Konsey Parlamento'nun görüşü ile bağlı olmasa da Parlamento'nun görüşünü almadan işlem yapamaz. Özellikle "isoglucose" kararından sonra "görüş almanın" esaslı bir biçim kuralı olduğu belirtilmiştir.¹³

Konseyde, parlamento'ya danışılan kararın kabul edilmesi için Roma Antlaşmasınının 37.maddesine göre nitelikli çoğunluğun sağlanması aranmaktadır. Konsey nitelikli çoğunluğu, 82 oyun 62'sinin olumlu olması ve 10 üye ülkenin olumlu oy kullanımı olması hali olarak tanımlamıştır. Çünkü ülkeler farklı sayıda oy hakkına sahip olduklarından yüksek oy hakkı olan birkaç ülkenin birleşerek karar almaları önlenmeye çalışılmıştır.

Birliğin ortak tarım politikasını düzenlerken, karar alma yöntemlerinden "danışma" yöntemini seçmesiyle, OTP'yi düzenlerken "kısmi katılımcı" bir yol seçtiğini söyleyebiliriz. Bunun nedeni, söz konusu yöntemin Komisyon'un hazırladığı önerileri Konsey'in "mutlak çoğunlukla" karar olarak uygulanması yöntemine kıyasla katılımcı; Konsey'in Komisyon'un hazırladığı öneriyi Parlamentoyla "ortak işbirliği" içinde karar olarak uygulaması yöntemine göre de daha az katılımcı bir karar alma yöntemi olarak değerlendirmemizdir.

Konsey, OTP ile ilgili kararları AB'nin münhasır yetkisine dayanarak, tüm üye ülkelerin bu kararları uyma zorunluluğu çerçevesinde "tüzükler"le düzenler. Ancak AB münhasır olarak yetkili olsa da doğrudan vergilendirme, çiftçilerin sosyal

¹² Ebru Ekeman, **21.Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası**, İstanbul. İktisadi Kalkınma Vakfı, Eylül 1999,s.9.

¹³ Oder, **a.g.e.**, s.299

güvenliği ve kendine özgü koşulları olan bölgelerle ilgili düzenlemeler; üye devletlerin yetki alanı içinde olup kontrol yetkisi AB'ndir.

Tüzükler şeklinde düzenlenen tarım alanındaki kararların uygulanmasını ve uygulamanın gözetimi ATA 211 ile Komisyon tarafından sağlanır. Komisyon bu yetkisini kullanırken üye ülkelerden bilgi alabilir veya üye ülkeleri denetleyebilir. Ancak alınan bilgilerin veya yapılan denetimlerin sonuçlarının sunulması zorunluluğu yoktur. Bu nedenle Komisyon'un dar anlamda teftiş ya da gözetim yaptığını söyleyebiliriz.

Komisyon, tarım alanında gözetimi yaparken idari işlerde idari komiteler tarafından, yapısal konularda ise Star Komiteleri aracılığıyla, gıda hukuku, tarım araştırmaları ve organik tarım gibi OTP işleyişiyle ilgili alanlarda Düzenleyici Komiteler, üretici ve tüketici birlikleri ve Tarım kooperatifleri ile ilgili alanlarda Danışma Komiteleri tarafından desteklenir.

Tarım alanında kararların alınmasında Konseyi; alınan kararların uygulanması ve denetlenmesinde Komisyonu, tüm bu uygulamaların harcamalarında sınırlı yetkili olarak Parlamento ve son söz sahibi Konseyi görmekteyiz.¹⁴ Son söz sahibinin Konsey'in olmasının nedeni, tarım harcamalarının AB bütçesinin 3/4'ünü oluşturması nedeniyle söz konusu harcamaların zorunlu gider sayılması ve zorunlu gider sayılan harcamalarda son sözün Konseyde olmasındandır.

Genel olarak OTP'nin karar alma organları ve karar alma yöntemlerine baktığımızda üye ülkelerin değil de Birliğin "ası" ve Birlik içinde ise "Konsey" in yetkili olduğunu görmekteyiz. Birliğin yetkili olması OTP'nin tek pazar oluşturma hedefinden kaynaklanmaktadır, örneğin "Tek Pazar" oluşturma hedefi olan ticaret politikasında da Birlik münhasıran yetkilidir.

Birlik içinde Konseyin yetkili olması ise OTP'ye özgü bir durum değil, Birliğin genel olarak tüm alanlarında Konsey'in yetkili olmasındandır. Ancak bu durumun Birliğin demokratik yapılı olmadığına dair eleştirilere yol açması nedeniyle günümüzde Konsey yetkilerini, parlamentoya paylaşmaya başlamıştır.

¹⁴ Tekinalp, a.g.e., s.295

1.4.2.Ortak Piyasa Düzenleri

Ortak piyasa düzenleri; Roma Antlaşmasınının 40 (2) maddesi uyarınca, tek pazarın oluşturulması ve OTP'nin amaçlarına ulaşabilmesi için, OTP ilkeleri çerçevesinde, üye ülkelerdeki değişik yapıdaki piyasaların tek bir piyasa şartlarında işleyişini sağlamak için oluşturulan ürün bazlı piyasa düzenleridir.

Ortak piyasa düzenleri; ürün bazında üretimin yapıldığı, ortak fiyat ve müdahale mekanizmalarının, Topluluk içi serbest dolaşımının sağlandığı ve üçüncü ülkelere karşı koruyucu ticaret ve rekabet politikalarının uygulandığı piyasalardır.

Ortak piyasa düzenleri ilk kez 1962 yılında tahıl ürünlerinde oluşturulmuştur. Günümüzde Birlik ürünlerinin %90'ı ortak piyasa düzeni kapsamındadır. Muz, tahıl, çiçekçilik, kurutulmuş yem bitkileri, sebze ve meyve, işlenmiş sebze ve meyve, şerbetçiotu, zeytin ve zeytinyağı, keten ve kenevir, yumurta, domuz eti, süt ve süt ürünleri, pirinç, tohum, şeker, tütün, sığır ve dana eti, koyun ve keçi eti, şarap, kümes hayvanları eti şu an ki ortak piyasa düzenleridir.¹⁵

Ortak piyasa düzenlerinin ürün bazında oluşturulmasının nedeni, her ürünün gerek üretim koşulları gerekse pazarlama koşulları açısından farklı yapıda olmasıdır. Bu nedenle her ürün için farklı düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

Bu düzenlemeler reform süreçleriyle sürekli değişmekte ve ortak piyasa düzenlerinin tasnifi de bununla paralel olarak sürekli yenilenmektedir. Örneğin OTP'nin ilk yıllarında;

- iç piyasada müdahale içeren ve dış rekabete karşı koruma sağlayan piyasa düzenleri,
- dış rekabete karşı koruma sağlayan piyasa düzenleri,
- doğrudan yardım sağlayan piyasa düzenleri,
- ürünlere ek yardım sağlayan piyasa düzenleri
- ürünlere götürü yardım sağlayan piyasa düzenleri

olmak üzere 5 kategori varken bu kategoriler,

- İç piyasada müdahale içeren ve dış rekabete koruma sağlayan piyasa düzenleri
- Dış rekabete karşı koruma sağlayan piyasa düzenleri

¹⁵ Avrupa Komisyonu, "Common organisation of the agricultural markets: introduction", (çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11047.htm>, 16.09.2007.

- Doğrudan yardım sağlayan piyasa düzenleri

başlığı altında toplanarak 3 kategoride incelenmiştir.¹⁶

İlk kategori olan “İç piyasada müdahale içeren ve dış rekabete koruma sağlayan piyasa düzenleri” kapsamındaki ürünler için her yıl Konsey tarafından hedef ve müdahale ortak fiyatları belirlenmektedir. Ürün fiyatları, üreticilerin gelir düzeyini en makul düzeyde tutacak tavan fiyat olan hedef fiyatın, altına düşmesi durumunda müdahale kuruluşları tarafından üreticilere sağlanan en düşük taban fiyat olan müdahale fiyatı, üzerinden alım yapılmaktadır. Böylece piyasa düzenlerinde ürün fazlasının yol açacağı istikrarsızlık engellenmektedir. Müdahale kurumları aracılığıyla alınan ürün fazlaları ya üçüncü ülkelere ihraç edilmekte ya da piyasalar dengelendiğinde iç piyasalara sürülmektedir. Böylece iç piyasalarda ürün fazlaları nedeniyle, üretici fiyatlarının düşmesi ve arzın azaldığı dönemlerde de üretici fiyatlarının yükselmesi engellemeye çalışmaktadır.

İlk yıllarda sabit müdahale fiyatları üzerinden sınırsız miktarlarda yapılan müdahale alımları, özellikle süt ürünlerinde aşırı üretim fazlaları oluşmasıyla kotalar konmaya başlanmıştır. Müdahale fiyatları da zamanla piyasa koşullarını yansıtmaya başlamış, arz fazlalarının özel depolarda saklanması için mali destekte bulunulmuştur. Ancak günümüzde müdahale alımları DTÖ VI. Bakanlar Konferansı taahhütleri ile 2013 yılına kadar tamamen kaldırma taahhüdü altına girmiştir.

Dış koruma olmaksızın yalnızca iç pazara yönelik düzenlemelerin yetersiz kalacağı düşünüldüğünden Birlik, piyasa düzenlerini dış rekabete karşı da korumak istemiştir. Bu nedenle ilk yıllarda, ihracat üzerinden alınan değişken vergilerle (prelevman), daha sonra ithalat vergileri ile üretici fiyatlarının düşmesini engellemiştir. Ayrıca ihracat iadeleri ödenerek dış piyasalarda yüksek olan Birlik ürünleri fiyatları, düşük fiyatlı diğer ülkelerin ürünleriyle rekabet edilebilirliği sağlamıştır.

İç piyasada müdahale ve dış koruma sağlayan ortak piyasa düzenleri kapsamındaki ürünler, ortak piyasa kapsamındaki ürünlerin %70’ini oluşturmaktadır. Bu ürünler hububat, şeker, süt, sığır eti, domuz eti, şarap, bazı sebze ve meyveler ve balıkçılık ürünleridir.

¹⁶ Ekaman, a.g.e. ,s.10,11

İç piyasada müdahale ve dış koruma sağlayan ortak piyasa düzenlerinin kapsamının genişliğinin nedeni, “Tek İç Pazar” oluşturma hedefine; iç piyasaları müdahalelerle geliştirerek ve dış rekabete karşı koruyarak ulaşılabileceğinin düşünülmesindedir.

İkinci kategoride saydığımız dış rekabete karşı koruma sağlayan piyasa düzenleri, temel gıda ürünü sayılmayan ve toprağa bağımlı olmayan yumurta, tavuk eti ve çiçek gibi ortak piyasa düzenlerinin %24’ünü oluşturan ürünleri kapsamaktadır. Bu ürünlere iç piyasalarda müdahalede bulunulmamış; yalnızca düşük fiyatlı yabancı ürünlere karşı, her piyasa düzeni için, farklı düzeyde belirlenen gümrük vergileri sağlanarak, üretimden vazgeçilmesini engellemek için, dış koruma sağlanmıştır. Ancak fiyatlar belli düzeyin altına inerse ek vergi tahsil edilmektedir.

Son kategoride yer alan doğrudan yardım sağlayan piyasa düzenleri ise OTP’nin amaçlarından olan çiftçilerin gelir düzeylerinin arttırılmasına yönelik gelir transferleri şeklinde yapılan yardımlardır. İlk yıllarda ek yardım ve götürü yardım şeklinde iki bölümde incelenen bu doğrudan yardımlar, reform süreçleri sonucu, doğrudan yardımların üretim miktarından bağımsız hale getirilmesi nedeniyle tek başlık altında incelenmeye başlanmıştır.

Ek yardımlar, 1992 yılına kadar dış koruma politikalarının uygulanmadığı yağlı tohumlar ve proteinli bitkiler gibi ürünlere ödenen, ürünlerin işlenmesi, tüketilmesi için yapılan yardımlardır.

1992 reformu sonrası ek yardımlar kaldırılarak üretim miktarından bağımsız olarak hektar başına ödemeler yapılmaya başlanmıştır.

Götürü yardımlar ise üretimlerinde uzmanlık gerektiren veya ürettikleri bölgede başlıca geçim kaynağı olan ipek kozası, keten, kenevir gibi ürünlerde hektar başına yapılan ödemelerdir.

Ortak piyasa düzenleri reform süreçleriyle yenilenerek, destek fiyatlarının uygulanmasının ve ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması yükümlülüğü altına girmiş ve buna bağlı olarak iç piyasalarda ve dış piyasalarda koruma kaldırıldığından üçlü kategorileşmede geçerliliğini kaybederek ortaya yeni bir sınıflandırma çıkmıştır.

Tablo 2. Ortak Piyasa Düzenlerinin Ürün Bazlı Sınıflandırılması

Ortak Piyasa Düzenleri	Ürünler
Tek Ödeme Planı	Tüm ürünler
Eşlik Edici Yardımlar	Durum buğdayı, proteinli bitkiler, pirinç, kabuklu yemişler, enerji ürünleri, nişastalık patates
Müdahale ve üretim yardımları	Süt ve süt ürünleri (2005’den itibaren), dana eti, pirinç, zeytinyağı, tahıllar, koyuneti, yağlar ve kuru üzüm
Müdahale yardımları	Şeker, Süt ve süt ürünleri, şarap, domuz eti, yaş sebze ve meyve
Üretim yardımları	Keten ve kenevir, işlenmiş sebze ve meyve
Gümrük korumaları	Kümes hayvanları eti, yumurta, yeşil bitkiler ve çiçekler, piyasaya konu olamayan ürünler

Kaynak: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11047.htm>

Bu yeni sınıflandırma Tablo 2’de gördüğümüz üzere, tüm ürünleri “Tek Ödeme Planı” kapsamına alan, hem müdahale hem üretimin desteklenmesi için üretim yardımı alan ürünlerin yanı sıra, yalnızca üretim yardımı ve müdahale yardımı alan ürün sınıflandırmasının yapıldığı ayrıca sınırlıda olsa gümrük korumalarının yapıldığı bir sınıflandırmadır.

1.4.3.Piyasa ve Fiyat Politikaları

AB’de tahıllar için ilk ortak piyasa düzeni kurulmasıyla tahıl üretimini geliştirmek ve üreticileri korumak için fiyat ve piyasa politikası oluşturulmuştur.

Fiyat ve piyasa politikasının en temel unsuru, “ortak fiyatlar”dır. Ortak fiyatlar, ortak piyasa düzenlerindeki tüm çiftliklere uygulandığından yüksek fiyatlar oluşturulduğunda, küçük veya dağlık bölgedeki çiftçinin asgari şartlarda yaşamalarını sağlarken büyük çiftçinin büyük karlar elde etmesini; düşük fiyatlar belirlendiğinde ise büyük çiftliklerin asgari şartlarda yaşarken, küçük çiftliklerin zarar görmesine yol açmıştır.¹⁷Bu nedenle birbirinden çok farklı tarımsal özellik ve yapıya sahip ülkelerden oluşan ortak piyasa düzenlerinde, ortak fiyatların ortaya

¹⁷ A.e., s.12

çıkardığı gelir farklılıklarını önlemek için diğer bir fiyat ve piyasa politikası aracı olarak doğrudan gelir ödemeleri sistemi geliştirilmiştir.

Bu çerçevede piyasa ve fiyat politikaları; ortak fiyat sistemi ve doğrudan ödemelerden oluşmaktadır. Ortak fiyat sistemi; iç piyasalara yönelik fiyatlar ve dış piyasalara yönelik fiyatlar olmak üzere ikiye ayrılır. Dış piyasaya yönelik fiyatlar ise ithalatta ve ihracata yönelik fiyatlar olmak üzere iki çeşittir. Doğrudan ödemeler ilk olarak ek yardımlar ve götürü yardımlar, ikinci olarak üretim, işleme, tüketim ve depolama desteği ve üçüncü olarak ise Tek Ödeme Planına yönelik yardımlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

1.4.3.1.Ortak Fiyat Sistemi

Ortak fiyatlar, Konsey tarafından ortak piyasa düzenlerinin özellikleri ve yapısı göz önüne alınarak belirlenmektedir. Ülke ekonomisinde tarımın payı diğer sektörlere oranla daha büyük payı olan ülkeler yüksek fiyatlar isterken, daha az önem taşıdığı ülkeler ise düşük fiyatlar istediği için ortak fiyat belirleme süreci yoğun müzakereler sonucu gerçekleştirilmektedir.

Ortak Fiyatlar, “dış rekabete karşı koruma sağlayan piyasa düzenleri” ile “iç piyasada müdahale içeren ve dış rekabete koruma sağlayan piyasa düzenleri”de kullanılmaktadır.. Üçüncü kategoride saydığımız doğrudan ödemelerin uygulandığı ürünlerde yalnızca doğrudan gelir ödemeleri uygulanmaktadır.

Çalışmamızda inceleme kolaylığı olacağı düşünülerek; ortak fiyatlar, iç piyasalara yönelik ortak fiyatlar ve dış piyasalara yönelik ortak fiyatlar olmak üzere iki ayrı kategoride incelenecektir.

1.4.3.1.1.İç Piyasalara Yönelik Ortak Fiyatlar

Ortak piyasa düzenlerinde, Topluluk içinde uygulanan ortak fiyatlar “hedef ve müdahale fiyatı”dır.

1.4.3.1.1.1.Hedef Fiyatlar

Hedef fiyat, üreticilerin gelir düzeyini en makul düzeyde tutan tavan fiyattır. Tarım ürünlerinin ulaşabileceği en yüksek fiyat seviyesi olduğundan tüketiciler, aşırı

fiyat artışlarından korunmuş olmaktadır. Hedef fiyatlar, ürünler ve ürün gruplarının farklı özellikleri dikkate alınarak ve farklı yöntemler kullanılarak saptanmaktadır.

Hedef fiyatlar, ilk olarak uluslararası ticaretteki baskılar nedeniyle 1992 reformlarında tütün fiyatlarında, Uruguay Round Sonrası DTÖ Tarım Anlaşması taahhütleri kapsamında ise, 1995/1996 döneminden itibaren tahıl ve yetişkin sığırlarda hedef fiyatında indirimle gidilmiştir. AB, Doha Kalkınma Round'unda pazarlık gücünü kaybetmemek için 1 Ocak 2004 yılında yapılan reformlarla süt ürünlerindeki hedef fiyat uygulamasını kaldırılmıştır¹⁸. VI.Bakanlar Konferansı sonrası ise ortak fiyatların kaldırılması taahhüdü altına girildiğinden hedef fiyatlarda üç aşamalı olarak 2013 yılına kadar tamamen kaldırılacaktır.

1.4.3.1.1.2.Müdahale Fiyatları

Piyasada fiyatların hedef fiyatın altına düşmesi durumunda üreticilere sağlanan en düşük garanti seviyesini ifade eden taban fiyattır.

Piyasada fiyatlar, taban fiyat seviyesine düştüğü durumda müdahale kurumları “müdahale fiyatı” üzerinden alım yapmaktadır. Bu sayede aşırı fiyat düşüşleri önlenmiş olmaktadır.

Müdahale fiyatları, OTP'nin ilk yıllarında sınırsız miktarlarda alım için kullanılmıştır. Ancak aşırı üretim sonucu düşen fiyatlar nedeniyle yapılan alımların ürün stokları oluşturması nedeniyle 1984'te süt ürünlerinde kotayla alım yapılmaya başlanmış, ancak bu da ürün stoklarının azalmasını sağlamayınca müdahale fiyatlarında yüksek oranlarda indirimle gidilmiştir. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Örneğin 1782/2003 sayılı ve 1785/2003 sayılı Konsey Tüzükleri ile 1342/2003 sayılı Komisyon Tüzüğüne göre pirinç müdahale fiyatı ton başına 150 Euro olacak şekilde %50 azaltılmış; müdahale fiyatındaki aylık artışlarda kaldırılmıştır. Tereyağı müdahale fiyatı da 2004 yılından başlayarak 4 yılda %25 oranında, yağsız süt tozu müdahale fiyatları 2004 yılından başlayarak 3 yılda toplam %15 oranında indirilmesine karar verilmiştir.¹⁹ VI. Bakanlar Konferansı sonrası ise

¹⁸ European Commission, “The milk sector”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/milk_en.pdf,p.9,16.09.2007.

¹⁹ A.e.s.1.

ortak fiyatların kaldırılması taahhüdü altına girildiğinden müdahale fiyatları da üç aşamalı olarak 2013 yılına kadar kaldırılacaktır.

1.4.3.1.2.Dış Piyasalara Yönelik Piyasalara Politikalar

OTP'nin dış piyasalara yönelik fiyat politikası ithal edilen mallara karşı koruma uygulayan ve ihracatı teşvik eden olmak üzere iki çeşittir. Ancak bu fiyat politikası dünya piyasa düzenlerinde rekabeti aksatması ve özellikle gelişme yolundaki ülkelerin üretimini zor duruma düşürmesi nedeniyle VI.Bakanlar Konferansı'nda DTÖ'ye verilen taahhütler kapsamında dış piyasalara yönelik fiyatlar aşamalı olarak 2013'e kadar kaldırılacaktır.

1.4.3.1.2.1.İthalat Politikası Yönelik Fiyatlar

İthalat politikası kapsamında dünya fiyatlarına karşı eşik fiyat ve prelevmanlar uygulanmaktaydı.

1.4.3.1.2.1.1.Eşik Fiyatlar

İthal ürünlerin AB pazarına girebileceği minimum ortak fiyatlardır. Bu fiyatlar ithal ürünler üzerinden alınan değişken ithalat vergileri ve ithalat fiyatı toplamından oluşmaktaydı.

Eşik fiyatlar tahıl, şeker, yağsız süttozu, bazı peynirler ve zeytin için kullanılmaktaydı.²⁰Eşik fiyatlar, düşük olan dünya fiyatlarına karşı iç piyasayı korumak için alınan ithalat vergileri nedeniyle iç piyasadaki hedef fiyattan daha yüksek belirlenmekteydi. Ancak zamanla bu politika nedeniyle AB piyasalarına hiçbir ürün giremez hale gelmiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası AB'ye ithalat yapan, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bu durum çok tepki yaratmıştır. Bu nedenle 1995 yılı Temmuz ayından itibaren Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT) taahhütlerine uygun olarak eşik fiyat uygulamaları kaldırılmış, böylece ithalat vergileri uygulanmaya başlanmıştır.²¹

²⁰ Sinan Albayrak, "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na Türkiye'nin Uyumu ve 1980 Sonrası Dönemde Türk Tarımının AB ile Dış Ticaretteki Rekabet Gücünün İktisadi Analizi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004), s.24.

²¹ Taylan Kıymaz, **Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de (Hububat, Şeker, ve Süt)Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları ve Bunların Hammadde Temini Açısından Gıda Sanayine Etkileri**, Ankara:Devlet Planlama Teşkilatı, Mayıs 2000, s.50.

1.4.3.1.2.1.2.Prelevmanlar

Birliğin dünya fiyatlarındaki değişime bağlı olarak artan ya da azalan ithal fiyatını, eşik fiyata yükseltmek için aldığı vergilerdir.

Prelevman sistemi; tahıllar, pirinç, süt ve süt ürünleri, şeker, zeytinyağı ortak düzenlerinde uygulanırken Dillion Round ile Birlik ABD'ye karşı ödün vererek yağlı tohumlarda sıfır gümrük vergisi uygulamayı kabul etmiştir. Ayrıca prelevman sistemine benzer, fark giderici vergiler ile klasik gümrük vergileri de kullanılmıştır. Fark giderici vergiler, şarap, meyve ve sebze ve su ürünlerinde; klasik gümrük vergisi ise tütün, yağlı tohumlar ve şerbetçi otuna uygulanmıştır.²²

DTÖ Tarım Anlaşması'yla 1995'te tarım ürünleri ithalatında uygulanan prelevman kaldırılarak gümrük tarifelerine dönüştürülmüştür. Gümrük tarifeleri ise 1995–2000 dönemi içerisinde, gelişmiş ülkelerde öngörüldüğü gibi %36 oranında azaltılması ve gelişmekte olan ülkelerde 2004 yılı sonuna kadar toplam %24 oranında azaltılması taahhüdü verilmiştir.²³VI. Bakanlar Konferansı sonrası ise Birlik 2013 yılına kadar gümrük tarifelerine tamamen kaldırma taahhüdü altına girmiştir.

1.4.3.1.2.2.İhracat Politikası Kapsamında Ortak Fiyatlar

AB, ihracat politikasında diğer fiyat politikalarında olduğu gibi korumacı ve destekleyici politikalarını sürdürmüştür. Bu politikasını sürdürebilmek için araçları, ihracat iadeleri ve ihracat vergileridir.

1.4.3.1.2.2.1.İhracat İadeleri (Sübvansiyonları)

Birlik tarım ürünlerinin fiyatları genellikle dünya fiyatlarından daha yüksek olduğundan dış piyasalarda rekabet şansı yoktu. Birlik, iç pazardaki tarım ürünlerinin dünya piyasalarında tutunabilmesi için dünya fiyatları ile müdahale fiyatları arasındaki farkı “ihracat iadeleri” adı altında çiftçilere ödemekteydi. İhracat iadeleri piyasalardaki dalgalanmalara göre haftada ya da 15 günde bir belirlenmekteydi. Böylece bu fiyatlar düşük olsa da üreticilere zarar vermemekte hatta dünya piyasalarından daha düşük fiyatlar oluşmaktaydı.

²² İktisadi Kalkınma Vakfı, **a.g.e.**, s.15.

²³ Ahmet Şahinöz,“Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü”,(çevrimiçi),<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/kts02/20.pdf>,s.6, 16.09.2007.

İlk yıllarda Birlik tarım ürünlerinde ithalatçı konumda olduğu için hem Dünya piyasalarında hem Birlik bütçesini etkilememiştir. Ancak üretim artışı sağlandığında ürün stokları maliyetleri karşılayamaz duruma gelindiğinde ihracat artmış ve buna bağlı olarak ihracat iadelerinin bütçe içindeki yükü de artmıştır.

Dünya piyasalarında ise ihracat iadeleri ile fiyatları düşürebilen AB üreticileriyle, rekabet zorlaşmıştır. ABD, AB ürünleriyle rekabet edebilmek için sübvansiyonlar vermeye başlamıştır. Ancak sübvansiyon vermeye gücü olmayan Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ)'ler ABD ve AB ile rekabet edemez hale gelmiştir.

Bu durum ilk olarak Uruguay Round'da dile getirilerek AB, mevcut ihracat iadelerini her ürün için 10 yıl içinde %64 oranından, toplam sübvansiyonlu ihracat miktarını %79 oranından fazla olmaması öngörmüştür.²⁴ 1999-Seattle, 2001-Doha ve 2003-Cancun'da yapılan ileri tarım müzakerelerinde AB, ABD ve Japonya tarım konusunda uzlaşmaz bir tavır sergilemişlerdir. Bu uzun görüşmelerin sonucunda 31 Temmuz 2004 tarihinde Cenevre'de imzalanan WT/GC/W/535 sayılı Çerçeve Antlaşmada, üyeler olası bir nihai tarihe kadar eş etki yaratacak şekilde, bütün ihracat önlemleri üzerindeki ihracat sübvansiyonu ve disiplinlerinin bütün biçimlerinin, eş zamanlı ortadan kaldırılmasını temin eden detaylı usuller oluşturma yönünde uzlaşmıştır. VI Bakanlar Konferansı ile sübvansiyonların 2013 yılına kadar tamamen kaldırılması kararı alınmıştır.

1.4.3.1.2.2.2.İhracat Vergileri

İhracat vergileri, dünya fiyatlarının Birlik fiyatlarından yüksek olduğu dönemlerde Birlik fiyatlarıyla dünya fiyatları arasındaki fark oranında alınan vergilerdir. Kısacası ihracat iadelerinin tersi bir uygulamadır.

İhracat vergileri 1973–1974 yılında buğday üreticilerinde, 1980–1981 ve 1995–1996 yıllarında da tahıllarda sınırlı bir şekilde uygulandığını görmekteyiz. Bunun nedeni de AB'nin uyguladığı korumacı ve müdahaleci politika nedeniyle Birlik fiyatlarının düşük kaldığı dönemlerin sınırlı olmasındandır.

²⁴ World Trade Organization, "Aggrement On Agriculture",(çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/le_gal_e/14-ag.pdf,p.10,16.09.2007.

Uruguay Round ile ihracat vergileri de ihracat iadeleri gibi önce indirimle gidilmiş, VI.Bakanlar Konferansı ile tamamen kaldırılması taahhüdü altına girilmiştir.

1.4.3.2.Doğrudan Ödemeler

Doğrudan ödemeler; kamu kaynaklarından hedef tarım üreticilerinin gelir düzeyini etkilemek amacıyla yapılan, transferler şeklinde uygulanan bir politika aracıdır. Doğrudan ödemeler, üretimden bağımsız doğrudan gelir ödemeleri (decoupling payments) ve üretimle belli derecede bağımlı doğrudan gelir ödemeleri (deficiency or compensatory payments) olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır.²⁵ AB’nde doğrudan ödemeler üretime bağımlı olarak başlamış, DTÖ’nün etkisiyle üretimden bağımsız hale gelmiştir.

Doğrudan ödemeler AB’nin ilk yıllarında fiyat desteği kapsamına alınmayan tarımsal ürünlerde üretiminin sürdürülmesi için ek ve götürü yardımlar şeklinde başlamıştır.

Mac Sharry reformları ile ürünlerde fiyat indirimleri ve çeşitli kısıtlamalar yapılmaya başlanmasıyla doğrudan ödemeler genişleyerek üretimi, tüketimi ve ürünlerin işlenerek satılmasını teşvik etmek için sırasıyla üretim desteği, tüketim desteği ve işleme desteği verilirken ayrıca üretim fazlalarının depolanması için de depolama desteği verilmiştir.

DTÖ Tarım Anlaşmasıyla doğrudan ödemeler üretim miktarlarından bağımsız hale getirilmeye çalışılmış ve bu çerçevede Tek Ödeme planı uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzdeki düzenlemeler ise doğrudan ödemelerin tamamının üretimden bağımsız hale gelmesi ve yeşil kutu kapsamında sayılan doğrudan ödemeler uygulaması şeklindedir.

1.4.3.2.1. Ek Yardımlar ve Götürü Yardımlar

Doğrudan ödemeler ilk yıllarda fiyat desteği kapsamına alınamayan, tarımsal üretim içinde çok az payı olan, ürünlerin üretimini sürdürmek için fiyat sistemine “ek” olarak hazırlanan pazar politikasıdır. Bu politikalar “götürü yardım” ve “ek

²⁵ Aziz Babacan, **Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi**, Ankara: DPT Yayınları, Aralık 1999.s.2.

yardımlardır.

Ek yardımlar; sert buğday, zeytinyağı, diğer yardımlar ve tütün için uygulanan, düşük tüketici fiyatları nedeniyle yapılan gelir desteklenmesi niteliğindeki parasal yardımlardır.

Ek yardımların yanı sıra üretiminin uzmanlık gerektirmesi ve bazı bölgelerde tek geçim kaynağı olması nedeniyle keten, kenevir, ipek kozası, şerbetçi otu, tohumlar, kurutulmuş yem ve sert buğday üreticilerine miktar ya da hektar başına “düz oranlı yardımlar” ve “götürü yardım” adı altında yardımlar yapılmıştır.

Bu yardımlar zamanla arz fazlaları ve bütçe yükleri oluşturmuştur. Bu nedenle oluşan stokları eritmek için çiftçilerden üretimden vazgeçmeleri istenmiştir. Üretimden vazgeçmenin karşılığında ise doğrudan ödemeler yapılmaya başlanmıştır. Örneğin 1988 yılında ortak piyasa düzenine tabi ürünlerde tarım arazisinin en az %20'sinin üretimden vazgeçenlere prim ödenmiştir.²⁶

1.4.3.2.2. Üretim Desteği, İşleme Desteği, Tüketim Desteği ve Depolama Desteği

1992 Mac Sharry reformlarıyla yapılan doğrudan yardımlar nedeniyle ek yardımlar ve götürü yardımlar şeklinde bir sınıflama yetersiz kalmış ve üretim desteği, işleme desteği, tüketim desteği ve depolama desteği şeklinde sınıflamaya gidilmiştir.

Üretim desteği, üretim miktarı veya ekim alanı üzerinden verilen yardımlardır. Ortak Tarım Politikasının ilk yıllarında verilen götürü yardımlarda hektar ve ürün miktarı başına verildiğinden üretim desteği olarak nitelendirilir. Ayrıca 1992 Mac Sharry reformuyla sığır eti ve tahılların müdahale fiyatlarında gerçekleştirilen indirimlerin olumsuz etkilerini azaltmak için yapılan doğrudan ödemelerde bu kapsamdadır.

Bu yardımlar, tahıl, yağlı tohum ve proteinli bitkilerin müdahale fiyatlarında yapılan indirimin zararlarının telafisi için hektar başına, sığır etinde ise 5 ayrı isim altında (özel prim, inek primi, ekstantifleştirme primi, mevsim dışı kısım primi,

²⁶ Elif Seda Ülkü, **Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformları**, İstanbul:İktisadi Kalkınma Vakfı,Nisan 2006,s.18.

işleme primi) hayvan başına ödenen telafi edici vergilerdir.²⁷Telafi edici vergilerle ürünlerin dış piyasalarda rekabet güçlerinin artırılması ve bütçe yüklerini azaltılması amaçlanmıştır.

Mac Sharry reformları ile ilk defa fiyat desteğinin ağırlığı azaltılmış ve üretim desteklerine yer verilmiştir. Bu reform, üretim ile destek miktarı arasındaki bağı kısmen de olsa zayıflattığından stoklar önemli ölçüde azalmıştır.1993 yılında 30 milyon olan tahıl stokları, 1996 yılında 1.2 milyon tona düşmüştür.²⁸

Bu olumlu sonuçlar nedeniyle Gündem 2000 ve 2003 reformları sırasında da üretim desteklerine devam edilmiştir.

İşleme desteği, uzun vadede depolama miktarı olmayan ve depolamanın maliyetli olacağı sebze ve meyve gibi ürünlerdeki arz fazlalarını eritmek, işlenmiş meyve ve sebze üretimine üreticileri yönlendirmek için verilen yardımlardır. Örneğin, 382/2005 sayılı Komisyon Tüzüğüne²⁹ göre 2003 reformlarıyla 2005/2006 döneminde kurutulmuş yem bitkileri için işleme yardımı ton başına 33 Euro olarak sabitlenmiştir.

Tüketim Desteği, Birliğin bazı ürünlerin tüketimini özendirmek amacıyla ürünü, piyasada oluşan fiyatın altında tüketiciye ulaştırmak için üretici piyasa fiyatıyla tüketici fiyatı arasındaki fark kadar sağladığı destektir.

Bu desteğin nedeni, yüksek olan tüketici fiyatları nedeniyle oluşacak olan stokları eritmek içindir. Örneğin, zeytinyağının ithal edilen yağlar karşısında tüketimini arttırmak için 1999 yılına kadar tüketim desteği uygulanmıştır. Ancak iç tüketimin artması ve bütçe yükleri oluşturması nedeniyle Gündem 2000 kapsamında zeytinyağında tüketim desteği kaldırılmış olup günümüzde de kullanım alanı daralmıştır.

Depolama Desteği, üreticilerin ürünleri piyasaya sürmek yerine özel depolarda saklamalarını desteklemek amacıyla yapılan ödemelerdir. Bu destekler, müdahale kurumlarının müdahale fiyatı üzerinden alım yapması nedeniyle oluşan yüklerini azaltmak amacıyla uygulanmıştır.

²⁷ A.e., s.20

²⁸ Ekeman, a.g.e.,s.60.

²⁹ European Commission, "Commission Regulation (EC) No 382/2005",(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:061:0004:0019:EN:PDF.21.07.2008>.

Örneğin, Gündem 2000 çerçevesinde hazırlanan 1254/1999 sayılı Konsey Tüzüğüne göre sığır etinden müdahale fiyatı yerini 2224 Euro/ton düzeyinde sabitleşen “temel fiyat” belirlenmiştir. Sığır eti ortalama Birlik fiyatı 2224/Euro/ton’un %103 altına düşerse yani 2290 Euro/ton olursa özel depolama yardımı verilmesi öngörülmüştür. Aynı şekilde zeytinyağı tüketim yardımı kaldırıldığında özel depolama yardımı yapılmıştır.³⁰

1.4.3.2.3.Yeşil Kutu Önlemleri ve Tek Ödeme Planı

“Yeşil kutu önlemleri” DTÖ’nün üretim ve ticaret yapısını bozucu etkisi olmayan veya çok az etkisi olan doğrudan ödemelerdir. Doğrudan gelir ödemeleri Mac Sharry sonrası, ekim alanı ve üretim miktarı üzerinden verilmeye başlanan desteklemelerdir. Ancak söz konusu uygulama, bu desteklerin çoğunluğunun büyük çiftliklerin yararlanmasını sağlamıştır. Örneğin 1990 yılında AB’nin çiftliklerinin %25’i, AB’nin tarımsal üretiminin de %72’sini oluşturmuş ve üretim desteğinin %68’ini almıştır.³¹ Ayrıca 1999 yılında DTÖ müzakerelerinden karşı hazırlıklı olmak için Gündem 2000 ile AB’liği doğrudan ödemelere uygulanacak genel kurallar getirilmiştir.

Bu kurallar; doğrudan yardımdan yararlanmak için çevresel tedbirlerin alınması (çapraz uyum), istihdam oranı, işletmenin refah düzeyi göz önüne alınarak yardım yapılması (modülasyon) ve bu yardımların tüm çiftçilere eşit uygulanmasıdır.³² Böylece ticaret ve üretim yapısını bozucu etkisi azaltılmıştır.

Doğrudan ödemeler için diğer reform 2003 yılında tek ödeme planı³³yla gelmiştir. Tek ödeme planı, çiftçilerin ürettikleri ürün miktarını dikkate almaksızın yılda bir kez gelir desteği verilmesidir.

Tek ödeme planına göre, doğrudan ödemelerden yararlanabilmek için çapraz uyum kurallarına uygun olarak faaliyet göstermeleri ve tarım arazilerinin bir kısmını ekim dışı bırakmaları gerekmektedir. Ekim dışı bırakılan alanlar iyi tarımsal ve çevre

³⁰ Ülkü, a.g.e., s.29

³¹ Feride Berna Uymaz, “Ortak Tarım Politikası ve Sanayi Politikası Çerçevesinde AB’nin Müdahaleci Yaklaşımı”(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2004),s.969

³² European Commission, “Agenda 2000 - CAP for the Future”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review_99/08_09_en.pdf, 16.09.2007.

³³ European Commission,“Single Farm Payment”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/revie_w99/08_09_en.pdf.09.2007.

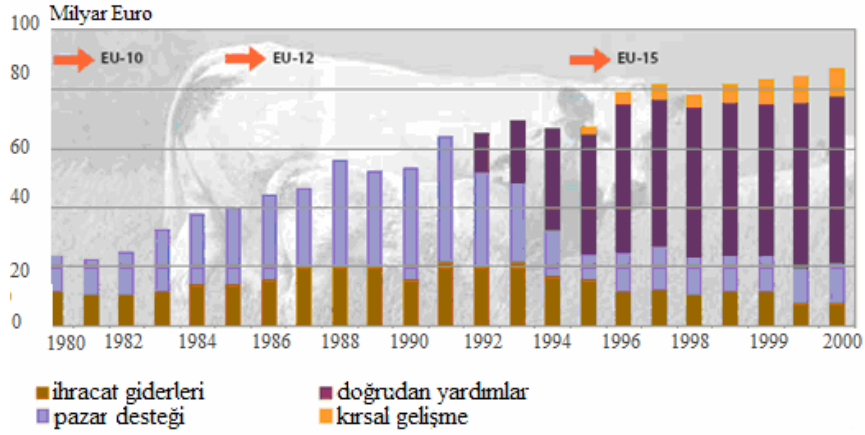
koşullarında tutulmalıdır. Bu şartlar gerçekleştiği takdirde ise ekim dışı bırakma ödemelerine hak kazanılmaktadır.

Ekim dışı bırakma yardımlarının yanı sıra Tek Ödeme Planı kapsamına; ekilebilir alan yardımı, sığır ve dana eti özel primi, süt ineği primi, kesim primi, sığır ulusal zarfları, yaygınlaştırma ödemeleri, mevsim dışı kesimler için verilen prim, yıllık koyun ve keçi primi ve buna bağlı az gelişmiş alan ek ödemesi ile koyun ulusal zarfları alınırken; kalite primi, kabuklu yemışlere yönelik olan ödemeler, protein bitkileri gibi ürünlere yapılan desteklemeler dahil edilmemiştir.

Tek Ödeme Planıyla çiftçilere verilen desteklerle ürün miktarları arasında bağ büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve gıda güvenliği, çevrenin korunması gibi çapraz uyum sağlanması tüm üreticiler için zorunlu hale gelmiştir.

Sonuç olarak, ilk yıllarda yalnızca ek yardımlar ve götürü yardımlardan oluşan doğrudan ödemeler, fiyat desteklerinin bütçe yükü ve stoklar oluşturması nedeniyle üretim, tüketim, depolama yardımları şekline almıştır. Gündem 2000 ve 2003 reformlarıyla gelen çapraz uyum, modülasyon ve Tek Ödeme Planı'yla desteklemelerin üretimden bağı kesilerek tablo 3'te de görüldüğü üzere bu desteklemeler pazar ve fiyat politikaları içersinde ağırlıklı bir politika aracı haline gelmiştir. Bu durum pazar desteklerinden doğrudan gelir ödemelerine dönüşümün gerçekleşmeye başladığının göstergesidir. Bu dönüşümün süreklilik kazanması ise AB'nin DTÖ Tarım Anlaşmaları çerçevesinde kırmızı kutu (fiyat destekleri) ve mavi kutu (hektar başına yapılan ödemeler) tedbirlerinin tamamen kaldırılması ve yeşil kutu (Tek Ödeme planı ve çapraz uyum) tedbirlerinin yaygınlaştırılması taahhütlerine uymasına bağlıdır.

Tablo:3 Ortak Tarım Politikası Harcamaları

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

1.5.Ortak Tarım Politikasının Para Sistemi

Önceki bölümlerde incelediğimiz gibi ortak fiyatlar, AB ilkelerinden tek iç pazarın oluşmasını sağlayan araçlardan biridir.

Ortak fiyatlar, Topluluğun her yerindeki tarımsal ürünlerin hedef, müdahale ve eşik fiyatlarının aynı olmasıdır. Ancak üye ülkelerin ulusal para birimleri arasındaki kur farkları nedeniyle bu fiyat birliği sağlanamamaktadır.

1962 yılında ortak fiyat sağlamak için önce 6 AB üyesi, daha sonra 9 üye devlet, değeri 1 \$ ya da 0.88867088 gr altın'a eşit olan "hesap birimi" saptamıştır.

Bretton Woods sisteminin yıkılışıyla, döviz kuru dalgalanmaları ortaya çıkmış ve kur riski artmaya başlamıştır. Bu nedenle AB "parasal istikrar bölgesi" oluşturmak için sabit fakat ayarlanabilir döviz kurları esasına dayalı ECU kullanmaya başlamıştır.

ECU, para birimine bağlı maddi varlığı olmayan bir değerdir. Bu nedenle döviz dalgalanmaları nedeniyle fiyat farklılıklarına ve spekülasyon ticarete yol açmıştır. Bu nedenle yeşil kur, telafi edici ödemeler ve değişim mekanizmaları gibi sistemler oluşturulsa da ortak fiyatlar sağlanamamıştır.

AB'liği ortak fiyatları sağlamak ve söz konusu sorunları ortadan kaldırmak için 1 Ocak 1999 tarihinde 11 üye ülkede "Euro" tek para birimine geçmiştir.

Kısacası OTP'nin para sistemleri; Hesap Birimi, ECU ve EURO dönemi olarak üzere üç aşamalı bir süreç izlediğini söyleyebiliriz.

1.5.1.Hesap Birimi

Hesap birimi ilk yıllarda yalnızca bütçe prosedürleri için kullanılmış 1962 yılından itibaren OTP'nin oluşmasıyla ortak fiyatlarda kullanılmaya başlanmıştır.³⁴

Hesap birimi olarak belirtilen ortak fiyatlar, üye ülkelerin ulusal para birimlerine çevirmek için sabit kur sistemi çerçevesinde 1962 yılında 1 \$ ya da 0,88867088 gr altına 1 Hesap Birimine eşit sayılmıştır.

Böylece ulusal para birimlerinin Hesap Birimi karşısındaki pariteleri ile ABD Doları karşısındaki pariteleri eşit sayılmıştır. Bu çerçevede paritelerle dolar arasındaki parite, değişmediği sürece sistem iyi işleyecektir. Ancak 1969'da Fransız Frangının devalüe edilmesiyle Fransa'da tarım ürünleri fiyatları reel anlamda artmış ve Fransız tarım ürünleri ihracatta avantaj kazanmıştır.

Ortak fiyatların ve ortak pazarın zarar görmemesi için Fransa'nın ihraç ettiği ürünler üzerinden vergi alınması ve ithal edilen ürünlere sübvansiyon verilmesine karar verilmiştir

Aynı yıl Almanya'nın revalüasyon kararıyla Fransa'da tersi durum yaşanmış, Almanya'da ortak fiyatlar düşmüş, çiftçi gelirleri azalmış, ithalat ucuzladığından Birlik ülkelerinde ithalat artmış ve ürün stokları oluşmuştur. Birlik Almanya'da oluşan ürün stoklarını eritmek için ithal edilen ürünlerden vergi almış ve Almanya'nın ihracatını sübvansiyonla desteklemiştir.

1969 yılında Almanya ve Fransa'da yaşanan bu revalüasyon ve devalüasyonların etkilerini ortadan kaldırmak için uygulanan sübvansiyon ve vergiler; Mayıs 1971'den itibaren "telafi edici tutarlar" adı altında uygulamaya konulmuştur.

Ağustos 1971'de Bretton Woods sisteminin çöküşüyle sabit kur sisteminden, dalgalanan kur sistemine geçişle "Telafi Edici Tutarlar"ın yanında "yeşil kur" sistemi oluşturulmuştur.

Yeşil kur sistemi, hesap birimi üzerinden belirlenen fiyatların her üye ülkenin ulusal para birimine çevrilmesini sağlayan kur sistemidir.

³⁴ Ekaman, a.g.e., s.18.

Yeşil kur ile dünya döviz kuru dalgalanmalarının tarım piyasasının etkilenmesini önlemek için normal piyasa kurundan farklı bir kur mekanizması oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yeşil kur sistemi ile piyasa kuru arasındaki fark “telafi edici tutarlarla” ödenmiştir. Böylece normal piyasa kurundan oluşan üye ülkeler arası ulusal para değer düşüklüklerinin karşılığı olarak ithalatta sübvansiyon, ihracatta vergi alınmış, değer yükselmişse; ithalatta vergi, ihracatta sübvansiyon alınmıştır.

Böylece üye ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarının etkileri ortadan kaldırılmaya ve ortak fiyat sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu sistemde her ürün telafi edici ödemeler kapsamına alınmamıştır. Örneğin İtalya’da bu sistem kapsamına alınan ürün sayısı %50’den az, Danimarka’da %80’den fazladır. Ayrıca Fransa gibi telafi edici ödemelere konu olan ürünlerde net ihracatçı olan Fransa hep zararda, İtalya ve İngiltere ise net ithalatçı sürekli kazanç sağlamaktadır.³⁵. Bu nedenle üye ülkeler telafi edici ödemelerin kaldırılmasını istemiştir.

Telafi edici önlemlere baktığımızda, telafi edici önlemlerin spekülative kazançları ortadan kaldırdığını ancak fiyat farklılıklarını ortadan kaldıramamış ve bu yüzden ortak fiyatı ve tek pazarı sağlayamadığını görülmüştür.

Telafi edici ödemeler, aynı zamanda harcamaları arttırmış, harcamalar 1975 yılında 406 milyon Hesap Birimi (HB), 1976’da 505 milyon HB, 1977 yılında 860 milyon HB olmuştur. Telafi edici önlemler Garanti Bölümünün ise 1976 yılında toplam harcamalarının %9’unu oluşturmuş, bu oran 1977 yılında %12 olmuştur.³⁶

Söz konusu nedenlerle Komisyon, Telafi Edici Ödemelerin kaldırılmasını ve yeşil kurun ise piyasa kuruyla eşit hale gelmesine karar vermiştir.

1.5.2. Avrupa Para Sistemi

AB, “yeşil kur” sistemini kaldırmasa da Avrupa’da döviz kuru dalgalanmalarından etkilenmeyecek bir parasal sistem oluşturma kararını almıştır. Bu çerçevede Mart 1979’da “Avrupa Para Sistemi” oluşturulmuştur.

³⁵ Havva Tunç, “AT-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Avrupa Topluluğunun Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımı”, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990), s.86.

³⁶ Avrupa Topluluğu Enformasyon Bürosu, **Avrupa Topluluğunun Tarım Politikası**, Ankara, Maya Matbaacılık, 1980, s. 30.

Bu sistem yeni para birimi olarak HB yerine ECU ve döviz kurundaki istikrar için döviz kuru mekanizmasını öngörmüştür. Yeni para birimi olan ECU, para sistemi içinde olmayı kabul eden ülkelerin ulusal para birimlerinden oluşan sepet para niteliğindedir.

ECU sepetinde üye ülkelerin para birimlerinin payları sabit ancak ağırlıkları farklıdır. Bu ağırlıklar her ülkenin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'sı, dış ticaret dengesi, Topluluğun ticaretindeki payı gibi kriterlerin yanı sıra kısa vadeli parasal desteklerin yararlanma oranı gibi kriterler dikkate alınarak belirlenmektedir.³⁷ Örneğin bu para sepetinde Alman markının %30 , İngiliz sterlinin %13, Fransız Frangı %19 ve Hollanda %9'luk payı vardır.³⁸

Avrupa Para Sisteminin döviz kuru mekanizması ise ulusal para birimlerinin, sabit fakat ayarlanabilir kurlarla ve dalgalanma bandı içinde hareket edebildikleri bir sistemdir. Buna göre üye ülkelerin ECU cinsinden para birimlerinin, merkezi kurları ile kendi kurları arasındaki ikili merkezi kurları belirledikten sonra en fazla %2.25'lik bir marjla dalgalanması öngörülmüştür. Ancak üye ülke para birimlerinin değeri, kendisine ait dalgalanma marjının %75'ini aştığında müdahale edilmekte ve kur ayarlamaları yapılmaktaydı.

1979 Mart'ından 1987 Şubat'ına kadar Avrupa Para Sistemi (EMS)'de 11 ayarlama yapılmıştır. EMS'nin kümülatif etkisine baktığımızda Alman markının %22 değer kazandığını Fransız frangının %16 ve İtalya liretinin %22 değer kaybettiği görülmüştür.³⁹

Alman markının sürekli değer kazanması, fiyatların reel anlamda düşmesine ve "telafi edici tutarların" miktarının giderek artmasına neden olmuştur. Bu da OTP bütçesinin mali yükünün giderek artması demektir.

Dünyadaki parasal değişimlerden kaynaklanan bu mali yükü önlemek için özel tarımsal değişim katsayıları belirlenmiştir.

Bu katsayıların yanı sıra yeşil kur için belirlenen ECU değeri, piyasa değerinden %3,4 üzerinde olacak şekilde belirlenmiş ve ortak fiyatlarda %3,4

³⁷ Muzaffer Alacaoğlu, **Euro: Ekonomik ve Parasal Birliğin Son Durağı Avrupa Birliği'nde Siyasi Birliğe Doğru Euro-Stop**, Hazine Müsteşarlığı, Ankara, Ağustos 2002, s.17.

³⁸ Ünal çağlar, "Türkiye ve AB ve Euro", **Tüm Yönleriyle Türkiye –AB İlişkileri**, Der: Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak, İstanbul, Elif Kitabevi, Kasım 2002, s.171.

³⁹ Havva Tunç, "Avrupa Topluluğunun Tarım-Para Sistemi ve Parasal Telafi Edici Miktarlar", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, S:78, Nisan 1990, s.13

oranında artmıştır. Ancak Alman markının revalüasyon nedeniyle artan telafi edici tutarlarını azaltması için değişim katsayıları tekrar belirlenmiş ve ortak fiyatlar giderek yükselmeye başlamıştır. 1984–1993 yılları arasında fiyat artışlarının yükselmesinin nedenlerinden biri de bu sistemdir.⁴⁰

1990'lara gelindiğinde Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesinin getirdiği yük ve 1992'de İngiltere'nin uluslar arası spekülasyonlar nedeniyle karşılaştığı parasal krizler EMS'nin işleyişini engellemeye başlamıştır.⁴¹Bu nedenle telafi edici uygulamalar kaldırılmıştır. Ancak yeşil kur uygulamaları devam etmiş ve piyasa eşitlemesi sürmüştür.

Ağustos 1993'te ise Frangın devalüasyonu ile EMS'deki 1990'larda başlayan kötü gidiş nedeniyle dalgalanma bandı %15'e çıkarılmış ve üye ülkeler Almanya ve Hollanda hariç döviz kuru mekanizmasını terk etmişlerdir. Ancak ECU 31 Aralık 1998'e kadar hesap birimi olarak işlevini sürdürmüştür.

Bu gelişmelerden sonra 1994 yılında piyasa kurlarıyla, yeşil kur arasındaki marjın ayda 3 kez denetlendiği bir sistem kurulmuştur. Bu sistemde; ulusal para birimlerinin yeşil kur değeri ile piyasa kur arasındaki farkı, belirli oranların üzerindeyse o para biriminin yeşil kur değeri değiştirilmiştir. Ulusal para devalüe edilmişse yeşil kurdan %2, revalüe edildiğinde ise %5 oranında sapmasına izin verilen sistem kurulmuştur. Bu sistem 31 Aralık 1998'e kadar uygulanmıştır.

Şubat 1995'te EMS'nin döviz kuru mekanizmasının ortadan kalkmasıyla değişim katsayıları da ortadan kaldırılmıştır.

1.5.3.Euro ve Sonrası

Ortak Tarım Politikası 1962 yılından itibaren ortak fiyatları, ilk yıllarda Hesap Birimi daha sonraki yıllarda ECU cinsinden belirlemeye çalışmış ancak döviz kuru dalgalanmaları sistemi zora sokmuştur.

Döviz kuru dalgalanmalarının etkilerini azaltmak için “Telafi Edici Tutarlar” ve “yeşil kur” gibi sistemler uygulanmıştır. Ancak bu sistemler mali yüke, ortak fiyattan ve dolayısıyla “Tek Pazar” ilkesinden uzaklaşılmasına neden olmuştur.

⁴⁰ Ekaman, a.g.e.,s.21.

⁴¹ Abdülkadir Mercul, “Ekonomik Parasal Birlik Sürecindeki Gelişmeler ve Türkiye” **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri** ,Der.:Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak,İstanbul,Elif Yayınevi,Kasım 2002,s.237.

Bu durumda tek çözüm, tek para birimine geçişte bulunulmuştur. 1 Ocak 1999'da 11 üye ülkede "Euro" kaydı anlamında tek para birimi olarak kullanılmaya başlanmış, 1 Ocak 2002'de tedavüle girmiştir.

Euro'nun tek para birimi olarak kullanılmaya başlanmasıyla "yeşil kur" ortadan kalkmıştır. Böylece Euro cinsinden ortak fiyatlara ulaşılmıştır. Örneğin buğday fiyatları hem Hollanda'da hem Almanya'da 5 Euro'dur.

Euro alanına katılmayan İngiltere, Danimarka ve İsveç ise ulusal para birimlerini Euro karşısında piyasa kurları belirlemektedir. Aynı zamanda bu ülkelerin Euro üzerinden ödeme yapma hakkı da vardır.

Euro ile OTP'si para sistemleriyle ilgili sorunları ortadan kaldırarak basit bir sistem oluşturmayı başarmıştır. Aynı zamanda ortak fiyatın hayata geçirilmesi sağlanmıştır.

1.6.Yapısal Politikalar

Pazar ve fiyat politikalarını incelediğimiz ortak tarım politikasının, tüm üye ülkeler üzerinde aynı etkiye yol açması için yapısal politikalarla da desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü üye ülkelerin her birinin tarımsal yapısı farklı karakterdeydi.

Bu farklılıklar iklim, hava koşulları, toprak yapısı gibi doğal şartların yanı sıra üretim yöntemleri, işletme büyüklükleri, çiftçilerin yaşı ve eğitim durumu gibi üretici ve üretim profiline de dayanmaktaydı.

Bu farklı yapıdaki ülkelere aynı pazar ve fiyat politikası uygulanması her yapıda farklı etkilere yol açmaktaydı. Örneğin yüksek fiyat küçük çiftçilerin yaşamlarını sağlarken, büyük çiftçilere ise çok büyük karlar getirmekteydi. Düşük fiyat ise küçük çiftçilerin üretimden çekilmelerine neden olabilirken büyük çiftçiler yalnızca daha az kar elde etmekteydi.⁴²

Söz konusu nedenle pazar ve fiyat politikalarının aynı etkiyi yaratabilmesi için Roma Antlaşmasınının 39. maddesinde OTP'nin amaçları arasında belirtilen "tarımla uğraşanların kişisel gelirini artırarak çiftçilerin iyi bir yaşam düzeyine kavuşmasını

⁴² Havva Tunc, "Avrupa Topluluğu'nun Tarım Sektöründe Uygulanan Yapısal Politika ve Önemi", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, S:297, Kasım 1990, s.61.

sağlanması” ifadesini gerçekleştirmeye yönelik yapısal politikalar uygulanmaya başlanmıştır.⁴³

Yapısal politikalar kapsamında çiftçilere mesleki eğitimler, çiftliklerin modernizasyonu, kırsal kalkınma, bölgesel ve sektörel içerikli düzenlemeler gibi tarımsal yapıların iyileştirilmesi için bir dizi reform yapılmıştır.

İlk olarak 1968–1975 döneminde genel içerikli düzenlemeler,1975 sonrası 1988 yılına kadar bölgesel ve sektörel içerikli düzenlemeler,1988 ve 1999 döneminde kırsal kalkınmaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Gündem 2000 ile birlikte Kırsal kalkınma politikaları tekrar ön plana çıkmış,bunu Güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası ve 2007-2013 kırsal kalkınma politikası takip etmiştir.

1.6.1.Genel İçerikli Düzenlemeler(1968–1975)

İlk yıllarda yapısal politika alanında ortak bir yaklaşım benimsenmemiş, yapısal problemleri çözmek için her üye devlet kendi ulusal politikalarını oluşturmuştur. Yalnızca 1960 “Tarımsal Oryantasyon Anlaşması” ve 1962 “Tamamlayıcı Anlaşması”nda yaşlı çiftçilerin erken emekliliği, çiftçilerin eğitimi, çiftliklerin birleştirilmesi gibi yapısal programlar belirtilmiştir.⁴⁴

Yapısal sorunlar ise ilk kez Mansholt Planı’nda söz edilmiştir. Birliğin tarım politikasından sorumlu Komiseri Sicco Mansholt bu Plan’da OTP’de oluşan fiyatların çiftçilerin talep ettiği fiyatın üzerinde oluşması sonucu oluşan ürün stokları gibi sorunların piyasa mekanizmasının işleyişinden değil yapısal sorunlardan kaynaklandığı belirtmiştir. Ancak toprağın kullanımını ve üretimin sınırlanmasını öngören bu plan, çiftçiler tarafından karşı çıkılmış ve bunun üzerine yumuşatılarak üç tüzük halinde OTP’nin yapısal politikaları belirlenmeye başlanmıştır.

72/159/AET⁴⁵ sayılı tüzük çiftliklerin modernizasyonu için küçük çiftçilerin modern üretim teknikleri kullanabilmesini sağlayan yatırım yardımları öngörmektedir. Ayrıca bu yardımlarla bu çiftlikleri 6 yıl içinde diğer sektörlerin ortalama geliri ile kıyaslanabilecek düzeye getirmeyi hedeflenmiştir.

⁴³ İstanbul Ticaret Odası, **Gelişmiş Tarım Piyasalarının Organizasyonu**, İstanbul,2003,s.57.

⁴⁴ Tunç, **a.g.e.s.**27.

⁴⁵ European Council, “Council Directive of 17 April 1972 on the modernization of farms (72/159)” (çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1972L0159:19810101:EN:PDF>,21.09.2007.

72/160/AET⁴⁶ sayılı tüzükle ise düşük gelirli çiftliklerin ve 55 yaşın üstündeki çiftçilerin üretimden vazgeçmesini öngörmektedir. Üretimden vazgeçilen arazilerin de modernleştirilmesi veya ormanlaştırılması gibi farklı kullanım alanlarına tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu yönergeyle amaç da arz- talep dengesini sağlamak ve işgücü verimliliğini arttırmaktır.

72/161/AET⁴⁷ sayılı tüzükle tarım sektöründe çalışanlara mesleki eğitim verilmesi, tarım dışı sektörde çalışmak isteyen kişilere de yeni beceriler kazandırılmasının sağlanması kararlaştırılmıştır.

Bu tüzüklerle modern üretim teknikleriyle üreten, makul bir gelir seviyesinde eğitilmiş çiftlikler oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak 1973 yılında çıkan ekonomik kriz nedeniyle artan işsizlik 72/160/AET tüzükle önerilen “üretimden vazgeçme” sağlanamamış, işsizliğin yanı sıra oluşan enflasyon ve faiz oranlarındaki artış modernizasyon projelerinin maliyetlerini arttırmış, bu nedenle de 72/159/AET’de uygulanamamıştır.⁴⁸

1.6.2.Bölgesel ve Sektörel İçerikli Düzenlemeler (1975–1988)

Mansholt Planı çerçevesinde hazırlanan yapısal politikalardan büyük, modern ve verimli üretim yapan işletmeler faydalanabilmiştir. Çünkü özellikle 72/160/AET sayılı tüzük küçük çiftlikleri elimine edici nitelikteydi. Yapısal reform modern, verimli ve büyük çiftliklerin üretimlerini arttırarak devam etmesi, küçük çiftliklerin ise üretimden vazgeçmesini sağlayıcı nitelikteydi.

Bu plan kısa bir süre uygulansa da bölgeler arası farklılıkları ortaya çıkarmış, tarımsal yapılarda iyileştirme sağlayamamıştır. Bu nedenle 1975 yılından itibaren bölgelerin kendine has özelliklerine göre yapısal önlemler geliştirilmiştir.

⁴⁶ European Council, “Council Directive of 17 April 1972 concerning measures to encourage the cessation of farming and the reallocation of utilized agricultural area for the purposes of structural improvement (72/160/EEC)” (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1972/L/01972L0160-19730728-en.pdf>, 16.09.2007.

⁴⁷ European Council, “Council Directive of 17 April 1972 concerning the provision of socio-economic guidance for and the acquisition of occupational skills by persons engaged in agriculture (72/161/EEC)”, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1972L0161:19730728:EN:PDF> (çevrimiçi), 16.09.2007.

⁴⁸ Ekaman, a.g.e., s.23.

75/268/AET⁴⁹ sayılı tüzükle dağlık ve düşük verimli bölgelerdeki çiftliklere doğrudan yardım ve yatırım desteği verilmiştir. Böylece bu bölgedeki çiftliklerin geliştirilmesi ve yaşamları garanti altına alınması sağlanmıştır.

Bu kapsamda 1977 yılında Fransa'nın güney bölgeleri ve İtalya'da sulama ağaçlandırma ve kırsal altyapının geliştirilmesi için "Akdeniz Programı" geliştirilmiştir⁵⁰

77/355/AET⁵¹ sayılı tüzük ile tarım ürünlerini işleyenlerin finansmanına katkıda bulunmuş ve tarım ürünlerinin pazarlama dağıtım kanallarının modernleştirilmesi için yatırım desteği verilmiştir.

Burada önemli sorun dağıtım kanallarının son derece iyi organize edilmesine rağmen tarımsal üretim yapan işletmelerin çok fazla sayıda ve dağınık olmasıdır. Bu nedenle de 1978 yılından itibaren çiftliklerin organize olarak birlik oluşturulması sağlanarak dağıtımın kolaylaştırılması teşvik edilmiştir. Kooperatiflerin ve birliklerin teşvikten yararlanmaları için kaliteli üretim yapma şartı getirilerek, çiftçiler kaliteli üretim yapan kooperatifler olarak organize olduklarında ellerine daha yüksek fiyat geçeceği konusunda bilinçlenmiş olmaktadır⁵².

Geri kalmış bölgelerin gelişmesinde yalnızca tarımsal yapıyı güçlendirmek yeterli olmamıştır. Bu nedenle bölgesel kalkınmaya yeni bir yaklaşım getirilerek bölgedeki ekonomik faaliyetleri bütün olarak ele alan "bütünleştirilmiş kalkınma planları" uygulanmıştır.

1979'da İskoçya'nın batı sahilindeki adalarda, Fransa'nın Lozere bölgesi ve Belçika'nın az gelişmiş bölgelerinde tarım sektöründe çiftlik yapılarının kuvvetlendirilmesinin yanı sıra yapıları geliştirmek için gelişme planları uygulanmıştır. Bu uygulamadaki amaç, küçük çiftliklerin yaşamalarını yardımcı

⁴⁹ European Council, "Council Directive of 28 April 1975 concerning the Community list of less-favoured farming areas within the meaning of Directive No 75/268/EEC", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1975L0271:19851221:EN:PDF>, 16.09.2007.

⁵⁰ Ekamen., **a.g.e.**, s.24

⁵¹ European Commission, "77/355/EEC", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977R0355:EN:HTML>, 16.09.2007.

⁵² Sevgi Gencay İnceci, "1990'ların Ortak Tarım Politikası Perspektifinde Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Tarımsal DesteKler" (Basılmamış Doktora Tezi,,Marmara Üniversitesi,Avrupa Topluluğu Enstitüsü,1993),s.103.

olmaktır.⁵³

Bu program başarılı olunca 1985 yılında “Bütünleştirilmiş Akdeniz Programı” adı altında Yunanistan, Güney Fransa, İtalya’nın orta ve güney bölgelerini kapsayacak şekilde geliştirilmiştir. İspanya ve Portekiz’in üyeliğiyle bu ülkelerde program kapsamına alınmıştır.

AET/797/85⁵⁴ sayılı “Verimlilik Tüzüğü” ile bu programlarla alınan tedbirler tek bir çerçevede toplanmıştır.

1.6.3.Kırsal Kalkınma (1988–1999)

1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile 1992 yılının sonuna kadar “Tek Pazar” oluşturma hedefi doğrultusunda bölgeler arasındaki tarımsal yapılardaki farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır.⁵⁵Bu nedenle Tek Senet ile Roma Antlaşmasına “Ekonomik ve Sosyal Bütünleşme” bölümü eklenmiştir. Bu bölüm Roma Antlaşmasının 130A (Amsterdam sonrası 158.) maddesinde “bölgelerarasında kalkınma düzeyinden kaynaklanan farklılıkları azaltmak ve en az gelişmiş bölgelerin durumunu iyileştirmek” Topluluğun hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Böylece kırsal kalkınmanın yasal temeli güçlendirilmiştir.

1988’lerin sonunda ise “Kırsal Toplumun Geleceği” (The Future of Rural Society)⁵⁶ adlı bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğde kırsal kalkınma için üç esas hedef belirlenmiştir:

- Ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması,
- Kırsal ekonominin bir bütün olarak ele alınması,
- Çevrenin ve doğal kaynakların korunmasıdır.

Kırsal Toplumun Geleceği Tebliği’nin etkinliğini ve kapsamını genişletmek için tarımsal alanda yapısal fonların reformu gerçekleştirilmiştir. Bu fonlar kapsamında yer alan Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu, Avrupa Bölgesel

⁵³ Havva Tunç, “AT-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Avrupa Topluluğunun Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımı”,(Basılmamış Doktora Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990),s.94.

⁵⁴ European Council,“Council Regulation (EEC) No 797/85 ”, (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CEL_EX:31985R0797:EN:HTML_16.09.2007.

⁵⁵ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **AB Tarım Politikası**, Ankara, 2000,s.5

⁵⁶ European Commission, “The Future of Rural Society”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/5214/01/0017_13_1.pdf , 21.09.2007.

Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu belirlenen hedeflere yönelik çalışmaya başlamıştır. Bu hedeflerin genel çerçevesi aynı kalsa da zaman içerisinde içerikleri değişmiştir.1944–1999 döneminde 5 hedef alanı varken Gündem 2000 ile üçe indirilmiştir:

1994–1999 yıllarında yürürlükte olan 5 hedef alanı ⁵⁷;

Hedef 1:Kişi başına düşen GSMH'sı Topluluk ortalamasının %75'inden az olan bölgelerin yapısal uyumu ile kalkındırılması

Hedef 2: Sanayinin gelişmesinden kaynaklanan gelişmelerden önemli oranda etkilenen bölgelerin durumlarının iyileştirilmesi

Hedef 3:Uzun süreli işsizlikle mücadele edilmesi ve genç nüfusun iş piyasasında çıkarılma tehdidi altındaki kişilerin, işe alınmalarının kolaylaştırılması

Hedef 4: İşgücünün sanayideki değişim sürecine ve üretim sistemlerine uyumunun kolaylaştırılması

Hedef 5: Kırsal alanların gelişiminin teşviki

Hedef 5a: Tarım ve ormancılıkta üretim ve işleme yapılarının düzenlenmesi

Hedef 5b: Kırsal alanlarda ekonomik çeşitliliğin teşviki

Hedef 6: Nüfus yoğunluğu az olan bölgelerin yapısal düzenlemelerinin ve kalkınmasının desteklenmesi

Bu hedeflerden özellikle hedef 1, hedef 5a ve 5b ile hedef 6, tarımsal iyileştirmenin gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir.

Hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli kaynak ise FEOGA'nın yönlendirme bölümü, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu arasında koordinasyon ile sağlanmıştır.

Hedef 5a yalnızca FEOGA kapsamına girerken, hedef 5b, hedef 1 ve hedef 6'nın gerçekleştirilmesi; FEOGA, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu'nun eşgüdümü ile gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

1992 yılında ise Avrupa Komisyonu Tarım ve Kırsal Kalkınmadan sorumlu bakanı Ray Mac Sharry kırsal alanların dengeli bir biçimde kalkındırılması için pazar ve fiyat politikalarına ilişkin reformları destekleyici üç ayrı ek tedbir ⁵⁸getirmiştir.

⁵⁷ Ekaman, **a.g.e.** ,s.25.

⁵⁸ Ülkü, **a.g.e.** s.19.

Bu tedbirlerden ilki çevreye zarar vermeyen çevresel tarım, üretim fazlasının azaltılması ve Topluluğun kereste ihtiyacının karşılanması için tarım arazilerinin üretimden ayrılarak ağaçlandırılması ve son tedbir ise 55 yaşın üzerinde ve erken emekliliğe hak kazanmamış çiftçilerin üretimi bırakmalarına teşviktir.

Bu tedbirlerden çevresel tarım ve ağaçlandırma üye ülkelere zorunlu tutulurken, erken emeklilik zorunlu tutulmamıştır. Ayrıca yapısal politikaların finansmanına FEOGA'nın yönlendirme bölümünden karşılanırken "ek tedbirler" Garanti bölümünden karşılanmıştır.

Kırsal kalkınma için bu reformların ve fonların yanı sıra, Topluluk bütünü için önem taşıyan alanlarda projeler geliştiren Topluluk girişimlerinde vardır. Söz konusu girişimlerden biri de LEADER'dır. LEADER, 1991 ve 1994 yıllarında kırsal kalkınmayı hedefleyen projeleri desteklemiştir. Ayrıca 1994–1999 arasında LEADER II kapsamında bütünleştirilmiş kalkınma planı'nı uygulanmıştır.

1.6.4.Gündem 2000 ve Kırsal Kalkınma (2000–2006)

MacSharry reformları Avrupa tarımını olumlu yönde etkilese de genişleme hedefi ve DTÖ yeni müzakereleri nedeniyle yeniden bir OTP reformu gerekli görülmüş ve 16 Temmuz 1997'de "Gündem 2000" belgesi kabul edilmiştir.

Gündem 2000, MacSharry reformlarının derinleştirildiği ve genişletildiği bir reform paketidir. Bu bağlamda Gündem 2000 ile ,Yapısal Fonların hedefleri üçe indirilmiş ve bu hedefler üzerinde Berlin zirvesinde uzlaşmıştır.

Gündem 2000'de 2000–2006 döneminde uygulanacağı belirtilen bu hedefler⁵⁹;

Hedef 1:Kalkınmada geri kalmış bölgelerin uyum ve gelişmesinin desteklenmesi

Hedef 2:Yapısal güçlüklerle karşı karşıya olan bölgelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenmesi

Hedef 3: Eğitim, mesleki eğitim ve istihdama yönelik politikalar ile sistemlerin modernizasyonu ve uyumlaştırılması

2000–2006 hedeflerine baktığımızda geçen dönemde Hedef 1 kapsamına

⁵⁹ European Commission, " Agenda 2000,CAP for The Future," (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review99/08_09_en.pdf,16.09.2007.

giren hedefler; hedef 1 ve hedef 6 kapsamına girmiş, bu çerçevede kişi başına düşen GSMH Topluluk ortalamasının %75'inin altında olan bölgeler hedef 1 kapsamına alınmıştır. Hedef 1'de, kırsal kalkınma için kullanılan üç yapısal fon arasında sağlanan koordinasyon devam etmiş ve söz konusu hedeflerin finansmanı Yönlendirme bölümü tarafından yapılırken, hedef 1 kapsamında yer almayan kırsal kalkınma tedbirleri ise FEOGA'nın Garanti Bölümünden finanse edilmiştir.

Hedef 2 kapsamına, Hedef 5b kapsamına girenlerin çoğunluğu alınmış ve hedef 5b kaldırılmıştır. Hedef 2 kapsamına alınmayan bölgelere ise geçiş yardımı uygulanmıştır. Hedef 2 kapsamına alınan bölgeler ise imalat, hizmetler ve balıkçılık sektörlerinde, tarımsal çeşitliliğin yetersizliği nedeniyle değişime ayak uyduramayıp ciddi gerilime ve kayıplarla karşılaşılan bölgelerdir. Bu bölgeler, işsizlik oranları %30'ları geçen ve tarımsal faaliyetlerde ciddi gerilimlere neden olan bölgelerdir. Bu hedefin finansmanı ise FEOGA'nın garanti bölümü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hedef 3 ise hedef 1 ve 2 bölgelerinde ele alınmayan bölgeler ile eski hedef 3 ve 4 kapsama giren hedefleri kapsamaktadır. Bu hedef, Avrupa istihdam stratejisinin bir parçasıdır. Bu hedefin finansörü ise Avrupa Sosyal Fonudur.

Yapısal fonların yanı sıra Birlik girişimlerinin projeleriyle desteklenen kırsal kalkınma, 13 Birlik Girişiminden 4'e indirilmiştir. Bu projeden biri de 2000-2006'da uygulanacak olan Leader +'dır.

Berlin Avrupa Konseyi'nde yapısal fonlara üç hedef alanı belirlenmesinin yanı sıra kırsal kalkınmanın OTP'sinin ikinci ayağı olduğu belirtmiştir.⁶⁰Böylece kırsal kalkınma politikası, AB'nin tüm kırsal alanlarında uygulanabilir hale gelmiştir. Ayrıca kırsal kalkınma alanındaki mevcut tedbirler, 1257/1999 sayılı Konsey tüzüğü⁶¹ altında toplanmış ve üç hedef öngörülmüştür:

- Hedef 1: Tarım ve ormancılık sektörlerinin güçlendirilmesi ve rekabet gücünün artırılması
- Hedef 2: Kırsal bölgelerin işgücü ve yaşam standartlarının yükseltilmesi
- Hedef 3: Kırsal alanlarıyla çevrenin korunması

⁶⁰ Ülkü., **a.g.e**, s.31.

⁶¹ European Council, "Council Regulation (EC) No 1257/1999 "(çevrimiçi), <http://www.esf.gov.sk/documents/1999-1257.pdf>, 16.09.2007.

Bu hedeflere ulaşılması için Berlin zirvesinde kırsal kalkınma tedbirleri de belirtilmiştir. Üye ülkelere bu tedbirlerden, bölgelerine en uygun olanları seçerek ulusal program oluşturmaları öngörülmüştür.

Bu tedbirler:

- Tarım sektöründe çalışanların gelirleri ile yaşam, çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi amacıyla tarımsal işletmelere yönelik yatırımların desteklenmesi
- Tesis kurma yardımı ile genç çiftçilerin desteklenmesi
- Çiftçiler ile tarım ve ormancılık faaliyetlerinde çalışan diğer kişilere yönelik mesleki eğitimin desteklenmesi
- Az gelişmiş ve çevresel kısıtlamalara sahip bölgelerin desteklenmesi
- Çevrenin ve kırsal alanların korunması amacıyla tasarlanmış tarımsal üretim yöntemlerinin desteklenmesi
- Tarım ürünlerinin rekabet gücü ve katma değerinin artırılması amacıyla bu ürünlerin işlenmesi, pazarlanması ve iyileştirilmesinin desteklenmesi
- Ormanların ekonomik, ekolojik ve sosyal değerinin artırılmasının desteklenmesi

Topluluğun tüm kırsal alan tedbirlerine uyum sağlaması ve geliştirilmesi amacıyla alınan tarımsal faaliyetler ile kırsal faaliyetlere yönelik diğer tedbirler ise köylerin ıslah edilmesi ve geliştirilmesi, turizm ve el sanatlarının teşvik edilmesi, kırsal mirasın korunması, kırsal ekonomi ve nüfusa yönelik temel hizmetlerdir.

2000–2006 yıllarında uygulanacak olan bu kırsal kalkınma tedbirlerinin finansmanını FEOGA yapmaktadır. Bu tedbirler için bütçede Garanti Bölümü için 40 milyar Euro, Yönlendirme için 20 milyar Euro ayrılmıştır.⁶²

1.6.5. Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası (2003–2007)

Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası, Gündem 2000 reformları kapsamında belirlenen tedbirleri destekleyen ve güçlendiren bir yapıdadır. Ayrıca

⁶² European Union, “Rural Development in the EU”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/215&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 16.09.2007.

Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası'yla fiyat ve pazar desteklerinin kullanabilmesi için çevresel koşulları ve kırsal kalkınmayı sağlama (çapraz uyum ilkesi) şartı getirilerek iki ayak arasındaki ilişki pekiştirilmiş ve beklenenler daha net dile getirilmiştir.⁶³

Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası⁶⁴yla; gıda kalitesi tedbirleri, hayvan refahı, çevresel tarım, genç çiftçilerin desteklenmesi ve ormancılık tedbirleri gibi yeni tedbirler alınmıştır.

Üreticilerin teşvik alabilmeleri için AB planlarına katılma, tarımsal ürünlerinin ve üretim süreçlerinin kalitesini artırma gibi şartlar getirilmiştir. Bu uygulamadaki amaç, gıda kalitesini güçlendirmektir. Bu kapsamda organik tarım yapan, gıda maddeleri sertifikaları olan yani AB planlarına katılan üreticilere; işletme başına en fazla 5 yıl boyunca 3000 Euro teşvik önerilmektedir. Ayrıca planlar kapsamında üretilen ürünlerin teşvik edilmesi ve tüketicilerin bu ürünleri hakkında bilgilendirilmesi faaliyetleri için hazırlanan projelerin giderlerinin %70'ine destek sağlanmaktadır.

Kamu sağlığı, hayvan sağlığı, bitki sağlığı, işyeri güvenliği çevre ve hayvan refahı ile ilgili konularda AB standartlarına uyum için, üreticilere geçici olarak ve zaman içinde azalacak şekilde en fazla 5 yıl boyunca destek verilmiştir. Bu desteklerin yıllık üst sınırı tarımsal işletme başına 10000 Euro'dur. Ayrıca çiftlik danışma sisteminden yararlanan çiftçilerin, çapraz uyum standartlarına uyum konusundaki masrafları 1500 Euroya aşmamak kaydıyla %80'ini karşılanmaktadır.

Çevresel tarım tedbirleri ise yüksek hayvan refahını sağlayan çiftçilere destek sağlayacak şekilde genişletilmiştir. Buna göre iyi hayvan yetiştiriciliği uygulamalarının yanı sıra en az 5 yıl boyunca hayvanların refahını yükseltme taahhüdü altına giren çiftçilere ek masraflardan ve yükümlülüklerden doğan gelir kayıpları hayvan başına 500 Euro olmak üzere karşılanmıştır.

Çevresel tarım ve hayvan refahı tedbirlerinin uygulanmasının güçlendirilmesi amacıyla AB ortak finansmanın payı Hedef 1 bölgeleri için %75'ten %85'e, diğer bölgeler için %50'den %60'a yükseltilmiştir.

⁶³ Erol H.Çakmak ve A.Halis Akder, **DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21.yüzyılda Türkiye Tarımı**, İstanbul:TUSİAD, Haziran 2005, s.133.

⁶⁴ European Commission, "Council Regulation (EC) No 1783/2003", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:270:0070:0077:EN:PDF,16.09.2007>.

Genç çiftçilere tesis kurma yardımı, genç çiftçilerin çiftlik danışmalık hizmetlerini kullandıkları durumlarda azami 25000 Euro'dan 30000 Euroya ; genç çiftçiler tarafından az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirilen destekleme oranı ise %45 ve % 55'ten ,%50 ve %60'a yükseltilmiştir.

Ormancılık tedbirleri, devlet ormanlarında ekolojik ve sosyal nedenlerle yatırım teşviki imkan sağlayacak şekilde genişletilmiştir.

Gündem 2000 kapsamında gönüllü olarak uygulanan modülasyon kapsamındaki tedbirler zorunlu hale getirilmiştir. Buna göre üreticilere verilen 5000 Eurodan fazla olan doğrudan ödemeler 2005 yılında %3, 2006 yılında %4, 2007 - 2012 döneminde her yıl %5 azaltılarak, bundan elde edilecek miktarın kırsal kalkınmanın finansmanına aktarılması öngörülmüştür. Modülasyon oranı %5'e ulaştığında yılda 1.2 milyar Euro ilave kaynak sağlanmış olacaktır. Bu uygulamadan her üye ülkenin elde ettiği %1'lik bölüm kendisine; geriye kalan miktar ise tarımsal alan ,tarımsal istihdam ve satın alma gücü temelinde hesaplanan kişi başına düşen milli gelir ölçütlerine göre üye ülkeler arasında yeniden dağıtılmaktadır.Ayrıca her bir üye devlet elde ettiği miktarın en az %80'ini geri alacaktır.

Gündem 2000 ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ)'nin tarım sektörünün ve kırsal alanlarının OTP'ye uyumu için uygulanan SAPARD yardımı sona ermiş,yeni üye ülkelere yönelik 2004-2006 yıllarında geçiş dönemi boyunca uygulanacak özel bir rejim oluşturulmuştur.

Bu özel rejim de tüm kırsal kalkınma tedbirlerinin yanı sıra bu ülkelerin özel ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla geçici ek tedbirler öngörülmüştür.

Temel olarak kendi tüketimi için üreten ancak ürettikleri miktarın bir kısmını pazarlayan çiftliklerin desteklenmesi amacıyla her bir çiftliğe en fazla 5 yıl boyunca yılda 100 Euro verilmektedir. Ancak bu destekten yararlanmak için çiftlikler gelecekte ekonomik açıdan kazanç getireceği, gösteren bir iş planı sunmak zorundadır.

Bu tedbirlerle, bu çiftliklerin rekabetçi baskıyla üretimden çekilmesini önlemek ve bu çiftlikleri rantabl hale getirmek amaçlanmıştır.

Yeni üye ülke çiftçilerine hayvan, bitki sağlığı ,çevre,hayvan refahı ile işyeri güvenliği alanlarında Topluluk standartlarına uyum içinde destek verilmiştir.Bu desteklerden yararlanmak için söz konusu standartlara ulaşılmasıyla sonuçlanacak

yatırım desteğinden yararlanıyor olmaları ya da standartlara uyulması için gerekli çiftlik faaliyetlerinin geliştirildiğine dair uzman onaylı plan sunmaları gerekmektedir.Yani çiftlikler ya kazanç getirdiklerini ya da kazanç getireceklerini gösterdikleri takdirde destekten yararlanabilmektedir.İlk yıl hektar başına 200 Euro verilecek olan yardım,en fazla 5 yıl sürebilecek ve her yıl eşit oranlar da azalarak sıfırlanacak ve standartlara ulaşana kadar sürecektir.

Diğer bir tedbir ise yeni üye ülkelerde üretici gruplarının kurulmasını desteklemektir. Bu üretici gruplarının destek alabilmeleri için üye ülkelerin yetkili mercileri tarafından tanınmaları gerekmektedir. Üretici grubunun tanındığı tarihten itibaren ilk 5 yıl boyunca verilecek ve üretici grubunun pazarladığı yıllık ürün miktarı temel alınarak hesaplanacak olan destek, birinci ve ikinci yıl 100000 Euro ,üçüncü yıl 80000 Euro ,dördüncü yıl 60000 Euro,beşinci yıl ise 50000 Euroyu aşmayacaktır.

Bu tedbirin amacı, üretici grupların üretim süreçlerini ve ürünlerini pazar koşullarına uyum sağlanmasına yardımcı olmak, ürünlerin ortak amaç ve yöntemlerle pazarlanması ve toptancılara verilmesini teşvik etmek, üretime ilişkin ortak kuralların oluşturulmasını sağlamaktır.

Kırsal kalkınma programlarının uygulanması için gerekli olan hazırlık, izleme, değerlendirme ve denetim tedbirlerine destek de verilmektedir.

LEADER+⁶⁵ kırsal kesimlere kırsal kalkınma stratejilerinin geliştirmesine yönelik olan projelere mali destek sağlamaktadır. Bu projeler yerel nüfusun etkileri göz önüne alınarak ilgili bölgeye yönelik çalışmaların teknik açıdan desteklenmesi, nüfusun kalkınma sürecine aktif katılabilmesi için bilgilendirilmesi, yerel kalkınma ortaklıklarının kurulması ve bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi şeklindedir.

2004-2006 yılları arasında yeni üye ülkelerin AB-15 ile aralarındaki farkın azaltılması amacıyla kırsal kalkınma fonlarının %20'lik kısmı doğrudan ödemelere ilave ödemeler olarak alınmaktadır.2007 yılından itibaren ise ilave ödemeler ulusal bütçelerden karşılanacaktır.

⁶⁵ European Union, "Leader+",(çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/g24208.htm>, 16.09.2007.

1.6.6. 2007–2013 Kırsal Kalkınma Politikası

Avrupa Konseyi, Eylül 2005'te 2007-2013 yılları için AB kırsal kalkınma politikasının hedeflerini ve Kırsal Kalkınma Fonu tarafından desteklenecek tedbirleri içeren bir 2006/144/AET sayılı Tüzük⁶⁶ yayımlamıştır.

Temmuz 2005'te Komisyon'un önerdiği Tüzük'te tespit edilen hedeflerin önceliklerini “ yönlendirici ilkeler” belirlemiştir.

Yönlendirici ilkeler;

- Kırsal kalkınmaya yönelik AB desteğinin AB düzeyinde en fazla katkı sağlayacağı alanların tespiti
- Göteborg sürdürülebilirlik hedefleri ile büyüme ve istihdama yönelik gözden geçirilmiş Lizbon stratejisinin kırsal kalkınma politikası ile ilişkilendirmesi
- Başta uyum ve çevre olmak üzere diğer AB politikaları ile tutarlılığın sağlanması
- Yeni piyasa odaklı OTP uygulamasına ve bunun eski ve yeni üye devletlerde gerektirdiği yeni yapılanmayı destek olunmasıdır.

Bu ilkeler doğrultusunda Kırsal Kalkınma Tüzüğü'nün temel unsurları da şunlardır:

- Mevcut tüm tedbirlerin finansmanı tek bir Fon'dan Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu'ndan sağlanacaktır. Böylece kırsal kalkınma politikasının uygulanması ve denetlenmesi kolaylaştırılacaktır.
- Büyüme, istihdam ve sürdürülebilirlik konularına odaklanılmış, piyasa desteğini tamamlayıcı yeni kırsal kalkınma stratejisi belirlenmiştir.

Kırsal alanlar arasında iletişim ve işbirliği artırılarak kırsal politikalara Avrupa boyutu kazandırılması planlanmıştır.LEADER yaklaşımı güçlendirilerek yerel ihtiyaçlara en iyi cevap veren kalkınma stratejisi geliştirilmiştir.Üye ülkeler ile Avrupa Komisyonu arasında görev paylaşımı daha net tanımlanmıştır.

Yeni kırsal kalkınma politikasını 3 hedefi vardır:

⁶⁶ European Council, “Council Decision of 20 February 2006 on Community strategic guidelines for rural development (programming period 2007 to 2013) (2006/144/EC)”,(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:EN:PDF,16.09.2007>.

- Tarım ve ormancılığın rekabet gücünün artırılması
- Arazi yönetimi desteklenerek çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi
- Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinin teşviki

Bu hedeflerin gerçekleşmesi için öncelikli 4 alan belirlenmiştir:

Alan 1: Tarım ve ormancılık sektörünün rekabet gücünün artırılması

Bu kapsamda 16 tedbir alınmış ve bu tedbirler; mesleki eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri, erken emeklilik planları, çiftçi danışma sisteminden yararlanılması, genç çiftçilerin desteklenmesi gibi tedbirlerle insan potansiyelinin geliştirilerek sektör rekabet gücü kazandırılması hedeflenmiştir.

Sektörün yeniden yapılandırılması için tarım işletmesinin modernizasyonu, tarım ve ormancılık ürünlerine katma değer sağlanması, ormanların ekonomik değerinin artırılması, tarım gıda ve ormancılık sektöründe yeni ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik işbirliği, tarım ve ormancılık sektörlerinin altyapısının geliştirilmesi, doğal afetler yüzünden zarar görmüş üretim potansiyelinin eski haline getirilmesi gibi tedbirler alınmıştır.

Tarımsal üretim ve ürünlerin kalitesinin artırılmasına yönelik tedbirler, gıda kalitesi planlarına katılan çiftçilerin desteklenmesi, üretici gruplarının gıda kalitesi planları kapsamındaki ürünlere yönelik bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi, çiftçilerin Topluluk mevzuatı kapsamındaki standartlara uyumunun desteklenmesidir.

Ayrıca yeni üye ülkelerin rekabet avantajı kazanması için tarımsal işletmelerin desteklenerek, üretici gruplarının oluşturulmasının desteklenmesi sağlanmıştır.

Alan 2: Çevre ve kırsal alanların geliştirilmesine yönelik 13 tedbiri içermektedir.

Bu tedbirlerden tarımsal arazinin sürdürülebilir kullanımına yönelik olanlar; dağlık alanlardaki çiftçilere yönelik ödemeler, dağlık alanlar dışındaki dezavantajlı çiftçilere yönelik ödemeler, NATURA 2000⁶⁷ ve 2000/60/EC⁶⁸ sayılı Direktif

⁶⁷ European Commission, "Natura 2000 Network", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm.21.07.2008.

⁶⁸ European Parliament and European Council, "Directive 2000/60/EC Of The European Parliament And Of The Council establishing a framework for Community action in the field of water policy"

ödemeleri, çevresel tarım tedbirleri, hayvan refahı ve ödemeler, üretim amaçlı olmayan yatırım desteklemesidir.

Orman arazisinin sürdürülebilir kullanımına yönelik; tarımsal arazilerin ilk defa ağaçlandırılması, tarımsal arazilerin üzerinde orman tarımı sistemlerinin ilk defa kurulması, tarımsal olmayan arazilerin ilk defa ağaçlandırılması, NATURA 2000 ödemeleri, çevresel ve ormancılık ödemeleri, ormancılık potansiyelinin geri kazandırılması, önleyici faaliyetlerin uygulamaya sokulması ve üretim amaçlı olmayan yatırımların desteklenmesi tedbirleridir.

Alan 3: Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kırsal ekonomi çeşitlenmesi için 8 adet tedbir belirlenmiştir:

Bu tedbirler kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi için tarımsal olmayan faaliyetlerin artırılması, mikro işletmelerin kuruluşu ve gelişimi, turizmin desteklenmesi şeklindedir. Ayrıca kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için temel hizmetlerin verilmesi, köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi, kırsal mirasın korunması ve geliştirilmesi, eğitim, bilgilendirme ve beceri kazandırmaya yönelik tedbirler alınmıştır.

Son alan olan yerel kalkınma projelerini destekleyen LEADER yaklaşımı ise diğer 3 alanı tamamlayıcı nitelikte olup 3 tedbir önermektedir:

Bu tedbirler, diğer 3 alanın hedeflerine ulaşılmasını sağlayacak yerel kalkınma stratejisi uygulanması, işbirliği projelerinin uygulanması ve yerel eylem gruplarının kapasitesini oluşturmalarıdır.

2007-2013 yılları boyunca bu tüzükte belirtilen tedbirleri ülkeler kendi ihtiyaçlarına en uygun olanı, Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu (EAFRD)'dan ayrılacak pay ve Topluluk katkısı göz önünde bulundurarak gerçekleştirecektir.

1.7.Ortak Tarım Politikasını ve Finansman Mekanizması

AB, ortak tarım politikasının amaçlarının gerçekleştirilmesi için ortak mali sorumluluk ilkesi çerçevesinde, harcamaların Birlik üyesi ülkeler tarafından ortaklaşa finanse edildiği “ finansman sistemi”ne ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle tarımsal talebi denkleştirmek, fiyat politikasını düzenlemek ve tarımsal altyapıyı geliştirmek

(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0060:EN:HT ML 21.07.2008>.

amacıyla Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu 1962 yılında kurulmuştur.⁶⁹

FEOGA, AB'nin temel finansman kaynağıdır. Ancak Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Uyum Fonu ve Avrupa Bölgesel ve Kalkınma Fonu gibi fonlar yapısal ve kırsal politikaların finansmanına mali destek sağlamaktadır.

FEOGA ,temel finansman kaynağı olduğu için Topluluk genel bütçesinde yer alır ve finansmanı genel bütçe ilkelerine göre belirlenir. Bu nedenle kendisi için tahsis edilmiş kaynağı yoktur.

OTP'nin işleyişi sürekli devlet yardımına gereksinim duyan pahalı bir sistem olduğundan tarımsal üretim ve verimlilik alanında ne kadar başarılı olursa olsun FEOGA Birlik bütçesinin en büyük harcama kalemi olmuştur.

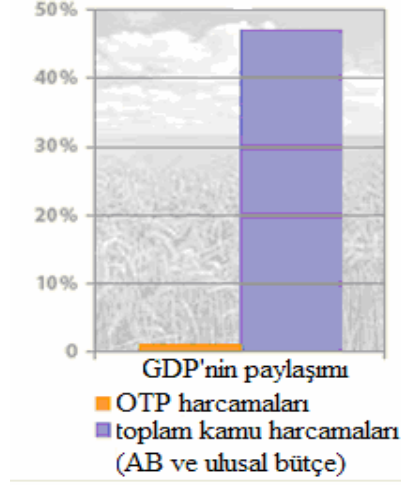
FEOGA'nın kuruluşundan 1 yıl sonra 1965 yılında bütçe içindeki payı %37,5 iken, 5 yıl sonra 1970 yılında %93,5 olmuştur. 1988 yılında reformlarla harcamalara getirilen kısıtlamalar, FEOGA harcamalarını %65'lere geriletmiştir. Birlik bütçesinin gelirleri ise harcamaların 2/3'ü seviyesine ulaşırken vergilerle tarımın bütçeye katkısı 1/5 seviyesindedir. Bütçeye katkı ile bütçeden yararlanma oranları arasındaki fark da geniştir. Bu nedenle OTP finansman sistemi büyüyen bir mali yüke dönüşmüş ve reformlar yapılmıştır⁷⁰

Reformların sonucuna baktığımızda tarımsal desteklerin azaltılması ve DTÖ Tarım Anlaşması yükümlülükleri gereği piyasaların serbestleşmesi nedeniyle tarım harcamalarının bütçe içindeki payı azalarak Tablo 4'de görüldüğü üzere toplam harcamalarının yaklaşık % 4'ünü oluşturur hale gelmiştir. Ayrıca reform süreçleriyle fiyat desteklemeleri azaltılırken, doğrudan ödemeler ve kırsal kalkınmaların önemi artması nedeniyle 2007 yılında FEOGA ortadan kaldırılarak, OTP harcamaları AB bütçesinde Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ve Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu iki ayrı fonla finanse edilecektir.

⁶⁹ Ali Ekber Yıldırım, "AB Türkiye Tarım Politikaları", **Ekonomik Forum**, S:5, Şubat 2003, s.54

⁷⁰ Şahinöz, **a.g.e.** s.21.

Tablo 4. OTP Maliyet Yapısı

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

1.7.1. Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA)

Avrupa Tarımsal ve Garanti Fonu, Roma Antlaşmasının 40. ve 43. maddelerine dayanılarak OTP'nin finansmanı sağlamak için 25/1962 sayılı Tüzük⁷¹ ile kurulmuştur.

5 Şubat 1964'de FEOGA'ya katılma koşulları belirlenmiş, 1 Temmuz 1967'den itibaren ortak piyasa düzenlerinin oluşturulmasıyla ve 1970 yılında tarımsal yapıların düzenlenmesi için FEOGA tarafından desteklenen programların uygulanmasıyla FEOGA işlevselleştirilmiştir.

FEOGA'nın kuruluş amacı, tarım politikası amaçları arasında yer alan arzın esnekliğinin sağlanması, üreticilerin belli bir gelir seviyesine ulaşmasının sağlanması, fiyat politikalarını ve tarımsal altyapıyı düzenlemektedir.

FEOGA, Avrupa Komisyonu tarafından yönetilmekte olup üye ülkeler belirledikleri kurumlar aracılığıyla fondan yararlanacak projeleri Avrupa Komisyon ile birlikte seçmekte ve FEOGA projeleri yönetmektedir. Bölgesel, ulusal ve

⁷¹ European Council, "REGULATION No 25 on the financing of the common agricultural policy", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1962/R/01962R0025-19700501-en.pdf>, 16.09.2007.

toplumsal düzeydeki temsilcilerden oluşan izleme komiteleri ,projelerin denetimi ve sonraki aşamalardaki değerlendirmelerini yapmaktadır.⁷²

FEOGA amaçlarını gerçekleştirmek için 1964 yılında Garanti ve Yönlendirme bölümü olarak iki bölüme ayrılmıştır.

Garanti Bölümü, ortak piyasa düzenleri çerçevesinde pazar ve fiyat politikaları ile ilgili tüm zorunlu harcamaların karşılandığı bölümdür.

Yönlendirme bölümü ise tarım sektörünün yapısal politikalara ilişkin önlemlerin tümü ve kırsal kalkınma tedbirlerinin bir kısmının finansörüdür.

1.7.1.1.Garanti Bölümü

Ortak piyasa düzenlerinin çeşitlenmesi ve tarım politikasının fiyat politikası eksenli olması nedeniyle Garanti Bölümü harcamaları FEOGA'nın büyük bir kısmını oluşturmuştur. Örneğin 2003 yılında Garanti Bölümü harcamaları 44780,5 milyon Euro iken, Yönlendirme bölümünün harcamaları ise 122,7 milyon Eurodur.⁷³ Ancak DTÖ ile serbestleşen piyasalarla yapısal ve kırsal kalkınma politikalarına önem verilmesiyle bu harcamalar azalmış, hatta kırsal kalkınma harcamaları için ayrı bir fona ihtiyaç duyulmuştur.

Garanti Bölümünün AB'nde üretilen ürün fazlasını almak, tarımsal ürünlerin ihracatını destekleyerek teşvik etmek, tarımsal ürünlerdeki iç ve dış fiyat farkını ayarlamak suretiyle Birlik üreticilerini dış rekabetten korumak, tarım ürünlerinin Birliğe üye ülkeler arasında serbestçe satılmasını sağlamak gibi amaçları vardır.

Bu amaçlar çerçevesinde Garanti Bölümünden karşılanan harcamalar:

- Ortak piyasa düzeni çerçevesinde gerçekleştirilen harcamalar (müdahale alımları, stoklama giderleri, çiftçilere sağlanan doğrudan ödemeler ve ihracat sübvansiyonları gibi)
- Piyasa desteklemelerine eşlik edici kırsal kalkınma tedbirleri
- Hedef 1 bölgeleri dışında diğer kırsal kalkınma tedbirleri
- Bazı hayvan sağlığı tedbirleri
- OTP ile ilgili bilgi iletişim tedbirleri

⁷² Ahmet Atay, **Avrupa Tarımsal Yönlendirme Ve Garanti Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracın Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin İrlanda örneği çerçevesinde İncelenmesi**, Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004,s.12.

⁷³ İktisadi Kalkınma Vakfı, **Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikası**, İstanbul,2003,s.9,10.

İçin yapılan harcamalardır.

Kısacası tarım politikasının tüm “zorunlu harcamaları” bu kapsamındadır. Bu nedenle harcamaların miktarı ve içeriğinin belirlenmesinde son söz AB Konseyinindir.

Garanti Bölümünün harcamaları, 1983 yılında genişleyen ortak piyasa düzenleri ve fiyat desteğine dayalı tarım politikası nedeniyle artmaya başlamıştır. 1984 yılında Garanti Bölümünün harcamalarının %40’ına karşılık gelen süt ürünleri sektörüne yönelik kota uygulamasıyla, Garanti bölümü harcamaları azalmıştır. İspanya ve Portekiz’in üyeliğiyle Akdeniz menşeli ürünlerin bütçeye yük oluşturması, dünya tarım fiyatlarındaki düşüş ve Topluluk ihracat maliyetlerinin yükselmesiyle 1988’de yapılan reformlarla Garanti Bölümünün harcamaları 1992 yılına kadar kontrol altına alınmış ve FEOGA içersinde payı azalmıştır.⁷⁴ Ancak MacSharry reformları ile artan kırsal kalkınma tedbirleri yapısal politikalarla bağlantılı olmasına rağmen FEOGA’nın Garanti Bölümünden karşılanmaya başlanmıştır.

Gündem 2000 ile ortak piyasa düzenlerinde, fiyat desteğinin ağırlığı azaltılarak doğrudan ödemeler yaygınlaştırılmıştır. Böylece FEOGA Garanti Bölümünde Mac Sharry reformu ile başlayan doğrudan gelir ödemelerindeki artış, Gündem 2000 ile sürmüştür. Bu çerçevede OTP harcamalarını yılda ortalama 40,5 milyar Euro olan mevcut düzeyde tutulması öngörülmüştür.⁷⁵ Ayrıca kırsal kalkınma tedbirleri tek bir tüzük altında toplanarak, finansmanı için 2000–2006 AB bütçesinden, Garanti bölümüne 40 milyar Euro ayrılmıştır.⁷⁶

2003 reformuyla, Gündem 2000 ile büyük çiftliklere yapılan doğrudan yardımın en fazla %20 azaltılması zorunlu hale gelmiş ve doğrudan ödemeler işletme bazında yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede 5000 Euro’nun üstünde olan doğrudan ödemelerin 2005 yılında %3, 2006 yılında %7, 2007-2012 yılında %5 azaltılarak Garanti bölümünden fiyat desteğine oranla, zamanla artan doğrudan ödemeler de böylece azalmaya başlamıştır. Ancak azaltılarak elde edilen miktarlar kırsal

⁷⁴ Erhun Baş, **AB’liğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye’nin Adaylığı göz önüne Alınarak İncelenmesi**, Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004, s.10–11.

⁷⁵ Ülkü, **a.g.e.**, s.24.

⁷⁶ **A,e.,s.32.**

kalkınmanın finansmanına aktarılarak kırsal kalkınma harcamaları Garanti Bölümü içinde payı arttırılmaya başlanmıştır. Azaltma oranı %5'e ulaştığında 1.2 milyar Euro ilave kaynak sağlanarak kırsal kalkınmaya finanse edilecektir.

2007-2013 güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası reformuyla ise kırsal kalkınma politikalarının finansmanı Garanti Bölümü değil Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu tarafından sağlanmıştır.

Kısacası Garanti Bölümü harcamalarının büyük çoğunluğu ilk yıllarda fiyat destekleri oluştururken, OTP reform süreçleriyle doğrudan gelir ödemelerinin payı azalmış, kırsal kalkınma tedbirlerine harcamalar artmıştır. Kırsal kalkınma tedbirlerindeki bu artış FEOGA'yı yeniden yapılandırmayı yöneltmiş ve FEOGA kaldırılarak Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu yalnızca kırsal kalkınma finansmanı üstlenmiştir.

1.7.1.2.Yönlendirme Bölümü

FEOGA'nın Yönlendirme bölümü, tarım sektöründeki yapısal politikaların ve Garanti bölümü kapsamına girmeyen (Hedef 1 bölgelerinde eşlik edici tedbirler dışındaki tedbirler ve LEADER+) kırsal kalkınma tedbirlerinin proje bazlı finansmanını sağlar. Yönlendirme bölümü, yapısal politikaların finansmanını yaptığı için 1970 yılından itibaren söz konusu politikaların önem kazanmasıyla işlerliğe kavuşmuş ve FEOGA içindeki payı %2'lerden %10'lara ulaşmıştır.⁷⁷

Garanti Bölümü ile Yönlendirme Bölümünün bütçedeki payları arasındaki büyük farkın yanı sıra finansman sistemleri de farklıdır. Garanti Bölümü'nde tüm üye ülkeler ortak finansman sağlarken, Yönlendirme bölümünde ise projenin bir kısmını yönlendirme bölümü, geri kalan kısmının finansmanını ise ilgili üye ülkeler üstlenmektedir. Yönlendirme bölümü tarafından karşılanacak miktar; projenin niteliği ve üye ülkenin ekonomik potansiyeline göre değişmektedir. Bu harcamaların miktarını ve içeriğinin belirlenmesinde ise son söz Avrupa Parlamentosuna aittir.

Yönlendirme bölümünün işlevleri ise ;

- Tarım ürünleri miktarını ve fiyatlarını belirlemek
- Tarım ürünleri arz ve talep dengesini sağlamaya çalışmak

⁷⁷ A.e.

- Tarımsal reformlar yaparak yön göstermek ve tarımsal altyapıyı düzenlemek
- Üretim faaliyetlerinin dağılım ve kullanımında verimliliği arttırmak
- Ortak bir organizasyon çerçevesinde tarım pazarlarını oluşturmak
- Dış rekabet karşısında korumacı politikalar uygulamak ve üreticilere dengeli bir gelir düzeyi sağlamak

Bu işlevleri yerine getirmek için Yönlendirme bölümü, tarımsal yapıların iyileştirmesi amaçlı altyapı, yatırım, eğitim projelerinin gerçekleşmesi için fonlar sağlamaktadır. Bu projelerinin gerçekleşmesi için 7 yıllık programların hazırlanması gerekmektedir. Bu projelerin finansmanında Yönlendirme bölümü, Bölgesel Kalkınma Fonu, Sosyal Fonu ve Balıkçılık Fonuyla koordinasyon sağlamaktadır.

Yapısal politikalar içerisinde kırsal kalkınma politikalarının öneminin artmasıyla 1994–1999 yıllarında yürürlükte olan yapısal fonların hedefleri doğrultusunda Hedef 1, Hedef 5a, Hedef 5b ve Hedef 6 kapsamında gerçekleştirilen projelerin finansmanını sağlamıştır.

Hedef 5a yalnızca Yönlendirme Bölümünde finanse edilirken tüm bölgeleri için geçerlidir. Hedef 1, Hedef 5b ve Hedef 6 kapsamında yer alan bölgeler için bölgenin bir bütün halinde kalkınmasını sağlayacak tek bir çerçeve belirlenmeli ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (FDE), Avrupa Sosyal Fonu (FSE) arasında yönlendirme ve eşgüdüm içinde kullanılması öngörülmüştür.

2000-2006 döneminde yürürlükte olan yapısal fonlar hedef alanlarının finansmanını Yönlendirme Bölümü ağırlıklı olarak FSE ve FDE arasında bütünleştirilmiştir. Hedef 1 kapsamında desteklenen tedbirler tarımsal mallara yatırım, genç çiftçilere eğitim, diğer ormancılık faaliyetleri, işleme ve pazarlama ile kırsal alanların bu tedbirlere uyumudur.

Ayrıca LEADER+, Birlik girişimleri, örnek uygulama projeleri, birlik paylaşımı, eğitim gibi özel faaliyetler öncelikli bölge ve sektörde yapıldığı takdirde finansmanı, Yönlendirme bölümü tarafından karşılanmaktadır.

Hedef 1 kapsamında eşlik edici tedbirler ise Garanti Bölümünden finansmanı sağlanmaktadır.

Hedef 2'nin finansmanı ise Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından gerçekleştirilirken Hedef 3'ün finansmanı, Avrupa Sosyal Fonu

tarafından karşılanmaktadır.

2007–2013 Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Fonu ise 1 Ocak 2007 ‘de FEOGA’nın ortadan kaldırılmasıyla kurulan Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu tarafından sağlanmaktadır.

1.7.2.Diğer Finansman Kaynakları

Ortak tarım politikasının temel finansman kaynağı FEOGA’dır. Ancak yapısal politikalar ve kırsal kalkınma için çevre, istihdam gibi tarım dışı sektörleri içeren bütünleştirilmiş bir yaklaşım benimsenmesi nedeniyle bu alanlarda yapılacak girişimlerin finansmanın sağlandığı fonlar oluşturulmuştur.

Bu fonlar; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fon ve LEADER’ dır.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu 1975 yılında Birliğin bölgeleri arasında kalkınma farklılıklarını gidermek için kurulmuştur. 1994–1999 yıllarında yapısal fon hedef alanları olan Hedef 1, Hedef 2, Hedef 5b ve Hedef 6 alanlarının finansmanına katkıda bulunmuştur.

Gündem 2000 ile de Bölgesel Kalkınma Fonu Hedef 1 ve Hedef 2’nin finansmanına katkıda bulunmuştur.

Avrupa Sosyal Fonu, 1958 yılında mesleki eğitim, istihdam ve insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur.

Avrupa Sosyal Fonu 1994–1999 döneminde Hedef 5a’nın finansmanına katkıda bulunurken Gündem 2000 ile Hedef 3 ve Hedef 1’in finansmanına katkıda bulunmuştur.

LEADER, 1989’da kırsal kalkınmayı desteklemek ve faaliyetleri bütünleştirmek için kurulmuştur.

1994–1999 döneminde LEADER II, Hedef 1 ve Hedef 5b bölgelerinde uygulanırken LEADER III 2000-2006 döneminde ise Hedef 1 bölgelerinde uygulanmıştır.

LEADER kapsamında kırsal alanlarda çalışan işgücü desteklenmiş ve yenilikçi faaliyetlerin geliştirilmesi için yerel düzeyde oluşturulan projelere mali destek sağlanmıştır.

LEADER II'ye bütçeden 1.7 milyar Ecu, LEADER III'e ise 2,02 milyar Euro ayrılmıştır.⁷⁸

LEADER kapsamında 2007–2013 dönemi için üye devletler, yönlendirici ilkeler çerçevesinde ortaya koydukları öncelikleri ve kendi durumlarını göz önünde tutarak ulusal strateji planları hazırlayacak, bu stratejiyi uygulamak için Tüzükte yer verilen tedbirler arasında kendi ihtiyaçlarına en uygun olanı seçerek ulusal veya bölgesel kırsal kalkınma programları oluşturacaktır.

Üye ülkelerin oluşturdukları programlar Birliğe katkısı göz önünde bulundurularak Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu'dan ayrılacak pay belirlenecektir.

Ara Sonuç:

Ortak tarım politikasında, gıda güvenliğinin sağlanması için AB tarafından korumacı bir politika izlenmiştir. Bu politika da AB'nin amaçlarına, ilkelerine ve işleyiş mekanizmasına yansımıştır. Ancak korumacı politikalar genişleyen AB için mali yük haline gelmiş ve DTÖ nezdinde sorunlara yol açmaya başlamıştır. Bu nedenle AB tarım piyasasında, serbest piyasa şartlarını uygulamak için yapısal politikalar uygulamaya başlamış ve OTP kuruluşunda belirlediği ilkelerinin, amaçlarının, işleyiş mekanizmasının tamamıyla değiştiği bir sürece girmiştir. Bu süreç OTP'nin finansmanın bütçe içindeki payını azaltmaya hedeflemiş ve finansmanı kırsal kalkınmaya kaydırmaya başlamıştır.

⁷⁸ Ekaman, a.g.e., s.32.

İKİNCİ BÖLÜM

ORTAK TARIM POLİTİKASI REFORMLARI

2.1.OTP Reformlarının Nedenleri

Ortak tarım politikası, ortak piyasa düzenlerinin 1962 yılında oluşturulmasıyla işlerlik kazanmıştır.1962 yılından itibaren verimliliğin artması ve üreticilere garantili satış imkânı sağlayan müdahale fiyatları sistemiyle kısa sürede OTP'nin hedeflerinden ürün arz güvenliği sağlanmıştır.

Ürün arz güvenliğinin sağlandığı dönemde, nüfus artış hızının gerilemesi ve 1970'lerde alım gücü artışına paralel olarak tüketici harcamalarından gıdaya ayrılan payın düşmesiyle gıda ürünleri talebi doyum noktasına ulaşmış ve üretim fazlaları oluşmuştur. Ayrıca dış piyasalarda da üretim artışının sağlanması yüksek fiyatlı Topluluk tarım ürünlerinin dış piyasalardaki pazarlama şansını azaltmıştır.¹

Söz konusu nedenlerle iç piyasalarda tüketilemeyen ve dış piyasalarda rekabet avantajı olmayan Birlik tarım ürünleri fazlaları, sınırsız miktarda ürün için satış garantisi sağlayan müdahale kurumlarınca müdahale fiyatları üzerinden satın alınmıştır. Ancak fiyat istikrarı sağlandığında dış ve iç piyasalarda bu ürünleri satarak ürün arzının sürekliliğini sağlamak gibi dengeleyici bir görevi olan müdahale kurumları, iç piyasalardaki talep darlığı ve dış piyasalardaki üretim artışının sürmesiyle tarım ürünlerini satamamış ve ürün stokları oluşmuştur. Özellikle 1980'lere doğru tarım ürünleri stokları çok artmış , “şarap ve süt gölleri”, “tahıl ve tereyağı dağları” benzetmeleri kullanılmaya başlanmıştır.

Müdahale kurumlarınca alınan ürünlere yapılan destekler ve satılmadığı için oluşan ürün stoklarının depolama giderleri OTP'nin finansmanını arttırmış, OTP'yi mali yük haline getirmeye başlamıştır. Ayrıca ürün stoklarını dış piyasalara satarak stokları eritme çabası, yüksek fiyatlı Birlik ürünlerinin dış piyasalarda satılması için verilen ihracat iadelerinin kullanımını arttırarak finansman harcamalarını arttırmıştır.

Müdahale kurumlarının, teslim edilen tüm ürünleri müdahale fiyatı üzerinden almak zorunda olması, fazla üretim yapan çiftçilerin fazla,az ürün üreten çiftçilerin

¹ A.e.,s.36.

az gelir elde etmesini sağlayarak küçük ve büyük ölçekli çiftlikler arasında gelir farklılıkları yaratmıştır. Ayrıca küçük ölçekli çiftliklerin Akdeniz ülkelerinde Güney bölgelerde, büyük ölçekli çiftliklerin ise Kuzey ülkelerde toplanması, bölgeler arasında da gelir farklılıklarına belirginleştirmiştir.

Ortak tarım politikası Birlik içinde söz konusu etkileri yaratırken dünya piyasalarını da etkilemiştir:

Birliğin ürün stoklarını azaltmak için ihracata yönelmesi ve yüksek fiyatlı tarım ürünlerinin dış piyasalarda satılabilmesi için ödenen ihracat sübvansiyonlarıyla çok düşük fiyatlara satılan birlik ürünleri, başta ABD olmak üzere ihracatçı ülkelerin eleştirilerine yol açmıştır. Ancak bu durum eleştiri düzeyinde kalmamış ABD sübvansiyonları arttırarak fiyatları daha da azaltmış ve bu durum sübvansiyon savaşlarına dönüşmüştür. Sübvansiyonlarla fiyatı azaltamayan, ihracatı temel tarım ürünlerine bağımlı olan gelişme yolundaki ülkeler(GYÜ) düşük fiyatlarla rekabet edememiş, söz konusu ürünlerin üretiminden çekilme noktasına kadar gelmişlerdir.

Bu etkilerde DTÖ Bakanlar Konferansında gündeme gelmiş ve AB'nin 1990'lı yıllarda reform çalışmalarına başlamasına neden olmuştur.

Genel olarak OTP'nin reform sürecinin nedenlerine baktığımızda; üretim artışının ve üretim artışın getirdiği bütçe yükünün sürecin başlamasının ilk nedeni olarak görürüz. Ancak 1990 yılından itibaren DTÖ yükümlülükleriyle söz konusu nedenlere OTP'nin serbestleştirilmesi baskıları da eklenmiştir. Bu nedenle OTP'nin rekabet gücü kazanmasına yönelik reformlar, sürecin günümüze kadar sürmesini ve devam etmesini sağlamıştır.

Kısacası OTP reformlarının nedenleri, Gündem 2000 öncesi üretim artışını disipline etmek ve mali yükü azaltmak, Gündem 2000 sonrası ise DTÖ yükümlülüklerini yerine getirmek ve piyasaya rekabet gücü kazandırmak olarak sınıflandırmak yanlış olmayacaktır.

2.2.Ortak Tarım Politikası Reformları

1962 yılında ortak piyasa düzenleriyle işlerlik kazanan OTP'nin bundan yalnızca 6 yıl sonra 1968 yılında Mansholt Planıyla reformu gündeme gelmiştir.1960 yılından itibaren günümüze kadar süren reformların genişleme süreçleri de dikkate alındığında devam edeceği açıktır.

Çalışmamızda 4 bölüm şeklinde inceleyeceğimiz reformların ilki;

1968-1989 dönemlerinde, Topluluk bütçesi üzerindeki mali yük ve ürün stoklarının engellenmesi için yapılan Mansholt Planıdır. Mansholt Planı, OTP’de köklü değişiklikler önermeyle Fransa ve diğer bazı ülkelerde tepkilere yol açmış ve uygulanamamıştır.

1973 yılında ortak tarım politikasının iyileştirilmesine yönelik memorandum yayımlanmış ve 1977 yılında süt ürünleri için ortak sorumluluk vergisi uygulanmıştır.

1984-1989 döneminde süt ürünlerindeki üretim fazlaları için kotalar ve bütçe harcamalarını azaltmayı hedefleyen bütçe dengeleyicileri uygulanmıştır.

1990-1997 yıllarındaki ikinci reform dönemi ise ithalatçı konumdan ihracatçı konuma geçilmesi ve AB’nin GATT üyesi olmasıyla ABD ve diğer ihracatçı ülkelerin baskıları sonucu gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda 1992 yılında Mac Sharry, dünya ticaretindeki gelişmeleri dikkate alarak destek fiyatlardan indirim yapılmış ve buna bağlı olarak oluşan çiftçi gelirlerini telafi için telafi edici önlemler uygulanmıştır. Ayrıca bu dönem de çevre sorunlarının ortaya çıkmasıyla toprağın daha rasyonel kullanımı sağlanarak kırsal alanların kalkındırılması için ek tedbirler de alınmıştır.

1995 yılında Uruguay Round sonrası imzalanan DTÖ Tarım Anlaşmaları ile iç piyasalardaki tarımsal desteklerin azaltılması, değişken ithalat vergileri gibi tarife dışı engellerin indirilmesi ve ihracat sübvansiyonlarının sınırlandırılması gibi reformlarla dünya piyasalarına OTP’nin etkileri azaltılmaya çabalanmıştır.

Üçüncü dönem olan 1997-2003 dönemi reformları ise; bugüne kadar yapılan reformların Birlik bütçesinin yarısının tarıma ayrılmasının devam etmesi, genişleme ile bu yükün artacağı kaygısı, 1999 yılının sonunda yapılacak olan Seattle’daki DTÖ müzakerelerine tepkilerini azaltmak, çevre sorunlarının artması ve deli dana krizi gibi ürün güvenliğini sağlamak gibi amaçlarla yapılmıştır. Bu reformlarla ortak piyasa düzenlerinde fiyat ağırlığı azaltılarak doğrudan ödemeler yaygınlaşmış ve kırsal kalkınma politikasıyla desteklenmiştir.

2003 reformlarında ise AB tarım ürünlerinin piyasa odaklı olmasını ve rekabet gücünün arttırılmasını, genişleme sürecinin kolaylaştırılmasını ve DTÖ Tarım Müzakerelerinde OTP’nin en iyi şekilde savunulmasını sağlayacak reformlar

hedeflenmiştir. Buna göre fiyat destekleri yerine geçen doğrudan ödemelerin, çiftliklerin ürettiği üründen bağımsız olarak hektar başına ve gıda güvenliği, kamu sağlığı gibi standartlarla ilişkilendirilerek verilmesiyle tarım ürünlerine rekabet gücü kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kırsal kalkınma önlemleri güçlendirilmiş, FEOGA harcamaları azaltılarak mali disiplin mekanizması yani piyasa ve gelir desteğine yönelik harcamaların belirlenen tavan fiyatı aştığında yardımların azaltıldığı bir sistem getirilmiştir.

2004 yılında yapılan reformlar ise pamuk, zeytinyağı, tütün, şerbetçi otu için yapılmıştır. 2005 yılında yapılan şeker rejimi reformu ise şeker piyasasının uzun yıllar müdahale alımları ve ihracat sübvansiyonlarıyla korunması nedeniyle şeker fiyatlarının dünya piyasalarının 3 katı haline gelmesi ve AB'nin DTÖ Tarım Anlaşmasıyla şeker piyasasını 22 Mayıs 2006'ya kadar dünya piyasalarını uyumlu hale getirme yükümlülüğü nedeniyle yapılmıştır.

Kısacası 1968-1989 ürün stokları ve mali yükü azaltıcı, 1990-1997 dünya fiyatlarını dengeleyici ve çevresel sorunları önleyici, 1997-2003 dönemi mali yükü azaltıcı tarım piyasalarını serbestleştirici, DTÖ yükümlülüklerine yönelik ve kırsal kalkınma, ürün güvenliği sağlayıcı nitelikte olmuştur. Günümüzde yapılan reformlar ise DTÖ yükümlülükleri kapsamında tarımsal destekleri azaltarak rekabet edebilir bir piyasa ve güçlendirilmiş kırsal kalkınma yaratmaya yöneliktir.

2.2.1.1968-1989 Dönemi

Bu dönemde ilk olarak Mansholt Planıyla, genişlemeyle birlikte artacağı düşünülen mali yükü azaltmak için ortak sorumluluk vergisi reformu, 1984 yılında Delors raporuyla süt ürünleri için uygulanmak üzere kotaların ve bütçe dengeleyicilerinin öngörüldüğü reformlar yapılmıştır.

2.2.1.1.Mansholt Planı

Mansholt Planı,² 1968 yılında dönemin Tarım Komitesi başkanı Sicco Mansholt tarafında hazırlanan OTP'nin sorunlarının yapısal problemlerden kaynaklandığını belirten bir plandır.

² European Commission, "The Future Shape of Agriculture Policy", (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/6463/01/003550_1.pdf, 21.07.2008.

Bu Plan'da Birlik tarım ürünleri tüketiminin arz ölçüsünde artmadığını ve ihracat yoluyla ürün stoklarının eritilemediğini bu sorunlarının çözümünün yapısal değişimden olduğu belirtilmiştir.

Yapısal açıdan da tarım piyasalarında küçük ölçekli firmaların sayısının fazla olduğunu, çiftçilerin eğitim seviyelerinin düşük ve yaşlı olduğunu ekleyerek sorunların çözünü için 3 reform önermiştir:

- Arz-talep dengesinin yeniden sağlanması için 5 milyon hektar tarım arazisinin ekiminin durdurulması
- Küçük işletmeler yerine büyük ve modern işletmelerin alması
- Üretim faktörlerinin optimal kullanımı için başta yaşlı çiftçiler olmak üzere 5 milyon çiftçinin üretimden çekilmesi

Bu plan OTP için 5 milyon hektar arazinin ekiminin durdurulması ve 5 milyon çiftçinin üretimden çekilmesi gibi OTP'nin oluşumundan yalnızca 6 yıl gibi kısa bir süre sonra radikal öneriler içermesi nedeniyle başta Fransa olmak üzere üye ülkelerden tepki almıştır.

Söz konusu nedenlerden dolayı Mansholt Planı kabul edilmemiş ancak ilk kez yapısal problemlere dikkat çekmesi açısından ve zamanla yumuşatılarak diğer reformlara temel oluşturduğundan Mansholt Planı OTP açısından önem taşımaktadır.

2.2.1.2. Topluluğun Genişlemesi (1973–1983)

1973 yılında Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın üyeliğiyle Topluluğun tarıma elverişli toprakları %50 oranında artmış, tarım işletmelerinin sayısı %15 oranında yükselmiş ve Topluluk dünya tarım ve gıda ürünleri ticaretinin 1/3'ünü gerçekleştirir hale gelmiştir.³

Bu genişlemenin sonrasında 1973'de "OTP'nin iyileştirilmesi"⁴ ve 1975 yılında "OTP'de mevcut durum değerlendirmesi"⁵ adlı raporlar çerçevesinde; buğdayın hayvan yemi olarak kullanılmasını özendirmek için prim ve süt ürünlerine tüketim desteği verildi.

³ Ekaman, **a.g.e.**, s.40.

⁴ European Commission, "Improvement of The Common Agriculture Policy", (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/5193/01/001652_1.pdf, 21.07.2008.

⁵ European Commission, "Fourth Financial Report on the European Agriculture Guidance and Guarantee Fund Year 1974", (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/4052/01/000004_1.pdf, 21.07.2008.

Bu dönemin en önemli reformlarından biri “ortak sorumluluk vergisi” dir. 1962 yılında şeker için uygulanan bu vergi, 1977 yılında süt ürünleri⁶, 1986 yılında da tahıllar⁷ için uygulanmaya başlanmıştır.

Ortak sorumluluk vergisi, belirli bir miktar üzerindeki üretim için üreticilerden tahsil edilen vergidir. Böylece stokların eritilmesi ve üreticilerin üretimden kaynaklanan mali yükün üreticiler tarafından kullanılması sağlanmıştır.

1981 yılında “Avrupa Tarımının Yeni prensipleri”⁸ adlı bir rapor hazırlanmış ve “garanti eşikleri” uygulanmaya başlanmıştır.

Garanti eşikleri, üretim fazlası bulunan tahıl ve süt gibi sektörlerin tahmini tüketim miktarı, ihracat potansiyeli gibi unsurlar göz önüne alınarak her ürün için ayrı belirlenen maksimum üretim eşikleridir. Bu eşiklerin aşılması durumunda hedef fiyat ve müdahale fiyatlarının artış oranlarının sınırlandırılması ve üreticilerin fazla ürünleri depolama veya satış masraflarına üretim vergisi yoluyla katlanmaları öngörülmüştür.

Böylece ortak sorumluluk vergisi gibi garanti eşikleri sistemiyle de üretim kontrol altına alınarak ve üretim fazlalarının maliyeti üreticilerle paylaşılarak üretim ve stoklama desteklerinin azalacağı düşünülmüştür. Ancak 1983 yılında FEOGA'nın Garanti harcamaları 15 milyar ECU'yu aşmış, ürün stokları 4 milyar ECU'dan 7 milyar ECU'ya yükselmiştir.⁹

Bu başarısızlığın nedeni ise garanti eşiklerinin seviyesinin yüksek tutulması nedeniyle destek fiyatların sınırlı miktarda azaltılması ve ortak sorumluluk vergisinin çok düşük tutulmasıyla sistemin işlerlik kazandırılmamasıdır.

⁶ European Council, “Council Regulation (EEC) No 1078/77 of 17 May 1977 introducing a system of premiums for the non-marketing of milk and milk products and for the conversion of dairy herds”(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXn umdoc&lg=EN&numdoc=31977R1078&model=guichett,21.07.2008.

⁷ European Council, “Council Directive of 24 July 1986 on the fixing of maximum levels for pesticide residues in and on cereals (86/362/EEC)”,(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1986/L/01986L0362-20060816-en.pdf>,21.07.2008.

⁸ European Commission, “Guidelines For European Agriculture”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/1385/01/agriculture_30_May_COM_81_608.pdf, 21.07.2008.

⁹ Ekaman, **a.g.e.** s,43

2.2.1.3. Delors Planı ve Bütçe Dengeleyiciler (1984–1989)

FEOGA'nın Garanti Bölümü harcamalarının, %39'unu süt ürünleri stoklarına harcaması ve bu nedenle süt ürünleri sektörünün, OTP'yi iflasın eşiğini getireceği endişesi nedeniyle Nisan 1984'de 564/84 sayılı Konsey düzenlemesiyle¹⁰ süt üretimine kota uygulanmıştır.

Bu düzenlemeyle birçok ülkenin süt üretim çiftliklerine ve kooperatiflerine, kota dağıtımı yapılmasına ve kotaların aşıldığı durumlarda cezai yaptırım uygulanmasına karar verilmiştir.

İlk aşamada 2000 yılında sona erdirilmesi planlanan kotalar, 2006 yılına kadar uygulanmasına karar verilse de artan süt stokları nedeniyle halen bu uygulanmaya devam edilmektedir.

1985 yılında Avrupa Komisyonu, "Ortak Tarım Politikasının Geleceği"¹¹ başlıklı yeşil kitap ve 1987 yılında da tek pazarın başarılı bir biçimde oluşturulması için gerekli önlemleri içeren Delors Planı¹² yayımlanmıştır.

Yeşil Kitap, arz ve talep dengesi için sıkı bir fiyat politikası uygulanmasını, söz konusu politikadan zarar gören işletmelere doğrudan yardım sağlanmasını ve üretim artışını engellemek için kotaların ortak sorumluluk vergisiyle birlikte uygulanmasını öngörmüştür. Ayrıca tarımın çevre üzerindeki etkilerini azaltıcı projelerin hazırlanması, bölgesel kalkınma için tarım dışı ek iş imkânı sunulması, erken emekliliği teşvik edici ve tarım arazilerinde üretimden vazgeçilmesinin karşılığı olarak yardımlar verilmesi gibi yapısal önlemlere de değinilmiştir.

Delors Planı'nda ise Yeşil Kitap önerilerine atıfta bulunulmuş ve tek pazarın başarılı bir şekilde oluşturulmasına ilişkin önlemler belirtilmiştir.

Yeşil Kitap ve Delors Planı sonrası Konsey, Komisyondan tüm reformların incelenip sonuçlarının değerlendirdiği bir rapor¹³ hazırlanması istemiştir.

¹⁰ European Council "Council Regulation (EEC) No:564/84 of 1 March 1984 on suspension of aid investment in the field of milk production"(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu /smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31984R0564&model=g uichett., 21.07.2008.

¹¹ European Commission, "COM (85) 750 Final, A Future for Community Agriculture"(çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/930/01/perspective_for_cap_gp_follow_COM_85_750.pdf, 21.07.2008.

¹² European Commission, "The Single Act: A New Frontier For Europa", (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/1760/01/Single_act_COM_87_100.pdf, 21.07.2008.

Bu raporda belirtilen;

- 1984 yılında benzer bir finansman krizi yaşanması
- Tahıllar, sığır-dana eti sektörlerinin harcamalarının giderek artması
- İspanya ve Portekiz'in üyeliğiyle Akdeniz kökenli ürünlerinin bütçe için yük oluşturması
- Dünya tarım ürünleri fiyatlarının düşük seyretmesi ve doların değer kaybetmesiyle ihracat iadesi harcamalarının artması

Gibi nedenler ortaya konularak 1988 yılı reformları¹⁴ gerçekleştirilmiştir.

1988 reformları tarım harcamalarında, bütçe disiplini sağlamak için bütçe tavanlarının belirlendiği “tarımsal yönlendirici ilke” benimsemiştir. Tarımsal yönlendirici ilkeye göre, 1992 yılı sonuna kadar “Garanti Harcamaları” yılda en fazla %1,9 oranında artması öngörülmüş ve söz konusu ilkeyi işlevselleştirmek için “erken uyarı sistemi” oluşturulmuştur. Erken uyarı sistemine göre Komisyon, bütçe yılının başında FEOGA “Garanti Bölümü” kapsamında yer alan her bir ürün grubu için bir aylık ödeme planı hazırlamış ve söz konusu ödeme planının aşılması veya aşılma izlenimi edinilmesi durumunda Komisyon’a idari yetkilerini kullanarak harcamalarını kısabilme yetkisi tanınmıştır.

1988 reformuyla yapılan diğer biri düzenleme ise tarımsal yönlendirici ilke ve erken uyarı sistemiyle korunan mali disiplinin, üretim artışı nedeniyle bozulmasını engellemek için oluşturulan “bütçe dengeleyicileri”dir. Bütçe dengeleyicileri, üretim fazlası bulunan ortak piyasa düzenlerinde ürün gruplarının özellikleri dikkate alınarak, azami garanti edilmiş miktarların üretim miktarının belli bir eşiğini aşması durumunda, desteğin otomatik olarak azaltılmasını öngörmüştür. Böylece üretim miktarının 1989 düzeyini aşmaması hedeflenmiştir.

Yapısal önlemler olarak ise ortak piyasa düzenlerine tabi ürünlerin ekildiği tarım arazisinin en az %20’sinin üretiminden vazgeçilmesini ve buna karşılık hektar başına prim ödemesi yapılması, üretim dışı bırakılan alanlarda da nadasa bırakılması, ağaçlandırılması veya tarım dışı faaliyetlerde kullanılması öngörülmüştür. Ayrıca bu

¹³ European Commission, “Seventeenth Financial Report on the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - 1987. Guarantee Section and Food Aid. COM (88) 563 final”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/3143/01/000027_1.pdf, 21.07.2008.

¹⁴ European Council, “The European Council Brussels 11–13 February 1988”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/1426/01/Brussels_Feb_1988.pdf, 21.07.2008.

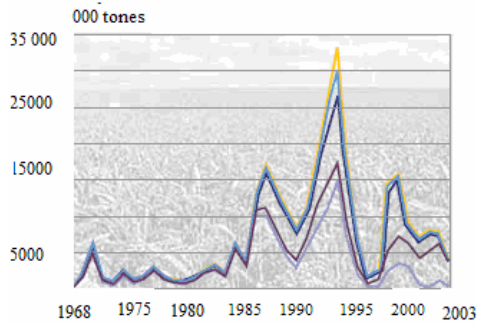
çerçevede ürün fazlası ürünlerin, üretimini azaltarak yerine Birliğin üretim açığı olan çiçekler, ilaç bitkileri ve süs bitkileri gibi ürünleri yetiştiren çiftliklere destek sağlanmıştır. Böylece ürün çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Son yapısal reform ise 55 yaşın üzerindeki çiftçilere, çiftçilikten vazgeçmeleri karşılığında doğrudan yardım sağlanmasıdır. Ancak üye ülkeler bu reformu uygulayıp uygulamamakta serbesttir.

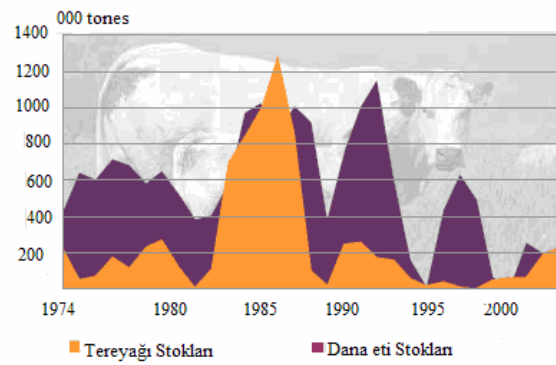
1988 reformlarına baktığımızda, bütçe ve üretim tavanları reformlarının yapısal önlemlerle desteklenmesiyle o tarihe kadar gerçekleştirilen reformlar arasında en önemlisini teşkil ettiğini görmekteyiz. Bunun nedeni, önceki reformların var olan sistemi esneten bir yapı öngörürken 1988 reformlarının özellikle yapısal değişikliklerle reformları güçlendirilmeye çalışmasındandır.¹⁵

1988 reformlarının etkileri ise beklenildiği gibi olmamış, üretim artışı ve stok birikimi önlenememiştir. Tablo 5'e baktığımızda 1988–1989 yıllarında tahıl stoklarında azalış gözükürken, Tablo 6'ya baktığımızda tereyağı ve dana etinde aynı gelişmeyi görememekteyiz.

Tablo 5. Tahıl Soklarındaki Gelişim

Tablo 6. Dana eti ve Sığır eti Stoklarındaki Gelişim

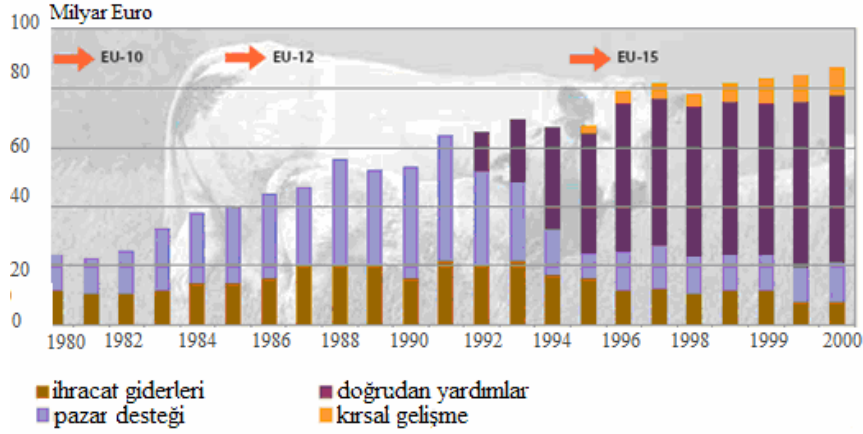
Kaynak: ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplaiied/cap_en_pdf

Bütçe disiplini ilkesinin etkilerine tablo 7'den baktığımızda, 1989 ve 1990 yıllarında OTP harcamalarının azaldığını görmekteyiz. Ancak Komisyon 1991

¹⁵ Ekaman, a.g.e. s.48.

raporuna göre bu olumlu etkide dünya tarım ürünleri fiyatlarının yükselmesi ve doların tekrar değer kazanmasının da rolü olduğu belirtilmiştir.¹⁶

Tablo 7:Ortak Tarım Politikası Harcamalarının Gelişimi

Kaynak: ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

Kısacası 1988 reformları en kapsamlı reform olmasına rağmen üretim artışları engellenememiş ve bütçe baskıları da belirli ölçüde dengelenmiştir. Bu sınırlı etkilerin ortaya çıkmasının nedeni ise, üretim fazlasına ve aşırı bütçe yüklerine yol açan FEOGA'nın üretim orantılı destekleme yapısı ve aşırı koruma gibi OTP'nin temel ilkelerine dokunmayan geçici çözümler hastalığı ortadan kaldırmamış, belirli süre için hafifletmiştir.¹⁷

2.2.2. 1990–1996 Dönemi

Üretim artışına ve FEOGA harcamalarına, “uluslararası ticaret alanında baskılar” ve “çevre kirliliği” gibi nedenlerin eklenmesiyle OTP'si 1990 yılında yeni bir reform sürecine girmiştir.

Uluslararası ticaret alanındaki baskılar, 1980'li yıllardan itibaren AB'nin ithalatçı konumdan ihracatçı konuma geçmesi ve bunun nedeninin AB'liğinin rekabet gücünden değil sübvansiyona dayalı rekabet avantajından kaynaklandığını savunulması nedeniyle ortaya çıkmıştır.

Mac Sharry reformunun diğer nedeni ise aşırı üretimi teşvik eden OTP politikaları nedeniyle toprağın aşırı kullanımı, kimyasal maddelerin ve tarım

¹⁶ A.e.

¹⁷ Şahinöz, a.g.e., s.30.

ilaçlarının yarattığı toprak kirliliği gibi çevresel sorunlardır.

Bu etkenler sonucunda Mayıs 1992’de tarımdan sorumlu Avrupa Komisyonu üyesi Ray Mac Sharry, Mac Sharry reformlarını hazırlamıştır.

2.2.2.1. Mac Sharry Reformları

1991 yılında Tarım ve Kırsal Kalkınma ‘dan sorumlu Komiseri Ray Mac Sharry tarafından hazırlanan , COM(91)100 Final¹⁸ ve COM(91) 258 sayılı¹⁹ 2 ayrı belgeye dayanan “Mac Sharry reformları” 1992 yılında uygulamaya konmuştur

Mac Sharry reformları üç sacayağı üzerinde yükselmektedir. Bunlardan birincisi stok değerleri ve bütçe üzerindeki ağırlıkları nedeniyle en sorunlu iki sektör olan tahıllar ve sığır eti sektörlerinde destek fiyatlarının önemli ölçüde indirilmesi, ikincisi destek fiyatlarının indirilmesi nedeniyle üreticilerin uğraması muhtemel gelir kayıplarının doğrudan gelir ödemeleri ile telafi edilmesi ve üçüncüsü gerçekleştirilecek reformların yapısal önlemlerle desteklenmesidir.²⁰

2.2.2.1.1. Destek Fiyatlarının İndirilmesi

Destek fiyatlarının indirilmesi, Mac Sharry reformunun ve 1992 yılına kadar yapılan reformların en radikal olanıdır. Bunun nedeni, 1992 yılına kadar yapılan reformların vergiler, kotalar gibi önlemlerle üretim fazlaları ve bütçe yüklerine odaklanmaları Mac Sharry reformunun ise ilk kez “sorunun kökenine” inerek OTP ‘nin yüksek destek fiyatlarının yarattığı üretime teşvik edici yapısına dikkat çekmesidir.

Mac Sharry reformuna kadar bu önlemlerin alınamamasının nedeni ise tarım sektörlerinin ülkelere göre gösterdiği önemli yapısal farklılıklar nedeniyle ortak çözüm bulunamaması, tarım kesiminin politik gücü ve bazı kesimler için tarım

¹⁸ European Commission, “COM (91) 100 Final”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/3415/01/000566_1.pdf. 16.09.2007.

¹⁹ European Commission, “COM(91) 258 Final”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/4861/01/003161_1.pdf, 16.09.2007.

²⁰ Bülent Gökdemir, **Tarımda Piyasa Reformu Türk Tarımı Özelinde Tarım Rekabet Politikası İlişkisi**, Ankara: Rekabet Kurumu Yayınları, 2004, s.28.

politikalarının yeniden millileşmesi tehlikesine karşı köklü önlemler almaktansa herkesin uzlaşabileceği kadar değişiklik yapılmasının tercih edilmesidir.²¹

Mac Sharry reformuna baktığımızda ise tarım kesiminin politik gücü yine etkilidir. Ancak OTP'nin oluşumu üzerinden 20 yıl geçmiş olmasına rağmen bütçe üzerinde ciddi bir mali yük vardır. Ayrıca uluslararası ticaret alanında baskılar da sürmektedir. Bu nedenlerle de Mac Sharry reformları kapsamında en çok üretim fazlası verilen tahıllar ve sığır etinde destek fiyatlar indirilmesi konusunda uzlaşılabilmiştir.

Bu çerçevede;

Tahıllarda destek fiyatların; 1993/94, 1994/95 ve 1995/96 pazarlama yıllarında üç aşamada %30 oranında indirilmesi ve müdahale fiyatlarının 100 ecu/ton, eşik fiyatlarının 155 ecu/ton olması öngörülmüştür.

Sığır eti destek fiyatları; 1993/94, 1994/95 ve 1995/96 pazarlama yıllarında üç aşamada %15 oranında indirilerek müdahale fiyatlarının 100 karkas ağırlığı için 291.55 ecu/ton olması, müdahale alımlarının ise 750000 ton'dan 350000 ton'a indirilmesine karar verilmiştir.

Tahıl ve sığır eti'nin yanı sıra yağlı tohumlar ve proteinli bitkiler için uygulanan destek fiyatları kaldırılarak, ortalama verimliliğe göre hektar başına doğrudan ödeme sistemi getirilmiştir.

Tütün sektöründe, müdahale alımları ve ihracat iadesi kaldırılmış yerine tütün için üretim kotası belirlenerek üreticiye prim ödenmesine başlanmıştır.

Genel olarak destek fiyatlarında yüksek oranlarda indirim yapılmış gibi görünse de önerilen miktardan daha az etki ortaya çıkmıştır. Çünkü eşik fiyatlar yüksek tutulmuş ve bu durum önerilen miktardan daha az değişikliğe yol açmıştır.²²

2.2.2.1.2. Telafi Edici Ödemeler

Telafi edici ödemeler, ürünlerin destek fiyatlarının indirilmesi sonucu oluşan zararları üreticiler tarafından "katlanabilir" kılmak ve böylece üretici lobilerinin tepkilerini azaltmak için yapılan ödemelerdir.

²¹ Tunç, "AT-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Avrupa Topluluğunun Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımı", (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990), s.135.

²² Ekaman, a.g.e., s.55.

Telafi edici ödemelerle; fiyat indiriminden doğacak zararlar, ortalama verimliliğe bağlı hektar başına yapılan doğrudan ödemelerle karşılanarak üreticilerin gelir düzeyi desteklenmektedir.

Bu çerçevede tahıllar, yağlı tohumlar, proteinli bitkiler, sığır eti, koyun ve keçi eti için telafi edici ödemeler yapılmıştır.

Tahıllar için yapılan müdahale fiyatı indiriminin telafisi için 1993/1994 pazarlama yılında hektar başına 25 ecu/ton, 1994/1995 pazarlama yılında hektar başına 35 ecu/ton ve 1995/1996 yıllarından itibaren ise 45 ecu/ton olması öngörülmüştür.

Bu ödemelerden yararlanabilmek için üye ülkelerin plan hazırlamaları gerekmektedir. Bu planda her bölge için bölgesel verimlilik rekoltesi saptanmaktadır. Bölgesel verimlilik rekoltesi, 1986/1987 ve 1990/1991 pazarlama yıllarının en yüksek ve en düşük verimlilikleri çıkarılarak, üç yılın üretim verilerine göre hesaplanmıştır. Bu hesaplanan rekolte miktarları ile belirlenen rakamların çarpılması sonucu, telafi edici ödeme tutarı belirlenmiştir.

Yağlı tohumlarda ise ABD'nin itirazları sonucu GATT çerçevesinde alınan kararlara göre, destekleme sistemine son verilmesi nedeniyle hektar başına 3591 ecu/ton'a doğrudan destek sağlanmıştır. Ayçiçeği, soya ve kolza tohumunda; dünya fiyatları hektar başına 163 ecu/ton saptanarak referans fiyatında %8'inin üzerinde sapma göstermesi durumunda, bu miktarın yeniden gözden geçirilmesi öngörülmüştür.

Proteinli bitkiler için uygulanan destek sistemine son verildiği için fasulye ve bezelye gibi proteinli bitkilerde de hektar başına 65 ecu/ton telafi edici ödeme uygulanmıştır.

Tahıllar, yağlı tohumlar ve proteinli bitkilere uygulanan telafi edici ödemelerden, büyük ölçekli üreticilerin daha fazla yarar sağlanması engellemek için 92 tonun üzerinde üretim yapan büyük çiftçilerin telafi edici ödemelerden yararlanabilmeleri için toprakların %15'inin üretiminden, vazgeçmeleri zorunluluğu getirilmiştir. Üretime kapatılacak alanların ise dönüşümlü olarak belirlenmesi şart koşulmuş ve 1993'ten itibaren tarım arazisinin %18-21'inin üretiminden vazgeçilmesi koşuluyla, üreticinin kendi belirleyeceği alanları üretime kapatmasına

izin verilmiştir. Küçük üreticiler için üretimden vazgeçme zorunluluğundan muaf tutulmuştur.

Bu uygulamadaki amaç; büyük ölçekli üreticilerin ölçek büyüklüğü nedeniyle çok üretim yapıp, üretim miktarı üzerinden hesaplanan müdahale fiyatlarıyla yüksek gelir elde ederken, küçük ölçekli üreticilerin daha az gelir elde etmesi sonucu oluşan gelir farklılıkları önlemektir.

Sığır eti destek fiyatlarının %15 oranında indirilmesi sonucu oluşan kaybın telafisi için ise 5 ayrı çeşit prim verilmeye başlamıştır. Bu primler özel prim, anaç inek primi, ekstantifleştirme primi ve işleme primidir.

Özel prim, et üretimi için yetiştirilen erkek sığırlara yaşam süresi boyunca 10 aylık ve 22 aylık olduğunda hayvan başına verilen primlerdir. 1993 yılında hayvan başına 60 ecu, 1994 yılında 75 ecu ve 1995 yılı sonrası 90 ecu ödenmesine karar verilmiştir. Hayvan sayısının bu değerlerle çarpılması sonucu telafi edici ödeme tutarlar belirlenmiştir. Bu uygulamanın istisnası, çiftlik başına 90 hayvana kadar prim verilmesidir. Ayrıca bölgesel üst sınırlarda belirlenmiştir. Bölgesel üst sınırlarının aşılması durumunda ise primden yararlanacak hayvan sayısı azaltılırdı. Ayrıca primden yararlanmak için hektar başına 2 adet büyükbaş hayvan yetiştirilmesi koşulu da getirilmiştir.

Özel prime getirilen bu sınırlamalarla tahıllar, yağlı tohumlar ve proteinli bitkilere getirilen üretimden vazgeçme şartı gibi büyük ve küçük çiftlikler arasındaki gelir farklılıkları önlenmeye çalışılmıştır.

Anaç inek primi, anaç inekler için 1990-1992 yıllarında yararlanma kotası belirlenmiştir.

Ekstantifleştirme primi, yem bitkisi arazisinde hektar başına yetiştirilen sığır ya da anaç inek sayısının 1.4'ten az olması durumunda hayvan başına 30 ecu tutarında ödenen primdir. Yine bu düzenlemeyle de küçük çiftliklerin gelir seviyesini arttırarak gelir farklılıkları giderilmeye çalışılmıştır.

Mevsim dışı kesim primi, büyük baş kesim dönemi olan son bahar aylarında müdahale alımlarının artmasının engellemek için 1 Eylül-30 Kasım arasında kesilen sığır sayısının yıllık toplam kesim miktarının %40'ı aşması durumunda, üreticilere özel primin yanı sıra ödenen primdir. Mevsim dışı kesim primi 60 ecu olarak

belirlenmiş ve 1 Ocak -30 Nisan arasında kesim yapılması durumunda ödenmesi öngörülmüştür.

İşleme primi ise erkek süt danalarının doğumundan sonraki ilk 10 gün içerisinde kesime gönderilmesi şartıyla, hayvan başına 100 ecu/ton verilen primdir. Böylece işleme primi sağlanarak stoklar azaltılmaya çalışılmıştır.

Koyun ve keçi eti ortak piyasa düzeniyle ilgili olarak; az gelişmiş bölgelerde koyun ve keçi yetiştirenlere 1000, diğer bölgelerde ise 500 dişi hayvan için belirli oranlarda prim sağlanırken, Mac Sharry ile her bir hayvan için prim oranı 1991 pazarlama yılı baz alınarak ilk yıl az gelişmiş ülkelerde 920 ecu, diğer bölgeler için ise 450 ecu olması öngörülmüş ve bu rakamın aşılması durumunda primin %33'ünün ödenmesi kararlaştırılmıştır. İkinci yılda ise az gelişmiş ülkeler için 830 ecu ,diğer bölgeler için ise 400 ecu'ya indirilmesine ve bu eşik aşılsa primin %17'sinin ödenmesi öngörülmüştür.Üçüncü yıldan itibaren ise az gelişmiş bölgelerde 750 ecu ,diğer bölgelerde ise 350 ecu'yu aşan üretim için prim ödenmemesine karar verilmiştir.

Genel olarak telafi edici ödemelerle baktığımızda et ürünleri, hayvancılık sektöründe ve ekilebilir ürünlere uygulandığını görmekteyiz. Ayrıca küçük ve büyük çiftlikler ile az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerin şartları değiştirilerek, gelir farklılıkları azaltılması hedeflenmiştir.

2.2.2.1.3. Eşlik Edici Tedbirler

Eşlik edici tedbirler, bazı kaynaklarda “ek tedbirler” olarak belirtilse de “destek fiyatların indirilmesi” ve “telafi edici ödemeler” düzenlemelerine yapısal alanda destekleyici, eşlik edici nitelikte olmasından dolayı çalışmamızda eşlik edici tedbirler olarak kullanılmıştır.

Eşlik edici tedbirler, Mac Sharry reformlarının uygulanmasını sağlayıcı iki yeni nedenden biri olan “çevresel kirliliğinin” çözümü için gerçekleştirilmiştir. Ancak eşlik edici tedbirler başlığı altında “çevre kirliliğinin” yanı sıra erken emeklilik gibi yapısal politikalarda düzenlemiştir.

Eşlik edici tedbirler kapsamında çevrenin korunması için iki tedbir ve erken emeklilik planı öngörülmüştür:

Çevrenin korunmasına ilişkin ilk plan, tarımsal çevre programıdır. Bu plan kapsamında; çevre, tabiat ve doğal kaynaklara zarar vermeyen üretim tekniklerini benimseyen üreticilere prim ödenmiştir. Bu primden yararlanabilmek için üye ülkeler, en az 8 yıllık tarımsal çevre programı hazırlamak zorundadır. Hazırlanan programlar, proje kapsamındaki bölgelerin kendine özgü çevre koşulları ve önceliklerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Bu şartları gerçekleştirilen programlar, Topluluk ile üye ülkeler tarafından ortaklaşa finanse edilen primlere hak kazanmışlardır. Bu primlerin telafi edici ödemelerden farkı ise üreticilerin gelir kaybını değil üretim sürecinde çevrenin korunması için gereken maliyetleri telafi etmektedir.

Bu çerçevede 1996 yılı sonuna kadar 160'ın üzerinde projeye onay verilmiş ve bu projeler OTP harcamalarının %4'ünü oluşturmuştur.²³

Çevrenin korunmasına ilişkin diğer tedbir ise "Tarım Alanlarının Ormanlaştırılması Programı"dır. Bu program tarım arazilerinde üretimden vazgeçilerek bu alanların ağaçlandırılması için ağaçlandırma yardımı ödenmektedir. Böylece üretim fazlalarını azaltılması toprağın daha rasyonel kullanımı sağlanarak çevrenin korunması ve Birliğin kereste ve tomruk ihtiyacının karşılanması sağlanmaya çalışılmıştır.

FEOGA'dan iğne yapraklı ağaçlar için hektar başına 3000 ecu, geniş yapraklı ağaçlar için hektar başına 4000 ecu, okaliptus benzeri ağaçlar için hektar başına 2000 ecu ağaçlandırma yardımı öngörülmüştür. Ayrıca tarımdan vazgeçilmesi nedeniyle ortaya çıkan zararın telafi edilmesi için 5 yıl süresince yılda hektar başına 600 ecu tutarında ek destek sağlanması kararlaştırılmıştır.

Eşlik edici tedbirler kapsamındaki son tedbir ise "erken emeklilik planı"dır. Erken emeklilik planının diğer önlemlerden farkı, programın uygulanmasının üye ülkelerin tercihine bırakılmasıdır.

Bu plana göre 55 yaşın üzerinde ancak emekliliğe henüz hak kazanmamış çiftçilerin tarım üretimini bırakmaları ya da arazilerini başka çiftçilere devretmeleri için mali yardım sağlanmaktadır.

²³ A.e., s.59.

Mali yardım en fazla 10 yıl süresince 4000 ecu tutarındaki sabit kısım ile 250 ecu değerindeki değişken bölümden oluşarak ödenmesi öngörülmüştür. Sabit kısım, emekli olan çiftçi için asgari bir gelir düzeyini garanti etmesi için, hektar başına verilen 250 ecu'luk değişken bölüm ise 10000 ecu ile sınırlandırılmıştır. Ancak bu desteklerden yararlanmak için diğer programlar gibi en az 5 yıllık ulusal ya da bölgesel planların onaylanması gerekmektedir. Ancak Birlik çiftçilerin yarısının yaşı 55 yaşın üzerinde olmasına rağmen 1993–1996 yıllarında programdan yararlanan sayısı, 20000'nin altında olmuştur. Bu programdan yararlananlarda genellikle az gelişmiş ülkeler olmuş ve 1997 itibariyle Avusturya, İsveç ve Lüksemburg dışındaki tüm üye ülkelerde uygulanmıştır.

Bu önlemlerin finansmanı ise Hedef 1 bölgeleri için %75'i, diğer bölgeler için ise %50'sini Birlik tarafından FEOGA'nın Garanti Bölümünden karşılanmıştır.

Kısacası Mac Sharry reformu ile çiftçiye sağlanan desteklemeler; fiyat desteğinden, çiftçilerin mevcut gelir düzeyini sürdürmesine imkan sağlayacak şekilde “doğrudan yardımlar” şeklini almıştır. Ayrıca tarım politikalarında çevre ve kırsal kalkınma politikalarının önemi artmıştır. Bu nedenle de “Ortak Tarım Politikası” terimi bile değişerek, “Ortak Tarım ve Kırsal Kalkınma Politikası” şeklini almıştır. Diğer taraftan, yapısal fonlarla, tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi ile ilgili politikalara önem verilmeye başlanmıştır.²⁴

MacSharry Reformlarının sonuçlarına baktığımızda, piyasaların belli bir dengeye kavuştuğunu ve kamu stoklarının önemli ölçüde azaldığını görmekteyiz. Topluluk tarım ürünleri fiyatları ise dünya fiyatlarına yaklaşmıştır. FEOGA Garanti Bölümü'nün harcamaları daha öngörülebilir ve kontrol edilebilir duruma gelirken, FEOGA Yönlendirme Bölümü çerçevesindeki yapısal faaliyetler 1989 ile 1995 yılları arasında iki katına çıkmıştır. Ortalama tarım geliri ise 1992 ile 1996 yılları arasında %4.5 artmıştır. Tüketiciler de bazı fiyat indirimlerinden yararlanabilmişlerdir. Bu çerçevede Mac Sharry reformları, belirli konularında başarılı olduğunu söyleyebiliriz.²⁵

²⁴ Cemil Ertuğrul, “AB'nin Dönüşümü ve AB”, (çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/ktts02/21.pdf>, 21.07.2008.

²⁵ Mehtap Atakan, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumu”, (çevrimiçi), http://www.gumruk.gov.tr/gumruk/dosyaupload/ab/ortak_tarim.pdf, 21.07.2008

2.2.2.2. Uruguay Round ve DTÖ Tarım Anlaşması

Uruguay Round, GATT'ın son Bakanlar Konferansı olup 1990 yılı sonunda bitirilmesi planlanmaktaydı. Ancak ABD ile AB arasındaki tarım desteklemeleri nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar Uruguay Round'da görüşmelerin tıkanmasına neden olmuştur.

Mac Sharry reformu ile desteklemelerin azaltılarak, telafi edici ödemelerin artmasıyla Uruguay Round, 1991 yılı sonunda yeniden başlamıştır. ABD ile AB arasındaki uyuşmazlıklar ise imzalanan Blair House anlaşmasıyla çözümlenmiştir.

Uruguay Round, 1993 yılında imzalanan nihai antlaşma olan Marekeş Antlaşmasıyla sona ermiştir.

Marekeş Antlaşması; GATT'ın yerine yalnızca malların serbest dolaşımının değil hizmetler, yatırım, fikri sınaî mülkiyet hakları gibi farklı alanları kapsayan DTÖ'nün kuruluşunu ve görüşmelerin tıkanmasına yol açan Tarım Anlaşmasını içermektedir.

Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması;

- Pazara giriş: Diğer ülke pazarlarına giriş imkânlarının artırılması için tüm tarife dışı engellerin gümrük vergilerine dönüştürülmesi ve tarifelerin aşamalı olarak indirilmesi,
- İhracat Sübvansiyonları: Ülkeler arasında haksız rekabetin önlenmesi amacıyla tarım ürünleri ihracatında sübvansiyonların kullanımının sınırlandırılması
- Tarımsal desteklemeler: Üretimi teşvik eden ve ticaret üzerinde olumsuz etki yaratan iç desteklemelerin azaltılması

Düzenlemelerini içermektedir.

2.2.2.2.1. Pazara Giriş: İthalat kuralları ve Tarifelendirme

Pazara giriş kapsamında; değişken ithalat vergileri (prelevmanlar), gönüllü ihracat kısıtlamaları gibi tarife dışı engeller kaldırılarak yerine eş gümrük tarifelerine dönüştürülmesi öngörülmüştür.

Gümrük tarifelerine dönüştürülme sürecinde, gelişmiş ülkelerde 6 yıllık geçiş süresi sonunda ortalama %36, her bir ürün için en az %15 oranında indirim

taahhüdünde bulunulurken, Gelişmekte olan ülkelerde ise 10 yıllık geçiş süresi sonunda ortalama %24, her bir ürün için ise en az %10 oranında indirim öngörülmüştür.²⁶

GATT süresince birçok kez tartışılan tarife dışı engellerin gümrük tarifelerine dönüştürülmesi önerisi, DTÖ Tarım Anlaşmasıyla mümkün olabildiği görülse de tarifelendirme koruma düzeyini azaltamamıştır. Bu durumun nedeni; diğer koruma dönemlerinden daha yüksek koruma seviyesi uygulandığı 1986-1988 dönemi koruma oranlarının üzerinden indirim yapılması nedeniyle, koruma düzeylerinden yeterince indirime gidilmemesidir. Bu nedenle bu dönemde yapılan tarifelendirmeyi “kirli tarifelendirme” denmiştir.²⁷

Ayrıca, “özel koruma hükmü” çerçevesinde tarifelendirilmiş ürünlerin fiyatlarının belirli bir referans seviyesinin altına düşmesi ya da ithalat miktarının referans seviyesine göre aşırı olması durumunda ek vergi uygulama hakkı tanınmıştır.²⁸

Pazara giriş alanında gümrük tarifelerinin yanı sıra ithalatın iç tüketiminin %3’ünden az olduğu durumlarda ithalatçılara belirli tarifelendirme kotaları üzerinden başka ülkenin pazarına giriş imkânı öngörülmüştür. Böylece pazarlara asgari giriş fırsatı sağlanmıştır.²⁹

AB, “Pazara giriş” alanında kirli tarifelendirme ile yüksek koruma önlemlerinden faydalansa da AB piyasalarını dış piyasalarda daha uzun süre korumayacağını anlamıştır.

2.2.2.2.2.İhracat Rekabeti İhracat Sübvansiyonları

İhracat sübvansiyonları, dünya piyasalarında haksız rekabete yol açarak dünya fiyatlarının düşmesine neden olduğu düşünüldüğü için, Uruguay Round sürecinde en çok tartışılan hatta müzakereleri tıkanmasına neden olmuştur.

²⁶ World Trade Organization, “Market Access:tariffs only”, (çevrimiçi) ,http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffs,21.07.2008.

²⁷ Ekaman,**a.g.e.s.**62.

²⁸ World Trade Organization, “Special Safeguard Provision”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm#articleV,21.07.2008.

²⁹ World Trade Organization, “Special Treatment with Respect to Paragraph 2 of Article 4”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_02_e.htm#annV,21.07.2008.

DTÖ Tarım Anlaşmasıyla bu sorun, ihracat sübvansiyonu harcamalarını gelişmiş ülkelerde 6 yıl içerisinde %36, sübvansiyonlu ihracat miktarını ise %21 oranında azaltarak, gelişmekte olan ülkelerde ise 10 yıl içerisinde % 13 oranında ihracat sübvansiyonu harcamalarını, % 24 oranında da sübvansiyonlu ihracat miktarını azaltılmasının taahhüt edilmesiyle çözümlenmiştir.³⁰

Sübvansiyonlu indirimlerde gümrük tarifelerinde olduğu gibi 1986-1990 dönemi temel alınmış ve ülkeler gelecekteki yeni ihracat sübvansiyonları oluşturmayacaklarını taahhüt etmişlerdir. İndirime tabi ihracat sübvansiyonları, ise Antlaşmanın 9. maddesinde³¹ sıralanmıştır.

AB, “kirli tarifelendirme” nedeniyle pazara giriş alanında fazla sorun yaşamazken ihracat sübvansiyonlarının sınırlandırılması Birliği tarım ürünleri ihracatını olumsuz etkilemiştir.³²

2.2.2.2.3. Tarımsal Destekleme

Tarımsal desteklemeler, dünya ticareti üzerinde doğrudan etkili olmasa da özellikle fiyat desteğini temel alarak üretimi teşvik etmesi nedeniyle, dünya ticaretini olumsuz etkilemektedir. Tarımsal iç desteklerin ticaret üzerinde yol açtığı söz konusu etkiler üç kategoriye ayrılarak kırmızı, mavi ve yeşil kutu önlemleri oluşturulmuştur.

Kırmızı kutu önlemleri, fiyat desteğini temel alan ve bu nedenle üretimi teşvik ederek ticaret üzerinde en fazla olumsuz etki yaratan, kırmızı ışık yakılan, iç desteklerdir. Hükümetin tarımsal ürünlere alış fiyatı belirlemesi kırmızı kutu iç desteklerindedir.

Kırmızı kutu önlemleri; 1986–1988 dönemi baz alınarak bir temel ürünün üreticisine ya da bir ürüne sınırlı olmadan tüm tarım üreticilerine sağlanan destek düzeyi üzerinden gelişmiş ülkelerin 6 yıllık geçiş süresi içinde %20 oranında, gelişmekte olan ülkelerde 10 yıl içerisinde %14 oranında indirilmesine karar verilmiştir.³³

³⁰ World Trade Organization, “Numerical targets for Agriculture”, (çevrimiçi),http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffquota,21.07.2008.

³¹ World Trade Organization, “Export Subsidy Commitments”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_02_e.htm#articleIX,21.07.2008.

³² Ülkü,**a.g.e.**,s.21.

³³ World Trade Organization, “Numerical Targets For Agriculture”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffquota,21.07.2008.

İndirimlerdeki gelişmeleri izleyebilmek için her yıl Cari Toplam Toplu Destek Ölçümü hesaplanmıştır.

Mavi kutu önlemleri, kırmızı kutudaki iç desteklerin yerine ya da bu tip desteklerin azaltılması amacıyla uygulanan, üretimden tamamen bağımsız olmayan hektar başına veya hayvan başına ödenen desteklerdir. Bu desteklere örnek olarak, Mac Sharry reformuyla uygulanan telafi edici ödemeleri verebiliriz.

Anlaşmada ,mavi kutu önlemleri, üretim seviyesini gelişmiş ülkelerde en fazla %5'ini geliştirmeye olan ülkelere %10'unu destekleyen ödemeler olarak tanımlanmıştır.³⁴Yeşil kategoride ise ticareti bozucu etkisi olmayan çevre programları, bölgesel kalkınma planları, üretici emeklilik programları aracılığıyla sağlanan yapısal destekler gibi iç destekler vardır.Bu desteklerin ticareti bozucu etkisi olmadığı için indirimden muaf tutulmuştur.

Ayrıca gelişmiş ülkelerin üreticilerine sağladığı destek Anlaşmanın 6. maddesinin 4. paragrafında³⁵ belirtildiği üzere, her bir ürün için toplam üretim değerinin toplam üretim değerinin %5'inden az ise, geliştirmeye olan ülkeler için ise toplam üretim değerinin %10'undan az ise indirimden muaf tutulmuştur. Bu oranlara ise “de minis” oranı olarak tanımlanmıştır.

Tarımsal desteklerde yapılan bu indirimler Mac Sharry reformuyla önemli ölçüde azaltılması nedeniyle Birliğe çok az etkilemiş ancak yeni tur tarım müakereleri açısından yetersiz kalması nedeniyle bu düzenlemeler yeniden tartışılmaya başlanmıştır.

Sonuç olarak Uruguay Round ile dünya tarım politikalarında, daha az devlet, daha çok piyasa ifadesiyle özetlenebilen liberal eğilimler etkili olmaya başlamıştır. Bu amaçla imzalanan Tarım Anlaşması ile ülkeler, uluslararası tarım ürünleri ticaretinden daha fazla pay almak için pazara giriş, ihracat sübvansiyonları ve iç destek alanlarında uyguladıkları korumacı önlemleri tamamen ortadan kaldırılmayıp

³⁴ World Trade Organization, “Domestic Support :Some you can,some you can't”,(çevrimiçi) http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#domestic,21.07.2008

³⁵ World Trade Organization, “Domestic Support Commitments”,(çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm#articleVI,21.07.2008.

sınırlayarak karşılaştırmalı üstülüğe dayalı tarım ticareti oluşturulması için ilk adım atılmıştır.³⁶

2.2.3. 1997–2003 Gündem 2000

1968–1989 dönemi reformları; stoklar ve bütçe yükleri nedeniyle gerçekleşmiş, bu sorunlara 1990–1996 döneminde çevresel sorunlar ve dünya ticaretinde baskılar eklenmiştir. 1996 sonrası ise, ürün stokları Mac Sharry reformu ile büyük ölçüde kontrol altına alınmasına rağmen bütçe yükleri, çevresel sorunlar ve dünya ticaretindeki baskılar sürmüştür. Ancak Gündem 2000 reformuna iten neden bunların ötesinde “AB’nin genişlemesi” ve “yeni tur DTÖ müzakereleri” olmuştur.

AB’nin genişlemesi, soğuk savaşın sona ermesiyle Doğu Avrupa’da komünist rejimlerin yıkılması ve eski Doğu Bloğu ülkelerinin serbest pazar kurma girişimlerinde bulunmasıyla gündeme gelmiş ve 1997 Lüksemburg zirvesinde Merkez Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ)³⁷ aday ülke statüsü kazanmışlardır. Ancak MDAÜ’lerin diğer AB ülkelerine kıyasla refah düzeyleri düşük, tarım sektöründe çalışan kişi sayısı yüksek, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)’ları düşüktü. Ayrıca MDAÜ’ler serbest pazar ekonomisine geçiş nedeniyle yeniden yapılanma süreci içindeydi ve yapısal güçlüklerle karşı karşıydılar. Ayrıca MDAÜ’lerin üretim potansiyeli yüksek olması nedeniyle Birliğin ürün stoklarını arttıracığından, Mac Sharry reformu ile disiplin altına alınan ürün stokları tekrar sorun yaratacağı endişesi ortaya çıkmıştır.

Kısacası Gündem 2000 reformunun ilk nedeni, genişlemenin yol açabileceği düşünülen bütçe harcamaları ve stokları disipline etmektir.

İkinci en önemli nedeni ise 1999 sonunda DTÖ’nün yeni tur müzakereleri başlatılacak olması nedeniyle müzakere şansını koruyabilme isteğidir.

Bu iki önemli nedenin yanı sıra tarıma yönelik harcamaların Birlik bütçesinin yarısını oluşturması, BSE (Deli Dana Hastalığı) ve şap hastalıklarının çıkmasıyla

³⁶ Ahmet Ay, Sinem Yapar, “Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Türkiye”, (çevrimiçi), http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20AY-%20Sinem%20YAPAR%5C57-80.pdf. 21.07.2008.

³⁷ Arnavutluk, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya’dan oluşan Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerini tanımlamak için kullanılan bir kısaltmadır.

gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve refahı, gıda kalitesi, çevrenin korunması konuları Gündem 2000 reformunun hazırlanmasının diğer nedenlerini oluşturmuştur.

Bu çerçevede Avrupa Komisyonu, Konseye 16 Temmuz 1997 tarihinde genişleme ışığında AB'nin karşılaşılabileceği sorunları ortaya koyan ve çözüm önerileri içeren Gündem 2000³⁸ belgesini sunmuştur.

Gündem 2000'de; Mac Sharry reformunun genişletilmesi ve derinleştirilmesi, fiyat desteğinin azaltılarak doğrudan ödemelerin yaygınlaştırılması ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi önerilmiştir.

Bu çerçevede ekilebilir ürünler, sığır eti, süt ve şarap, zeytin ve tütün sektörlerinde değişiklikler ve üreticilere doğrudan gelir sağlayan tüm ortak piyasa düzenlerinin tabi olacağı genel kurallar belirlenmiştir. Ayrıca kırsal kalkınma politikası güçlendirilerek OTP'nin ikinci ayağı haline gelmiştir.

MDAÜ'lerin uyumunu kolaylaştırmak için de SAPARD adı altında kırsal ve tarımsal kalkınmalarını sağlamak için mali destek programı oluşturulmuştur.

2.2.3.1. Ekilebilir Ürünler

Gündem 2000 kapsamında ekilebilir ürünler ile ilgili Mayıs 1999'da 3 düzenleme yapılmıştır.³⁹ Bu düzenlemelerin ilki, ekilebilir ürünlerin destekleme sistemini düzenleyen 1251/99⁴⁰ sayılı Konsey Tüzüğüdür. İkinci düzenleme ise nişastalık patates üretimindeki kotaları açıklayan 1252/99⁴¹ sayılı düzenlemedir. Tahıl sektörü ise son düzenleme olan 1253/99 sayılı Tüzük⁴² ile düzenlemiştir.

Gündem 2000 reformuyla, genişlemeyle birlikte ekilebilir ürünlerin üretiminde artış eğilimi endişesi ve bu artacak olan üretimin DTÖ Tarım Anlaması yükümlülükleri nedeniyle ihracat imkânının olmaması nedeniyle, ekilebilir ürünlerde

³⁸ European Commission, "Agenda 2000, CAP for The Future", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review_99/08_09_en.pdf, 16.09.2007.

³⁹ European Commission, "Arable crops", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/an1_en.htm, 21.07.2008.

⁴⁰ European Council, "Council Regulation Ec(No) 1251/1999", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1999/R/01999R1251-20040701-en.pdf>, 21.07.2008.

⁴¹ European Council, "Council Regulation EC(No) 1252/1999", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:160:0015:0017:EN:PDF>, 21.07.2008.

⁴² European Council, "Council Regulation EC (No)1253/1999", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_160/l_16019990626en00180020.pdf, 21.07.2008.

müdahale fiyatlarının ve doğrudan gelir ödemelerinin azaltılması ve üretim dışı bırakma önlemleri alınmasına karar verilmiştir.

1253/1999 sayılı Tüzüğün 3.maddesinde, tahıllarda müdahale fiyatlarının 2000-2002 yıllarında iki aşamada toplam %15 oranında indirilerek, 2001/2002 pazarlama dönemi sonunda müdahale fiyatının 101,31 Euro/ton olması, bu indirim karşılık uygulanacak telafi edici ödeme tutarın da 1251/1999 sayılı Tüzüğün 4.maddesinde, iki aşamada %17 oranında arttırılarak 63 Euro/ton olması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. 2002/2003 pazarlama döneminde ise Konsey'in gerekli görmesi durumunda müdahale fiyatlarının yeniden indirme ve telafi edici ödeme tutarını arttırma kararı alınması öngörülmüştür.

1251/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 4. maddesine göre yağlı tohumlarda telafi edici ödemeler, üç aşamada azaltılarak 2002/2003 yılında 63 Euro/ton olması kararlaştırılmıştır. Bunun nedeni, tahıllar ve yağlı tohumlara sağlanan doğrudan gelir ödemeler eşitleme yapılmasıdır. Proteinli bitkiler ise toplam 72,5 ton tutarında telafi edici ödeme verilmesine karar verilmiştir. Bunun nedeni proteinli bitkilere tahıllar karşısında rekabet avantajını koruyabilmesi içindir.

Mac Sharry reformu ile uygulanmaya başlanan ekilebilir ürünlerde üretimden vazgeçme uygulaması Gündem 2000 ile de devam etmiştir. Bu çerçevede 1251/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 6.maddesinde, zorunlu üretim dışı bırakma oranı, 2000/2001 pazarlama yılından 2006/2007 pazarlama yılına kadar ki dönemde %10 olarak belirlenmiştir. Üretim dışı bırakılacak arazilere ise 1251/1999 sayılı Tüzüğü'nün 4.maddesinde, hektar başına tahıla yönelik telafi edici tutarla aynı miktarda 63 Euro destek ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Ayrıca gönüllü olarak üretimden vazgeçilen arazilerin de üretim dışı bırakma ödemesinden faydalanma imkânı tanınmıştır. Ancak gönüllü olarak üretimden vazgeçilen arazilerin en az %10 oranında olması aynı tüzüğü'nün 6.maddesinde belirtilmiştir.

Tahıllar, yağlı tohumlar ve proteinli bitkilerin yanı sıra nişastalık patates için 1253/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 8.maddesinde, uygulanacak destek fiyatların 2001/2002 yılından itibaren 178,31 Euro/ton olması, üreticilere sağlanan ödemelerin ise 110,54 Euro/ton'a yükseltilmesi ve ülkelerin üretim kotalarının yeniden gözden geçirilmesi öngörülmüştür.

Ekilebilir ürünlerde yapılan reforma baktığımızda; tahıllar, yağlı tohumlar ve proteinli bitkilerin telafi edici ödemelerinin eşitlenmeye çalışıldığını görmekteyiz. Bunun nedeni tahıldaki aşırı üretimi, yağlı tohumlar ve proteinli bitkilere kaydırarak üretimi azaltmaktır. Ayrıca tahıllardaki üretim artışını azaltmak için müdahale fiyatları da azaltılmıştır.

2.2.3.2.Sığır Eti

Sığır ve dana eti piyasası AB'nin süt üretiminden sonraki ikinci önemli ortak piyasa düzenidir. AB'nin toplam tarımsal üretiminin %10'u sığır ve dana eti piyasasından sağlanmaktadır.⁴³

Sığır eti piyasasında üretim; 1996 yılında zirvedeyken, Ekim aylarında BSE deli dana krizinin ortaya çıkmasıyla üretim %4 oranında azalmıştır. Fiyatlar ise 1997 yılının ilk yarısında çok az yükselmiş, ancak ikinci yarıyda Rusya'da aniden düşmüştür. Rusya'nın AB'nin ihracatının %40'ını oluşturması nedeniyle AB'nde sığır eti fiyatları da %10 düşmüştür.⁴⁴

Gündem 2000 reformu ile sığır eti fiyatlarının düşmesine rağmen piyasaları dengelemek, sığır eti üretimiyle uğraşanlara adil bir hayat standardı garanti etmek, et tüketimini sığır eti sektörünün faydaları göz önüne alarak dengelemek ve uluslar arası piyasalarda bu ürünlerin rekabet gücünü geliştirmek için sığır eti piyasasında da reform yapılmıştır.⁴⁵

Bu reform kapsamında 1254/1999 sayılı Konsey düzenlemesi⁴⁶ yapılmış, 26.maddesinde sığır eti piyasasında müdahale fiyatının 2000-2002 yıllarında üç aşamada indirilerek 2224 Euro/ton'da sabitlenmesi ve 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren müdahale fiyatının yerini özel stoklama fiyatının alması kararlaştırılmıştır. Aynı maddede sığır eti piyasa fiyatlarının, ortalama Birlik piyasa fiyatının %103'ünün altına düşmesi durumunda özel stoklama yardımı verilmesi

⁴³ European Commission, "CAP Reform: The Beef and Veal Sector", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/beef/beef_en.pdf, 21.07.2008.

⁴⁴ European Commission, "The Year on the Markets", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review/98/p04_en.htm, 21.07.2008.

⁴⁵ European Commission, "CAP Reform: The Beef and Veal Sector", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/beef/beef_en.pdf, 21.07.2008.

⁴⁶ European Council, "Council Regulation EC (No) 1254/1999", http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_160/l_16019990626en00210047.pdf, 21.07.2008.

öngörülmüştür. Ayrıca 1 Temmuz 2002 itibariyle kamu müdahale alımlarının sona ermesine rağmen ortalama piyasa fiyatının 1560 euro/ton altına düştüğü hallerde istisna olarak Komisyon, müdahale alımı için ihale düzenleyecektir.

Fiyat indiriminden kaynaklanacak gelir kaybının telafi edilmesi için ise sığır eti sektörlerinde uygulanmakta olan primlerde değişikliklere gidilmiştir.

Bu çerçevede özel primler 1254/1999 sayılı Tüzüğün 4.maddesinde, her yıl için işletme başına 90 hayvanla sınırlı olarak verilen primlerdir.

Boğalar için verilen özel primler; 2000 yılında 160 euro,2001 yılında 185 euro ve son aşama olan 2002 yılında 210 Euroya yükseltilmesi kararlaştırılmıştır.

Hadım edilmiş boğalar için özel prim ise 2000 yılında 122 euro, 2001 yılında 132 euro ve 2002 yılında 150 euroluk bölümler halinde iki kez ödenmesi şartıyla 300 Euroya yükseltilmiştir.150 euroluk ilk prim 9 aylıkken ödenirken, ikinci 150 euroluk kısım ise 21 aylıkken ödenmektedir.

Anaç inek primi,1254/1999 sayılı Tüzüğün 6.maddesinde düzenlenen, belirli bölge tavanları kapsamında yararlanılan ve 2000 yılında 163 euro, 2001 yılında 182 euro, 2003 yılında 200 euro'ya yükseltilen primlerdir.Bu ödemelerin yanı sıra anaç inek primi kapsamında üye ülkelere 50 Euro' luk ek prim de verilmiştir.

Kesim primi; belirlenmiş ulusal sınırlar çerçevesinde üye ülkelere Konsey Tüzüğünün 11.maddesine göre 8 aydan büyük boğalar, öküzler, inekler ve düvelerin kesimi veya kesim amacıyla üçüncü ülkelere ihracı durumunda üç aşamada 2000 yılında 27 euro, 2001 yılında 53 euro ve 2002 yılında 80 euro olarak ödenen primlerdir.

Kesim primi kapsamında 7 aydan ve karkas ağırlığı 160 kg'dan küçük buzağuların kesimi için üç aşamada 2000 yılında 17 euro, 2001 yılında 33 euro ve 2002 yılında 50 euro prim ödenmesi öngörülmüştür.

Ekstantifleştirme primi, Mac Sharry reformunda ilk kez düzenlenen özel prim ve anaç inek priminden yararlanabilmek için yemlik arazide hektar başına en fazla 2 büyükbaş hayvan yetiştirme sınırlaması getiren primdir. Ekstantifleştirme primi, Gündem 2000 ile önemli ölçüde arttırılarak ekstantif üretim yöntemlerini kullanan

yani çevresel ve hayvan refahı koşullarını göz önüne alarak üretim yapan çiftçilere de ödenmeye başlamıştır.⁴⁷

Bu çerçevede 1254/1999 sayılı Tüzüğün 13.maddesinde 2000-2002 yıllarında hektar başına düşen 2-1,6 büyük baş hayvan için 33 Euro 1,6 hayvanın altında üretim için ise 66 Euro prim sağlanması kararlaştırılmıştır.2002 yılından itibaren ise hektar başına 1,8-1,4 hayvan için 40 Euro,1,4 hayvandan az üretim için 80 Euro prim ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca prim ödemeleri için otlak ve mera arazisinin toplam yemlik arazinin %50'sini oluşturması zorunluluğu getirilmiştir.

Reform kapsamında Birlik, açıkladığımız prim ödemelerini her üye ülkeye “ulusal zararlar” adı altında belirlenen miktarlarda ek ödeme yapma imkanı tanımıştır.Bu kapsamda 2000 yılında toplam 164.4 milyon euro,2001 yılında 328.7 milyon euro ve 2002 yılında 493 milyon euro ayrılmıştır.⁴⁸

Sığır eti piyasasında yapılan reformu özetlersek, ekilebilir ürünlerde olduğu gibi müdahale fiyatları indirilmiş hatta 2002 yılı itibariyle kaldırılmıştır. Fiyat indirimlerinden kaynaklanan gelir kaybının telafisi için ise telafi edici ödemeler olarak adlandırılmasa da farklı amaçlara hizmet eden çeşitli primler düzenlenmiştir.

2.2.3.3. Süt Ürünleri

Süt ürünleri,AB'nin öne gelen ortak piyasa düzenlerinden biri olup AB'nin tarımsal çıktısının %18'ini bu sektör sağlamaktadır.Ayrıca AB dünyznın önde gelen süt ihracatçılarından⁴⁹.

Süt ürünleri; Mac Sharry reformuyla sınırlı bir ölçüde değiştirilmiş, Gündem 2000 ile ekilebilir ürünler ve sığır eti sektörlerinde olduğu gibi köklü değişiklikler önerilmese de bazı yenilikler öngörülmüştür.

Süt ürünlerinde köklü değişikliklere gidilmemesinin nedeni ise Gündem 2000'de bazı süt ürünlerine talebin düşeceği öngörüsünde bulunulmasıdır. Bu çerçevede de 1995 yılında 112,2 milyon ton olan dünya süt tüketiminin 2005'te 108,7'ye düşeceği hesaplanmıştır. Bu nedenle DTÖ çerçevesinde ihracat

⁴⁷ Ekaman.a.g.e.,s.80.

⁴⁸ “European Commission, “CAP Reform:The Beef and Veal Sector”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/beef/beef_en.pdf,21.07.2008.

⁴⁹ European Commission, “The CAP Reform:Milk and Milk Products”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/milk/milk_en.pdf,21.07.2008.

sübvansiyonlarının sınırlamalarının özellikle peynir ve süttozu ihracatına etkisinin büyük olacağı ,tereyağı sektöründe kısa vadede ihracat sübvansiyonu sınırlanması sorun yaratmasa da talebin düşmesi nedeniyle gelecekte sorunlara yol açabileceği öngörülmüştür.Berlin Zirvesi'nde de reformun maliyetinin yüksek olması nedeniyle köklü değişikliklere gidilmeden 1255/1999 sayılı düzenleme⁵⁰yürürlüğe girmiştir.⁵¹

Bu çerçevede doğrudan ödemeler ve fiyat düzenlemeleri 2005/2006 pazarlama yılına kadar sürerken,1984'ten itibaren kullanılan süt kotalarının 2008 yılına kadar sürmesi öngörülmüştür. Ancak 2003 yılında yapılacak gözden geçirmenin sonucunda 2006 yılına kadar kotaların devam edip etmeyeceğine karar verilecektir. Ülkelere tahsis edilen kotalar üç aşamada %2.4 oranında artırılırken, ulusal zarflar ve diğer sabit oranlı kotalar %1.5 oranında üç aşamada arttırılması öngörülmüştür.⁵²

1255/1999 sayılı Konsey Düzenlemesinin 34.maddesinin 2. bölümünde, tereyağı ve süt tozu müdahale fiyatlarının 2005/2006 pazarlama döneminden başlayarak, her aşamada %5 oranında olmak üzere üç aşamada toplam %15 oranında indirim yapılması öngörülmüştür.

Müdahale sistemine ilişkin olarak da, fiyat desteklerini azaltırken piyasaların dengesini sağlamak ve çiftçilerin gelirleri korumak için özel stoklama yardımları yapılmıştır. Buna göre 1255/1999 sayılı Tüzüğün 6.maddesinde tereyağı fiyatları, müdahale fiyatının %92'sinin altına düşerse,müdahale kurumlarınca müdahale fiyatının %90'ından az olmayan bir fiyatla satın alabilecektir.Süttozu için ise Komisyon aynı tüzüğün 7.maddesinde, 1 Mart -31 Ağustos arası önerilen miktarın her yıl 109000 tona kadar ki kısmı satın alabileceğini bildirmiştir.

1255/1999 sayılı Konsey Tüzüğünün 14.maddesinin 2.bölümünde fiyat indirimlerinden doğan kayıpların telafisi için 2005 yılından itibaren doğrudan ödemelerin üç aşamada arttırılarak 2007 yılında 17,24 euro/ton'a yükseltilmesi planlanmıştır. Hedef fiyatlar ise %3.7 oranında yağ içeren sütlerde, 2005 yılında 30.98 euro olarak belirlenmiş, üç aşamada 2007 yılında bu fiyatın 25.72 olması öngörülmüştür.

⁵⁰ European Council, "Council Regulation EEC (No) 1255/1999 ", (çevrimiçi),<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:160:0048:0072:EN:PDF>,21.07.2008.

⁵¹ Ülku, **a.g.e.** s.27.

⁵² European Commission, "The CAP Reform:Milk and Milk Products", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/milk/milk_en.pdf,21.07.2008.

Söz konusu düzenlemenin 17.maddesinde de ek ödemeler adı altında ülkelerin üretim yapıları ve şartları göz önüne alınarak sığır eti sektöründe olduğu gibi ulusal zarflar sistemi oluşturulmuştur. Buna göre 2005 yılında toplam 303.6 euro, 2006 yılında 607.2 euro ve 2007 yılında 902.6 euro ayrılmıştır.

Kısacası süt sektöründe de sığır eti ve ekilebilir ürünlerde olduğu gibi müdahale fiyatları indirilmiş, indirimler sonucu oluşacak kayıpların telafisi için doğrudan ödemeler yapılması öngörülmüştür. Ancak bu sektörde reform diğer piyasalara oranla daha geç yürürlüğe girmiş ve geçiş sürecinde kota rejimi uygulamasına devam edilmiştir.

2.2.3.4.Akdeniz Ürünleri(Şarap, Tütün ve Zeytinyağı)

Mac Sharry reformu ile yalnızca tütün sektöründe reform gerçekleştirilirken, Gündem 2000 ile Mac Sharry reformu genişletilerek şarap ve zeytinyağı piyasalarında da reform yapılmıştır.

2.2.3.4.1.Şarap Piyasası

Şarap piyasası, AB'nin dünya üretimi ve tüketiminde lider konumda olduğu bir sektör olup, şarap üretimi yapılan bölgeler ya diğer ürünlerin yetişmesinin zor ya da imkansız olduğu bölgelerdir. Bu nedenle şarap piyasası AB için olmazsa olmaz bir sektördür. Bu çerçevede de şarap piyasasına üretim miktarını kontrol ederken, yüksek kaliteyi de gözden kaçırmayan piyasa destekleme yapısı uygulanmıştır. Ancak diğer ürünlere göre iklimsel dalgalanmalardan daha çok etkilenen şarap sektöründe, piyasa desteklemelerin de etkisiyle şarap gölleri olarak tanımlayabileceğimiz yapısal üretim fazlalıkları oluşmuştur.⁵³

Uruguay Round ile ortak piyasa düzenlerinin açık piyasa şartlarına hazırlama taahhüdü altına giren AB, şarap ortak piyasa düzeninde en son 1987 yılında düzenleme yapmıştır.

Bu çerçevede üretim fazlalıklarını azaltmak ve piyasaya rekabet gücü kazandırmak için 23 ayrı Tüzükle düzenlenen piyasa, Gündem 2000 reformu

⁵³ European Commission, "CAP Reform: The Wine Sector",(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/wine/wine_en.pdf,21.07.2008.

kapsamında 1493/1999 sayılı Konsey Tüzüğü⁵⁴ ile tek bir tüzük altında toplanmıştır.

Tüzüğün ilk bölümü, üzüm bağlarının ekimine ilişkin düzenlemelere ayrılmıştır. Bu bölümün 2.maddesinde üzüm bağlarının sökülmesine yönelik önlemler, 3.maddesinde yeni dikim hakları ve 4.maddesinde eski üzüm bağlarını sökerek yerlerine daha yüksek kalitede ve farklı çeşitte üzüm dikiminin teşviki düzenlenmiştir.

Ciddi ve sürekli üretim fazlalığı görülen bölgelerde üzüm bağlarının sökülmesine devam edilmiş, üzüm bağının sökülmesi nedeniyle üretimi bırakan çiftçilere de prim ödemesi yapılması öngörülmüştür.

Yeni dikim hakkı, arzın talebi karşılamadığı bölgelerde ve ilgili bölgenin üretim potansiyelinin çıkartılması koşuluyla genç ve yeni şarap üreticilerine 68000 hektara kadar alanda tanınan haktır.

Üzüm bağlarının talebe uyum sağlamaları amacıyla üzüm üreticilerinin eski üzüm bağlarını sökerek yerlerine daha yüksek kalitede, farklı çeşitte üzüm dikmelerine teşvik etmek ve eski üzüm bağlarını sökülmesi nedeniyle oluşan gelir kayıplarının telafisi için yeni dikim masraflarının %50'sinin Topluluk tarafından karşılanması öngörülmüştür.

Uruguay Round taahütleri nedeniyle aynı tüzüğün pazar mekanizmaları başlığının birinci bölüm olan özel desteklemeler kısmında; Gündem 2000 öncesi uygulanan ev şaraplarının zorunlu damıtılması, koruyucu damıtma ve destek damıtma primlerine son verilmiştir. Bu yardımların yerini ciddi üretim fazlalıkları veya şarabın belirli bir kalitenin altına düşmesinin engellenmesi gibi durumlarda ödenmek üzere aynı başlığın ikinci bölümü olan distilasyon(damıtma) bölümünde “kriz distilasyonu (damıtılması)” adı altında gönüllü bir tedbir uygulanması öngörülmüştür.

Yapılan reformlar sonucunda AB, şarap göllerini azaltmak için üzüm bağlarının sökülmesini öngörürken, kendisi için önemli olan bu sektörden etkisini azaltmamak için talebi olan şarapların bağlarının dikimi öngörmüştür.

Kısacası AB talebe göre üretim yapılmasını sağlayarak, piyasayı serbest piyasa şartlarına hazırlamaya çalışmıştır. Bu hazırlık çalışmaları kapsamında damıtma

⁵⁴ European Council“Council Regulation EC (No) 1493/1999”,(çevrimiçi),http://www.eavw.com/en/reglamenti/R1493_20060104_en.pdf,21.07.2008.

primlerini kaldırmış ancak piyasayı tam olarak desteklemesiz bırakmamış, kriz durumlarında ödenmek üzere kriz distilasyonu primi öngörülmüştür.

2.2.3.4.2. Tütün Piyasası

Tütün piyasası, DG IV sayılı Komisyonun “Fact Sheet”inde⁵⁵ belirtildiği üzere, küçük ölçekli üreticilerle emek yoğun üretimin yapıldığı ve 200.000 kişinin istihdam edildiği bir piyasadır. Bölgedeki toprağın verimsizliği nedeniyle alternatif bir üretim yapılamamakta ve çevredeki sanayi de tütünün işlemesine yönelik olarak fabrikalardan oluşmaktadır. Ayrıca desteklemeler, tütün sektöründeki üreticilerin gelirinin %80’ini oluşturmasıyla sektörü ayakta kalmasını sağlayan en önemli unsurdur. Desteklemelerin kaldırılması durumunda ise hem ekonomik açıdan tütün piyasası etkilenecek hem de bu bölgede istihdam edilen 200.000 nüfusun işsiz kalmasıyla sosyal zararlar oluşacaktır. Diğer yandan AB tütün piyasasının, düşük kalitede üretim gibi temel bir sorunu vardır. Bunun en önemli kanıtı da, AB’nde üretilen tütünün dış pazarın düşük gelir grubu mensubu ülkeler satın almasıdır.

Bu çerçevede 2848/98 sayılı Komisyon düzenlemesiyle⁵⁶ yüksek kalitede üretimin teşvik edildiği bir destekleme sistemi içeren reform çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Buna göre;

▪ Düzenlemenin dördüncü bölümünde, 3 yıllık geçiş dönemi sonrasında prim ödemelerinin sabit bölüm ve değişken bölüm olarak iki ayrı kısma ayrılmıştır. Değişken bölüm, toplam primin %30-45 ‘ini oluşturan kaliteli tütün üreten çiftçilere ödenen bölümdür. Sabit bölüm ise bütün tütün üreticilerine verilecek olan primdir. Böylece kaliteli ürün ödüllendirilerek teşvik edilmektedir.

▪ Uygulanan üretim kotaları sistemi esnekleştirilerek, düzenlemenin beşinci bölümünde kotaların farklı tütün çeşitleri arasında transferine 6.bölümde ise üreticilerin kotalarını birbirine devretmesine imkan tanınmıştır. Ayrıca tütün üretimine son vermek isteyen çiftçilerin ürün kotalarının para karşılığı geri alınması da sağlanmıştır.

⁵⁵ European Commission, “The reform of the tobacco sector”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/tobacco/index_en.htm, 21.07.2008.

⁵⁶ European Commission, “Commission Regulation EC (No) 2848/98 ”(çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1998/l_358/l_35819981231en00170042.pdf, 21.07.2008.

▪ Düzenlemenin 40.maddesinde de çevrenin korunmasına ve insan sağlığına daha az zararlı tütün çeşitlerinin araştırılmasının geliştirilmesine yönelik özel yardımlar kararlaştırılmıştır.

▪ Yedinci başlığın ilk bölümde kontrol mekanizmaları açıklanırken ikinci bölümde para cezaları düzenlenerek reformun işlevselleştirilmesi amaçlanmıştır.

Kısacası tütün sektöründe yapılan reformlara baktığımızda şarap sektöründe olduğu gibi tütün piyasasına geçici çözümler yerine rekabet avantajı kazandırılmaya çalışıldığını görmekteyiz.

2.2.3.4.3.Zeytinyağı Piyasası

Zeytinyağı piyasasında AB, dünyadaki hem en büyük üreticisi hem de tüketicisi konumundadır. Akdeniz mutfağının en önemli unsuru olan zeytinyağı tüketimi sürekli artmaktadır.1996/1997 döneminde zeytinyağı tüketimi 1620.000 ton olmuştur. Zeytinyağı piyasasının en önemli ülkeleri ise İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Fransa'dır. AB'nde 4.5 milyon hektarlık alanda üretim yapılmakta olup bunun %50'si İspanya'da %25'i İtalya'dadır. Zeytin yetiştiriciliği yapan 2240.000 üreticinin, 850.000'i İtalya'da, 780 000'i Yunanistan'da ve 500.000'i İspanya'dadır. Portekiz ve Fransa'da 90.000 ve 20.000 üretici olmak üzere küçük üreticiler vardır.AB, ithalatı 150.000 ton iken ihracatı 250.000 tonla dünyanın en büyük ihracatçısı konumundadır.⁵⁷

AB ekonomisi içinde bu kadar önemli rol oynayan zeytin yağı piyasası, 1966 yılında yapılan 136/66 sayılı düzenlemeden⁵⁸ 1998 yılına kadar düzenlemede bulunulmamış, diğer piyasalarda olduğu gibi piyasadaki arz ve talep dengesini iyileştirerek daha rekabetçi hale getirmek için 1998-2001 döneminde uygulanmak üzere yeni düzenlemeler yapılmıştır.Bu düzenlemedeki amaç, zeytinyağı kalitesini arttırmak ve düzenlemeleri basitleştirerek daha etkili kılmaktır.⁵⁹

Bu çerçevede 1638/98 sayılı düzenlemenin;⁶⁰

⁵⁷ European Commssion, "Reforming the olive oil sector",(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/olive/index_en.htm.21.07.2008.

⁵⁸ Council Regulation, "Council Regulation No 136/66/EEC ",(çevrimiçi), <http://web.vscht.cz/reblov/az/Laborky/Anglicky/01966R0136-20041101-en.pdf>.21.07.2008.

⁵⁹ Ekaman.a.g.e.s.84.

⁶⁰ European Council, "Council Regulation (EC) No 1638/98 ",(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:210:0032:0037:EN:PDF>.21.07.2008.

▪ Birinci maddesinde zeytinyağı sektöründe uygulanan azami garanti edilmiş miktarlar %31,6 oranında arttırılarak 1777,261 tona yükselmiştir. Bu miktar, üye ülkeler arasında ulusal garanti edilmiş miktarlar olarak paylaştırılmıştır.

▪ Birinci maddesinin 2 kısmında, üretim destekleri %5 azaltılarak 1322,5 euro/ton 'a indirilmiştir.

▪ Dördüncü maddesinde ise piyasadaki dengesizliklerden korunmak için 1 Kasım 2001'den itibaren üretim desteğinden, yalnızca 1 Mayıs 1998 öncesinde dikilen zeytin ağaçlarının sahipleri yararlanabilme imkânı tanınmıştır. Küçük (500 kg'dan az üretim yapan) çiftlikler ile büyük çiftlikler arasında gözetilen fark denetleme gücünü nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır.

▪ Giriş kısmının dokuzuncu maddesinde belirtilen tüketim destekleri, beşinci maddesinde belirtilen özel desteklemeler kaldırılmış ve onbirinci maddesine göre müdahale alımlarının yerini özel stoklama sistemini getirilmiştir.

Genel olarak düzenlemelere baktığımızda, zeytin yağı sektöründeki destekler azaltılarak hatta bazı destekler kaldırılarak piyasanın rekabet piyasalarına uyumu sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ürün kalitesi sağlanması hedeflense de ürün kalitesi sağlanmasına ilişkin önlemler alınmamıştır. Akdeniz ürünlerine baktığımızda ise desteklemeler azaltılmış ve "kalite sorunu" ön plana çıkartılarak rekabet avantajı kazandırılmaya çalışılmıştır.

2.2.3.5.Ortak Piyasa Düzenlerine Yönelik Düzenlemeler: Yatay Tüzük

Gündem 2000 reformlarıyla, doğrudan gelir ödemelerinin uygulandığı tüm ortak piyasa düzenlerinde geçerli olacak genel kuralları düzenleyen, 1259/1999 sayılı Komisyon düzenlemesi "yatay tüzük"⁶¹ uygulamaya konmuştur.

Yatay Tüzük; çevre koruma yükümlülükleri, doğrudan ödemelerin ayarlanması (modülasyon) ve artan fonların üye ülkenin kullanımına bırakılması gibi unsurları içermektedir.

Çevre koruma yükümlülükleri başlığı altında 3.maddede, doğrudan gelir desteklerinden yararlanmanın şartı olarak çevresel faktörlerin göz önüne alınması

⁶¹ European Council, "Council Regulation (EC) No 1259/1999", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_16019990626en01130118.pdf, 21.07.2008.

gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu çevresel faktörler; üye ölkeler tarafından belirlenecek, bu faktörlerin uygulanmaması halinde geçerli olacak olan yaptırımlar da doğrudan ödemelerin kısıtlanması ve durdurulması şeklinde olacaktır.

Doğrudan ödemelerin ayarlanması (modülasyon), düzenlemenin 4.maddesinde düzenlenmiş olup tarım işletmesinin refah düzeyi, istihdam oranı ve aldığı doğrudan yardım miktarı değerlendirilerek doğrudan ödeme miktarlarında değişiklik yapma hakkı tanınmıştır. Bu çerçevede üye ölkelerin büyük çiftliklere ödediği doğrudan yardımın (toplam ödeme miktarlarının %20'sini geçemeyecek şekilde) azaltılmasına imkan tanınmıştır.

Düzenlemenin girişinin 7. maddesinde de, artan fonların üye ölkelerin kullanımına bırakılmasıyla çapraz uyum ve modülasyon kapsamında üreticilere yapılan yardımın azalması sonucunda oluşan fonlar, çevre koruma programları, ağaçlandırma, emeklilik ve az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması amacıyla üye ölkelerin kullanımına tahsis edileceği belirtilmiştir.

Düzenlemenin 5. maddesinde son olarak çapraz uyum ve modülasyon tedbirlerinin tüm çiftçilere eşit, piyasanın rekabet şartlarını bozmayacak şekilde uygulanması öngörülmüştür.

Bu reformlara baktığımızda “Yatay Tüzük” le doğrudan ödemelerle çevre ve istihdam şartı getirilerek gelir dağılımı dengesizlikleri ve çevrenin korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çapraz uyum da yaptırım uygulanmasıyla çevre korunmasında ilk kez etkili önlem alınmıştır.

2.2.3.6. Kırsal Kalkınma Tedbirleri

Kırsal alanlar; AB'nin %80'ini oluştururken, nüfusun %25'lik kısmı bu bölgelerde yaşamaktadır. Bu bölgelerin ekonomi içindeki ağırlığı çok az, işsizlik oranının çok fazla olmasına rağmen bu alanlarda tarım ve hayvancılık gibi önemli bir doğal kaynak ve kültürel miras vardır. Bu nedenle tarım hayvancılığın yapılabildiği bu geniş alanların atıl kalmaması için ortak piyasa düzenlerindeki reformların kırsal kalkınma tedbirleriyle desteklenmesi öngörülmüştür.⁶²

⁶² European Commission, “Rural Development in the European Union”, (çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>, 21.07.2008.

İlk olarak kırsal kalkınma tedbirleri kapsamındaki mevcut tedbirler 1257/1999 sayılı tüzük⁶³ ile tek bir tüzük altında toplanmıştır. Bu kapsamda tüzüğün giriş kısmınının 8.maddesinde belirtildiği üzere; yapısal fonlar tüzüğü, yapısal fonların hedef 5a'ya ilişkin 4 tüzüğü, ağaçlandırma desteğine ilişkin tüzük ile Mac Sharry reformlarınının çevre, ağaçlandırma ve erken emekliliğe ilişkin ek tedbirlere ilişkin üç tüzük yürürlükten kaldırılarak mevzuat sadeleşmiştir.

1257/1999 sayılı tüzükte belirtilen önlemler,1992 reformlarını eşlik edici tedbirler ve tarımsal işletmeleri modernize edici tedbirler olmak üzere iki grupta incelenebilir.⁶⁴

1992 reformlarını eşlik edici tedbirler kapsamında; 55 yaş ve üstü emekliliğin, hayvan refahı ve çevresel tarım yöntemlerinin, ürün kalitesi sağlanmasının, az gelişmiş ve çevresel kısıtlamaların olduğu bölgelerin, tarım sektöründe çalışanların standartlarının iyileştirilmesinin desteklenmesi öngörülmüştür.

Tarımsal işletmeleri modernize edici ve çeşitlendirici tedbirler ise tarımsal işletmelere yapılan yatırımların desteklenmesi, 40 yaşın altındaki genç çiftçilere tesis kurma yardımı verilmesi, çiftçilere ve tarım ormancılık sektöründe çalışanların mesleki eğitimin desteklenmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesinin ve pazarlanmasının geliştirilmesi, ormanların ekonomik, ekolojik ve sosyal değerlerinin artırılmasının, kırsal alanlarda yapısal değişikliklerin yapılması ve gelişimin kolaylaştırılmasının desteklenmesidir.

1257/1999 sayılı tüzükte belirtilen söz konusu tedbirler çerçevesinde, üye ülkelere çevresel tarım önlemlerinin kırsal kalkınma programlarına dahil etmeleri zorunlu tutularak kendi kırsal alanlarındaki ihtiyaçlara en iyi cevap verecek ulusal programları oluşturması öngörülmüştür.

Kırsal kalkınma tedbirlerinin finansmanı ise FEOGA tarafından yapılacak olup 1257/1999 sayılı tüzüğün 35.maddenin birinci kısmında erken emeklilik, çevresel tarım , az gelişmiş ve çevresel kısıtlamalara sahip bölge ve ormanlaştırma desteklemelerinin Garanti Bölümü tarafından üye devletlerle ortaklaşa finanse edileceği, aynı maddenin ikinci kısmında ise bu desteklemelere ilave olarak, hedef 1

⁶³ European Council, "Council Regulation EC (No) 1257/1999"(çevrimiçi),http://www.ndp.ie/documents/publications/reg_cir/CR12571999.pdf,21.07.2008.

⁶⁴ European Union,"Support for Rural Development", (çevrimiçi),<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l60026.htm>,21.07.2008.

bölgesi dışındaki desteklemelerin de Garanti Bölümünden, Hedef 1 bölgelerinin desteklemeleri ve LEADER⁶⁵ kapsamındaki desteklemelerin de Yönlendirme Bölümünden finanse edileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede 2000-2006 yıllarında AB bütçesinden Garanti Bölümüne 40 milyar euro, Yönlendirme Bölümü ise 28 milyar euro ayrılmıştır.⁶⁶

Açıkladığımız kırsal kalkınma tedbirlerine baktığımızda tarım ve ormancılık sektörlerinin güçlendirilmesi, kırsal alanların rekabet gücünün artırılması ve Avrupa'nın kırsal mirasın ve çevrenin korunması hedeflendiğini görmekteyiz.⁶⁷

2.2.3.7. Aday Ülkelerin OTP'ye Uyumu

Gündem 2000 reformlarının nedenlerinden biri olan, aday ülkelerin OTP'ye uyumu, 1268/1999 sayılı düzenleme ile "Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programını" (SAPARD)⁶⁸ oluşturulmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır.

SAPARD, AB aday olan Merkez Doğu Avrupa Ülkelerinin (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Bulgaristan) ortak tarım politikasına hazırlık sürecini destekleyen bir programdır.

SAPARD'ın aday ülkelerin tarım alanında hazırlayacağı çeşitli kalkınma projelerine desteklemesi öngörülmüştür. Ancak bu projeler arasında piyasanın etkinliğinin artırılması, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi, yeni iş olanaklarının yaratılması ve çevresel korumanın sağlanması için önlemler içeren projelerin öncelikli olacağı belirtilmiştir.⁶⁹

1268/1999 sayılı tüzüğün 2.maddesinde ise belirtilen önceliklerin yanı sıra tarım işletmelerine yatırım, pazarlamanın ve ürünlerin kalite standartlarının geliştirilmesi, çevreyi koruyucu tarımsal yöntemlerinin uygulanması, üretimde

⁶⁵ Kırsal Kalkınmaya yönelik Topluluk girişimi

⁶⁶ European Union, "Rural Development in the EU", (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/presReleaseAction.do?reference=MEMO/05/215&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.21.07.2008.

⁶⁷ European Union, "Rural Development in the European Union", (çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>.21.07.2008.

⁶⁸ European Council, " Council Regulation EC (No) 1268/1999", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_161/l_16119990626en00870093.pdf,21.07.2008.

⁶⁹ European Commission, "SAPARD: Special Pre-Accession Assistance For Agriculture and Rural Development", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/back/sapard_en.pdf.21.07.2008.

çeşitlilik sağlanması, üretici gruplarının, arazi kayıt sistemi oluşturulması, ağaçlandırma, mesleki eğitim, köylerin kalkınması ve yenilenmesi, su kaynaklarının yönetimi, kırsal altyapıyı kalkındırmak ve geliştirmek için önlemler içeren projeler de öngörülmüştür.

Söz konusu projelerin finansmanı ise aynı düzenleme 3. başlığında düzenlenmiştir. Buna göre SAPARD kapsamında projelerin finansmanı 2000-2006 dönemi boyunca sağlanacaktır. Tarım arazisi, tarımsal nüfusu, yerel özellikler taşıyan tarımsal arazi miktarı, gayrisafi milli hasılanın kişi başına düşen satın alma gücü gibi özelliklere bakılarak aday ülkelere giriş yardımı öngörülmüştür. Söz konusu yardımların toplamının ise en fazla 520 milyon Euro olacağı belirtilmiştir. Yardımların üye ülkelere dağılımı ise Tablo 8’de belirtilmektedir.⁷⁰

Tablo 8: Yıllık Desteklerin Dağılımı

Aday ülke	Yıllık Destek (Euro-1999 Fiyatları)
Bulgaristan	52 124 000
Çek Cumhuriyeti	22 063 000
Estonya	12 137 000
Macaristan	38 054 000
Litvanya	29 829 000
Letonya	21 848 000
Polonya	168 863 000
Romanya	150 636 000
Slovenya	6 337 000
Slovak Cumhuriyeti	18 829 000
Toplam	520 000 000

Kaynak: Avrupa Komisyonu

Ayrıca belirtilen önlemleri içeren projeleri gerçekleştirmek için aday ülkelere, kendilerine ayrılan payın %2’si kadar ek destek sağlanabilecektir. Ancak Komisyon

⁷⁰ European Commission, “Allocation of Agriculture and Rural Development assistance for pre-accession countries”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/99/548&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>. 21.07.2008.

bu ek desteklemeyi vermeden önce ön çalışmalar ve değerlendirmeler yapmakta olup ek destekleme boyunca kontrolleri sürmektedir.

Giriş yardımının yanı sıra projelerin finansmanın 9.maddede %75'ini AB sağlarken,%25'lik kısmını aday ülke karşılayacaktır. Ancak belirtilen tedbirleri içeren projelerin ve ek desteklemelerin finansmanının AB tamamını destekleyecektir.

AB aynı tüzüğün finansal şartlar başlığı altında belirtilen 10.maddesinde desteklemelerin, aday ülkelere gerektiği şekilde kullanılmadığını düşünürse aday ülkeden bir rapor isteyebileceğini,bu rapor sonucuna göre AB bu desteklemeleri geri çekmeye,azaltmaya veya yardımın sürmesine karar verebileceği belirtilmiştir.

Gündem 2000 kapsamında SAPARD programı ile AB, öngörülen tedbirlerle MDAÜ'lere serbest piyasa şartlarına hazırlanmasına destek olmuş ve kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik reformlarını aday ülkeleri de dahil ederek genişleme sonucu ortaya çıkacak uyum sorunu azaltmaya çalışmıştır.

2.2.4. 2003 Reformları

2003 reformları; Temmuz 2002'de yapılan "Yarı Dönem Gözden Geçirilmesi"⁷¹değerlendirmesi sonrası, Gündem 2000'in yeterli görülmemesi nedeniyle yapılmıştır.

Bu değerlendirmeye göre; piyasa dengelerinin iyileştiği tarım sektöründe çalışanların gelirinin arttığı, genişleme ve DTÖ müzakereleri için sağlam bir temel oluşturulduğu ancak birçok alanda OTP hedefleri ve OTP'nin toplumun beklentilerine cevap verme kapasitesi oranında uçurumlar olduğu vurgulanmış ve OTP'ye yönelik bazı değişiklikler önerilmiştir.⁷²

26 Ocak 2003'de Komisyon söz konusu değişiklikleri sunmuş, 26 Haziran 2003'de ise Tarım Konseyi tarafından da 5586/03 Com(2003) 23 Final⁷³ ile 2003 reformları kabul edilmiştir.

⁷¹ European Commission, "Mid-Term Review Of Common Agriculture Policy",(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0394en01.pdf,21.07.2008.

⁷² Ülkü,a.g.e.s.34.

⁷³ European Council,"COM(2003) 23 Final",(çevrimiçi),<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/03/st10/st10961en03.pdf>,21.07.2008.

2003 reformları Gündem 2000 çizgisinde olup Tarım ve Kırsal Kalkınmadan sorumlu bakanı Fischler, söz konusu reformun yeniçağın başlangıcı olarak tanımlamıştır.2003 reformuyla tarım politikasında köklü değişiklikler yapılacağını ve AB'nin yeni, verimli bir tarım politikası olacağını belirtmiştir. Ayrıca yük oluşturmaya başlayan doğrudan ödemelerin artık üretime bağlı olarak verilmeyeceğini, üreticilerin gelirlerini sağlamlaştırıcı ve tüketicilerin isteklerine göre üretimin yapılacağı bir politika hazırlandığını eklemiştir. Fishler konuşmasında bu reformla dünyaya da mesaj gönderdiklerini, yeni politikalarının ticarete yönelik olduğunu, dünya ticaretini bozucu ve az gelişmiş ülkeleri zarar veren sübvansiyon sisteminin bırakıldığını deyinmiştir.Son olarak da Fischler,bu reformla Doha Kalkınma Roundunda uzlaşya varılması için güçlü bir el uzattıklarını ve topun artık hala yüksek ticareti bozucu düzenlemeleri olan ABD gibi ülkelerde olduğunu belirtmiştir.⁷⁴

2003 reform paketinin temel unsurları; tek ödeme planı, çapraz uyum, mali destek sistemi, güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası ve ortak piyasa düzenlerine ilişkin reformlardır.⁷⁵

Tek Ödeme Planı; çiftçilere verilen destek ile çiftçilerin ürettikleri ürün arasında ilişkinin büyük ölçüde ortadan kaldırılarak, hektar sayısı dikkate alınarak hesaplanan, yılda bir kez verilen, gelir desteği sistemini öngören plandır.

Çapraz uyum; Gündem 2000 ile getirilen çevre koruma, gıda güvenliği, kamu sağlığı, bitki sağlığı, hayvan sağlığı ve refahı standartlarını doğrudan ödemelerle ilişkilendirerek ödenmesini öngören sistemdir ve 2003 reformuyla genişletilmiştir.

Güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası ise büyük işletmelere sağlanan doğrudan ödemelerin azaltılarak, uygulamaya konulacak olan yeni kırsal kalkınma tedbirlerin finanse edilmesidir.

Mali disiplin mekanizması ise piyasa ve gelir desteğine yönelik harcamaların, belirlenen tavanları aştığında doğrudan yardımların azaldığı düzenlemedir.

⁷⁴ European Commission, "CAP Reform Summary", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/capreform/special_en.pdf,21.07.2008.

⁷⁵ European Council,a.g.e.s.4.

Ortak piyasa düzenlerine ilişkin reformlar kapsamında ise süt ve süt ürünleri, hububat, durum buğdayı, protein bitkileri, pirinç, nişastalık patates, kabuklu yemişler ve enerji bitkilerinde reformlar gerçekleştirilmiştir.

2.2.4.1. Tek Ödeme Planı ve Çapraz Uyum

Üretim miktarıyla desteklemeler arasındaki bağlantının kesildiği yeni bir ödeme sistemi olan tek ödeme planı; 1782/2003 sayılı Konsey Tüzüğü⁷⁶ ile düzenlenmiş olup Tüzüğün ayrıntıları 795/2004⁷⁷, 796/2004⁷⁸ ve 1973/2004⁷⁹ Komisyon Tüzükleriyle belirlenmiştir.

Tek Ödeme Planı çerçevesinde; 1782/2003 sayılı Konsey düzenlemesinin 2.bölümünde gelir desteği miktarı, çiftçilerin ürettikleri ürün dikkate alınmaksızın, yılda bir kez verilmek üzere, 2000–2002 döneminde her bir üreticiye verilen doğrudan ödeme miktarı ve ödemelere ilişkin hektar sayısı dikkate alınarak hesaplandığı belirtilmiştir. Gelir desteği miktarları hesaplanırken, her bir üye devletin yapabileceği doğrudan ödeme harcamaları için ulusal tavan miktarları belirlenmiştir. Ulusal tavanlar, reform kapsamındaki ürünler için referans dönemi olan 2000-2002 yıllarında, her bir üye devlet tarafından yapılan toplam doğrudan ödeme miktarları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Ulusal tavanların aşılması durumunda ise referans miktarlarla doğru orantılı indirim yapılması öngörülmüştür.

⁷⁶ European Council, “Council Regulation EC (No) 1783/2003”,(çevrimiçi),<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:270:0001:0069:EN:PDF>,21.07.2008.

⁷⁷ European Commission,”Commission Regulation EC(No)795/2003”, (çevrimiçi),<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2004/R/02004R0795-20060831-en.pdf>,21.07.2008.

⁷⁸ European Commission,”Commission Regulation EC(No) 796/2003” ,(çevrimiçi) , http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_037/l_03720050210en00220023.pdf,21.07.2008.

⁷⁹ European Commission, “Commission Regulation EC(No) 1973/2004”, (çevrimiçi),http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_345/l_34520041120en00010084.pdf,21.07.2008.

Tablo 9.Ulusal Tavanlar (AB-15)(milyon euro)

Üye Devlet	2005–2007	2008	2009	2010 ve takip eden yıllar
Almanya	4489	4503	5492	5496
Avusturya	613	614	712	712
Belçika	411	413	530	530
Danimarka	838	838	996	996
Finlandiya	467	467	552	552
Fransa	7199	7231	8091	8099
Hollanda	386	386	779	779
İngiltere	33551	3351	3869	3869
İrlanda	1136	1136	1322	1322
İspanya	3244	4043	4241	4253
İsveç	612	612	729	729
İtalya	2539	3112	3464	3497
Lüksemburg	27	27	37	37
Portekiz	452	493	559	561
Yunanistan	837	1700	1722	1760

Kaynak: Avrupa Komisyonu

Ayrıca üye ülkeler aynı Tüzüğün 69.maddesine göre her bir sektöre yönelik ulusal tavanların azami %10'u; ilgili sektörde tarımsal ürünlerin kalitesini arttırmak, pazarlamasını kolaylaştırmak, çevre korunması sağlamak ve organik tarım gibi özel üretim şekillerini teşvik için ek ödeme olarak ayırabilmektedir.

Gelir desteği alma hakkı ise aynı Tüzüğün üçüncü bölümünde düzenlenmiş olup, bazı durumlarda aynı bölge içinde diğer çiftçilere devredilebilmekte, 3 yıl boyunca kullanılmayan gelir desteği alma hakkı ise ulusal rezerve aktarılmaktadır. Ayrıca arazi sahibi olmayan çiftçilerin durumları da özel hükümlerle düzenlenmiştir.

Tek ödeme planından ve diğer doğrudan ödemelerden yararlanabilmek için 1782/2003 sayılı Tüzüğün "Genel Şartlar" başlığının ilk bölümünde çapraz uyumun yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çapraz uyum, Gündem 2000 reformlarıyla gönüllülük ilkesine dayanırken, 2005 yılından itibaren tüm üreticilere zorunlu hale getirilmiş ve kapsamı genişletilmiştir.

Çapraz uyum ilkesine göre Tek Ödeme Planı'ndan ve doğrudan ödemelerden faydalanabilmek için iki standart vardır.⁸⁰

- Tarım arazilerinin iyi çevresel ve tarımsal koşullarda tutulmasına yönelik üye devletler tarafından 1782/2003 sayılı Tüzüğü⁸¹ 4. bölümünde belirlenen standartlar
- Çevre koruma, gıda güvenliği, kamu, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan refahı konularında belirlenen 1782/2003 sayılı Tüzüğü 3. bölümünde belirlenen 19 AB Direktifi ve Tüzüğü ile belirlenmiş standartlar

Çapraz uyum standartlarının uygulanıp uygulanmadığının denetimi ise, 1782/2003 sayılı Konsey Tüzüğü'nün dördüncü bölümünde düzenlenen "Entegre İdare ve Kontrol Sistemi" çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Çapraz uyum aynı zamanda Tek Ödeme Planı'nın şartı olduğu için bu sistem kapsamında Tek ödeme Planı da denetlenmektedir.

Bu denetimler sonucunda, 1782/2003 sayılı Tüzüğü 7. maddesinde belirtildiği üzere, üreticilerin bu standartları ihmal ettiği tespit edilirse %5 oranında, ihmal devam ederse %15 oranında doğrudan ödeme miktarı azaltılacaktır. Üreticiler bu standartları uygulamazlarsa ise %20 oranında yardım miktarı azalacak, bu durumun tekrar ederse tamamen ödenmeyebilecektir.

1782/2003 sayılı Tüzüğü 13–17. maddelerinde, çapraz uyum standartlarına üye devletlerin uyum sağlamalarına yardımcı olmak için "Çiftlik Danışma Sistemi" oluşturulması öngörülmüştür. Bu nedenle üye devletlerin, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren, çiftçilere arazi ve çiftlik yönetiminden tavsiyelerde bulunmak üzere, bir veya daha fazla sayıda kuruluş tarafından işletilecek, danışma sistemleri kurmaları gerekmektedir. Çiftçilerin danışmanlık hizmeti almaları gönüllük esasına dayanacak ve 14.maddede belirtildiği üzere 15000 Euro'dan fazla doğrudan yardım alan çiftçilere öncelik tanınacaktır. Ancak bu sistemden yararlanma 2010 yılından itibaren zorunlu olacağı 17.maddede belirtilmiştir.

Yeni üye ülkeler çapraz uyum kapsamında, topraklarını çevresel ve tarımsal koşullarda tutmaları gerekmele birlikte; çevre koruma, gıda güvenliği, kamu, bitki

⁸⁰ European Commission, "Cross Compliance", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/crocom_en.pdf.21.07.2008.

⁸¹ European Council, "Council Regulation EC No 1782/2003", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2003/l_270/l_27020031021en00010069.pdf.21.07.2008.

ve hayvan sağlığı ile hayvan refahı konularında AB mevzuatı belirlenmiş standartlara uyum sağlamaları zorunlu değildir. Ancak Tek deme Planı uygulanıyorsa hem çevresel ve tarımsal koşullara hem de gıda güvenliği gibi standartlara uyum sağlamaları zorunluluğu gerekmektedir.

Üreticilerin Tek deme kapsamında doğrudan ödemelerden faydalanabilmeleri için çapraz uyumun yanı sıra tarım arazilerinin belirli bir oranını üretim dışı bırakmaları gerekmektedir. 1782/2003 sayılı düzenlemenin 53–57 maddelerinde düzenlenen ekim dışı bırakma oranı, Gündem 2000 reformu ile uygulanmaya başlanmış olup Gündem 2000 reformlarında uygulanmakta olan asgari %10'luk oran korunmuştur. Bu oran yine aynı ödeme sistemine tabi olmakla birlikte, destekler söz konusu alanın üretim dışı bırakılması koşuluna bağlı olarak verilecektir. Ayrıca işletmenin tamamında, organik üretim yapan üreticiler ile insan ve hayvan tüketime yönelik olmayan ürünlerin üretimi için kullanılan araziler bu zorunluluktan muaf tutulmuştur. Ekim dışı bırakılan alanlarda rotasyona da izin verilmekte ve gıda üretimine yönelik olmayan yağlı tohum üretimi yapılabilmekteydi. Ekim dışı bırakılan alanların büyüklükleri en az 0,1 hektar ve genişliklerinin en az 10 metre olması gerekmektedir. Ekim dışı bırakılan alanlar iyi tarımsal ve evre koşullarında tutulması gerekmektedir. Ancak bu koşullar gerçekleştirildiği takdirde, ekim dışı bırakma ödemesi alınabilmekteydi.

Tek deme Planında genel ilke üretimden bağımsız (de-couping) kabul edilse de bazı istisnaları vardır. Bu istisna, ye devletlerde piyasaların istikrarının bozulduğu ya da yeni düzenleme nedeniyle üretim sona erme riskinin ortaya çıktığı durumlarda, çok iyi tanımlanmış koşullarda ve kesin sınırlar içinde, doğrudan ödemelerin belirli kısmının üretim ile ilişkilendirilebileceği öngörülmüştür.

Buna göre;

- Söz konusu Tüzüğün 66. maddesinde, ekilebilir alan ödemelerin hektar başına yapılan ödemelerin azami %25'ini diğer tarla bitkilerinde verilen doğrudan yardımları üretim ile ilişkilendirilmemesi durumunda durum buğdayı için yaptıkları ödemenin azami %40'ını
- 68.maddesinde, sığır ve dana eti sektöründe buzağı kesim priminin %100'n süt ineği priminin tamamını ve buzağılar dışındaki kesim priminin azami %40'ını,buna alternatif olarak buzağılar dışındaki kesim

priminin tamamını veya özel erkek sığır primlerinin azami %75'ini

- 67. maddesinde, koyun ile keçi eti sektöründe primlerin azami %50'sini
- 99.madde de Anaç tohum veya sertifikalı tohumların üretilmesinin iyi tohumlara yapılan doğrudan ödemelere
- 98.maddede Kuzey ülkelerin iklim koşulları nedeniyle de tahıla yönelik ek kurutma yardımı
- Ege adaları ve merkezden uzak bölgelerdeki doğrudan ödemelerde

üretim ile ilişkilendirmeye devam etme seçeneği verilmiştir.

Yeni üye ülkelere ise tek ödeme planı kapsamında ödemeler ancak AB-15 ülkelere ödenen miktarın %15'i kadar yapılacak ve 10 yıl içinde bu ülkelerle eşit düzeye gelecektir. Ancak bu süreçten yeni üye ülkelerin zarar görmemesi için AB kırsal kalkınma fonlarından ve ulusal kaynaklardan ek ödemeler yapılacaktır.

Ayrıca AB, yeni üye ülkelerin 2000–2002 dönemi ödeme haklarını hesaplayamadığı için “Tek Alan Ödeme Planı”⁸² adı altında alternatif bir doğrudan ödeme planı hazırlanmıştır. Buna göre, Katılım Anlaşmasında belirlenmiş olan ulusal tavan sınırları içinde hektar başına tek tip ödeme yapılacaktır. Bu ödemeler 3 yıl boyunca sürecek, gerekli görülürse 2 yıl uzatılacaktı. Çapraz uyum şartları dikkate alınacak olan ödemelerde ekim dışı bırakma yardımı muaf tutulmuştur.

Genel olarak Tek Ödeme Planı'yla; üretime bağlı olmayan ödemelerle, çiftçilere garanti edilmiş bir gelir sağlanmış, bu ödemeden yararlanmak için çapraz uyum şartı getirilmesiyle tarımın çevre üzerindeki etkileri azaltılmış, AB'nin tarımsal desteklerini yeşil kutu önlemlerine dönüştürmede ki ciddiyeti ortaya konmuştur. Ayrıca Tek Ödeme Planıyla AB, DTÖ Bakanlar Konferansında sürekli eleştiri konusu olan destekleme yapısını, üretimden bağımsızlaştırarak DTÖ Bakanlar Konferansında müzakere gücünü arttırmıştır.

2.2.4.2. Mali Disiplin ve Modülasyon

OTP harcamalarından piyasa destekleri ve doğrudan ödeme rakamları yıllık yaklaşık 43 milyar Euroya ulaşırken, kırsal kalkınma harcamaları 4,5 milyar

⁸² European Commission, “Enlargement and Agriculture”, (çevrimiçi), http://www.eu.int/comm/agriculture/publi/enlarge/text_en.pdf, 21.07.2007.

düzeyindedir.⁸³Bu yüksek rakamlar nedeniyle 2002 Ekim ayındaki Brüksel Zirvesinde 2007–2013 yılları için bütçe limitleriyle; bütçeyi mali disiplin altında tutma konusunda uzlaşmıştır.

Bu çerçevede 1782/2003 sayılı Tüzüğün 11. maddesinde; ekonomik tahminlerin, piyasa ve gelir desteğine yönelik yapılan harcamaların, 300 milyon Euro eşiğini geçmesi ihtimali göstermesi durumunda doğrudan yardımların azaltılması öngörülmektedir. Azaltılan miktarlarla ise kırsal kalkınma tedbirlerine destek verilecektir. Bu konudaki gerekli düzenlemeler ise her yıl Komisyon tarafından Konsey'e yapılacak teklifler dikkate alınarak gerçekleştirilecektir.

1783/2003 sayılı Tüzüğün 10.maddesinde belirtilen modülasyon oranları kapsamında, yıllık 5000 EURO'nun üstünde destekleme alan çiftçilerden; doğrudan ödeme miktarlarından, 2005 yılında %3, 2006 yılında %4, 2007 yılında %5 ve 2008-2013 yıllarında %5 oranında indirimle gidilecektir.

Söz konusu azaltmalar sonucunda elde edilen miktarlar aynı Tüzüğün 10.maddesinin ikinci bölümünde; tarım alanı, tarımsal istihdam ve kişi başına düşen satın alma gücüne göre üye devletlere dağıtılmasına dair öneride bulunulduğunu ama her üye ülke katkısının en az %80'ini geri alması, geri kalan %20' sinin ise diğer üye ülkelere tahsis edilmesi kararı alındığı belirtilmiştir.

Bu reformun sonucunda Komisyonun hesaplamalarına göre %5'lik modülasyon oranı ile, yılda 1.2 milyar Euro tasarruf sağlanması hedeflenmektedir.⁸⁴ Bu miktarın dışında kırsal kalkınmaya ayrılan kaynağın 2006 ve 2013 yılları arasında reel anlamda % 25'lik bir artışla 2013 yılında 13,2 milyar Euro'yu bulması beklenmektedir. Tarım bütçesinin geneline bakıldığında ise 2006 yılında 54,3 milyar Euro olarak gerçekleşmesi beklenen toplam harcamaların, reel olarak % 2'lik bir artışla 2013 yılında 55,5 milyar Euro'ya ulaşması öngörülmektedir.⁸⁵

Mali disiplin ve modülasyon ile AB, kırsal kalkınmaya yönelik yaptığı reformları 4.5 milyar eurodan 13.5 milyar milyara yükseltmeyi hedefleyerek kırsal kalkınmayı maddi anlamda desteklemekte olduğunu göstermiş ancak kırsal kalkınma

⁸³ Baş,a.g.e.,s.34.

⁸⁴ European Commission,“Modulation and Financial Discipline”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/modul_en.pdf,21.07.2008.

⁸⁵ Baş,a.g.e.s.35.

politikalarına verilen desteğin daha da arttırılmasıyla OTP, AB bütçesi için ileriki yıllarda da önemli harcama kalemlerinden biri olmaya devam edecektir.

2.2.4.3.Güçlendirilmiş Kırsal Kalkınma Politikası

2003 reformları kapsamında kırsal kalkınma politikası, Gündem 2000 reformları düzeltilerek ve bazı alanlardaki eksikleri tamamlanarak Gündem 2000 reformları ile aynı çizgide devam etmiştir. Ancak 2003 reformunun önemli noktası, OTP'nin birinci sütunundaki piyasa ve gelir desteği fonlarının bir kısmının, OTP'nin ikinci sütununa kırsal kalkınma politikasına aktarılması yoluyla güçlendirilmesi ve gıda güvenliği-kalitesi, hayvan sağlığı-refahı ve çevre konularındaki taleplerinin karşılanmasına yönelik yeni tedbirler oluşturulmasıdır.⁸⁶

Bu çerçevede güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası, 1783/2003⁸⁷ ve 817/2004⁸⁸ sayılı Konsey Tüzükleri ile düzenlenmiştir. Bu düzenleme, kırsal kalkınma politikasını;

- Gıda kalitesi tedbirleri
- Standartların karşılanmasına yönelik tedbirler
- Hayvan refahına yönelik tedbirler
- Çevresel tarım ve hayvan refahına yönelik arttırılmış AB ortak finansmanına yönelik tedbirler
- Genç çiftçilerin desteklenmesine yönelik tedbirler
- Ormancılık tedbirleri

ile genişleterek kırsal kalkınma tedbirleri güçlendirmiştir.

Gıda kalitesi tedbirleri kapsamında 1782/2003 sayılı Tüzüğün 24c maddesine göre; gıda kalitesinin güçlendirilmesi amacıyla tarımsal ürünlerin ve üretim süreçlerinin kalitesini arttırmak için oluşturulmuş, AB planlarına veya ulusal planlara gönüllü olarak katılan üreticilere, tarımsal işletme başına en fazla 5 yıl boyunca yılda 3000 Euro teşvik verilmektedir. Bu kapsamda üretilen ürünler hakkında bilgi

⁸⁶ European Commission, "Rural Development in the European Union", (çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>.21.07.2008.

⁸⁷ European Council, "Council Regulation (EC) No 1783/2003", (çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/belgeler/tarimsalyayim3.pdf>.21.07.2008.

⁸⁸ European Commission "Commission Regulation (EC) No 817/2004", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_153/l_15320040430en00300081.pdf.21.07.2008.

verilmesine yönelik faaliyetler için, aynı Tüzüğün 24d maddesine göre, üretici gruplarına uygun proje giderlerinin %70'ine kadar destek sağlanmaktadır.

Standartların karşılanması başlığı altında ise 1782/2003 sayılı Tüzüğün 21a maddesinde; kamu sağlığı, hayvan sağlığı, bitki sağlığı, çevre, hayvan refahı ve işyeri güvenliği ile ilgili konularda AB standartlarına uyum sağlamaları için üreticilere destekleme yapılacağı belirtilmiştir. Aynı Tüzüğün 21b maddesinin 2.kismina göre, 5 yıl boyunca azalan oranlarda geçici olarak destek verilmektedir. 1782/2003 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 21c maddesinde ise desteklerin yıllık üst tarımsal işletme başına 10000 Euro olacağı belirtilmiştir.

İşletmelerin çapraz uyum standartlarına uyumu kapsamında, çiftlik danışma hizmetlerinde yararlanma destekleri de 1782/2003 sayılı Tüzüğün 21d maddesinde, standartların karşılanması başlığı altında incelenmiştir. Buna göre çiftlik danışmanlık hizmetlerinden yararlanan çiftçiler, 1500 euroyu aşmamak kaydıyla masrafların %80'ini kadarını destek alabilmektedir.

1782/2003 sayılı Tüzüğün çevresel tarım ve hayvan refahı başlığı altında 23. maddesinde; yüksek hayvan refahı standartlarını koruyan çiftçilere olağan “iyi hayvan” yetiştiriciliğinin uygulamalarının ötesinde en az 5 yıl boyunca hayvanların refahını yükseltme taahhüdü altına giren çiftçilere, ek masraflardan ve yükümlülüklerden doğan gelir kayıplarının karşılanması amacıyla desteklemede bulunulacağı belirtilmiştir. Destekleme miktarı da 1782/2003 sayılı Tüzüğün 24(2) maddesinde göre hayvan başına en fazla 500 Euro olacaktır.

Çevresel tarım ve hayvan refahı tedbirlerinin uygulamasının güçlendirilmesi amacıyla AB, ortak finansman payının 1782/2003 sayılı Tüzüğün 22.maddesinde, Hedef 1 bölgeleri için %75'ten %85'e ,diğer bölgeleri için %50'den %60'a yükseltilmiştir.

Genç çiftçilerin desteklenmesi kapsamında tesis kurma yardımı; 1782/2003 sayılı düzenlemenin 1.maddesinin 3 fıkrasının b bendinde, genç çiftçilerin çiftlik danışma hizmetlerini kullandığı durumlarda azami 30000 euroya destekleme verileceği belirtilmiştir.Genç çiftçiler tarafından az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirilen yatırımların destekleme oranı ise aynı Tüzüğün aynı maddesinin 2.maddesinin b kısmında %50 ve %60 'a yükseltilmiştir.

Ormancılık tedbirlerinin kapsamında ise 1782/2003 sayılı Tüzüğün Giriş kısmınının 13.fikrasında, devlet ormanlarında ekolojik ve sosyal nedenlerle yatırım teşviki verilmesine imkan sağlayacak şekilde genişletilmesi öngörülmüştür.

Mali disiplin kapsamında açıkladığımız modülasyon da kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi için ikinci önemli nokta olan, piyasa ve gelir desteği fonlarının kırsal kalkınma fonlarına aktarılmasıdır.

Modülasyon; Gündem 2000 reformu ile uygulamaya konan, gönüllü olarak üye devletlerin çiftçilere vermekte oldukları telafi edici ödemelerin %20'sine kadar olan tutarı; çevresel tarım tedbirleri, tarımsal alanların ormanlaştırılması, az gelişmiş bölgelerin desteklenmesi ve Kırsal Kalkınma Tüzüğü kapsamında erken emeklilik planlarında kullanılmasıdır. Örneğin Birleşik Krallık'ta doğrudan ödemelerin %2.5'i kırsal kalkınma faaliyetlerine aktarılırken bu oranın 2005 yılında % 4.5 'e yükseltilmesi planlanmaktaydı.⁸⁹ 2003 Reformlarıyla, mali disiplin başlığı altında incelediğimiz gibi, modülasyon sistemi genişletilerek zorunlu hale getirilmiştir.

Yeni üye ülkelerde ise kırsal kalkınma alanlarında modülasyon kapsamında alınmasa da 2004-2006 yılları arasında geçiş dönemi boyunca geçerli olacak 27/2004⁹⁰ve 141/2004⁹¹ sayılı düzenlemelerle kırsal kalkınma rejimi düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelere göre yeni üye ülkeler; temel olarak kendi tüketimi için üreten ancak aynı zamanda ürettikleri miktarın bir kısmını pazarlayan, yeni üye ülke çiftliklerinin tarım sektörleri ve kırsal ekonomilerininin geçiş sürecinde yaşayacağı sorunların hafifletilmesi amacıyla destek sağlanmaktadır. Bu destekten yararlanmak için çiftçilerin gelecekte ekonomik açıdan kazanç getireceğini gösteren bir iş planı sunmak zorundadır. Her biri yarı-yeterli çiftliğe en fazla 5 yıl boyunca verilecek destek yılda 1000 euro'yu aşmayacaktı. Ancak Polonya için bu rakam 1250 euro belirlenmişti.

Yeni üye çiftliklerininin kamu, hayvan ve bitki sağlığı, çevre, hayvan refahı ile işyeri güvenliği gibi standartları kapsamında teşvik alabilmesi için de uzman onaylı plan sunmaları gerekmektedir. İlk yıl hektar başına 200 Euro olacak yardım, en fazla

⁸⁹ Baş,a.g.e.s.30.

⁹⁰ European Commission,“Commission Regulation of 27/2004”,(çevrimiçi), <http://www.esf.gov.sk/documents/2004-27.pdf>, 21.07.2008.

⁹¹ EuropeanCommission,“Commission Regulation (EC) No 141/2004”,(çevrimiçi),<http://www.esf.gov.sk/documents/2004-141.pdf>,21.07.2008.

5 yıl sürebilecek ve her yıl eşit oranlarda azalarak sıfırlama ve standartlar yakalanana yakalanan kadar verilecektir.

Yeni üye ülkelerde, üyelerinin üretimlerinin ve ürünlerinin ortak araç ve yöntemlerle pazarlanmasını ve toptancılara verilmesini teşvik edecek ve üretime ilişkin ortak kuralların oluşturulmasını sağlamak için üretici grupların oluşturulması sağlanmıştır.

Üretici gruplarının destekten yararlanabilmesi için yetkili merciler tarafından tanınması gerekmektedir. Üretici grubunun tanındığı tarihten itibaren ilk 5 yıl boyunca verilecek ve üretici grubunun pazarlandığı yıllık ürün miktarı temel alınarak hesaplanacak olan destek birinci ve ikinci yıl 100000 Euro, üçüncü yıl 80000 Euro, dördüncü yıl 60000 Euro ve beşinci yıl 50000 Euro aşmayacaktır.

Yeni üye ülkelerde kırsal kalkınma programlarının uygulanması için gerekli olan hazırlık, izleme, değerlendirme ve denetim tedbirlerine destek verilmektedir.

Kırsal kesimlere, kırsal kalkınma stratejileri geliştirme ve uygulama becerileri kazandırmak için yerel nüfusun isteklerini de göz önüne bulundurarak ilgili bölgeye yönelik çalışmaların teknik açıdan desteklenmesi, nüfusun kalkınma sürecine aktif katılabilmesi için bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gibi tedbirlere mali destek sağlanmaktadır. Ayrıca 2004-2006 yılları arasında yeni üye ülkeler, kırsal kalkınma fonlarının %20'sini doğrudan ödemelerde AB-15'de aralarındaki farkın azaltılması amacıyla ilave ödemeleri finanse etmek için kullanılabilir. 2007 yılından itibaren ise ilave ödemelerin tamamı ulusal bütçeden karşılanacaktır.

Genel olarak güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikasıyla, çapraz uyumu destekler şekilde tedbirler alınmış ve modülasyon ile doğrudan ödemelerin kırsal kalkınmaya ayrılan pay artırılıp zorunlu hale getirilmesiyle kırsal kalkınma güçlendirilmiştir. Özellikle dünya piyasalarında Birlik desteklerinin üretimden bağımsız ve çevresel uyum içinde olmasına ilişkin baskılar nedeniyle alınan yeni tedbirler, modülasyon için dünya piyasasında hatta Birlik içinde ciddi bir baskı olmamasına rağmen modülasyon oranları arttırması ilgi çekicidir. Kanımızca bunun nedeni kırsal alanlarda tek ürüne dayalı verimsiz yöntemlerle tarım yapıldığı için tarımsal desteklerin kaldırılmasıyla en çok zarar görecektir olan bu bölgeler olacağına düşünülmesidir. Ayrıca bu alanda da yeni üye ülkelere geçiş süreci sağlayarak var olmadan yok olması önlenmiştir.

2.2.4.4. Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Reformlar

Gündem 2000 ile başlayan fiyat desteğinden doğrudan ödemelere geçiş eğilimi 2003 reformuyla da sürmüştür. Bu çerçevede tahıl, durum buğdayı, proteinli bitkiler, pirinç, kabuklu yemişler, enerji bitkileri, nişastalık patates, kurutulmuş yem bitkileri, kurutma yardımı, süt ve süt ürünleri ile sığır ve dana eti sektörlerinde fiyat desteği azaltılarak doğrudan ödemeler arttırılmıştır.

2.2.4.4.1. Tahıllar

Tahıl ortak piyasa düzenine ilişkin reformlar, Konsey'in 1784/2003 sayılı düzenlemesi⁹² ile düzenlenmiştir. Bu çerçevede; Tüzüğün 4. maddesinde fiyat desteklerinden müdahale fiyatları 101,31 euro/ton olarak korunmuş, aynı maddenin 3 fıkrasında ise fiyatlardaki aylık artışlar %50 oranında azaltılmıştır.

Tek Ödeme Planı kapsamında 1782/2003 sayılı düzenlemenin 66. maddesinde sayılan ürünler arasında olan tahıl sektöründe, ulusal tavan sınırları içinde kalmak şartıyla hektar başına yapılan ödemelerin azami %25'i üretime bağlı olarak devam edilmesi öngörülmüştür. Ayrıca aynı tüzüğün 98. maddesinde kuzey ülkelerinde tahıllara yönelik uygulanan ek kurutma yardımının da devam etmesi kararlaştırılmıştır.

Tahıllar kapsamında olan çavdarın müdahale stoklarının daha fazla artmasının önüne geçilmesi için çavdar, , 1784/2003 sayılı Tüzüğün giriş kısmının 5. fıkrasına göre 2004/2005 pazarlama yılından itibaren müdahale sisteminden çıkartılmıştır. Müdahale sisteminden çıkmanın olumsuz etkilerini yumuşatmak amacıyla 1782/2003 sayılı Tüzüğün 10. maddesinin 4. fıkrasında; çavdar üretimi toplam hububat üretiminin %5'inden ve AB'nin toplam tahıl üretiminin %50'sinden fazla olan üye ülkeler, modülasyondan elde edilen tutarın %90'ini çavdar üreticilerinin alması öngörülmüştür.

AB tahıllar sektöründe müdahale fiyatlarında artışı %50 oranında azaltarak ve çavdar üretimini müdahale sisteminden çıkartarak fiyat desteklerini azaltmış ve sektörün %75'ini Tek Ödeme Planı kapsamına alarak destekleme sistemini doğrudan ödemelere doğru kaydırmaya başladığını göstermektedir.

⁹² European Commission, "Commission Regulation of Ec(No) 1784/2003", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_270/l_27020031021en00780095.pdf. 21.07.2008.

Bu durumun ortaya çıkmasında DTÖ Tarım Anlaşmalarının ve bütçenin içinde OTP harcamalarının miktarının azalmaması gibi iki neden vardır.

DTÖ Tarım Anlaşmaları yükümlülükleri çerçevesinde, mavi kutu kapsamındaki desteklemelerde sınırlı bir miktar indirimle gidilmiştir. Ancak Doha Kalkınma Round'da mavi kutu önlemlerinin tamamen kaldırılarak, yalnızca yeşil kutu önlemleriyle destekleme yapılması isteneceği öngörüldüğünden, AB önemli sektörlerinden biri olan tahılları, %75'i çapraz uyum ve modülasyona dayalı hektar başına verilen ödemelerle, yeşil kutu desteklemeler içinde sayılabilecek olan Tek Ödeme Planı kapsamına almıştır. Böylece Doha Kalkınma Round'da öngörülebilecek daha katı tedbirlerle piyasayı zor duruma sokma riski alınmamıştır.

İkinci neden olan bütçe harcamalarını baktığımızda ise, 1980'lerden itibaren tahıl sektöründe müdahale stokları eritememiş ve bütçe üzerindeki yükleri sürmüştür. Bu durum artık AB bütçesi için katlanılmaz boyutlara ulaşacağı düşünüldüğü için en çok stoklama yapılan ürün olan çavdar, müdahale sisteminden çıkartılmış ve fiyat destekleri %50 oranında azaltılmıştır.

Kanımızca DTÖ baskılarının fiyat desteklerinin azalmasında önemli ölçüde etkisi olduğu tartışılmaz olarak kabul edilse de, asıl etken bütçe üzerinde ortaya çıkan yüklerdir.

2.2.4.4.2. Durum Buğdayı

Tek Ödeme Planı çerçevesinde durum buğdayına geleneksel üretim alanlarında verilen ek alan desteği 1782/2003 sayılı Tüzüğün 108.maddesinin 3. fıkrasında, 2004/2005 pazarlama dönemi için hektar başına 313 Euro, aynı maddenin 105.maddesinde ise 2005/2006 pazarlama dönemi için 291 Euro, 2006/2007 pazarlama dönemi ve sonrasında 285 Euro olarak belirlenmiştir. 2005 yılı itibariyle ise ulusal tavan sınırları içinde kalmak şartıyla hektar başına yapılan ödemelerin azami %40'ı üretime bağlı olarak devam edilmesi öngörülmüş ve %60'ı Tek Ödeme Planı kapsamına alınmıştır.⁹³

Doğrudan Ödemeler ise durum buğdayının yetiştirildiği geleneksel alanlar dışında kalan diğer alanlarda hektar başına ödenen "özel yardımların" ,2004 yılından

⁹³ European Union, "The Arable and Rice Sectors", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/arable_en.pdf.21.07.2008.

itibaren kademeli olarak azaltılarak 149. maddenin 3. fıkrasının b bendinde 2004 yılında 93 euro, 105.maddesinin 3.fıkrasında 2005 yılında 46 euro ödenmesi ve üç yılsonunda kaldırılması öngörülmüştür.

İrmik ve makarna üretiminde kullanılan durum buğdayının kalitesinin artırılması amacıyla, makarna ve ırmik üretimi için yüksek kaliteli olduğu kabul edilen sertifikalı tohumları kullanan üreticilere, ton başına, belirlenen ulusal temel alanlar içinde, 1782/2003 sayılı Tüzüğün 73.maddesinde 2004/2005 döneminden itibaren 40 Euro özel kalite primi verileceği belirtilmiştir.⁹⁴

Durum Buğdayı sektöründe bu düzenlemelerin sonucunda; özel yardımlar kaldırılmış, sektörün %60'ı tek ödeme planını kapsamına alınmış ve kalite primi uygulamasının başladığını görmekteyiz.

AB, Tek Ödeme Planı'nı sektörün %60'ında uygulayarak ve özel yardımları kaldırarak bu sektörde de fiyat desteğine oranla, doğrudan ödemelere dayalı desteklemeyi arttırmıştır. Bu sayede AB tahıl sektöründe olduğu gibi hem bütçe yüklerini azaltmış, hem de Doha Kalkınma Round'da müzakere gücü kazandırmıştır. Kalite primiyile ise AB, fiyat desteklerine dayalı rekabet gücü olan OTP'sının fiyat desteklerinin önemli ölçüde azaltılmasıyla dünya piyasalarında rekabet gücü kazanmaya çalışmıştır.

2.2.4.4.3. Proteinli Bitkiler (Bezelye, Fasulye, Tatlı Bakla)

Proteinli bitkiler sektörü 1782/2003 sayılı Tüzüğün Ek 1'de belirtildiği üzere Tek Ödeme kapsamına alınmamış ve ödemeler hektar başına yapılmaya devam etmiştir.

Üretime bağlı ödemeler ton başına 9,5 Euro verilirken,1782/2003 sayılı Tüzüğün 78 maddesinde 1,4 milyon hektarlık azami garanti edilmiş alan için 77. maddesinde de hektar başına 55,57 Euro "özel alan ödemesine" dönüştürülerek sürdürülmesi öngörülmüştür. Aynı maddede ise özel alan ödemesi için başvuru alanlarının toplam azami garanti edilmiş alanı aşması durumunda ödenen yardım miktarlarında orantılı olarak indirimle gidileceği belirtilmiştir.

Proteinli bitkiler sektöründe ilgiyi çeken ise diğer sektörlerle yapılan ödemelerin

⁹⁴ Seda, a.g.e. s.48.

%60 ve %70 'i Tek Ödeme kapsamına alınırken, bu sektörün alınmayışı ve tamamen üretime bağlı olarak desteklenmesidir. Ayrıca hektar başına yapılan ödemelerde %70'lik (9,5 Euro'dan 55,57 Euro'ya) bir artış öngörülmüştür.

2.2.4.4.4.Pirinç

Pirinç piyasasında 1782/2003 ve 1785/2003⁹⁵ sayılı Konsey Tüzükleri ile 1342/2003⁹⁶ sayılı Komisyon Tüzüğü ile düzenlemeler yapılmıştır.

Fiyat desteklemelerini indirim kapsamında 1785/2003 sayılı Tüzüğün 6.maddesinin 1.fıkrasına göre, müdahale fiyatlarında ton başına 150 euro olacak şekilde %50 oranında azaltılmış ve müdahale fiyatındaki aylık artışlar ortadan kaldırılmış ve aynı Tüzüğün 7.maddesinde, müdahale alımları yılda 75000 ton ile sınırlandırılmıştır.

Tek Ödeme Planı kapsamında pirinç sektöründe yapılan doğrudan ödemeler ton başına 52 Euro'dan 177 Euro'ya çıkartılarak ödemelerin %58'i yani 102 Euro'luk kısmı Tek Ödeme kapsamına alınarak 77 eurosu, %42'si üretime bağlı olarak yapılması öngörülmüştür. Doğrudan ödemeler için başvuru alanların ülke bazında belirlenen ulusal temel alanları aşması durumunda her çiftçiye yapılacak ödemenin kademeli olarak azaltılması kararlaştırılmıştır.⁹⁷

Ayrıca 2003 reformları kapsamında üçüncü ülkelerle yapılan ticareti düzenleyen 1291/2000 sayılı tüzükte 1342/2003 sayılı Tüzükle ilgili değişiklikler yapmıştır.Buna göre AB tarife kotalarını açarak yönetimini Komisyona bırakmıştır.⁹⁸

Pirinç ortak piyasa düzeninde, tahıl sektörüne benzer bir uygulamaya gidilmiş ve müdahale fiyatları %50 oranında azaltılarak, doğrudan ödeme miktarları % 16 oranında artırılıp, %58'i Tek ödeme kapsamına alınmıştır. Böylece ortak piyasa düzenlerindeki, fiyat desteklerinden doğrudan ödemelere geçişin, mali yükler ve DTÖ sorumlukları nedeniyle pirinç sektöründe de uygulandığını görmekteyiz.

⁹⁵ European Council, "Council Regulation EC (No)1785/2003",(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:270:0096:0113:EN:PDF>,21.07.2008.

⁹⁶ European Council,"Council Regulation EC (No) 1342/2003",(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2003/R/02003R1342-20070101-en.pdf>,21.07.2008.

⁹⁷ European Union, "The Arable and Rice Sectors",(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/arable_en.pdf,21.07.2008.

⁹⁸ European Union, "Rice",(çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11079.htm>,21.07.2008.

2.2.4.4.5.Kabuklu Yemişler (Badem, Fındık, Ceviz, Fıstık)

Kabuklu yemişler için 1782/2003 sayılı tüzüğün 84.maddesinde, belirlenen 800000 hektarlık alana hektar başına 120,75 Euro tutarında alan ödemesi öngörölmüştür. Ödemeler çiftçilerin yararlanabilmeleri için asgari ağaç sıklığı ve arazi büyüklüğü koşulana uyum sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca üye ölkeler ulusal garanti alanlarını alt alanlara bölebilmektedir.

Aynı Tüzüğün 85.maddesine göre, ölkelerce belirlenen alt-alanlarda yardım için başvuru alan toplamının söz konusu alt-alan için belirlenen toplam alanı aşması durumunda o alanda her bir çiftçiye yapılacak yardım,aşma oranıyla orantılı olarak azaltılmaktadır.

Ayrıca açıkladığımız Topluluk yardımının yanı sıra aynı Tüzüğün 87. maddesinde, üye ölkeler ilave olarak hektar başına 120,75 Euro'ya kadar yardım imkanı tanınmıştır.

Açıklamalarımızdan anlaşıldığı üzere 1782/2003 sayılı Konsey Tüzüğüne göre Kabuklu Yemişler de , proteinli bitkiler sektöründe olduğu gibi Tek Ödeme kapsamına alınmamış bölgesel ödemelere devam edilmiştir.

Kabuklu yemişler ortak piyasa düzenine baktığımızda, doğrudan ödemelere dayalı ancak Tek Ödeme kapsamına alınmayan bir destekleme sistemi uygulanmıştır.

2.2.4.4.6.Enerji Bitkileri

1782/2003 sayılı Tüzüğün 90. maddesine göre enerji bitkileri; biyoyakıtlar ve biokütleden elektrik ve termal enerji üretimi için üretilen bitkileri kapsamaktadır. Bu nedenle sadece üretim ve işleme sanayi arasında yapılan bir sözleşmeye konu olan üretim alanları yardım almaya hak kazanmakta, işlemenin üretici tarafından çiftlikte yapıldığı durumlarda sözleşme şartı aranmamaktadır.

Enerji bitkilerine yapılacak doğrudan ödeme, belirttiğimiz şartlar altında Topluluk bütününde aynı Tüzüğün 89.maddesine göre azami garanti edilmiş 1,5 milyon hektarlık alanda, aynı Tüzüğün 88. maddesine göre ise hektar başına 45 Euro yardım ödenmesi öngörölmüştür. Başvuruda bulunulan alanların toplamının azami garanti edilmiş alanı aşması durumunda ödenen yardım miktarlarında orantılı olarak indirimine gidilmektedir.

Enerji bitkileri sektöründe de bölgesel ödemeler devam etmiş ve Tek Ödeme Planı kapsamına alınmamıştır.

Enerji bitkilerinde; kabuklu yemişler ve proteinli bitkilere benzer tedbirler alınarak, “alan ödemeleri”ne devam edilmiş ve Tek Ödeme Planı kapsamına alınmamıştır.

2.2.4.4.7.Nişastalık Patates

1782/2003 sayılı Tüzüğün 93. maddesine göre nişastalık patates üreticilerine verilen 110,54 Euro/ton Tek Ödeme kapsamında verilirken, 2005/2006 yılından itibaren 66,32 Euro/ton üretime bağlı olarak ek ödeme şeklinde ödenecektir. Aynı Tüzüğün 94. maddesinde ise, bu ödemelerin patates üreticileriyle nişasta üreticileri arasında yapılan tarım anlaşması kapsamında belirlenen kotalar çerçevesinde yapılacağı belirtilmiştir.

Doğrudan yardımların yanı sıra nişasta taban fiyat uygulaması, üretim kotaları ve üretim geri ödemesi uygulamasına devam edilmiştir. Bu çerçevede taban fiyat 1 ton patates nişastası üretmek için gerekli olan ve fabrikaya teslim edilen patatesler için ödenmesi gereken taban fiyat 178,31 Euro olarak belirlenmiştir.⁹⁹

Üretim kota miktarı ise 2235/2003¹⁰⁰ sayılı Komisyon Tüzüğü ile düzenlenmiş olup 2236/2003¹⁰¹ sayılı Komisyon Tüzüğü ile de kota sistemi, açıklanarak yanlış uygulamalar söz konusu olduğunda nişastalık patates sektörüne özel cealara başvurulacağı belirtilmiştir.

Nişastalık patates sektöründe üretim stoklarında geçici kontroller sağlayan üretim kotaları, üretim geri ödemeleri ve taban fiyat uygulamalarının sürdüğünü görmekteyiz. Tek yenilik olarak ise sektörün %40’lık bir kesiminin Tek Ödeme kapsamına alınmasıdır. Yani bu sektörde üretime bağlı, eski uygulamalara devam edilmiş ve Doha Kalkınma Round’unda müzakere gücünü kaybetmemek için ödemelerin %40’lık kısım Tek Ödeme kapsamına alınmıştır.

⁹⁹ European Union, “The Dried Fodder and Potato Starch Sectors”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/energy_en.pdf, 21.07.2008.

¹⁰⁰ European Council, “Councill Regulation EC (No)2235/2003”, (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_339/l_33920031224en00360044.pdf, 21.07.2008.

¹⁰¹ European Council, Councill Regulation EC (No)2236/2003, (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_339/l_33920031224en00450051.pdf, 21.07.2008.

2.2.4.4.8.Kurutulmuş Yem Bitkileri

Kurutulmuş yem bitkileri il ilgili düzenlemeler, 1782/2003 ve 1786/2003¹⁰² Sayılı Konsey Tüzükleri ile gerçekleştirilmiştir.

1782/2003 sayılı düzenlemenin 7.ekinin d kısmında kurutulmuş yem bitkilerindeki tüm ödemeler Tek Ödeme kapsamına alınarak üretimden bağı kesilmiştir.

1786/2003 sayılı tüzüğün 4. maddesine göre, 2005/2006 pazarlama yılından itibaren “işleme yardımları” ton başına 33 Euro olarak sabitlenmiştir.

Aynı Tüzüğün 5. maddesine göre, kurutulmuş yem bitkilerinde üretime yönelik olarak uygulanan “garanti edilmiş miktarlar sistemi”ne devam edilmiş. Bu kapsamda kurutulmuş yem bitkileri için daha önceden ayrı belirlenmiş olan azami garanti edilmiş miktarlar bir araya getirilerek AB-15 için 4.855.900 ton, yeni üye ülkeler için de azami garanti edilmiş miktarlar belirlenmiş ve azami garanti edilmiş miktarlar ülkeler arasına paylaştırılmıştır.

1786/2003 sayılı Tüzüğün 7. maddesinde doğrudan ödemelere başvuranlara ton başına 19.50 Euro veya 6.60 Euro güvenlik için yatırılırsa 26.40 Euro avans ödemesi yapılabilecekti. Avansın ödemesi, doğrudan ödemeleri hak kazanmadan önce yapılabilecek ve %10 fazlasıyla ödenecektir. Avansların ödemelerinin kontrolü ise üye ülkeler tarafından yapılacaktır.

Üye ülkeler, her yılın 31 Mayıs’ında piyasaları gözden geçirecek ve Komisyona rapor sunacaktır.

Kurutulmuş yem bitkileri sektörünün tamamı, Tek Ödeme planı kapsamına alınarak, piyasa ihtiyaçları ve tüketici taleplerine uygun üretim yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca kota sistemine devam edilerek üretim stoklarının azalmasını ve buna bağlı olarak bütçe yüklerinin azaltılmaya çalışılmıştır.

2.2.4.4.9.Kurutma Yardımı

1782/2003 sayılı Tüzüğün 98. maddesinde belirtildiği üzere kurutma yardımı; AB’nin kuzey bölgelerindeki tahıl, yağlı tohumlar, keten, keten tohumu ve lif için yetiştirilen kenevire verilmekte olan bölgesel ek ödemelerdir.

¹⁰² European Council, “Council Regulation of 1786/2003”,(çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_270/l_27020031021en01140120.pdf,21.07.2008.

Kurutma yardımı aynı maddeyle, ton başına 24 euroya çıkartılmış ve Tek Ödeme Planı'na dahil edilip edilmemesi ilgili ülkelerin isteğine bırakılmıştır.

Kurutma yardımı bölgesel bir ödeme olduğu için etkileri ve sonuçları da bölgesel olacağından Tek Ödeme dahil edilmesi zorunlu bırakılmamış ve ilgili ülkelerin inisiyatifine bırakılmıştır.

2.2.4.4.10.Süt ve Süt Ürünleri

Süt ve süt piyasası, Gündem 2000 çerçevesinde sınırlı bir şekilde düzenlenmiştir.Bu nedenle piyasanın istikrarını sağlayacak ve rekabet gücü kazandıracak reformlar 2003 reformları kapsamında 1787/2003, 1788/2003 ve 595/2004 sayılı Tüzükleri ile gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

1787/2003 sayılı Tüzüğün 1. maddesinde; fiyat desteklerinde indirim kapsamında, tereyağı müdahale fiyatında 2003/2004 döneminde 328,20 Euro/100 kg'dan 1 Temmuz 2007'den itibaren 246,39 Euro/100 kg'a, 4 yılda da toplam %25 oranında indirim yapılması öngörülmüştür. Yağsız süttozu müdahale fiyatında ise 2004 yılından itibaren üç yılda toplam %15 oranında, 2003/2004 pazarlama yılında 205,52 euro/100 kg'dan, 1 Temmuz 2006'dan itibaren 174.69/100 kg'a indirilmesi kararlaştırılmıştır.

Aynı Tüzüğün 1. maddesinin 3. kısmında ise tereyağı müdahale alımları 2004'te 70.000,2005'te 60000, 2006'da 50000, 2007'de 40000, 2008'den itibaren ise 30000 ton ile sınırlandırılmıştır. Yağsız süttozu müdahale alımları ise 109 000 tona kadar yapılacak olup, bu miktarı aşan miktarlar Komisyon tarafından askıya alınacaktır.¹⁰⁴

Telafi Edici Ödemler kapsamında, müdahale fiyatlarında indirimden kaynaklanacak olan kayıpların telafisi için 2004/2007 yılları arasında 3 yıl boyunca, süt üreticilerine doğrudan ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede tüm süt üreticilerine eşit düzeyde verilen "mandıra primi" ve üye ülkeler tarafından kararlaştırılan kriterlere uygun olarak "ilave ödemeler" olmak üzere iki çeşit ödeme yapılmaktadır.

¹⁰³ European Commission, "The CAP Reform:Milk and Milk Products",(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/milk/milk_en.pdf,21.07.2008.

¹⁰⁴ European Union, "Comman Organisation of the market in the milk and milk products", (çevrimiçi),<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11092.htm>,21.07.2008.

Mandıra primi kapsamında 1782/2003 sayılı tüzüğün 95. maddesinin 2. bendinde;

- EUR 8.15/ton (kotanın) 2004 yılı;
- EUR 16.31/ton (kotanın) 2005 yılı
- EUR 24.49/ton (kotanın) 2006 yılı

Nda doğrudan ödemeler yapılması öngörülmüştür.

Ek ödemeler kapsamında ise üye ülkelere verilecek ödemeler 1782/2003 sayılı Tüzüğün 96. maddesinin 2. bendinde belirtilmiştir.

1787/20003 sayılı Tüzüğün giriş kısmının 3. maddesine göre hedef fiyat, 1 Temmuz 2004'ten itibaren uygulamadan kaldırılmıştır. Kota aşımı durumunda, üreticiler tarafından ödenen ve hedef fiyatın belirli bir yüzdesi olarak belirlenen, vergi ile okul çocuklarının süt tüketimini teşvik etmek için uygulanan, süt sübvansiyonu tekrardan belirlenmiştir.

Aynı tüzüğün 1. maddesinin 4. kısmına göre ;

- EUR 23,24/100 kg 30 Haziran 2004'e kadar,
- EUR 21,69/100 kg 1 Temmuz 2004'den-30 Haziran 2005'e kadar
- EUR 20,16/100 kg 1 Temmuz 2005'den 30 Haziran 2006'ya kadar
- EUR 18,61/100 kg 1 Temmuz 2006'dan 30 Haziran 2007'ye kadar
- EUR 18,15/100 kg 1 Temmuz 2007'e kadar.

Süt sübvansiyonları ödenecektir.

Süt ve süt üreticilerine 1984 yılından itibaren uygulanan kota rejimi, Gündem 2000 ile 2006 yılına kadar sürdürülmesi öngörülmüş ancak 2014/2015 pazarlama yılına kadar sürdürülmesine karar verilmiştir. Bu çerçevede Gündem 2000'de kararlaştırılan %0,5'luk genel kota artırımını 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlanarak 2014/2015 pazarlama yılına kadar sürdürülmesine karar verilmiştir. Ancak daha önceden kota artımlarından faydalanan Yunanistan, İspanya, İtalya, İrlanda ve Kuzey İrlanda hariç AB-15 ülkelerinde 2006,2007 ve 2008 yıllarında kotalar %0,5'er arttırılacaktır. Ayrıca Yunanistan'a yönelik süt kotaları 2004/2005'ten itibaren 120000 ton arttırılmıştır. Kota aşımı durumunda üreticiler tarafından ödenmesi gereken vergiden, 2003/2004'de 73000ton ve 2004/2005'te

61500 ton için muaf tutulmuş, 2005/2006'dan itibaren ise kotalar 50000 ton olarak belirlenmiştir.¹⁰⁵

Süt ve süt ürünlerinde Tek Ödeme Planı kapsamına, 1782/2003 sayılı Tüzüğün 47. maddesinin 2. bendine göre ,belirttiğimiz reformlar tamamlandıktan sonra yani 2007 yılından sonra, sektörün tamamının dahil edilmesi öngörülmüştür. Ancak üye ülkeler istemeleri halinde 2005'den itibaren Tek Ödeme Planına dahil edileceklerdir.

Süt ve süt ürünleri piyasasında yapılan reformla; süt kotaları, pazar desteklemelerine nazaran bir süt rejimi şeklinde olmuş, doğrudan ödemeler genişletilmiştir. Tek ödeme planı kapsamına, ödemelerin çoğu alınmış ya da üretimden bağımsız ödemelerle yer değiştirilmiştir.¹⁰⁶Böylece süt piyasasına Gündem 2000 reformu ile yapılamayan rekabet gücü kazandırma ve piyasayı mali disiplin altına alma çabaları, 2003 reformuyla gerçekleştirilmiş ve DTÖ müzakerelerinde önemli bir güç elde edilmiştir.

2.2.4.4.11. Sığır ve Dana Eti

Sığır ve dana eti piyasası Gündem 2000 ile ayrıntılı bir düzenlemeye tabi olmuş, 2003 reformları kapsamında 1782/2003 sayılı Tüzük ile Tek Ödeme planı'na ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

1782/2003 sayılı Tüzüğün 68. maddesinin 2. kısmında; sığır ve dana eti sektöründe, mevsim dışı kesim primi, anaç inek primi, yaygınlaştırma ödemeleri, buzağı kesim primi ve ilave ödemelerin tamamı, buzağılar dışındaki kesim priminin azami %40'ı, özel erkek sığır priminin %75'i Tek Ödeme Planı kapsamına alınmazken, diğer ödemeler Tek Ödeme kapsamına alınmıştır.

AB tarımında ikinci büyük rol oynayan sığır ve dana eti sektöründeki ödemelerin tek ödeme kapsamına alınmasıyla, üretimden bağımsız ödemelere geçişteki ciddiyet bir kez daha gösterilmiş olmuştur.

¹⁰⁵ Ülkü, **a.g.e.**, s.52.

¹⁰⁶ European Commission, "The Milk Sector", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/milk_en.pdf, 21.07.2008.

2.2.5. İkinci Dalga Ortak Tarım Politikası Reformu

2003 Reformlarından bir yıl sonra 22 Nisan 2004'de 2003 reformları genişletilerek zeytinyağı, tütün, pamuk ve şerbetçiotu piyasa düzenleri de reform kapsamına alınmıştır.

Zeytinyağı, pamuk, tütün ve şerbetçiotu sektörleri AB tarımında önemli rol oynamaktadır. Bu sektörlerde üretim, AB'nin kırsal alanlarında yapılmakta olup, bu bölgelerin tarımsal gelirinin %10'unu oluşturmaktadır. Ayrıca bu ürünlerin hepsi mevcuttaki piyasanın özelliklerinden farklı özellikler göstermektedirler. Bu nedenle de hepsi farklı çözümlere gerektirmektedir. Örneğin tütün sektöründeki reformun amacı, üretim desteklerinin aşamalı olarak azaltılarak en sonunda üretimden bağımsızlaştırmaktır. Zeytinyağı sektöründeki sorun ise üreticilerin negatif çevresel ve sosyal etkiler nedeniyle üretimden vazgeçmeleridir. Bu nedenle AB üreticilerin üretimden vazgeçmemesi için destekleme önerilmiştir. Pamuk piyasasında ise spesifik çevresel sorunlar söz konusudur. Bu nedenle bu sektörde mavi kutu ve yeşil kutu önlemleri kapsamında destekleme yapılması hedeflenmiştir. Son olarak ise şerbetçi otu piyasasında 3 önemli nokta vardır. Bunlardan ilki, yetiştirildiği bölge için hayati bir üretim olan şerbetçiotu üretimini sürdürmek, ikincisi uygun üretim için ekonomik şartları garanti etmek ve üçüncüsü pazar eğilimlerini uyum sağlamaktır.¹⁰⁷

Söz konusu reformların yapılmasının nedeni ise kanımızca kendine has özellikleri olan ürünleri ayrı bir şekilde değerlendirerek piyasaların genel uygulamalardan zarar görmeden yapılandırılmasını sağlamaktır.

2.2.5.1. Pamuk

Pamuk ortak piyasa düzenine ilişkin düzenleme, 864/2004¹⁰⁸ sayılı Tüzük ile düzenlenmiş olup doğrudan ödemeleri üretimden bağımsızlaştırmaya yönelik reformlar gerçekleştirilmiştir.

¹⁰⁷ European Commission, "The Second Wave of CAP Reform", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/capreform/special2_en.pdf, 21.07.2007.

¹⁰⁸ European Council, "Council Regulation of 864/2004", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:206:0020:0036:EN:PDF>, 21.07.2008.

Bu çerçevede; 864/2004 sayılı Tüzüğün Girişinin 6. maddesine göre, pamuk sektörünün %65'i Tek Ödeme Planı kapsamına alınmış, %35'i üretime bağlı kılınmıştır.

864/2003 sayılı Tüzüğün 101c maddesine göre doğrudan ödemeler, pamuk üreticilerine hektar başına verilecek olup, üye ülkeler düzeyinde Yunanistan için

370000, İspanya için 70.000 ve Portekiz için 360 hektarlık alan belirlenmiştir. Yunanistan'da 30000 hektarlık alan için hektar başına 594 euro kalan 70000 hektarlık alan için hektar başına 342,85 Euro ödenmektedir. İspanya'da 70000 hektara 1039 Euro, Portekiz'de hektar başına 556 Euro ödenmektedir. Söz konusu alanlar aşıldığı zaman kademeli olarak destekleme miktarları azaltılmaktadır.

864/2004 sayılı Tüzüğün 110f maddesine göre, çapraz uyum kapsamında olarak tanımlayabileceğimiz, pamuk üreticileri ve en az bir çırçırıcı tarafından oluşturulan, çırıcılarla kaliteli pamuk tedarik edilmesini amaçlayan, onaylı şubeler arası kuruluşlara üye olan çiftçilere, ödenecek yardımlar hektar başına en az 10 Euro arttırılacaktır.

864/2004 sayılı Tüzüğün 143d maddesine göre pamuk sektörünün reformlara uyum sağlamasını kolaylaştırmak için 2007 bütçe yılından itibaren 2000, 2001 ve 2002 yıllarının pamuk harcamalarının ortalaması olan 22 milyon Euro, kırsal kalkınma politikası kapsamında pamuk üreten bölgelerin yeniden yapılandırılmasına transfer edilmiştir.

Pamuk sektörü, fiyatsal destekleme yapısı nedeniyle DTÖ tarafından en çok eleştiri alan sektörlerden biridir.Çünkü AB'nin ve Amerika'nın yüksek fiyat desteklemesi nedeniyle dünya pamuk piyasasında fiyatlar artmış ve Kuzey Afrika ülkeleri üretimden vazgeçme noktasına gelmişlerdir.Bu nedenle ikinci reform dalgası içinde yer alan pamuk sektöründeki reformun amacı ,desteklemeyi üretimden bağımsızlaştırmak olmuştur.

Bu çerçevede de, Tek Ödeme planı kapsamına ödemelerin in çoğunluğu alınarak AB müzakerelerde gücünü arttırmış, hektar başına yapılan ödemelere getirilen alan sınırlanması ve alanın aşılması durumunda ödemelerin azalacağı yaptırımıyla da, pamuk sektöründe üretimi teşvik edici sistemden uzaklaşmıştır Kalite ve kırsal kalkınmayı destekleyerek de desteklemelerin azaldığı sektöre rekabet avantajı da kazandırılmaya çalışılmıştır.

2.2.5.2.Zeytinyağı

Zeytinyağı ortak piyasa düzenine ilişkin düzenlemeler 865/2004¹⁰⁹ sayılı düzenleme ve 864/2004 sayılı Düzenleme ile gerçekleşmiş olup, zeytin yağı sektörünün yerel ekonominin belkemiğini oluşturması ve üreticilerin negatif çevresel ve sosyal etkiler nedeniyle üretimden vazgeçme endişesi nedenleriyle yapılmıştır.

Tek Ödeme Planı çerçevesinde 864/2004 sayılı Tüzüğün Giriş kısmının 11. maddesine göre, zeytinyağı piyasasında, 0,3 hektardan büyük işletmelerde, 1999/2003 pazarlama yılları arasında yapılan üretime bağlı ödemelerin ortalamasının en az %60'ının, üretimden bağımsızlaştırılarak Tek Ödeme Planı'na dahil edilmiştir.0,3 hektardan küçük işletmeler ise ödemelerin tamamı üretimden bağımsız hale gelmiştir.

864/2004 sayılı Tüzüğün Giriş kısmının 13. maddesine göre,tek ödeme planı dışında kalan doğrudan ödemeler, üye ülkelerin sosyal ve çevresel değere sahip zeytinliklerin bakımı için ilave bir zeytinlik ödemesi olarak ulusal zarflar şeklinde ödenecektir.Bu kapsamdaki doğrudan ödemeler en azından 50 Euro olacaktır.Aynı Tüzüğün Giriş kısmının 14. maddesinde söz konusu doğrudan ödemelerin yararlanmak için üretimin kalite standartlarına uygun şekilde sürdürülmesi şartı da getirilmiştir.Ayrıca söz konusu ödemelerden yararlanabilmek için aynı Tüzüğün 110h maddesine göre, ilgili zeytinlik alanının coğrafi bilgi sistemine kayıtlı olması ve yardım talebinde bulunulan zeytinlik alanı kategorisinin özellikleri ile uyumlu olması, zeytinlik alanındaki zeytin ağacı sayısının 1 Ocak 2005 tarihinde coğrafi bilgi sistemine kayıtlı olan sayıdan %10'dan fazla değişiklik göstermemesi gibi şartlarda getirilmiştir.

Söz konusu her iki ödemede,aynı Tüzüğün 110h maddesine göre, 1 Mayıs 1998'den önce varolan zeytinağaçları ve Komisyon'un onayladığı programlar çerçevesinde dikilmesine izin verilen zeytin ağaçları ile sınırlı tutulmuştur.Böylece yeni zeytin ağaçlarının dikilmesinin teşvik edilmesi ve piyasa dengesizliklerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.¹¹⁰

¹⁰⁹ European Council, "Council Regulation of 865/2004", (çevrimiçi),<http://www.oliveoil.org/eng/doc/865ENconsolidato.pdf>,21.07.2008.

¹¹⁰ European Commission,"The Olive Oil and Table Olives Sector",(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/olive_en.pdf,21.07.2008.

Zeytinyağı sektöründeki düzenlemelere baktığımızda, zeytinyağı sektörünün, bölgenin belkemiğini oluşturması nedeniyle, piyasanın değişen destekleme yapısından zarar görmemesi için desteklemelerin %60'lık bir kısmı üretimden bağımsızlaştırılmıştır. Geriye kalan desteklemelerin hektar başına verilmesine devam edilerek, üreticilerin desteklenmesine devam edilmiş, aynı zamanda kalite standartları uyum, çevresel ve sosyal değere sahip zeytinliklerin bakımı gibi şartlar getirilerek üreticilerin üretimden vazgeçmesi önelenerek, piyasaya rekabet gücü kazandırılmıştır.

2.2.5.3.Tütün

Tütün piyasası zeytinyağı piyasası gibi belirli bir bölgede üretim yapılmakta olup, tütün üretimi bölgenin temel gelir kaynağıdır.Tütün üretimi yapılan 7 bölgede, firmaların %70'i tütün yetiştiriciliği yapmakta, arazilerin de %63'ü tütüne ayrılmış ve toplam gelirin %57'si tütünden elde edilmektedir.Ayrıca toplam işgücünün %2.5'i tütün sektöründe istihdam edilmemektedir. Ancak tütün üretiminin, AB'nin toplam tarımsal üretimi içindeki payı %0.4'dür.Son 10 yıl içinde de azalan bir seyir izlemektedir.¹¹¹

İkinci dalga ortak tarım politikası reformlarıyla, tütün piyasasının üretim desteklerinin aşamalı olarak azaltılıp Tek Ödeme kapsamına alınmasıyla talebe ve kaliteye dayalı profesyonel bir üretime yönlendirilerek üretimin arttırılarak sektörün yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede 864/2004 sayılı Tüzüğün Girişi kısmınının 17. maddesinde 1 Ocak 2006'dan başlayan 4 yıllık geçiş dönemi sonunda tütündeki desteklerin tümünün

Tek Ödeme Planı kapsamına alınması belirtilmiştir. Aynı maddede geçiş döneminde ham tütün üreticilerine verilen primlerin en az %60'ının üretime bağlı olarak ödeme yapılacağı öngörülmüştür.

Çapraz uyum standardı olarak değerlendirebilceğimiz 864/2004 sayılı Tüzüğün 110m maddesine göre, üretime bağlı ödemelerin 2006 yılında %4'ü, 2007 yılında ise %5'inin tütün tüketiminin zararlarına ilişkin bilgilendirme kampanyalarını finanse

¹¹¹ European Commission,“ CAP Reform accomplishing sustainable agriculture:the tobacco, olive oil, cotton, sugar and hops sectors outline of the Commission proposals”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/docs/prop2_en.pdf, 21.7.2008.

etmek üzere Topluluk Tütün Fon'unun tahsis edilmesine karar verilmiştir.

2010 yılının sonunda tütüne verilen desteklemelerin tümü üretiminden bağımsız hale gelecek, söz konusu desteğin %50'si Tek Ödeme Planı'na aktarırken geriye kalanı kırsal kalkınmaya aktarılacaktı.¹¹²

Tütün piyasasında yapılan düzenlemelere baktığımızda desteklemelerin tamamen Tek Ödeme Planı kapsamına alınması gibi önemli karar alınmış, geçiş dönemi öngörülmesiyle, bu karardan yerel ekonominin zarar görmemesi ve piyasa fiyatının yeni koşullara uyum sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca "kalite" standardının sürdürülmesi ve modülasyon ile kırsal kalkınmaya da gelir transfer edilmesiyle piyasanın güçlendirilerek yapılandırılması öngörülmüştür.

2.2.5.4.Şerbetçi Otu

Şerbetçi otu ,bira yapımında kullanılan ve alfa asit içeren, dünya üretiminin %40'ının AB'nden sağlandığı bir üründür.Şerbetçi otu üretimi, son yıllarda azalan bir seyir izlemektedir.Ancak bu azalış AB'nde, dünya üretimindeki kadar sert değildir.Bu düşüşün temel nedeni ,bira tüketicilerin şerbetçi otu içermeyen "light" içecekler tercih etmesi ve alfa asit içeren daha düşük fiyatlı ürünlerin ortaya çıkmasıdır.Bu nedenle de şerbetçi otunun talebi azalmaktadır.¹¹³

Bu çerçevede şerbetçi otu piyasasında istikrarın sağlanabilmesi için arz ve talep dengesinin gözetilmesi gerekmektedir.Bu nedenle, yetiştirildiği bölge için hayati bir üretim olan şerbetçiotunun, üretiminin terk edilmemesini sağlamak ve uygun ekonomik şartları garanti etmek için ilave ödemler öngörülmüştür.

864/2007 sayılı Tüzüğün 68a. Maddesine göre, ilave ödeme kapsamında, üye devletlerin ulusal tavanların %25'ine kadarını özel piyasa koşulları veya bölgesel düzeydeki yapısal koşullara cevap vermek amacıyla şerbetçi otu üreticilerine ve üretici gruplarına ek ödeme yapmak üzere kullanabilmektedir. Bu çerçevede yapılacak ilave ödeme miktarı aynı Tüzüğün 6. ekinin G kısmında hektar başına 480 euro olarak belirlenmiştir. Ayrıca aynı Tüzüğün 1. maddesinin 17. kısmında, şerbetçi

¹¹² European Commission,"The seeds,tobacco and Hops Sector", (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/specsec_en.pdf,21.07.2008.

¹¹³ A.e

otu üreticilerine 31 Aralık 2005'e kadar geçiş döneminden faydalanmalarına imkân tanınmıştır.

864/2004 sayılı Tüzüğün giriş bölümünün 20. kısmında, pazar eğilimleri ,arz ve talep dengesi,gözetilerek üretimin yapılmasını teşvik etmek için şerbetçi otuna verilen tüm yardımlar 1 Ocak 2005 yılından itibaren Tek Ödeme Planı kapsamına alınmıştır.

Şerbetçiotu sektöründe yapılan reformlara baktığımızda,yetiştirildiği bölge için hayati önem sağlayan ürünün sürekliliği için ek ödemler ve piyasa eğilimlerinin gözetilmesi için Tek Ödeme Planı'na tamamen geçiş kabul edilerek piyasanın ihtiyaçları karşılanmaya çalışılarak üretimin %50 artması hedeflenmiştir.¹¹⁴

2.2.6. Diğer Gelişmeler

2.2.6.1. 2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikası

AB'nin nüfusunun %56'sının kırsal alanlarda yaşaması ve bu alanın AB'nin %91'ni oluşturması nedeniyle, kırsal kalkınma politikası hayati önem taşıyan bir politika alanıdır.Aynı zamanda bu alanların, AB'nin tarım ve ormancılık yapılan arazilerinin büyük çoğunluğu oluşturması ve önemli bir doğal kaynağa sahip olması kırsal alanları ayrıca önemli kılmaktadır.¹¹⁵

Kırsal alanların sürdürülebilir gelişimi için yönlendirici ilkeler çerçevesinde, Konsey 2001 yılında Göteborg'da "Strateji programı"¹¹⁶ hazırlamıştır.2 Şubat 2005'te yapılan Lizbon'daki Konsey toplantısında¹¹⁷ da bu program yenilenerek kırsal alanların rekabet gücü kazandırılmasına yönelik tedbirler eklenmiştir.

Temmuz 2005'de Komisyon, COM(2004) 490¹¹⁸ sayılı Komisyon önerinin tekrar düzenlediği COM(2005)304 sayılı öneriyi sunmuştur.COM(2004) 490 sayılı öneride Komisyon, AB'nin kırsal kalkınmasının geleceğinin genişletilmiş etki

¹¹⁴ European Commission, **a.g.e.**, s.16

¹¹⁵ European Commission, "Rural Development Policy 2007-2013",(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm,21.07.2008.

¹¹⁶ European Commission, "Presidency Conclusion Goteborg European Commisison", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/goteborg_concl_en.pdf,21.07.2008.

¹¹⁷ European Commission,"Working Together for growth and job A new Start fort he Lisbon Strategy",(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf,21.07.2008.

¹¹⁸ EuropeanCommission,"COM(2004) Final 490",(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/ia_2004/sec_2004_0931_en.pdf,21.07.2008.

analizi(Extended Impact Assessment) yapmıştır.Bu öneride 2006 sonrası kırsal kalkınmanın içeriği ve işleyiş mekanizmasına ilişkin sonuçlar çıkartılmıştır.¹¹⁹

COM(2005)304¹²⁰ sayılı öneri ile ise yönlendirici ilkelerin;

- Kırsal kalkınmaya yönelik AB desteğinin AB düzeyinde en fazla katma değer yaratacağı alanların tespit edilmesi
- Temel Topluluk önceliklerinin –Göteborg sürdürülebilirlik hedefleri ile büyüme ve istihdama yönelik gözden geçirilmesi Lizbon stratejisi-kırsal kalkınma politikası ile ilişkilendirilmesi
- Başta uyum ve çevre alanında olmak üzere diğer AB politikaları ile tutarlılığının sağlanması
- Yeni piyasa odaklı OTP'nin uygulanmasına ve bunun eski ve yeni üye devletlerde, gerektirdiği yeniden yapılanmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir.

Bu çerçevede yönlendirici ilkelerin taslağı sunulmuş ve tartışılmıştır.Bu tartışmalar sonucunda yönlendirici ilkeler belirlenerek, 1698/2005¹²¹ sayılı Tüzük kabul edilmiştir.

Bu Tüzüğe göre 4 öncelik alanı çerçevesinde 41 adet tedbirin uygulanması planlanmıştır.

ALAN 1:Tarım ve ormancılık sektörünün rekabet gücünün artırılması

a-bilginin artırılması ve insan potansiyelinin geliştirilmesine yönelik tedbirler:

- 1.mesleki eğitim bilgilendirme faaliyetleri
2. genç çiftçilerin desteklenmesi
- 3.çiftçiler ve tarım çalışanları için erken emeklilik planları
- 4.çiftçiler ve ormancuların danışmanlık hizmetlerinden yararlanmaları
- 5.çiftlik ve ormancılık danışmanlık hizmetinin oluşturulması

b.yeniden yapılandırma ve yeniliğin teşvik edilmesine yönelik

- 6.tarım işletmesinin modernizasyonu
- 7.ormanların ekonomik değerinin artırılması

¹¹⁹ European Commission,“The EU Rural Development Policy 2007-2013”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/en_2007.pdf,21.07.2008.

¹²⁰ European Commission, “COM(2005) 304 Final”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/rdguidelines/impact_en.pdf,21.07.2008.

¹²¹ European Council, “Council Regulation of 1698/2005”, (çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_277/l_27720051021en00010040.pdf,21.07.2008.

8. tarım ve ormancılık ürünlerine katma değer sağlanması
9. tarım ve gıda sektörü ile ormancılık sektöründe yeni ürün ,süreç ve teknolojinin geliştirilmesine yönelik işbirliği
10. tarım ve ormancılık altyapısının geliştirilmesi
11. doğal afetler yüzünden zarar görmüş tarımsal üretim potansiyelin eski haline getirilmesi

c. tarımsal üretim ve ürünlerin kalitesinin artırılmasına yönelik tedbirler:

12. gıda kalitesiplanlarına katılan çiftçilerin desteklenmesi
13. üretici gruplarının gıda kalitesi planları kapsamındaki ürünlere yönelik bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi
14. çiftçilerin Topluluk mevzuatı kapsamındaki standartlar uyumunun desteklenmesi

d. yeni üye ülkelere yönelik geçiş tedbirleri

15. yeniden yapılanma sürecindeki yarı-yeterli tarımsal işletmelerin desteklenmesi
16. üretici gruplarının oluşturulmasının desteklenmesi

Alan 2: Çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi

a. tarımsal arazinin sürdürülebilir kullanımına yönelik tedbirler:

17. dağlık alanlardaki çiftçilere yönelik tedbirler
18. dağlık alanlardaki çiftçilere yönelik ödemeler
19. dağlık alanlar dışındaki dezavantajlı çiftçilere yönelik ödemeler
20. kuşlar ve habitat direktifleri çerçevesinde AB'ye üye ülkeler tarafından oluşturulmuş olan ve üye ülkelerdeki değerli bitki ve hayvan türlerini koruma altına alan ağ olan NATURA 2000 ve su politikası alanındaki Topluluk faaliyetlerine ilişkin çerçeve oluşturan 2000/60/EC sayılı direktif kapsamında yapılan ödemeler

21. çevresel-tarım tedbirleri
22. hayvan refahı ödemeleri
23. üretim amaçlı olmayan yatırımların desteklenmesi

b. orman arazisinin sürdürülebilir kullanımına yönelik tedbirler:

24. tarımsal arazilerin ilk defa ağaçlandırılması
25. tarımsal araziler üzerinde orman-tarım sistemlerinin ilk defa kurulması
26. tarımsal olmayan arazilerin ağaçlandırılması

27.Natura 2000 ödemeleri

28.çevresel-ormancılık ödemeleri

29.ormancılık potansiyelinin geri kazandırması ve önleyici faaliyetlerin uygulamaya sokulması

30.üretim amaçlı olmayan yatırımların desteklenmesi

Alan 3:Kırsal Alanlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi

a.tarımsal ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik tedbirler:

31.tarımsal olmayan faaliyetlerin çeşitlendirmesi

32..mikro işletmelerin kuruluşu

33.mikro işletmelerin gelişiminin desteklenmesi

34.turizm faaliyetinin desteklenmesi

b.kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik tedbirler:

35.temel hizmetler

36.köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi

37.kırsal mirasın korunması ve geliştirilmesi

c.eğitim,bilgilendirme ve beceri kazandırmaya yönelik tedbirler

Alan 4:Leader, yerel özel-kamu ortaklığı ile geliştirilen bölgesel yerel kalkınma stratejilerini teşvik eden ,yenilikçi ve işbirliği projelerini kapsayan alandır.Bu kapsamda ki tedbirler:

38.Diğer üç alandan bir veya birkaçının hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunacak yerel kalkınma stratejilerinin uygulanması

39.İşbirliği projelerinin uygulanması

40.Yerel eylem gruplarının kapasite oluşturması

Üye ülkeler açıkladığımız kırsal kalkınma politikası çerçevesinde, 1698/2005 sayılı Tüzüğün Giriş kısmının 11. maddesinde belirtildiği üzere, desteklerden yararlanabilmeleri için 2007–2013 yılları boyunca geçerli olacak ulusal strateji planları hazırlamaları gerekmektedir.Bu stratejiyi uygulamak için tüzükte yer alan tedbirler arasından kendi ihtiyaçlarına en iyi cevap verenleri seçerek, ulusal veya bölgesel kırsal kalkınma programları oluşturacaklardır.

2007-2013 kırsal kalkınma politikasının finansmanı ise 1290/2005¹²² sayılı Tüzük ile düzenlenmiş olup, bu tüzükle FEOGA kaldırılarak yerine Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ve Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu kurulmuştur. Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ortak tarım politikasının finansmanını sağlarken, kırsal kalkınmanın finansmanı Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu tarafından sağlanacaktır.

Tarım politikasının finansmanı için Komisyon, Eylül toplantısında toplam bütçeden 2007-2013 dönemi için 77.66 milyar euro ayırmıştır. Bu rakam, zorunlu ödemeler ile tütün ve pamuk transferleri de içermekte olup üye ülkeler ve yıllara göre paylaştırılmıştır. Kırsal kalkınmanın finansmanı ise üye ülkelere ayrılan Topluluk katkıları ve ortak finansmanla sağlanacaktır. Buna göre kırsal kalkınmaya ilişkin açıkladığımız alanlara yapılacak ortak finansman, maksimum %50 minimum %20 olacaktır. Az gelişmiş bölgeler için ise %75 olması gerekmektedir. Ancak Alan 2 ve Alan 4'e en fazla %55, az gelişmiş bölgeleri %80 oranında ortak finansman sağlanacaktır. Ege adaları ve merkezden uzak bölge için ortak finansman oran %85'dir.¹²³

Kırsal kalkınma politikası; kırsal alanların desteklemelerin kaldırılmasından zarar görmemesi için 1268/2005 sayılı Tüzüğün 11.maddesinde belirtildiği üzere tarım ve ormancılık piyasasının rekabet gücünün artırılması, kırsal alanların geliştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ürün çeşitlendirilmesi amacıyla gerçekleştirmiştir. Kırsal kalkınma politikası için ayrı bir finansman sistemi oluşturulması da ortak tarım politikasının kırsal kalkınma merkezli olacağına göstergesidir.

2.2.6.2.Şeker Rejimi Reformu

Şeker ortak piyasa düzeni; 1968 yılında kurulduğunda bu yana önemli bir değişikliğe uğramayan, AB'nin dokunulmayan sektörüdür. Bunun nedeni, şeker piyasalarının reform için çeşitli zorluklar içermesidir. Söz konusu zorluklar, topraklarında şeker pancarı üretilen gelişmiş ülkelerin, üreticilerine belli bir geliri garanti edebilme amaçlarının yanı sıra, bu ülkelerdeki şeker sektörüne yönelik yatırım

¹²² European Council, "Council Regulation EC(No) 1290/2005", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2005/R/02005R1290-20060701-en.pdf>, 21.07.2008.

¹²³ European Commission, "The Rural Development Policy", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/en_2007.pdf, 21.07.2008.

ve üretim koşulları ile üretici-işleyici ilişkilerinin serbestleşmeye engel teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır.Ayrıca söz konusu ülkeler açısından reformlar, maliyetli ve gıda güvencelerinin sürdürülebilirliği açısından sakıncalı görülmüştür.¹²⁴

2005 yılında AB;

- AB şeker fiyatlarının, dünya fiyatlarının 3 katına çıkması,
- Avusturya, Brezilya ve Tayland'ın ihracat sübvansiyonuna ilişkin indirim taahhütlerini yerine getirmemesi nedeniyle AB'ni şikayet etmesi üzerine AB'nin haksız bulunması
- Uygulanan şeker rejiminin 30 Haziran 2006'da son bulması ve mevcut sistemin önemli unsurları olan fiyat sistemi,kotalar ve kamu müdahalelerinin dünya piyasalarında ciddi dalgalanmalar neden olması
- En az gelişmiş ülkelerle AB arasında yapılan Silah Hariç Her Şey (Everything But Arms)Anlaşması gereği, silahlar dışındaki tüm malların gümrüksüz geçmesiyle, AB şeker ithalatının artarak, yapısal fazlalığa neden olması nedeniyle AB'nin mevcut sistemin sürdürmek gibi bir şansının olmaması

Nedenleriyle 318/2006¹²⁵ sayılı Tüzükle şeker reformu düzenlemiştir.¹²⁶

318/2006 sayılı Tüzük 1 Temmuz 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş,bu Tüzükle aşağıdaki düzenlemeler getirilmiştir.¹²⁷

¹²⁴ Taylan Kıymaz, **Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye'nin Konumu**, Ankara:DPT Yayınları, No:2652,Ocak 2002,s.2.

¹²⁵ European Council,"Council Regulation of 318/2006", (çevrimiçi),http://eurlex.Europa.eu/Lex Uri Serv/site/en/oj/2006/l_235/l_23520060830en00230023.pdf.21.07.2008.

¹²⁶ European Commission,"The European Sugar Sector:Its importance and its future", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/sugar/infopack_en.pdf.21.07.2008.

¹²⁷ European Union "EU radically reforms its sugar sector to give producers long-term competitive future", (çevrimiçi),<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1473&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>,21.07.2008.

Müdahale fiyatının kaldırılması ve Özel depolama sistemi: Dört yıllık geçiş sürecinin sonunda müdahale sistemi ortadan kaldırılarak ve müdahale fiyatının yerini referans fiyatı almıştır.18.maddenin 1. ve 2. bendine göre, piyasa fiyatlarının referans fiyatının altına düştüğü durumlarda işletilmek üzere 2009/2010 pazarlama yılından itibaren özel depolama sistemi uygulamaya koyulacaktır.

Fiyat İndirimleri:318/2006 sayılı Tüzüğün 4.maddesine göre; 2006/2007 pazarlama yılından başlayarak 4 yıl içinde kademeli olarak şeker referans fiyatları; beyaz şeker fiyatında 2009/2010 yılında 404,4 euroya,hamşeker fiyatının ise 335,2 euroya,aynı Tüzüğün 5. maddesinde şeker pancarının ise 26,29 euroya indirilmesi öngörülmüştür.

Doğrudan Ödemeler: Şeker pancarı üreticilerinin fiyat indirimlerinden doğan gelir kayıplarının ortalama %64,2'si doğrudan ödemeler yoluyla telafi edilecektir. Söz konusu doğrudan ödemeler üretimden bağımsız olacak ve Tek Ödeme Planı'na dâhil edilecektir. Bunun dışında şeker kotasının en az %50'sinden vazgeçen ülkelerdeki şeker pancarı üreticilerine 5 yıl boyunca gelir kayıplarının %30'u kadar üretime bağlı ek destek ile sınırlı ulusal destek verilecektir.

Kotalar :“A” ve “B” kotaları tek bir üretim kotası altında birleştirilecektir.A kotası üye ülkelerdeki şeker tüketimini ,B kotası ise AB ve üye devlet ihracatını gösteren kotadır. “C şeker” ise A ve B kotalarını aşan şeker miktarıdır.¹²⁸C şeker üreticisi ülkelerde, belirli bir üretim düzeyini korumak amacıyla, yeniden yapılandırma yardımının ilk yıldaki düzeyine tekabül eden 730 Euro/ton, bir defalık ödeme karşılığında 1,1 milyon ton kota verilecektir. Ayrıca 2006/2007 pazarlama yılından başlayarak 3 yıl boyunca izoglukoz kotaları yılda 100000 ton arttırılacaktır. Kimya ile ilaç sanayinde ve bioethanol üretiminde kullanılan şekerin üretim kotaları kapsamı dışında tutulmasına devam edilecektir.

Yeniden Yapılandırma: Şeker sektörüne yönelik olarak 2006/2007 pazarlama yılından başlayarak 4 yıl boyunca gönüllü yeniden yapılandırma uygulanacaktır. Bu çerçevede rekabet gücü düşük üreticiler ve işleyicilerin şeker sektöründen çekilmeleri teşvik edilecek; yeniden yapılanma sürecinin sosyal ve çevresel etkileri ile başa çıkılmasına ve yeniden yapılandırmadan en fazla etkilenen bölgelerde, yeni

¹²⁸ Kemal Sandık,“AB'nin Şeker Politikası ve Şeker Reformu,”(çevrimiçi), www.sekerkurumu.gov.tr/altsayfa/duyuruilan/gh/29_09_05_Sunumlar/KemalSandik.ppt,21.07.2008.

iş imkanlarının yaratılmasına destek sağlanacaktır. Şeker fabrikaları ile izoglukoz ve inülin üreticilerine, şeker sektöründen çekilmeleri karşılığında ilk iki yıl ton başına 730 Euro, üçüncü yıl ton başına 625 Euro ve dördüncü yıl ton başına 520 Euro ödeme yapılacaktır. Yeniden yapılandırma kapsamında, kapatılan işletmelere şeker tedarik eden şeker pancarı üreticilerinin, zararlarının telafi edilmesine yönelik olarak da yeniden yapılandırma fonundan destek sağlanacaktır. Bunun dışında reformdan en fazla etkilenen bölgelerde, yeniden yapılandırma yardımlarının %15'i kadar ek meblağ, çeşitlendirme tedbirlerinin finansmanı için kullanılabilir. Geniş kapsamlı yeniden yapılandırma gerçekleştirilen ülkeler için bu çeşitlendirme yardımı, ulusal kotaların %50 ile %75 oranında azaltıldığı ülkelerde %50'ye, %75 ile %100 arasında azaltıldığı ülkelerde %75'e yükseltilecektir. Yeniden yapılandırma fonu, kota sahiplerinden üç yıl boyunca alınacak vergiler ile finanse edilecektir.

Ekim Dışı Bırakma Ödemeleri: Şeker pancarı, ekim dışı bırakma ödemeleri gıda amacıyla yetiştirilmemesi durumunda ve enerji bitkisi ödemelerine hak kazanacaktır.

Mali Yardım Paketi: Şeker reformundan doğan kayıpların karşılanması için AB'ye şeker ihraç eden 18 Afrika, Karayip ve Pasifik ülkesine 2006 yılı için 40 milyon Euro'luk mali yardım paketi ve uzun vadeli yardım programlarının uygulanması kabul edilmiştir.

Üretimin Azaltılması: Mart 2005'deki şeker stokları, DTÖ taahhütlerinden kaynaklı sınırlı ihracat imkânı ve reformlar çerçevesinde öngörülen yeniden yapılandırmanın etkilerinin ilk yılda hissedilemeyecek olması gibi nedenlerden dolayı, 2006 yılında AB şeker piyasası üzerinde oluşacak baskıların azaltılması için 2006 şeker kotası kapsamındaki şeker üretiminin yaklaşık 2,5 milyon ton azaltılması kararlaştırılmıştır.

Şeker reformu ile şeker sektörü 2003 ve 2004 yıllarında yapılan Ortak Tarım Politikası (OTP) reformlarıyla aynı çizgiye oturmuştur. Reform, çiftçilerin gelirlerini, tüketicilerin çıkarlarını ve üretim endüstrisinin durumunu dengeli bir şekilde gözetmekte olup, AB şeker endüstrisinin rekabet gücünü artırarak, pazar odaklılığını

kuvvetlendiren, Avrupa Birliği'nin uluslar arası taahhütleriyle uyumlu, sürdürülebilir bir piyasa dengesi oluşturulması öngörmektedir.¹²⁹

2.2.7.2006 Yılı Düzenlemeleri¹³⁰

Ortak tarım politikasında reform faaliyetleri; kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi ve ortak piyasa düzenlerinin rekabet gücünün artırılması için 2006 yılında da devam etmiştir.

2.2.7.1.Kırsal Kalkınmaya İlişkin Düzenlemeler

AB, 2007-2013 kırsal kalkınma politikası ile kırsal kalkınmanın genel şartlarını oluşturmuş, ancak merkezden uzak bölgeler, ege adaları ve alp dağları gibi kendine has özellikleri olan bölgeler için gerekli düzenlemeleri 2006 yılında yapmıştır.

AB'nin özel alanlarından olan merkezden uzak bölgelerin kalkınması için, 30 Ocak 2006'da Konsey tarafından, EC(No) 247/2006 sayılı¹³¹ düzenleme kabul edilmiştir. Bu düzenlemeye göre bu bölgeler için "POSEI (Programme d'Options Spécifiques à l'Éloignement et l'Insularité) reform planı" hazırlanmıştır. Buna göre her bir üye ülkenin söz konusu bölgeleri için, destekleme tedbirleri ve esnek oranlar içeren genel program sunulmuştur.

POSEI¹³² programı, coğrafi ve ekonomik açıdan elverişsiz durumda olan bölgeler için hazırlanmıştır. Bu bölgeler Fransa, Portekiz ve İspanya'da belirlenen bölgeleridir.

POSEI önlemleri, iki kategoride incelenmektedir. İlk kategoride insan tüketimi için hayati önem taşıyan ürünlere ilişkin düzenlemeler, ikinci kategoride ise yerel tarım ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasını desteklemek için yapılan düzenlemelerdir.

¹²⁹ Şeker Kurumu, "AB Şeker sektöründeki üreticilere uzun dönemde rekabetçi bir gelecek hazırlayacak radikal reformlar gerçekleştiriyor.,"(çevrimiçi),http://www.sekerkurumu.gov.tr/altsayfa/duyuruilan/gh/AB_Tar_Bak_24_11_05.htm,21.07.2008.

¹³⁰ European Commission,"General Report on the Activities of the European Union 2006,"(çevrimiçi),<http://europa.eu/generalreport/en/rg2006en.pdf>,21.07.2008.

¹³¹ European Council,"Council Regulation Ec (No) 247/2006,"(çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_042/l_04220060214en00010019.pdf,21.07.2008.

¹³² European Commission,"POSEI:The Preferred Option for Banana" ,(çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/336&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>,21.07.2008.

Bu düzenlemelerin uygulanması mikro ölçekli yönetimlerle ve esnek karar alma yöntemleriyle, üye ülkelere bırakılmıştır. Bu programın finansmanı ise, POSEI reformu kapsamında hazırlanan ulusal zarflar aracılığıyla, tamamı AB bütçesinden karşılanacaktır.

POSEI ile merkezden uzak bölgelerin kalkınması ve rekabet gücü zayıf olan bu bölgelerin, serbestleşmeye başlayan tarım piyasalarından zarar görmemesi hedeflenmiştir.

AB'nin bir diğer özel bölgesi olan Ege adaları için, 18 Eylül'de, Konsey'in kabul ettiği Ec (No) 1405/2006¹³³ sayılı düzenlemeyle, tarımsal yardım öngörülmüştür. Bu düzenlemenin amacı da adaya özgü sorunları hafifletmek ve yerel tarım ürünlerini destekleyerek üretiminin sürekliliğini sağlamaktır.

Alp dağlarındaki tarımın kalkındırılması için 19 Haziran'da yapılan Konsey, "Alp Dağlarına ilişkin Konvansiyonla yapılan dağlık alanlarda çiftçilik protokolu" ile sonuçlanmıştır. Buna göre tek bir çalışma programı ve sınır ötesi bir yaklaşımla bu bölgeleri kalkındırılmaya çalışılmıştır.

Ege adaları, merkezden uzak bölgeler ve Alp dağları için ayrı düzenlemeler yapılarak bu bölgelerin hassasiyeti vurgulanmış, bu bölgelerin kalkınmasının sağlanması amaçlanmıştır.

2.2.7.2.Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Reformlar

2006 yılında muz, tavuk eti, yumurta ve zeytinyağı sektörlerinde reform yapılmıştır.

Muz sektöründe ortalama yaşam standartlarını garanti etmek ve DTÖ kurallarını uyumlu bir piyasa oluşturmak için üretim bölgelerinin özelliklerini dikkate alarak 19 Aralık 2006'da 2013/2006¹³⁴ Tüzük kabul edilmiştir.

Söz konusu Tüzük, yardım planına ilişkin derin reformlar içermektedir. Buna göre merkezden uzak ve özgün bölgelere ayrılan yardımlar, bütçe kapsamından POSEI'ye transfer edilmiştir. Böylece muz üretimi yapan merkezden uzak bölgelerdeki üreticiler, bu yardımlardan yararlanabilmektedir. POSEI bütçesi bu

¹³³ European Council, "Council Regulation EC(No) 1405/2006", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_265/l_26520060926en00010007.pdf, 21.07.2008.

¹³⁴ European Council, "Council Regulation EC(No) 2013/2006," (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_384/l_38420061229en00130019.pdf, 21.07.2008.

bölgeler için yıllık 278,8 milyon euro'ya artırılması öngörülmüştür. Tek Ödeme Planı kapsamındaki bölgeler ise POSEI kapsamına alınmamış ve bu bölgeler için 1,2 milyon euro tahsis edilmiştir. Kıbrıs için ise ek 3,4 milyon euro bütçe ayrılmıştır.

Tavuk eti ve yumurta piyasasını kuş gribi hastalığı önemli ölçüde etkilediğinde 25 Nisan 2006'da Konsey EC (No) 679/2006¹³⁵ sayılı düzenlemeyle tavuk eti ve yumurta sektöründe değişiklikler kabul etmiştir. Buna göre; kamu sağlığı ve hayvan sağlığı riski nedeniyle oluşan tüketici güvenini kaybindan, doğrudan etkilenen üreticilere istisnai bir düzenleme getirilerek harcamalarının %50'sinin finanse edilmesi öngörülmüştür.

Yumurta ortak piyasa düzeninde ise 19 Haziran'da Konsey, pazar şartlarını basitleştirici Ec (No) 1028/2006¹³⁶ sayılı tüzüğü kabul etmiştir. Bu düzenlemeyle yumurta sektörü iki kategoriye ayrılmıştır. Doğrudan tüketimin yapıldığı taze yumurtalara A sınıf ve gıda veya gıda dışı sektörlerde kullanılan yumurtalara B sınıf kategorisi olarak düzenlenmiştir.

8 Temmuz'da resmi gazetede yayınlanan zeytinyağı ortak piyasa düzeninin Pazar standartlarının belirlendiği Ec(No)1019/2002 sayılı tüzük, Ec (No) 1044/2006 sayılı tüzük ile değiştirilmiş ve başvuru süresi 2008 yılına kadar uzatılmıştır.

Ortak piyasa düzenlerine ilişkin düzenlemelerde muz sektöründe DTÖ yükümlülükleri, tavuk eti ve yumurta sektöründe ise günün şartları göz önüne alınarak düzenlemelerde bulunulmuştur.

2.2.7.3. Tarım Ürünlerinin Kalitesi, Ormancılık ve Organik Tarıma İlişkin Düzenlemeler

EC (No) 509 /2006¹³⁷ sayılı düzenleme ile tarım ürünlerinin kayıt sistemine ve kalitesine ilişkin basitleştirilmiş kurallar kabul edilmiştir. Bu kuralların acilen üretim kalitelerini gözden geçirerek uygulaması gerektiği vurgulanmıştır.

¹³⁵ European Council, "Council Regulation EC(No) 2013/2006", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_119/l_11920060504en00010002.pdf, 21.07.2008.

¹³⁶ European Council, "Council Regulation EC(No) 1028/2006", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_186/l_18620060707en00010005.pdf, 21.07.2007.

¹³⁷ European Council, "Council Regulation EC(No) 509/2006", (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_093/l_09320060331en00010011.pdf, 21.07.2008.

Ormancılığa ilişkin ise Komisyon, 15 Haziran 2006'da COM (2006) 302 Final¹³⁸ düzenlemesiyle 2007–2011 “ormancılık programı” kabul edilmiştir. Bu program 18 maddeden oluşmakta ve 4 hedef üzerine kuruludur.

Bu hedefler;

- Uzun dönemli rekabeti geliştirmek
- Çevreyi geliştirmek ve korumak
- Yaşam kalitesine katkıda bulunmak
- Koordinasyonu ve iletişimi geliştirmek

19 Haziran'da Konsey toplandığında, üye ülkelere sunulan programın ve hedeflerin mutlaka uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

15 Eylül'de “ortak tarım politikasına ilişkin çevresel birleşimi izlemek için çevresel tarım göstergelerinin gelişimi”¹³⁹ başlıklı forumda Komisyon bu verilerin gelişimini, anahtar noktalarını ve geleceğe ilişkin planlarını tanıtmıştır.

Bu planda

- Veri tabanı tarafından düzeltilen sınırlı verilerin ve yeni üye ülkelerle genişleyen verilerin kapsamının düzeltmek
- belli verilerle bilgi potansiyelini sınırlayan limitlerin üstesinden gelmek
- Üye ülkelerle uzun dönemli ve yakın işbirliğiyle Eurostat sistemi altında fonksiyonel veri tabanı için sürekli ve istikrarlı bir şekilde düzenlemek

Gerektiği önerilmiştir.

Organik tarımla ilgili düzenleme ve organik ürünlerin etiketlenmesi 21 Aralıkta Ec (No) 1991/2006¹⁴⁰ sayılı tüzük ile düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile; AB'nin üye olmayan ülkelere, organik ürün ithalatına izin veren, Ec (No)2092/91 sayılı tüzüğün 11.maddesinde, eşdeğer (ilgili provizyon başvurusu sürenler)veya “organik ürünlere özel koruma önlemi uygulayan üye olmayan ülkeler” olarak tanımlananlara, yeni provizyon olarak denetim organları tanımlanmıştır. Yeni düzenleme eşitlik prensiplerine ilave olarak, üreticilere Avrupa pazarlarına doğrudan giriş için Ec (No)

¹³⁸ European Commission, “COM (2006) 302 Final”,(çevrimiçi),http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0302en01.pdf.21.07.2008.

¹³⁹ European Commission, “COM (2006) 508/FİNAL”,(çevrimiçi),http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0508en01.pdf,21.07.2008.

¹⁴⁰ European Council, “Council Regulation Ec (No) 1991/2006”,(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_411/l_41120061230en00180026.pdf.21.07.2008.

2092/91 sayılı tüzükte belirtilen “organik üretim prosesi” uygulaması şartı getirmiştir.

Söz konusu düzenlemelerle AB, organik tarım, ormancılık ve kalite standartlarını geliştirerek, tarım sektöründeki desteklemeler nedeniyle elde ettiği rekabet avantajını sürdürmek istemiştir.

2.2.8. 2007 Gelişmeleri

2007 yılında şarap, pamuk, muz, şeker ve sebze meyve sektörlerine yönelik yeni düzenlemeler getirilirken, “Health Check” adlı program oluşturulmuş ve OTP basitleştirilmiştir.

2.2.8.1.Şarap Piyasası¹⁴¹

AB, dünyanın şarap üretimi-tüketimi ve ithalatı-ihracatında lider konumdadır.2006 yılında AB-17'nin şarap üretimi, toplam tarımsal üretimin %5'ini oluşturmaktaydı.Ayrıca tüm dünyada kaliteli şaraplarıyla tanınan AB için şarap piyasası, özellikle iş alanı ve ihracat geliri açısından hayati bir ekonomik alandır.

AB'nin şarap piyasasına baktığımızda; son on yılda şarap tüketimi belirgin düzeyde ve sürekli olarak azalmıştır.Şarap ihracatı ise 1996 yılından itibaren, ithalattan daha az oranda artmıştır.Ayrıca şarap sektöründeki talep ve arz dengesindeki bozulmalar, şarap piyasasının fiyatlarını ve gelirlerini baskı altında tutmuştur.

Bu olumsuz gidiş nedeniyle 22 Haziran 2006'da yapılan “Sürdürülebilir Şarap Sektörüne Doğru” başlıklı toplantıda, şarap sektöründeki maliyetlere bağlı verimsiz politika araçlarının, daha sürdürülebilir ve uygun yasal taslakla yer değiştirilerek, köklü bir reform yapılması önerilmiştir. Söz konusu toplantı sonrası süren tartışmalar sonucunda, Avrupa Komisyonu (EC) No 1493/1999¹⁴² sayılı düzenlemeyi kaldırarak, geniş bir düzenleme yapılmasını benimsemiştir. Bu nedenle 4 Temmuz 2007'de

¹⁴¹ European Commission, “Reform of the Wine Sector”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agri/culture/capreform/wine/index3_en.htm,21.07.2008.

¹⁴² Europea Council,“ Councill Regulation Ec(No)1493/1999”, (çevrimiçi), http://www.eavw.com/en/reglamenti/R1493_20060104_en.pdf,21.07.2008.

COM (2007) 317 Final ¹⁴³sayılı öneri sunulmuştur. Bu önerideki amaç, şarap üreticilerin rekabet gücünü arttırmak, arz ve talebi dengelemek, şarap piyasasına ilişkin kuralların basitleştirilmesi, en iyi şarap üretim geleneklerinin korunması, kırsal bölgelerin sosyal yapısını ve çevresel sorumluluğu güçlendirmektir.

Öneriye göre reformun anahtar noktası, bütçeyi 1,3 milyon dolar seviyesinde tutmaktır. Öneri kapsamında tüm pazar yardımları kaldırılmakta, kriz durumunda kullanılmak üzere ulusal zarflar oluşturulması öngörülmüştür. Üçüncü dünya ülkelerine daha fazla mali yardım ayrılmış, beş yıllık geçiş döneminde rekabetçi davranmayan üreticilere, finansal desteklemeler verilerek üretimden vazgeçmelerine zorlanması istenmiştir. 2013 sonrası ekim alanı sınırlaması, rekabetçi üreticilerin ve rekabetçi üretimin genişlemesi için kullanılması şartıyla, kaldırılabilceği öngörülmüştür.

Öneriye göre; etiketleme kuralları basitleştirilerek, şarap üreticisi ülkelere oluşturulan “Uluslar arası Şarap Organizasyonu” tarafından kabul edilen, belirli şarap yapma uygulamalarının AB tarafından benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Kalite politikası da coğrafi kökenine bağlı olarak oluşturulması, üye ülkelere ulusal zarflar şeklinde mali destek sağlanması, bölgelere en uygun önlemi almalarını sağlayacak “hareket planı” verilmesi önerilmiştir.

Öneride kırsal kalkınmaya daha fazla destek ayrılması gerektiği, söz konusu desteklerin içinde genç çiftçileri ve çevresel koruma önlemleri için verilen desteklerin de yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Öneriye göre yapılması gereken düzenlemeler:

Kaldırılması gereken Önlemler: Reformların yürürlüğe girmesiyle kriz distilasyonu, üretim distilasyon desteği, içilebilir alkol ve üzüm distilasyonu, özel stoklama yardımı, ihracat geri ödemesi, şarabı şekerle zenginleştirme yardımları ortadan kaldırılmalıdır.

Şarabı Şekerle zenginleştirme yasağı: Yetersiz güneş nedeniyle özellikle kuzey ülkelerde uygulanan şarabı şekerle zenginleştirme uygulaması, reformun yapıldığı tarihten itibaren yasaklanarak, sınıflama sona ermeli ve yardımlar kuzey ve güney arasında dengelenmelidir.

¹⁴³ European Commission, “COM(2007) 317 Final”, (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0372en01.pdf. 21.07.2008.

Bağ-sökümü planı: Sektörden gönüllü olarak ayrılan üreticilere bağ sökümü primi verilmeli, bir yıl içinde ödenen primler geçerli seviyenin %30'undan yüksek ve özendirmeler ilk yıldan fazla olursa teşvik primleri beş yıl boyunca artarak sürmelidir. Ortaya çıkabilecek sosyal ve çevresel sorunların engellenmesi amacıyla üye devletlerin dağlık alanlarda ve çevresel açıdan hassas bölgelerde uygulanan, bağ sökümü sınırlamalarına veya sökülen bağların oranının ilgili ülkenin toplam bağlık alanının %10'una ulaşması durumunda, bağların sökümünün durdurulmasına izin verilmelidir. Öneride toplam bağ sökümü yaklaşık 200,00 hektar olarak belirlenmiş, bağ sökümü primi için ilk yıl 430 milyon dolardan 5 yıl boyunca ve son yıl 59 milyon dolara düşerek ödeme yapılmalıdır. Ortalama prim hektar başına ilk yıl hektar başına 7.174 dolar, beş yıl içinde ise 2.938 dolara düşmelidir.

Tek Ödeme Planı: Tüm bağ ve bağ sökümü alanları tek ödeme alanı kapsamına alınarak bu bölgelerde tarımsal ve çevresel koşulların sürdürülmesi garanti edilmelidir.

Bağ dikimine yönelik kısıtlamalar kaldırılması: Dikim hakları sistemi 2013 sonuna kadar sürdürülmeli ve 1 Ocak 2014'te kaldırılarak rekabetçi şarap üreticilerinin, üretimlerin genişletilmesi izin verilmelidir. Üretimin artış kararları ise ürettikleri şarabın satış yeteneğine bağlı olmalıdır.

Bilimsel şarap (oenolojik) uygulamaları: Yeni veya düzeltilmiş oenolojik uygulamalarının, onay sorumluluğu Komisyona devredilmelidir. Komisyon kabul edilen oenolojik uygulamaları ve AB'nin kabul ettiği uygulamalarla karşılaştırarak değerlendirmelidir. AB ihracat için uluslararası olarak kabul edilen şarap imalatı uygulamaları için yetkilendirilmelidir. AB'nin şarap ithalatına uyguladığı şarap yapma ve karıştırma yasaklamaları sürdürülmelidir.

Etiketleme kuralları: AB kaliteli şarap konseptini, coğrafi kökene bağlayarak, şaraplar coğrafi işaretlerle korunmalıdır. Etiketlemeler; AB şaraplarının çeşitlerini ve yapımını belirterek, tüketici talebini cevap veren basit bir sistem uygulanmalıdır.

Ulusal Zarflar: Söz konusu uygulamayla, üye ülkelerin özel ihtiyaçlarını karşılamak için tedbirler düzenlenmesine izin verilmelidir. Tedbirlerin uygulanması için bütçeden 2009 yılında 634 milyon dolarla başlayarak, 2015 yılına kadar 850 milyon dolar ayrılmalıdır. Üye ülkelerin bağlık bölgesi, üretimi ve önceki dönemlerde yapılan harcamaları göz önüne alınarak, ulusal zarflar hesaplanmalıdır.

Üçüncü ülkeleri desteklemek, üzüm bağı kısıtlamaları, çevresel ürün için destekleme, yeni kriz yönetimi gibi amaçlarla ulusal zarflar kullanılmadığıdır. Doğal afetler ve yönetimsel maliyetler için de sektörel ortak fonlar garanti edilmelidir.

Kırsal Kalkınma Önlemleri: Kırsal kalkınma önlemleri kapsamında genç çiftçilerin desteklenmesi, piyasaların geliştirilmesi, mesleki eğitim düzenlemelerinin yanı sıra üretici organizasyonları, ek maliyetler ve erken emeklilikler desteklenmelidir. Söz konusu desteklemeler için kırsal kalkınma bütçesine 2009 da 100 milyon dolar 2014 e kadar 400 milyon dolar kaynak aktarılmalıdır. Söz konusu kaynaklar yalnızca şarap üretim bölgelerinde kullanılmalıdır.

Promosyon ve bilgilendirme kampanyası: Komisyon; bilgilendirme ve promosyon kampanyası yürütmeli, AB dışı bölgelerde yapılacak olan promosyon ve bilgilendirme kampanyası için ulusal zarflar dışında bütçeden 120 milyon euro ayrılmalı ve %50'si AB tarafından ortaklaşa finanse edilmelidir. Bilgilendirme kampanyasında, AB şarapları üzerindeki coğrafi işaretler ve şarap tüketicilerin sorumlulukları tanıtılmalı, kampanyaların ilerleyen dönemlerinde de ortaklaşa finansman oranı %60'a çıkabilmelidir.

Çevresel Koruma: Tüm şarap yetiştirme alanları tek ödeme kapsamına alınarak, çevresel koruma standartları kapsamında çapraz uyum önlemlerine genişleyen bir şekilde başvurulmalıdır. Çapraz uyum; bağ söküm alanlarında uygulanmalı, bağ sökümü için minimum çevresel ihtiyaçlar, kısıtlamalar ve çevresel ekim sağlanmalıdır. Ayrıca fonlar; kırsal kalkınma çerçevesinde hazırlanan "tarımsal çevre planı" kapsamında artmalıdır.

AB'nde 2,4 milyon şarap üretimi yapan şirket bulunmaktadır. Bu şirketler 3,6 milyon hektar arazide toplam AB tarımsal arazisinin %2'lik kısmında üretim yapmaktadır.2006 yılı şarap üretimi AB tarımsal üretiminin %5'ini oluşturmaktadır. AB'nde şarap tüketimi, kaliteli şarap satışları artmasına rağmen ise düşmektedir. Son 10 sene boyunca ihracatın yavaş büyümesine karşın ithalat her yıl %10 artmıştır. Mevcut durum devam etmesi halinde 2010/11 döneminde üretim fazlasının %15'e ulaşacağı tahmin edilmekte ve AB yarım milyar euro her yıl şarap sektörünün üretim

fazlalarını finanse etmektedir.Söz konusu öneri bu nedenle yapılmış olup, 2008 yılında yapılan 479/2008 sayılı Tüzük¹⁴⁴ ile öneriler kabul edilmiştir.

2.2.8.2.Şeker Reformu¹⁴⁵

Şeker sektörüne ilişkin 7 Mayıs 2007’de Avrupa Komisyonu’nda yapılan “şeker sektörünü yeniden yapılandırma planı”nın sunumunda, Tarım ve Kırsal Kalkınma’dan sorumlu Komiser Mariann Fischer Boel, “eğer şeker sektörüne sürdürülebilir bir gelecek vermek istiyorsak, şeker üretimini hızlı bir şekilde azatmak gerekiyor” demiştir. Yeniden yapılandırma fonu kapsamında; düşük fiyatlarla rekabet edebilen şirketlere, finansal teşvikler önerilmesinin, reformun anahtar noktası olduğunu ancak umulduğu kadar etkinliğinin ortaya çıkmadığını eklemiştir. Ayrıca Fischler ;söz konusu önerinin birçok şirketi kotalardan vazgeçme konusunda cesaretlendireceğini ve bu yüzden bu önerinin değerlendirmesi gerektiğini, aksi takdirde fiyatlar düştüğünde, yaşamın daha da zorlaşacağını ve 2010 sonrasında üreticilere yardım edecek desteklemenin olmayacağını vurgulamıştır.

Söz konusu önerinin geri planına baktığımızda ise çiftçilere yapılan %36’lık fiyat kesintisinin ve decoupled yardımlarının yanı sıra AB şeker sektörünün temel dayanağı olan, şeker üreticileri tarafından finanse edilen “yeniden yapılandırma fonu” olduğunu görmekteyiz. Bu fonun amacı, yeniden yapılandırma projesini daha rekabetçi kılmak, hedefi ise ortaya çıkarılan 6 milyon ton kotayı 4 yıllık geçiş dönemi sonrası piyasalarda dengelenmesidir.

Yeniden yapılandırma planının ilk yılında 1,5 milyon ton kotadan vazgeçilmiştir. Üretimden vazgeçme kolaylıkları kapsamında, vazgeçilen kotalara ton başına yeniden yapılandırma fonundan 730 euro/ton ödenmiştir. Bu ödemeler, 2008/09 yılında 625 euro/ton ve 2009/10 yılında 520 euro/tona düşmüştür.400 euro/ton seviyesinde üretim yapamayan şeker girişimleri de yeniden yapılandırma yardımından avantaj kazanmıştır.

¹⁴⁴ European Council,“Council Regulation Ec(No)479/2008”,(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:148:0001:0061:EN:PDF>,21.07.2008.

¹⁴⁵ European Commission,“Sugar Reform:Commission proposes to improve sugar restructuring scheme”,(çevrimiçi),<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/617&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>,21.07.2008.

Ne yazık ki, planın 2. yılında üreticiler 5 milyon ton olan hedefin ve piyasaların dengesi için gerekli olan rakamın altında kalarak, 0.7 milyon ton şeker üretiminden vazgeçmiştir. Bu nedenle vazgeçilmesi tahmin edilen 4 milyon ton için ayrılan komisyonun, 2 milyon tonunun geri çekilmesine karar verilmiştir.

Reformdaki fiyat kesintileri nedeniyle ,reformun etkileri üreticiler tarafından henüz hissedilmemiştir. Ayrıca süreçler, üreticiler açısından güvenli bulunmamaktadır. Çünkü mevcut sistem altında üye ülkeler yardım oranını, minimum %10'nun üstünde bir oran verebilmek için sabitleyebilmektedirler. Komisyon bu yüzden yeniden yapılandırma fonu için başvuran üreticilerin, gerçekten ne kadar yardım alacaklarını bilmediklerini belirtmiştir.

Söz konusu eleştiriler çerçevesinde, üreticilere verilen yardımların oranları %10'da sabitlenmesini, 2008/2009 pazarlama yılında üreticilere vazgeçilen kotada ton başına 237.5 euro ek ödeme yapılmasını, pancar üreticilerinden şirket kotasının %10'ndan yüksek olanlara doğrudan kotadan vazgeçmelerinin sorulmasına izin verilmiştir.

Bu reformun yeni noktası, pancar üreticilerinin yeniden yapılandırma fonlarından, belirli limite kadar ki yardımlara doğrudan başvurabilmesidir. Şirketlerin ek teşviklere katılması için, 2008/2009 ve 2007/2008 yılı pazarlama yılında kotadan vazgeçenler, kotaların ödedikleri belirli bir kısmı kadar, yeniden yapılandırma harcından muaf tutulacaktır. Komisyon , önerilen bu değişikliklerle; 3.8 milyon ton şeker kotasının 2.2 milyon tonundan vazgeçilmesini hedeflemektedir. Komisyon, Konsey'in bu önerisini Ekim sonunda benimseyeceğini belirtmiş ve 1260/2007 sayılı Tüzük¹⁴⁶ ile söz konusu değişiklikleri düzenlemiştir.

1260/2007 Komisyon Tüzüğüne göre; üreticiler için özel tavnlar belirlenerek ve geriye dönük ödenebilecek şekilde, üreticilere verilen yardım oranları %10'da sabitlenmiştir. 2008/2009 pazarlama yılı için, üreticiler vazgeçilen kotalardan ton başına 237.5 euro ek ödeme alacaklardı.

Pancar üreticileri, fabrikaların %10'a kadar olan kotalardan vazgeçmek için doğrudan fiyat istemelerine izin verilecekti. 2008/09 vazgeçme kotasına iki aşamalı başvurulara başlayacaktı. İlk aşamada, en azından bu yılın Mart ayı için,

¹⁴⁶ European Council, "Council Regulation of the 1260/2007", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:283:0001:0007:EN:PDF.21.07.2008>.

kararlaştırılan korumacı geri alımlara ikinci aşamaya başlayabilmek için uymak zorundalardı.Eğer şirketler ikinci aşamaya katılmazlarsa, ilk aşamadan sonra 2010 yılında risklerinin ne kadarının kotalardan kesildiğini bileceklerdi.Son kota kesintileri formulasyonu kapsamında, gönüllü olarak yeniden yapılandırma planına katılan şirketlere, kotalardan vazgeçme seviyesinden yüksek, indirimler önerilecektir.

şeker sektöründe yapılan söz konusu reforma baktığımızda; reformun üreticiler tarafından uygulanabilirliğini arttırılarak, şeker piyasasının rekabet gücü kazandırılmaya ve bütçe içindeki mali yükünün de azaltılmaya çalışıldığını görmekteyiz.

2.2.8.3.Sebze ve Meyve Sektörü¹⁴⁷

Avrupa Birliği Tarım Bakanları, sebze ve meyve ortak piyasa düzenini,ortak tarım politikası reformlarına yakınlaştırmak için siyasal bir uzlaşıya varmıştır.Bu uzlaşı çerçevesinde yapılan reformlar, piyasanın rekabet gücünü ve sebze- meyve sektörünün pazar uyumunu geliştirecek,krizden kaynaklı gelir dalgalanmalarını azaltacak,tüketimi arttıracak ve kamu sağlığının gelişimini sağlayacak ve çevresel korumayı arttıracaktır. Değişiklikler daha çok üreticilerin, üreticiler birliğine katılımını teşvikini amaçlamaktadır. Ayrıca kriz yönetimi araçlarının genişletilmesini önermekte,sebze ve meyve sektörünün Tek Ödeme Planı'yla entegrasyonu ,çevresel önlemler için yapılan harcamaları en düşük seviyede olması gerektiğini, organik üretim için AB fonlarının ve önlemlerin artacağını ve ihracat sübvansiyonlarının kaldırmasını öngörmektedir.Bu reform 1580/2007 ve 1182/2007 sayılı Tüzüklerle düzenlenmiş olup 2008 yılında uygulamaya konacaktır.

Bu erevde sebze ve meyve sektörüne gerçekleştirilen reformu 6 başlık altında inceleyebiliriz.

Üretici Organizasyonları: Üretici organizasyonlarına esneklik kazandıracak ve kurallar basitleştirilecekti.%20'den az üretici organizasyonu olan üretim bölgelerinde ek desteklemeler olacaktır. Böylece özellikle yeni üye ülkeler üretici

¹⁴⁷ European Commission,“Reform of the Common Market Organisation for the Fruit and Vegetables”,(evrimii),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/fruitveg/index_en.htm.21.07.2008.

organizasyonları cesaretlendirilmiştir. Üye ülkeler ve üretici organizasyonları, ulusal programlarına bağlı olarak operasyonel programlar geliştirilecektir.

Kriz yönetimi: Üreticiler Organizasyonu tarafından organize edilecekti ve %50'si Birlik bütçesinden finanse edilecekti. Kriz yönetimi araçları yeşil hasat, kriz dönemi teşvik ve iletişim araçları, eğitim, ürün sigortası, banka borçlanmasının güven altına alınmasına yardımcı olmak ve müşterek fonların yönetim maliyetlerinin finansmanı içerecektir. Geri almalar üretim organizasyonları tarafından %50 ortak finansman ile uygulanabilecektir. Okullar için yapılan serbest dağıtımları gibi geri almalar Birlik tarafından %100'ü finanse edilecekti. Üretici programlarına yapılan Birlik yardımları pazarlanan ürünlerinin toplam %4.1'le sınırlanarak sürdürülecektir. Ama bu yalnızca kriz koruması ve yönetimi için kullanılırsa %4.6'ya yükseltilecekti. 3 yıl için devlet yardımları üretici birliklerine girmek için anlaşma yapmış olan üye olmayan ülkeler için kriz yönetimi önlemlerin genişletilmesi kabul edilebilirdi. Üye olmayan ülkelerin tazminat bedelleri üretici birlikleri tarafından alınan Birlik desteklerinin %75'inden yüksek olmayacaktı.

Sebze ve meyve sektörünün Tek Ödeme Planına dahil edilmesi: Sebze ve meyve bölgeleri, diğer tarım sektörlerinin başvurduğu üretimden bağımsızlaştırma yardım planı kapsamında kazanılmış ödemeler seçilebilir nitelikte olacaktır. Sebze ve meyve sektörü için geliştirilen tüm var olan destekler üretimden bağımsızlaştırılacak ve Tek Ödeme Planı için uygulanan ulusal bütçe tabanları artacaktı. Tek Ödeme Planına transfer edilecek olan toplam miktarlar 800 Euro civarındadır. Domates için üye ülkeler 4 yıllık geçiş döneminde (2008–2011) dönemsel ödemelere başvurmasına izin verecekti. Sağlanan üretimden bağımsızlaştırılmayan teşviklerin ödemeleri ulusal tabanları aşmayacaktı. Yıllık olmayan ürünler için 5 yıllık geçiş ödemelerine başvurmalarına izin verilecekti. 31 Aralık 2010 yılından sonra sağlanan üretimden bağımsızlaştırılmayan teşvikler ulusal tabanların %75'ini aşmayacaktı. Üye ülkeler eğer üç yıldan fazla sebze ve meyve kazanımlarının dağıtımının ertelenmesini seçmesi durumunda bu kuralla bağlı olmayacaklardı.

Çevresel Önlemler: Sebze ve meyve sektörünün Tek Ödeme Planına dahil edilmesiyle çapraz uyum doğrudan ödemeleri alan çiftçiler için zorunlu hale gelecektir. Ayrıca üretici grupları, her operasyon programı harcamalarının en azından

%10'unu çevresel önlemlere yönelik kullanmak zorundalardı. Organik üretim için yapılan her operasyonel program için Birlik %60'ını ortaklaşa finanse edilecekti.

Büyük Çaplı tüketime teşvik: Komisyonun Mayıs ayında yayınladığı beslenmeyle ilgili White Paper'da Sebze ve meyve sektörünün yüksek tüketiminin amaçlarına değinilmiştir. Üretici birlikleri sebze ve meyve tüketimini teşvik için operasyonel programlar içermelidir. Çocuklara yönelik eğitici yayınların hedeflendiği sebze ve meyve teşviki için genel teşvikl düzenlemeleri altında 6 milyon euro ek yapılacaktır.

Okullara, hastanelere ve yardım kuruluşları sebze ve meyve dağıtılması için 8 milyon dolar bütçe ayrılacaktır.%100'ü Topluluk tarafından finanse edilen yardım kurumlarının pazarlanan miktarın %5'lik sınırı üretici organizasyonları tarafından finanse edilecekti.

Konsey Komisyon'dan sebze ve meyve sektörüne ilişkin fizibilite çalışması istedi.

Taze meyveler için geçiş ödemeleri: Çilek ve ahududu üreticilerinin Pazar şartlarına ayak uydurmak için özel bir yöntem hazırlanmasına izin vermek, onlar geçiş doğrudan ödemelerin değerinin belirli sayıda hektar için en fazla 5 yıllık dönem de hektar başına 230 euro kabul edecekti. Üye ülkeler ulusal tavanı toplam hektar başına 400 euroyu aşmamak üzere ödeyebilirdi.

Tek ödeme planı kapsamındaki ülkeler için sebze ve meyve ödemelerinin ayrılması: Tek ödeme planına başvuran ülkeler, geleneksel sebze ve meyve üreticilerine üretimden bağımsız ödenen sebze ve meyve ödemelerine başvurabilecekti. Onlar 1 Kasım 2007'ye kadar sebze ve meyve ödemelerinin bir kısmı için kullanılan kriterler kapsamında tek ödeme planı zarflarından çıkartılacak olan ödemelere karar vermek zorundaydı.

Sebze ve meyve sektöründe yapılan reformlar da diğer reform hareketleri gibi piyasalar serbest piyasa şartlarına hazırlamaya çalışılmış ve desteklemeler azaltılarak üretimden bağımsız hale getirilmeye çalışılmıştır.

2.2.8.4.Pamuk¹⁴⁸

Pamuk, tohumdan hem iplik hem de yağ yapılan ekilebilir bir üründür. AB pamuk sektörünün, iki önemli üreticisi olan Yunanistan ve İspanya, güçlü bir bölgesel öneme sahiptir. Avrupa Birliği toplam pamuk üretiminin %76'sı Yunanistan'da üretilmektedir.2005 yılında İspanya'nın ve diğer AB üreticilerinin toplam tarımsal çıktının %1,3'ü pamuk oluştururken Yunanistan'ın toplam tarımsal çıktısının %9,1'i pamuktur. Küçük bir miktar pamukta Bulgaristan'da yetişmektedir. Portekiz de ise artık yetiştirilmemektedir.

AB pamuk yetiştiren çiftçiliklerin 4.5 hektarı Yunanistan'da, 11.0 hektar alanda İspanya'dadır.İspanya'da 79700 üretici sayısı ile 9500 ton üretimle geniş üretim miktarına sahiptir.Yunanistan'da pamuk holdingleri yüksek seviyede uzmanlaşma vardır.Thessaly bölgesi yalnızca pamuk üretimine ayrılmıştır.

İspanya 2004 yılında yapılan reformu kabul etmemiş ve Adalet Divanı'na başvurmuştur.Adalet divanı kararı üzerine 2004 yılında yapılan 864/3004 sayılı reform 2006 Eylül'ünde feshedilmiştir.Adalet divanı kararında bu reformu ölçülülük ilkesine uygun bulmamış,destekleme sistemini de sorgulamamıştır. ncak hazırlanan etki değerlendirmesinin içeriğindeki üretim maliyetleri hesabındaki iş maliyetinin ihmal edildiğini ve reformun yerli çiftçileri etkileyeceği belirtilmiştir.¹⁴⁹

Bu çerçevede Avrupa Komisyonu 9 Eylül 2007'de pamuk destekleme sektörünü revize eden reformu önerdi. Bu yeni öneri¹⁵⁰ye göre ödemelerin %65'i "decoupled" üretimden bağımsız yapılırken,%35'i üretime bağlı yapılması öngörülmüştür.

"Decoupling" anlamı, desteklemelerde önceliğin geliri yüksek olana verilmesi ürettiği ürüne göre desteklemelere verilmemesidir. Üreticiler yardımları çevresel koruma önlemleri, hayvan refahı ve gıda güvenliğine dayalı sıkı standartları sorumluluğu ile beraber kabul etmişlerdir. Ayrıca ne istedikleri üretmekte serbestiler. Seçilebilir coupled yardımlar almak için, pamuk üye ülkeler tarafından

¹⁴⁸ European Commission, "Reform of the Support Scheme Cotton", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/cotton/index_en.htm, 21.07.2007.

¹⁴⁹ European Commission, "Cotton", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/markets/cotton/index_en.htm, 21.07.2008.

¹⁵⁰ European Commission, "COM (2007) 701 Final", (çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0701:FIN:EN:PDF>, 21.07.2008.

belirlenen bölgelerde seçilen çeşitteki tohumlarla üretilecekti. Pamuk hasatı normal büyüme şartlarının altında olmak zorundaydı. Bu coupled şartları üretimden terk etmeyi kaçınmak için korunacaktı.

Tek ödeme Planı kapsamında coupled yardımlarından faydalanan ulusal taban alanları

- Yunanistan:370 000 hektar
- İspanya:70 000 hektar
- Portekiz:360 hektardır.

Yardımların miktarı seçilebilir hektar başına;

- Yunanistan:300.000 hektar için 594 euro ve kalan 70000 hektar için 342,85 euro
- İspanya:1039 euro
- Portekiz:556 euro

Olarak güncellenmiştir.

Uluslar arası açıdan AB pamuk piyasasına baktığımızda, AB dünya piyasasında %2'lik payı ile küçük bir oyuncudur. Bu nedenle AB üretiminin Dünya Pazar fiyatlarının değişimi üzerindeki etkileri önemsiz derecededir. Bu durum; AB, bu sektör için ihracat desteklerini kullanmaması ve vergisiz giriş önermemesi gerçeği tarafından güçlendirildi. İzleyen öneriler çıkar çevreleriyle yapılan toplantıda kabul edildi. Komisyon AB pamuğunu ilerlemesine yardım etmek için kökenini gösteren etiketlerinin oluşturulmasını inceleyecektir.

Mart 2006'da Komisyon gıda maddeleri ve tarımsal üretim için köken tanımlaması ve coğrafi işaretlerle koruma kurallarına ilişkin gözden geçirme yapılmasını taahhüt etti. Komisyon bu düzenlemeyle, pamuk alanların olanakları üzerinde çalışma yapacaktı.

Komisyon bu öneriyle ayrıca AB'nde tamamıyla üretilen ve imalatı yapılan belirli pamuk ürünlerinin listesiyle bilgi amaçlı ve ilerleme hareketini görmek için ve bütçeden uygun bir kaynak ayırmak için analiz yapacaktı.

Avrupa Komisyonu çalışmasında, AB pamuk fiyatının dünya Pazar fiyatları üzerindeki etkisinin önemi olduğunu belirtse de DTÖ açısından bu durum bu şekilde değildir. DTÖ toplantılarında özellikle AB ve ABD'nin yaptığı ihracat sübvansiyonu ve desteklemeleri nedeniyle pamuğa ilişkin yoğun tartışmalar yaşanmış ve toplantılar

tıkanmıştır. Pamuk sektöründeki sorunlar AB reformlarının etkisiyle 2005 yılında yapılan Hong Kong Bakanlar Konferansı ile çözülmeye başlamıştır. Bu nedenle AB dünya pamuk piyasasında etkili bir aktördür ve pamuk sektöründe reformları DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

2.2.8.5.Ortak Tarım Politikası Reformu Sağlık (Health Check)

Taraması¹⁵¹

20.11.2007 tarihinde Avrupa Komisyonu AB ortak tarım politikasını şekillendirmek ve politikanın ileriki dönemlerdeki modernizasyonu için OTP'nin Gözden geçirilmesi ("Health Check") adlı tasarı¹⁵² hazırladı. Bu tasarıyla; 2003 yılından itibaren kazanılan deneyimlerle, ortak tarım politikası geliştirilerek, 27 üyeli AB'liğine uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır.

20.11.2007'de yapılan toplantıdaki temaslar, 6 aylık bir danışma süreci sonrası şekillendirilecekti. Komisyon, 2008 sonlarında Tarım Bakanlarınca kabul edilerek, hemen yürürlüğe girecek olan yasal önerilerle dönecekti.2007 ve 2008 boyunca Komisyon, 2008/2009 bütçe incelemesine bağlı olarak yaklaşımını geliştirecekti.

Health Check , aynı zamanda 2003 reformunun iyi işlemlerini sağlayacak ve tarımın gelecekte öncelikleri olan alanlarına ilişkin tartışmalara katkıda bulunacaktı.Bu nedenle Tek Ödeme Planı basitleştirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi için temaslar yapılmış, aşağıdaki düşüncelere ulaşılmıştır:

- Geleneksel yöntemlere bağlı olan ödemelerden uzaklaşarak geniş oranlı (flatter rate) sisteme geçilecektir.
- Bağlantılı (coupled) desteklerin, hala üretimin küçük ama bölgesel ve ekonomik açıdan önemli olan bölgelerde rol oynadığı, desteklemelerle üretim arasındaki bağlantının sürdürüldüğü ülkelerde decoupling oranının artacaktır.
- Yılda 100,000 euro seviyesinde başlayan desteklemelerin, büyük çiftçilere verilen ödemelerin artışı nedeniyle aşamalı olarak azalacaktır.
- Çiftçilerin mevcut 0,3 hektar seviyesinde AB desteklerini sınırlandırmadan önce, tarım alanlarının artmasını kabul etmek zorunda olacaktır.

¹⁵¹ European Commission, "Health Check of the Common Agriculture Policy",(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/index2_en.htm,21.07.2008.

¹⁵² European Commission, "COM(2008) 306 Final Health Check",(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/prop_en.pdf,21.07.2008.

- Brüksel'den desteklemelerini almak için çiftçilerin uymaya yükümlü oldukları çapraz uyum standartları gözden geçirileceği, böylece gereksiz sorumluluklar kaldırılacak ama su tasarrufu ve iklim değişikliklerini iyileştirecek yeni öncelikler eklenebilecektir.

Piyasa destekleme araçlarının 27 AB üyesi için uyumlulaştırılması için yapılan temaslarda;

- Piyasa fiyatlarını makul seviyede tutan ve bir güvenlik ağı biçiminde çalışan, bir müdahale sisteminin kurulması gerektiği
- Tahıllarda müdahalelerin kaldırılması, yalnızca ekmeklik buğday için müdahalelerin sürdürülmesi gerektiği
- Ekim-dışı bırakma zorunluluğu ortadan kaldırılırken, getirdiği çevresel faydaları korumak için kırsal kalkınma tedbirlerinin artırılması gerektiği
- Süt kotalarının 2015 yılında kadar tamamen ortadan kaldırılmasının, yumuşak biçimde yapılması için kotaların kademeli olarak artırılması ve temel geçim kaynağı süt üretimi olan dağlık bölgelerde, özel tedbirlerin alınması gerektiği

Görüşülmüştür.

Yeni önceliklerin cevaplanması için yapılan temaslarda; nasıl tarım politikası oluşturulacağı, AB'nin karşılaştığı yeni öncelikler ve fırsatlara nasıl cevap verebileceğine bakılmıştır. Ayrıca riski yönetimi, iklim değişikliği mücadelesi, suyun daha verimli kullanılması, biyoenerjinin yarattığı fırsatlardan yararlanılması, biyo çeşitliliğin korunması, iklim değişikliği ve su yönetimi amaçlarının çapraz uyum standartlarına uyumlu olması gerektiği , bu çalışmaların teşvik edilmesi gerektiği görüşülmüştür. Ancak söz konusu uygulamaların maliyetli olacağı ve yeni önlemleri finanse etmenin en iyi yolu Kırsal kalkınma önlemleri olduğu belirtilmiştir.

Temaslarda modülasyon oranının artırılması, yılda 5000 Euro'dan fazla alan çiftçilerin doğrudan ödemelerinin azaltılması ve bu miktarın kırsal kalkınmaya transfer edilmesi önerilmiştir. 2007 yılından itibaren %5 azaltılarak 2013 yılında toplam %13 azalması hedeflenmiştir. Ayrıca bitkisel yakıt üretimi için enerji bitkilerine mecburi biyoenerji hedefleri ve yüksek fiyatlar gibi yeni teşviklerin verilmesinin hala gerekli olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Health Check tasarısına baktığımızda, ortak tarım politikasının modernize edildiği ve ileriki gözden geçirmelerde ele alınacak politikalara fırsatlar sunduğu görülmektedir. Ayrıca Health Check söz konusu temalarla;

1. Doğrudan ödemeler sistemini nasıl daha etkili ve basit hale getirilebilir mi?
2. Altı Topluluk üyesi için tasarlanan pazar destekleme araçlarını nasıl yaşadığımız dünyaya uygun hale getirebiliriz?
3. İklim değişikliği, bio-yakıtlar, su tasarrufu ve biyolojik çeşitliğin korunması gibi yeni sorunların üstesinden nasıl gelinebilir?

Sorularının cevaplarını aramaktadır.

Ara Sonuç

Ortak tarım politikası reformları, DTÖ yükümlülükleri gibi bir dışsal nedenden değil mali yük gibi bir içsel bir dinamiğin sonucudur.DTÖ yükümlükleri sadece reform hareketlerini tetikleyen bir unsurdur.Fisher şeker reformuna ilişkin konuşmasında belirtildiği gibi eğer reform hareketleri gerçekleşmez,desteklemeler sürseydi,5 sene sonra zaten tarım piyasaları desteklenemez hale gelecekti.Bu nedenle de AB, DTÖ yükümlülüklerini ön plana çıkartarak reform faaliyetlerine başlamıştır.Reform faaliyetlerinde AB,temkinli bir yol izleyerek desteklemeleri zamana yayarak azaltmış,azalttığı desteklemeleri de kırsal kalkınmaya aktararak tarımsal alanları yapılandırmaya çalışmıştır.Böylece reformlardan beklenen sonuçlar alınmaya başlanmış ve piyasalar serbestleşmeye başlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

VE TARIM ANLAŞMALARI: TOPLULUK TARIMI

Ortak tarım politikasının reform sürecinde açıkladığımız gibi, 1990lardan itibaren dünya piyasaları OTP'dan olumsuz yönde etkilenmeye başlamıştır. Bu nedenle Uruguay Round ile imzalanan Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmaları çerçevesinde; OTP'sında uygulanan ithalat tarifelerin indirilmesi, iç üretimdeki desteklerin ve ihracatta uygulanan teşviklerin azaltılması öngörülmüştür. Böylece tarım ürünlerinin ticareti serbest rekabet şartlarında yürütülecek, OTP'nin "korumacı" yapısı "liberal" yapıya dönüştürülecek, dünya piyasalarını aksaması önlenmiş olacaktır.

Bu bölümde; getirdiği yükümlülüklerle ortak tarım politikasının yapısını değiştirmek gibi köklü sonuçlar öngören DTÖ ve DTÖ Tarım Anlaşmalarını inceleyeceğiz.

3.1.Dünya Ticaret Örgütü

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Turu Ticaret müzakereleri sonucunda 1 Ocak 1995 tarihinde oluşturulan, şu an 147 üyeli uluslar arası bir örgüttür. Bu örgütün temelleri, 1948'de Havana'da toplanan 50'ye yakın ülke temsilcisinin imzaladığı GATT'a dayanmaktadır.

GATT, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini sağlamak için, ticaretin önündeki gümrük vergilerinin ve tarife dışı engellerin kaldırılması veya tarifeye dönüştürülmesi gibi faaliyetleri yerine getirmek için kurulmuştur. Ancak GATT'ın hukuki zemini tam oturmamış, yaptırım gücü zayıf ve geçici statülü olması nedeniyle Uruguay Turu sonucunda imzalanan Marakeş Anlaşması ile, GATT'ın yerini DTÖ almıştır.¹

Bu nedenle DTÖ'nün yapısı incelenmeden önce GATT ve işleyişi incelenecektir.

¹ Ali Turhan, "DTÖ(GATT)",(çevrimiçi),ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc,21.07.2008.

3.1.1. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları (GATT)

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Adam Smith'in "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" şeklinde özetlediği, devletin piyasalara müdahale etmediği ve serbest ticaretin önündeki engellerin kalktığı liberal sistem, 1929 ekonomik bunalımıyla krize girmiş ve korumacı politikalar ön plana çıkmıştır.

Ekonomik bunalım ve ülkelerin aşırı korumacı yapıları, İkinci Dünya Savaşının temellerini hazırlamış. İkinci Dünya Savaşı sonrası korumacı politikalar yaygınlaşmaya devam etmiştir.

Ülkeler bu politikalar çerçevesinde, kendi içlerine kapanarak, kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi problemini çözmek için, gümrük tarifelerini yükseltmişlerdir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin dış ticaretteki bu durgunluktan zarar görmesi, savaş döneminde harap olan ülkelerin kalkınma ihtiyaçları ve uluslar arası alanda likitlide ve mali güven ihtiyacı gibi nedenlerle, ekonomik alanda işbirliğinin gereği ortaya çıkmıştır.²Bu nedenle Bretton Woods Konferansında parasal ilişkileri düzenlemek için Uluslararası Para Fonu (IMF), gelişme ve yeniden yapılandırma kaynaklarını harekete geçirmek için Dünya Bankası kurulmuştur.

Ticari ilişkileri düzenlemek için ise ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Benelüks, Brezilya, Burna, Seylan, Pakistan ve Güney Rodezya arasında çok taraflı ticari görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de geçici olarak nitelendirilen GATT'ı imzalamışlar ve Uluslar arası Ticaret Örgütü'nün kurulmasını planlamışlardır.

Uluslar arası Ticaret Örgütünün kurulmaması üzerine GATT geçici nitelikte olmasına rağmen 1994 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

² Ceren AYDIN, **Dünya Ticaret Örgütü Tarım Müzakereleri, AB ve Türkiye'nin Pozisyonları**, Ankara:Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004, s.10.

3.1.1.1.GATT'ın Amaçları

GATT'ın amaçları GATT47³ önsözünde belirtildiği üzere;

- Üyelerin hayat seviyelerini yükseltmek
- Reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyüme ile dünya kaynaklarının tam kullanımını sağlamak
- Üretimin ve uluslar arası ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmaktır.

GATT47'nin dördüncü bölümünde genel amaçları yerine getirmek için;

- gelişme yolundaki ülkelerin durumlarının göz önünde bulundurulması
- mal fiyatlarında istikrar sağlanması
- gelişmiş ülkelerin pazarlarına, gelişme yolundaki ülkelerin sınai ürünlerinin daha kolay girmesinin sağlanması
- tarifeler ile uluslar arası ticarete uygulanan diğer ayrımcı engelleri azaltılması

amaçları “özel amaçlar” olarak tanımlanmıştır.

Kısacası GATT'da üye devletlerin birbirleriyle adil ve tam rekabet koşulları altında ticaret yapabilecekleri, serbest ve açık bir sistem oluşturulması hedeflenmiştir.⁴

3.1.1.2.GATT'ın İlkeleri

GATT amaçlarına ulaşabilmek için dört temel ilke çerçevesinde faaliyette bulunmuştur.

Bu ilkeler;

- En çok kayırlan ülke kuralı
- Üyelerin ticarete zarar vermelerinin önlenmesi
- Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi

³ World Trade Organization, “The General Agreement on the Tariffs and Trade (GATT 1947),” (çevrimiçi), www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.doc, 21.07.2008.

⁴ Niyazi Erdoğan, **Dünya ve Türkiye’de Tarımın Finansmanı**, Ankara, Ziraat Matbaacılık, Ekim 2002, s.73.

- Tarife yoluyla koruma

En çok kayırılan ülke ilkesi, dış ticarete ayrımcılığı engellemek amacıyla GATT47'nin birinci maddesinde yer almış ve kuruluşun özünü oluşturulmuştur.⁵ İlke, GATT üyesi ülkelerin tüm taraflara aynı gümrük tarife oranlarının uygulanmasını ve ayrımcı işlemde bulunamayacağını öngörmektedir. Bu ilkeye göre, ülkelerin biri diğer bir ülkeye gümrük kolaylığı sağladığı takdirde, bu kolaylıktan GATT47'ye taraf bütün ülkeler otomatik olarak faydalanabilecektir.

Bu kuralın istisnaları; GATT47'nin 24.maddesinde belirtilen bölgesel ticaret anlaşmaları gibi gelişme yolundaki ülkeler lehine uygulanan, düşük gümrük vergilerinin alınmaması gibi uygulamalarla GATT47'nin öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler uygulamalarıdır.

İkinci ilke ise GATT üyelerinin ticarete zarar vermekten kaçınmalarına ve ortaya çıkabilecek sorunlarda, GATT'ın arabulucu olarak görev yapmasını öngörmektedir. Uluslararası ticareti zedelenen ülke kendi başına önlem almadan önce GATT'a başvurma hakkına sahiptir.

Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi ilkesine göre; GATT'a taraf olan ülkenin taviz listesinde yer alan bağlı oranların üzerine çıkmaması gerekmektedir. Bu oranlar, üye ülkeler bakımından bağlayıcı olmakta ve önemli ticaret partnerleriyle telafi amacıyla müzakere etmeksizin arttırılamamaktadır.

Son ilke olan tarife yoluyla koruma ise GATT'a taraf olan ülkelerin sanayilerini; kotalar, miktar kısıtlamaları gibi tarife dışı engellerle değil de gümrük tarifeleriyle koruma sağlanmasını öngörür. Bu kapsamda ithal kotaları yasaklanmış ve miktar kısıtlamaları istisnai olarak kullanılması öngörülmüştür.

GATT bu ilkeler çerçevesinde Uruguay Round'a kadar faaliyette bulunmuş, Uruguay Round sonrası, GATT94 ile uluslar arası ticaret kapsamı çeşitlenmesi nedeniyle ilkelerin uygulama alanı çeşitlenmiştir.

3.1.1.3.GATT'a Katılım Süreci

GATT'a katılım sürecinde, toplam üyelerin 2/3 çoğunluğu aranmaktadır. Bu nedenle 10 yıl gibi kısa bir sürede 37 üyeli bir örgüt haline gelmiştir. Ancak

⁵ Rıdvan KARLUK, **Uluslar arası Kuruluşlar**, İstanbul, Beta Yayınevi, Nisan 2007,s.154.

uygulamaya baktığımızda, 2/3 çoğunluğun yanı sıra GATT ilkelerine uyum gibi bazı şartların da GATT'a üyelik sürecinde arandığını görmekteyiz. Örneğin Sovyetler Birliği'nde fiyatların planlamacı politikalar sonucu belirlenmesi nedeniyle üyeliği DTÖ'nün ekonomik sistemine ilişkin ilkelerine ters düşmesi gerekçesiyle reddedilmiştir. Aynı nedenden dolayı Çin'de 1989'da GATT içinde oluşturulan çalışma grubunda üyeliği kabul edilmemiştir.

Diğer yandan GATT'ın ilk üyelerinden Tayvan, Suriye, Lübnan ve Liberya daha sonra genel anlaşmadan çekilmişleridir. Japonya'nın üyeliği ise ilkeler açısından tartışmalara neden olmuş ama 2/3 çoğunluk sağlanmıştır.

3.1.1.4.GATT'ın Yapısı

GATT yönetiminin temelini, GATT'a üye ülkeler ve alınan kolektif kararlar teşkil eder. GATT47'de hukuki yönden bu temel, " taraflar" olarak isimlendirilmiştir. Taraflar, bağımsız hareket eden üye ülke hükümetlerini temsil eder ve tarife ile ticaret görüşmelerini gerçekleştirmek, ticari konularda ortaya çıkan sorunları çözmek için toplantılar ve danışmalar yapar.

GATT'ın kuruluş anlaşması olan GATT47'de belirtilmese de örgütün başlıca dört organı vardır.

Bu organlar; genel kurul, temsilciler konseyi ve komiteler, paneller ve son olarak sekreteryadır.

Genel Kurul, kuruluşun en üst yetkili organı olup her yıl genellikle sonbaharda toplanır. Genel Kurulda her üye ülkenin bir oyu vardır ve yeni üyelerin kabulü, üyelerin taahhütlerinin yerine getirip getirmediğinin kararı dışında, kararlarda basit çoğunluk gerekir. Uygulamada ise kararlar oylama yapılmadan görüş birliği, konsensüsle alınır ve yıllık toplantılar üç veya dört hafta devam ederdi.

GATT'ın diğer organı ise Temsilciler Konseyi ve Komitelerdir.

Temsilciler Konseyi, genel kurul toplantıları arasında kalan sürede, taraflar adına günlük işleri yapmakla görevlendirilen, yılda ortalama dokuz kez toplanan organdır. Konsey, bu görevini 1968 tarihinden itibaren Akdedici tarafların yetkilerini önemli ölçüde Konseye devretmesi nedeniyle, bağımsız şekilde yürüttüğünü söyleyebiliriz.

Komiteler ise kuruluş amaçları alanında, Akdedici Taraflar adına, günlük işleri yürüten kuruluşlardır. Örneğin Ticaret ve Kalkınma Komitesi, gelişme yolundaki ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamak için, eklenen dördüncü bölümün uygulanmasını ve kontrol işlerini yürütür. Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi, ödeme bilançosu açıkları nedeniyle ithalatlarını azaltan üyelerin durumlarını izlemekle sorumludur.

Üçüncü organ ise panellerdir. Paneller, GATT içinde ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmek için uluslar arası ticari mahkeme niteliğindeki kuruluştur. Panel sisteminde, GATT çerçevesinde çözüme ulaştırılmayan ticari sorunlar görülmektedir.

Paneller genelde sorun ile ilgili olmayan ülkelere gelen üç uzmandan oluşur. Uzmanlar bir mahkeme gibi tarafları dinler ve GATT kuralları içinde sorunu çözümleyici bir rapor hazırlayarak oybirliğiyle onaylarsa, ilgili tarafların raporda yer alan tavsiyelere uymaları zorunluluk kazanır. Tarafların biri tavsiyelere uymaz ise, diğer taraf GATT üyelerinden, bu ilkeye karşı misillemede bulunmasını isteyebilir.

GATT'ın dördüncü organı ise Sekretarya'dır. Genel kurul ve komite toplantıları için gerekli hizmetlerin sağlandığı Sekretarya, GATT'ın 1947-1952 yılları arasındaki faaliyet döneminde ITO (Uluslar arası Ticaret Örgütü) Sekretaryası tarafından yürütülmektedir. 1952 yılından sonra ise GATT Cenevre'de kendi Sekretaryasını kurmuş ve yönetimi ise Genel Kurul tarafından atanan Direktöre bırakılmıştır.

3.1.1.5.GATT Müzakere Turları

GATT müzakere turları, GATT temel metnine ek olarak taraf olunması ihtiyari olan “çoklu anlaşmalarla” tarifelerin indirilmesi, anti-damping konuları gibi uluslar arası ticaretin serbestleşmesine yönelik düzenlemelerin yapıldığı toplantılardır.

1947–1994 yılına kadar GATT kapsamında sekiz müzakere turu gerçekleşmiştir.

Bu müzakere turları ;

1. 1947 yılında 23 ülkenin üye olarak kabul edildiği Cenevre Round
2. 1949 yılında 13 ülkenin üye olarak kabul edildiği Annecy Round
3. 1951 yılında 38 ülkenin üye olarak kabul edildiği Torquay Round

4. 1956 yılında 26 ülkenin üye olarak kabul edildiği Cenevre Round
5. 1960 yılında başlayıp 1961 yılında biten 62 ülkenin üye olarak kabul edildiği Dillion Round
6. 1964 yılında başlayıp 1967 yılında sona eren 62 ülkenin üye olarak kabul edildiği Kennedy Round
7. 1973 yılında başlayıp 1979 yılına biten 102 ülkenin üye olarak kabul edildiği Tokyo Round
8. 1986 yılına başlayıp 1993 yılında sona eren 123 ülkenin üye olarak kabul edildiği Uruguay Round

dur.

GATT müzakere turlarında Cenevre, Annecy, Torquay, Cenevre ve Dillion'da müzakere kapsamına alınacak ürünler ve bu mallara uygulanacak gümrük tarife indirimleri görüşülmüştür.

1947 Cenevre ile Genel Anlaşma olan GATT47 yürürlüğe girmiş ve tarife indirimlerinin yapılması ve ticareti kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

1950 Torquay'da 8700 tarifede 1948'e göre %25 indirim, 1956 Cenevre'de 2,5 milyon dolar değerindeki ürünlere tarife indirimi ve 1960-1961 Dillion'da AET üyesi ülkelere tek bir tarife indirimi ve genel tarifelere ilişkin görüşmeler yapılmış, 20000 üründe ortalama %8 oranında indirim yapılması öngörülmüştür.

1964'e kadar tarife indirimlerini görüşen GATT, Kennedy Round'da dünyanın iki büyük ihracatçısı olan ABD ile AET arasındaki görüşmeler sonucunda %35'lik bir tarife indiriminin yanı sıra "Anti Damping Antlaşması" imzalanmıştır.

1973-1979 Tokyo Round ise %34'lük tarife indirimi taahhüt edildiği, tarife dışı ticari engellerin görüşüldüğü, mevcut sistemin geliştirilmesine yönelik konuların ele alındığı çerçeve anlaşması imzalanarak, değişime dair ilk adımların atıldığı bir toplantı olmuştur.

Tokyo Round sonrası 1986'da toplanan Uruguay Round'da, ABD tüm değişken vergilerin sabitleştirilerek gümrük vergisine dönüştürülmesi, ihracat sübvansiyonlarının düşürülmesi, fiyat desteğinin azaltılması, tarım sektörünün GATT müzakereleri çerçevesinde kapsamlı bir şekilde ele alınmasını istemiş ve AB ile uzlaşa sağlanamayınca 1990 yılında Uruguay Round'a ara verilmiştir. AB'nin Mac

Sharry reformlarını uygulamaya koymasıyla 1993'de Uruguay Round tekrar başlamış ve geçici statüyle faaliyet gösteren GATT, Uruguay Round sonrası imzalanan Marekeş Antlaşmasıyla, hukuki bir zemini ve yaptırım gücü olan bir kuruma, DTÖ'ye dönüştürülmüştür.

3.1.1.6. Uruguay Round ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Uruguay Raund 1986 yılında başlamış, 4 yılda bitmesi hedeflenirken 1990'da AB ve ABD arasında uzlaşma sağlanamaması nedeniyle ara verilmiştir. 1992'de AB'nin Mac Sharry reformlarını uygulamaya koymasıyla Uruguay Round tekrar başlamış ve Marekeş Antlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Uruguay Round'un uzun sürmesinin nedeni ise tarife indirimlerinin hizmetler, fikri mülkiyet hakları ve tarım konularıyla genişletilmesinin istenmesi ancak uzlaşma sağlanamamasıdır.

Uruguay Round öncesi AB, tarım ürünlerinde tarife indirimi yerine, GATT'a taraf olan bütün ülkelerin tarım programları üretimi ve ihracat sübvansiyon uygulanmasıyla, uzlaşma sağlandığı "özel statülü bir sistem" uygulamaktaydı. Bu sisteme göre prelevmanların kabul edilmesi karşılığında, ihracat kalemleri arasında yağlı tohumlar, proteinli bitkiler ve bazı hayvan yemleri gibi ürünlere gümrük tarifeleri uygulanmaktaydı. Ancak karşılıklı tavize dayanan sistem, AB'nin ihracattaki payının artmaya başlaması ve bunu sübvansiyonlarla sağlaması, ABD-AB arasında sübvansiyon savaşına yol açmış. Dünya piyasalarına olumsuz yönde etkilemiş ve dünya ticareti serbestleştirdiği bir ortamda "tarıma" özel statü tanınması GATT sisteminin tutarlılığı ve bütünlüğüne tehdit ettiği görüşleri yaygınlaşmıştır. Bu nedenle Uruguay Round müzakerelerinde, tarım politikasının GATT sistemine uyumu görüşülmüştür.

Tarımın yanı sıra tekstil sektörüne iç ve dış müdahalelerin artması, dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişimi ile hizmet ticaretinin gelişmesi, bu yönde patent ve ticari marka gibi fikri mülkiyet haklarında yeterli ticari düzenlemelerin olmasıyla Fikri Mülkiyet Hakları DTÖ kapsamına alınmıştır.

1986 yılında bu tartışmalarla başlayan Uruguay Round, ABD-AB arasında sübvansiyonlar konusunda uzlaşmadığından kesintiye uğramıştır.

AB'nin Mac Sharry reformlarını kabul etmesiyle, 1991 yılında görüşmeler yeniden başlamıştır. Mac Sharry reformlarının Mayıs 1992'de Konsey tarafından onaylanmasına takiben Blair House Antlaşmasıyla AB-ABD arasında uzlaşa sağlanmıştır. Böylece yedi yıl süren müzakereler sonucunda, DTÖ kuran Marakeş Antlaşması imzalanmıştır.

Marakeş Antlaşması 4 ekten oluşmaktadır:

EK 1:Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları

Ek 1.A:Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar

1.Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994

2.Tarım Anlaşması

3.Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirleri Uygulama Anlaşması

4.Tekstil ve Giyim Anlaşması

5.Ticarette Teknik Engeller Anlaşması

6.Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması

7.Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma

8.Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma

9.Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması

10.Menşe Kuralları Anlaşması

11.İthalat Lisansları Anlaşması

12.Sübvansiyonlar ve Telafi Tedbirleri Anlaşması

Ek 1.B:Hizmet Ticareti Genel Anlaşması ve Ekleri

Ek 1.C:Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması Üzerine Mutabakat

Ek 2:Anlaşmazlıkların Giderilmesi Üzerine Kural ve Yöntemleri Üzerine Mutabakatlar

Ek 3:Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması

Ek 4 :Çoklu Ticaret Anlaşmaları

1.Sivil Uçak Ticareti Anlaşması

2.Devlet İhaleleri Anlaşması

3.Uluslar arası Süt Ürünleri Anlaşması

4.Uluslar arası Sığır Eti Anlaşması

Marekeş Antlaşmasıyla; DTÖ kapsamında olmayan tarım ürünleri, hizmetler fikri mülkiyet hakları, ticaretle ilgili yatırım tedbirleri ve ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması DTÖ kapsamına alınmıştır. Ayrıca Marakeş ile Tokyo Round sonunda kabul edilen uyulması ihtiyarı olan sübvansiyonlar ve telafi edici tedbirler, ticaretle teknik engeller, ithal lisansları prosedürü, devlet alımları, gümrük değerlendirme ve anti-damping anlaşmaları DTÖ kapsamına alınarak uyma zorunluluğu getirilmiştir.

Tekstil ile ilgili ise Tekstil Ticaret Antlaşmasının en geç 1 Ocak 2005 yılında kaldırılıp DTÖ kapsamına alınması kararı verilmiştir.

GATT kapsamında etkisiz kalan Anlaşmazlıkların çözümü mekanizması, anlaşma kapsamında yer alan konulardaki anlaşmazlıkların çözümü için “Anlaşmazlıkların Halli Organı” ve “Temyiz Kurumu” oluşturularak kuvvetlendirilmiştir. Ayrıca tarife dışı engellerin tarifeye çevrilmesi DTÖ kapsamına alınmıştır.

Sonuç olarak, Uruguay Turu önceki turlardan daha kapsamlı ve katılımlı gerçekleştirilerek geçici statü ile faaliyete geçen GATT’ın yerine hukuki zemine oturtulmuş ve yaptırım gücü olan DTÖ bırakılmıştır.

3.1.2.Dünya Ticaret Örgütü

Dünya Ticaret Örgütü, GATT ile başlatılan ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi, ticaretin küreselleşmesi çalışmalarını daha geniş kapsamlı ve yaptırım gücü daha yüksek olarak sürdürülmesi için kurulmuştur⁶

DTÖ ile bu amaca ulaşmak için Uruguay Round ile GATT sözleşmesinde değişiklik yapılmış ve DTÖ yasal zemine oturtulmuş, yaptırım gücü artırılmış, sanayi malları ile tarım, tekstil ve hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesinin yanı sıra fikri mülkiyet haklarıyla kapsamı genişletilerek GATT94 metni DTÖ’nün yasal dayanağı haline getirilmiştir. Böylece DTÖ, IMF ve Dünya Bankası yanında Bretton Woods kuruluşlarının üçüncü saç ayağı olarak kurulmuştur.

DTÖ’ne tüm batılı sanayileşmiş ülkelerin yanı sıra, soğuk savaş sonrası eski doğu bloku ile Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra bağımsızlığa kavuşan

⁶ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat Teorisi**, 15 bs., İstanbul, Güzem Can Yayınları ,2003, s.189.

ülkelerin çoğunluğu, DTÖ üyesi olmuş. Temmuz 2008 itibariyle 153 üye ülkeyle dünya ticaretinin %90'nına sahip bir örgüt haline gelmiştir.

3.1.2.1.Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları

DTÖ'nün düzenlediği alanlar tarım, hizmetler ve tekstil alanları ile genişletildiğinden ve çevrenin korunması gibi konuların zamanla daha önem kazanmasıyla, DTÖ'nün amaçları tekrar belirlenmiştir.

DTÖ amaçları;

- Üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanlarındaki ilişkileri geliştirmek
- Hayat standartlarını yükseltmek
- Tam istihdamı sağlamak
- Reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak
- Dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine

uygun bir şekilde kullanımını sağlamak

▪ Çevreyi koruyacak ve farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmektir.

DTÖ amaçlarına baktığımızda, amaçların kapsamının genişlemesinin yanı sıra çevrenin korunması, kaynaklarının kullanımı ve az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarının göz önüne alınmasıyla, DTÖ'nün, ticaretinin küreselleşmesinin ve büyümenin yol açabileceği sorunlara da göz önüne aldığını söyleyebiliriz.

3.1.2.2.Dünya Ticaret Örgütünün İlkeleri

DTÖ ilkeleri, GATT ilkelerine göre değiştirilmemiş. Ancak DTÖ ile tarım, hizmetler, fikri mülkiyet hakları konularında da düzenlemelere başlanmasıyla yalnızca ilkelerin uygulama alanları genişlemiştir.

En çok Kayrılan Ülke Kuralı; bir üye devletin herhangi bir ülkeye tanıdığı elverişli bir rejimi, koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulama zorunluluğudur. Bu kural GATT97'nin 1 maddesinde yinelenmiş, aynı zamanda hizmet ürünlerine ve fikri sinai mallara da uygulanması için Mal ve Hizmet Ticareti Anlaşması (GATS)'ın 2.maddesinde ve TRİPS 4.maddesine eklenerek bu ilkenin uygulama alanı genişletilmiştir. Bu ilkenin GATT dönemindeki istisnaları sürmüştür.

Ulusal muamale ilkesi göre ise iç pazarlarda ithal ve yerli mallar ayrımı yapılmamasını öngörmektir. GATT’da yalnızca mallarda iç pazara girdikten sonra uygulanırken, DTÖ ile hizmet ve fikri mülkiyet haklarında aynı kuralın uygulanacağı GATS ve TRİPS’de belirtilmiştir.

Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi ilkesi; GATT’ın önemle üzerinde durduğu, gümrük tarifelerinin, taviz listesinde yer alan bağlı oranlara kadar indirilmesidir.

Tarifeler yoluyla koruma ilkesi ise ticarete şeffaflığın sağlanması için tarife dışı engellerin tümüyle yasaklanması ve tarifelerin giderek azaltılmasıdır. DTÖ ile tarımın düzenleme kapsamına alınmasıyla, tarım ürünlerindeki ithalat kısıtlamaları büyük ölçüde tarifelere dönüştürülmüş ve tarım ürünleri %100 oranında tarifelere bağlanmıştır.

Açıkladığımız üzere GATT kapsamında incelediğimiz ilkeler, DTÖ ile daha kapsamlı hale getirilmiştir. Özellikle son ilke olarak belirttiğimiz tarifeler yoluyla koruma ilkesi DTÖ ile işlevselleştirildiğini söyleyebiliriz.

3.1.2.3.DTÖ’ nün Görevleri ve Yapısı

Üye ülkeler DTÖ’nün belirlediği amaçlarına ulaşmak için ilkeler çerçevesinde ticarete faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir.

DTÖ’nün ise amaçlara ulaşmak için beyan edilen altı fonksiyonu vardır:

1. DTÖ Anlaşmasını oluşturan 28 adet çok taraflı ve çoklu anlaşmaları idare etmek ve gözlemlemek
2. Çok taraflı ticaret görüşmelerinde üyeler arasında müzakere için bir forum teşkil etmek
3. Üyeler arasındaki ticari anlaşmazlıkları çabuk ve etkili bir şekilde çözecek mekanizmayı sağlamak
4. Üyelerin ticaret politikalarını gözden geçirmek ve değerlendirmek
5. Küresel ekonomi politikalarının oluşturulmasında tutarlılık sağlamak amacıyla, küresel ekonomi yönetimi ile ilgili olan başlıca diğer uluslar arası kuruluşlarla işbirliği yapmak

6. Söz konusu uluslar arası ticaret sisteminin faydalarından yararlanmaları için, gelişmekte olan ülkelere ve dönüşüm ekonomilerine yardım etmektedir.

DTÖ bu görevlerini Bakanlar Konferansı, Genel Konsey ve Komiteler aracılığıyla yerine getirir.

Bakanlar Konferansı; en az 2 yılda bir toplanan, tüm üye ülkelerin temsilciliklerinden oluşan DTÖ'nün yöneticisi diyebileceğimiz, GATT'ın genel kuruluna denk bir organdır.

Bakanlar Konferansı bir üyenin talebi üzerine veya Anlaşma ile ilgili çok taraflı ticaret anlaşmasının karar alma konusundaki özel hükümlerine uygun olarak toplanır, Anlaşma kapsamına giren herhangi bir konuda karar almaya yetkilidir.

Bakanlar Konferansında kararlar, GATT47den beri konsensusla alınır ve oylama yapılmaz, yalnızca konsensus sağlanamadığı durumlarda Bakanlar Konferansı'nda oylama yapılır ve verilen oyların çoğunluğu ile karar alınır.

Anlaşmanın ve/veya çok taraflı ticaret anlaşmalarının yorumlanması, onaylanması ise bu Anlaşmazlıkların uygulanmasını denetleyen Konseyin tavsiyesi üzerine 3/4 çoğunlukla sağlanır.

Bakanlar Konferansı'nda bir üye için, Anlaşma ve/veya çok taraflı ticaret anlaşmasında biri uyarınca verilen yükümlülüğe aykırılık kararı alınması ve geçici olarak yükümlülüklerin kaldırılması, Konferans'ta 3/4 oy'un sağlanmasıyla gerçekleşir.

Genel ilkelerin dışındaki kuralların değiştirilmesi 2/3 çoğunlukla, ilkeler ile ilgili kararlar ise oybirliği ile sağlanır.

Bakanlar Konferansları bu kararların dışında, gerekli gördüğü görevler için ek komiteler kurma ve sekreteryanın genel direktörünü atama gibi görevleri vardır.

1995'den itibaren toplam 6 Bakanlar Konferansı yapılmıştır. İlki 128 ülkenin bakan seviyesinde katılımıyla Singapur'da yapılmıştır. İkincisi ise Cenevre Bakanlar Konferansı'dır. Seattle'da yapılan 3. Konferans ise başarısızlıkla sonuçlanmış ve ardından 2 sene sonra Katar'ın başkenti Doha'da tekrar yapılmıştır. Doha Konferansı'nın başarılı olduğu tam olarak söylenmese de çerçeve anlaşma imzalanmıştır. 5.Bakanlar Konferansı ise Cancun'da yapılmış ve GYÜ'lerin istekleri yerine getirilemediği için uzlaşma sağlanamadan Konferans sona ermiştir. Son

Bakanlar Konferansı ise GYÜ'lerin taleplerini ve taahhütlerini yerine getirilmesiyle başarıyla sonuçlanmıştır.

Bakanlar Konferansında; ticaret , çevre ve rekabet politikaları gibi tartışılmakta olunan konuların sistematik olarak ele alınabilmesi için Ticaret ve Çevre Komitesi, Ticaret ve Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi, Bütçe ve Mali İdari İşler Komitesi, Kalkınma Komitesi gibi komiteler oluşturulmuştur. Bakanlar Konferansı gerekli gördüğü görevler ve alanlar içinde, ek komiteler oluşturulabilmektedir. Bu oluşturulan komiteler, Genel Konsey tarafından kendilerine verilen görevleri sürdürmektedirler.

Genel Konsey ise yine üye ülke temsilciliklerinden oluşur ve Bakanlar konferansında kararların yürütmesini yapar. GATT'ın Temsilciler Konseyi'ne eşdeğerdir. Genel Konsey görevini “Mal Ticaret Konseyi”, “Hizmetler Ticareti Konseyi” ve “Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi” gibi Konseyler aracılığıyla yerine getirmektedir.

Genel Konsey bu görevlerinin yanı sıra, Ticaret politikaları gözden geçirme organı ve anlaşmazlıkların halli organı olarak da görev yapmaktadır. Ticaret politikalarını gözden geçirme organı; gözden geçirme çerçevesinde üye ülkelerin politika açıklamalarını içeren Hükümet raporu ile DTÖ Sekretaryası Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Bölümü(TPRB) ekonomistleri tarafından hazırlanan sekretarya raporunu baz alarak, ilgili ülkenin ticaret politikalarını gözden geçirir. Sekretarya, raporu hazırlarken incelemeye konu olan üye ülkenin işbirliğine başvurur ancak raporun içeriğinden DTÖ sekretaryası sorumludur.

Söz konusu raporlar, inceleme toplantısında tartışılır ve üyelerin ticaret politikaları gözden geçirilir. Toplantı sırasında üye ülkeler raporlara ilişkin görüş açıklayabilir veya sorular yöneltilir.

TPRB; sekretaryanın hazırladığı özet gözlemleri, sekretarya raporunu, toplantı tutanaklarını ve toplantı başkanının sonuç tespitlerini sunar.

DTÖ'nün Sekretarya hizmetleri ise 510 civarı personeliyle DTÖ Sekretaryası yerine getirir ve yönetimi Bakanlar Konferansı tarafından atanan Genel Direktör tarafından sağlanır. Genel Direktörün yetki, görev, hizmet şartları ile süresini Bakanlar Konferansı belirler. Genel Direktör ve Sekretaryanın sorumlulukları uluslar arası niteliktedir. Genel Direktör Sekretarya mensupları görevlerinin ifasında

herhangi bir hükümetten ve DTÖ dışında kalan herhangi bir makamdan talimat alamazlar.

Anlaşmazlıkların Halli Organı (AHO), anlaşmazlıkların giderilmesine ilişkin kural ve usulleri uygulamakla görevlidir. AHO panel oluşturulması, panel ve temyiz organı raporlarını kabul etmeyi, karar ve tavsiyelerin uygulanmasını denetler ve gerekli durumlarda DTÖ Anlaşmazlıkları çerçevesinde, tavizlerin ve diğer yükümlülüklerin askıya alınmasına izin verme yetkisine sahiptir.

Anlaşmazlıkların Giderilmesi için Anlaşmazlıkların Halli Organının paneli sonucunda ortaya çıkan nihai raporun, 30 gün içinde Temyiz Organı'na gönderilmesi gerekir. Temyiz organı, 90 gün içinde incelemesini yapar. Temyiz organı raporu, üyelere dağıtılmasından 30 gün içinde oybirliği ile kabul edilirse rapor AHO tarafından kabul edilir. Yani temyiz organı son karar mercii değildir.

3.1.2.3.1. Anlaşmazlıkların Giderilmesi Mekanizması

Dünya Ticaret Örgütü, DTÖ üyesi ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların en kısa sürede ve nihai karara itiraz edilmeyecek şekilde sonuçlandırılması için, GATT47 kapsamında etkisiz kalan düzenlemeyi daha açık tanımlanmış ve daha detaylı kurallara bağlanmıştır.

GATT47'ye göre anlaşmazlığa taraf olan üye ülkeler arasında, önce ikili görüşmeler yapılır ve anlaşmazlık çözülmezse; konu olaya taraf olmayan ülkelere mensup üç uzmandan oluşan panel'de ele alınır. Uzmanlar tarafları dinledikten sonra, görüş ve tavsiyeleri GATT Konseyine bir raporla sunarlar. Rapor, Konsey'de oybirliğiyle kabul edilirse ilgili ülkelerin karara uymaları gerekmektedir. Kusurlu taraf karara uymazsa, davacı taraf misilleme bulunmayı talep edebilirdi. Ancak raporun oylaması sırasında, bir üye ülke karşı çıktığı takdirde raporun kabulü engellenmekteydi. Böylece Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması işlevselliğini yitirmekteydi.

Yeni düzenlemeyle panellerin kurulması, panelin ve temyiz organının raporlarını kabul etme ve kararların uygulanmasını gözetme yetkileri olan AHO kurulmuştur. AHO'ya bağlı olarak Temyiz Organı kurulmuştur.

Anlaşmazlıkların Halli süreci, bir üye ülke tarafından istişare talebinde bulunulması ve talebe 10 gün içinde cevap verilmesiyle başlar. İstişarelere ise talep

tarihinden itibaren 30 gün içinde başlanması gerekir. Eğer 10 gün içinde cevap verilmez veya istişarelere talep tarihinden itibaren 60 gün içinde anlaşma sağlanamazsa, şikayetçi taraf AHO'dan panel kurulmasını isteyebilir. Söz konusu şikayetin gündeme geldiği ikinci AHO toplantısında ise panel otomatik olarak kullanılmaktadır. İstişareler, taraflarca aksine karar almadıkça 60 gün içinde sonuçlanmalıdır.

Taraflar panelin 5 kişiden oluşması hususunda uzlaşmadıkça, panel 3 panelistten oluşur ve taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, standart çalışma usul ve esasları çerçevesinde görev yapar.

Panel konusu olan ihtilafta önemli menfaati olan bir üye ülkenin, panele üçüncü taraf olarak yazılı görüş sunma ve panel tarafından dinlenme imkanı bulunmaktadır.

Panel çalışmalarını en geç 6 ay içinde tamamlamaktadır. 6 ay içinde çalışmaların sonuçlanmayacağı kanaatine varılırsa, süre 3 ay daha uzatılabilir. Ancak bozulabilir mallarla ilgili uyuşmazlıkları içeren acil hallerde, bu süre 3 aya indirilebilir.

Panel nihai raporu üyelere dağıtıktan sonraki 30 gün içinde taraflardan birinin temyize gitmemesi veya oybirliğiyle raporun kabul edilmemesi durumları haricinde, 60 gün içinde AHO tarafından panel kararı kabul edilir.

Temyiz yoluna gidilmesi halinde Temyiz Organı tarafından yapılan incelemenin süresi 90 gündür. Temyiz organı raporunun üyelere dağıtılmasından sonraki 30 gün içinde, oybirliği ile aleyhte bir karar alınmadığı takdirde, rapor AHO tarafından kabul edilir.

Karar, taraflar için bağlayıcıdır. Kendisine kararın uygulanması için tanınan makul süre sonunda üye, düzenleme ve uygulamalarını karara uygun hale getirmediği takdirde, taraflar tazminat miktarını tespit amacıyla görüşmelere başlayabilir. 20 gün içinde bir çözüme varılamaması halinde şikayetçi taraf, diğer yükümlüklerin ilgili üyeye uygulanmasını askıya almak amacıyla, AHO'dan izin talep edebilir. AHO 10 gün içinde oybirliğiyle, talebin reddine karar vermediği takdirde, askıya alınan talebi kabul eder. İlgili taraf askıya alınacak taviz miktarına itiraz ederse, konu tahkime havale edilir ve iki ay içinde karar bağlanır. AHO tahkim kararını oybirliğiyle reddetmedikçe kararı kabul eder.

Görüldüğü gibi yeni düzenlemeyle, anlaşmazlıkların çözümü mekanizmasında en büyük sorun olan oybirliğiyle reddedilmedikçe kararın uygulanılmasına devam edilmiştir. Ancak temyiz organı oluşturularak da demokratik olmayan bir karar alınması önlenmiştir. Ayrıca AHO ile Anlaşmazlıkların çözüm merci ortaya atılmış ve daha sistematikleşip bir yasal zemine oturtulmuştur.

3.1.2.3.2. Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi (TPRB)

Ticaret politikalarının gözden geçirilmesi mekanizması ve bu sistem çerçevesinde çalışacak olan Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı, DTÖ ile başlayan yeni bir sistemdir. Hatta bu sistem, Aralık 1988’de “Uruguay Round Yarı Yol Bakanlar Toplantısı”nda alınan kararlar, 1989 yılında mal ticaretine yönelik başlamış. 1995’te DTÖ’nün kurulmasıyla “hizmetler ticareti” ile “fikri mülkiyet hakları” da gözden geçirilmesine uygulanmıştır.

Bu sistemin amacı, ülkelerin ticaret politikaları ve uygulamalarının çok taraflı ticaret sistemi üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Böylece uygulamalara şeffaflık sağlanarak, kural ve düzenlemelere bağlayıcılık artırılarak, düzenli işleyen çok taraflı ticaret sistemine ulaşılmıştır.

Üye ülkelerin ticaretle bağlantılı mevzuat ve uygulamalarının, çok taraflı ticaret sistemi üzerindeki etkilerinin incelenebilmesi ise dünya mal ve hizmet ticaretindeki aldıkları paya göre saptanan belirli aralıklarla yapılır.

En çok ticaret yapan AB, ABD, Japonya ve Kanada her 2 yılda bir defa, dünya ticaretindeki aldığı paya göre, sonraki 16 ülke her 4 yılda bir defa, diğer ülkeler ise her 6 yılda bir defa gözden geçirilir.

Ülkemiz ise her 4 yılda bir gözden geçirmeye tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda ülkemizin ilk ticaret politikaları gözden geçirmesi 1994 yılında, ikincisi 1998 tarihinde yapılmıştır. Bundan sonraki 2002 yılında yapılması gerekirken DTÖ Sekreteryasının yoğunluğu nedeniyle 2003 gündemine alınmış, 17-19 Aralık 2003’te yapılmıştır.

Her bir gözden geçirmede iki doküman hazırlanmaktadır.

Birincisi, ticaret politikalarını gözden geçiren ülke hükümetinin politika açıklamalarını içeren “hükümet raporu”dur. İkincisi ise DTÖ sekreteryası Ticaret Politikaları Gözden Geçirme Bölümü ekonomistleri tarafından üye ülkenin

işbirliğine başvuru olarak hazırlanan, sekretarya raporudur. Raporlar, üye ülkenin ticaret politikalarını ve uygulamalarını ayrıntılarıyla inceleyen, bu yönde politika yapıcı kurumları ve makro ekonomik durumu açıklayan bölümlerden oluşur.

TPRB, hükümet ve Sekretarya raporunu baz alarak, ilgili ülkenin ticaret politikalarını gözden geçirir. Bu gözden geçirme, önceden ilan edilen tarihte yapılan inceleme toplantısında tartışılması suretiyle gerçekleştirilir. Diğer ülkeler de söz konusu ülkenin, ticaret politikaları ve uygulamaları ile raporlara ilişkin görüşlerini toplantı sırasında açıklayabilir, sorular sorulabilir, söz konusu ülkeyle ticaretlerinde karşılaştıkları problemleri dile getirebilir.

Sekretarya raporu ve üye ülkelerin politika açıklaması, gözden geçirme toplantısından sonra toplantı tutanakları ve toplantı başkanının “sonuç tespitleri” ile birlikte yayımlanmaktadır.

Bu sistemle belli aralıklarla yapılan gözden geçirmelerle, DTÖ kural ve disiplinlerinin daha sıkı benimsenmesi ve taahhütlerin yerine getirilmesi kapsamında “denetim” sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu denetim gözden geçirme sonrasında herhangi bir taahhüdün yerine getirilmemesi gibi bir durum söz konusu olduğunda, hukuken bir yaptırımı yoktur. Hatta bu raporların Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması’nda kullanılması da söz konusu değildir. Bu nedenle bu sistemle yalnızca ülkelerin ticaret uygulamalarının diğer ülkelere tanıtılması, etkilerinin analiz edilmesi sağlanmaktadır.

3.1.2.3.3. “Built-in” ve “Stand Stil” İlkeleri

DTÖ’ne üye tüm devletler için geçerli temel hükümleri vardır. Bunlardan bir tanesi “Stand stil” diğeri ise “Built-in” prensipleridir.

“Stand stil” e göre üye ülkeler Anlaşma çerçevesinde buldukları taahhütlerinden hiçbir şekilde geri dönüş hakkı bulunmamaktadır. “Built-in” ise mutlaka her Bakanlar Konferansında ülkelerin buldukları taahhütlerin ileriye yönelik liberilizasyon yapılmasını öngörür nitelikte olmasıdır.⁷

Bu iki prensip gereği AB her Bakanlar Konferansı sonrası, ihracat iadelerini daha fazla indirmiş ve bulunduğu taahhütleri yerine getirmeye çalışmıştır.

⁷ Özgür Müftüoğlu, “GATS ve Türkiye’de Çalışma Yaşamının Dönüşümü”, (çevrimiçi), <http://www.ikkistanbul.org/olcu/2004/1/12/16.09.2007>.

Bu taahütleri uymamanın yaptırımını ise uluslararası tahkim ve Uluslararası tahkim sonucundaki maddi tazminatlardır. Bu nedenle AB, tarım piyasasını serbestleştirme sürecine girmiş, taahhütleri zamana yayarak gerçekleştirmeye çalışmıştır.

3.1.2.3.4. DTÖ'ye Katılım Süreci

Üye ülkeler, birbirlerine tanınan ayrıcalıklardan ve öngörülebilir ticari kuralların getirdiği güvencelerden yararlanmaktadır. Buna karşılık katılım müzakereleri çerçevesinde aday ülkeler, ulusal pazarlarını diğer üyelere açmak ve DTÖ kurallarına uyum sağlamak yükümlülüğü üstlenmektedir. Bu nedenle katılım süreci, uzun ve ikili müzakerelerden oluşan 4 aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşamada aday ülke DTÖ'ye resmi başvuruda bulunmakta ve Genel Konsey bu talebi olumlu değerlendirirse, "çalışma grubu" kurulmasına karar vermektedir.

Çalışma gurpları, DTÖ üyesi tüm ülkelerin katılımına açıktır. Aday ülke DTÖ Anlaşmaları kapsamına giren, ticaret ve ekonomi politikaları ile bu konulardaki uygulamalarını tüm yönleriyle açıklar. Bu açıklamalar, çalışma grubu tarafından incelendikten sonra DTÖ sekretaryasına bir belge halinde sunulmaktadır.

İkinci aşamada, çalışma grubunun ilke ve politikalar üzerinde incelemelerinde yeterli bir ilerleme kaydedildikten sonra, aday ülke ve üye ülkelerarasında ikili müzakereler başlatılmaktadır. Her ülkenin, farklı ticari öncelikleri ve çıkarları olması nedeniyle müzakereler ikili düzeyde yürütülür.

İkili müzakerelerde tarife oranları, spesifik pazara giriş taahütleri gibi politkalarla ele alınmaktadır. Ancak bu müzakerelerde, aday ülkelerin üstleneceği taahhütlerin tüm DTÖ üyesi ülkelere eşit olarak uygulaması gerekmektedir.

Üçüncü aşama ise çalışma grubunun, aday ülkenin ticari düzenlemelerine ilişkin incelemeleri ve ikili taviz müzakereleri tamamlanmasının ardından "katılım protokolü" ve "taahhüt listeleri"'nin oluşturmasıyla sonuçlanmaktadır.

Son aşama ise karar aşamasıdır. DTÖ Genel Konseyi veya Bakanlar Konferansına sunulan Raporlar, protokol ve listelerden oluşan belgeler üzerinde, tüm DTÖ üyesi ülkeler mutabakat sağlarsa ve ülke katılım protokolünü imzalarsa, üyelik sağlanmaktadır.

Bu sistem 1995 yılından bu yana uygulanmakta olup üye sayısı 23 Temmuz 2007 itibariyle 153'dür.

DTÖ'ye üyelik sistemine baktığımızda, süreç, ikili müzakereler ve çalışma grubu raporlarında oybirliği şartı aranmasıyla geliştirilmiştir. Özellikle ikili müzakereler aşamasıyla, DTÖ ülkeleri arasındaki ticaretin uyumlu bir şekilde serbestleştirilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan GATT'da uygulanan 2/3çoğunluk ilkesinin, DTÖ'de oybirliği şartına dönüşmesi; DTÖ'nün katılıma önem verdiğinin göstergesidir.

3.1.2.4 Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları

Uruguay Round sonrası kurumun yapısı değişirken, aynı zamanda uluslararası ticareti daha kapsamlı hale getirilmesi de hedeflenmiştir. Bu çerçevede; mal, hizmetler ve fikri mülkiyet hakları alanlarının liberalizasyonu için prensipler ortaya koyan ve bazı koşullarda izin verilen istisnaları açıklayan anlaşmalar imzalanmıştır. Ayrıca önceki bölümlerde açıkladığımız Anlaşmazlıkların Halli Prosedürü ve Gelişmekte olan ülkelere özel ve farklı muamele uygulamasına yönelik Anlaşmalarda, DTÖ Anlaşmaları kapsamında yer almaktadır.

Mal ticareti anlaşmaları; tarım, tekstil ve giyim alanlarında serbestleşmeye gidilmesi için önlemler içerirken anti-damping, sübvansiyonlar ve telafi edici ödemeler ve ticarete teknik engeller gibi sektör bazlı olmayan ama mal ticareti önündeki engelleri kaldırmaya yönelik anlaşmalardır.

Hizmet ticaretinin serbestleşmesi için GATS ve ticarete sahte mallara uygulanabilir prensipler ve kurallar konusunda çok taraflı bir yapının oluşması, uluslar arası ticarete gerginliğe yol açtığı görüşü üzerine Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRİPS) imzalanmıştır.

Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Anlaşmasıyla, Ticaret Politikalarının Gözden Geçirme Mekanizması açıklanmış ve ticaret politikaları alanında şeffaflık sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu anlaşmaların yanı sıra EK-4 kapsamında; sivil uçak ticareti, devlet alımları anlaşması, uluslar arası süt ürünleri ve sığır eti anlaşmaları imzalanmıştır.

Üye ülkelerin DTÖ Anlaşmalarını imzalaması zorunlu tutulurken, EK-4 kapsamındaki Anlaşmanın imzalanması ülkelerin isteğine bırakılmıştır.

3.2.Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması

Uruguay Round ile imzalan Tarım Anlaşması, dünya ekonomisinin son on yıldır “tarım” ile ilgili en kapsamlı ve önemli ekonomik olayıdır.⁸Uruguay Round’a kadar, GATT’ın tarım konusunu kapsamadığına ilişkin yanlış bir görüş oldukça yaygın olsa da, GATT47’nin 15. maddesinde “sanayi ürünlerine ihracat subvansiyonlarını yasaklarken, tarımsal ihracat sübvansiyonlarıyla sübvansiyon edilecek ürünün, dünya ihracatının adil bir oranını geçemeyecek şekilde uygulanmalıdır” şeklindeki düzenleme, bu görüşün doğru olmadığını kanıtlamaktadır. Ancak bazı istisnalar, mevcut GATT kurallarını işlerlik kazandırmamıştır. Bu istisna GATT47’nin 11. maddesindeki “etkin bir şekilde sınırlamak” ve ihracatın “adil oranını geçmeyecek” gibi yoruma açık ifadelerdir. Bu ifadeler nedeniyle, tarım alanında GATT kuralları işlerlik kazanamamış ve tarımsal ticarete engeller artmıştır.⁹

Tarımsal ticaret üzerinde engellerin artması, 1930 ekonomik bunalımı nedeniyle fiyatların çökmesi sonucu, korumacı politikaların yaygınlaşmasıyla başlamıştır. İkinci dünya savaşı sonrası yaşanan kıtlık da eklenince, ülkeler tarımsal üretimi arttırmak için, korumacı politikalar uygulamaya devam etmişler.Bu durum da dünya tarım piyasalarında fiyatların artmasına neden olmuştur.

İç piyasalarda yüksek fiyatlı ürünler satılmış ve karlar elde edilmiştir. Zamanla yüksek karlar, üretim fazlalıklarına yol açmış. Üretim fazlalıklarını eritmek için ise ihracat yapılmaya başlanmıştır. Ancak yüksek fiyatlı ürünlerin, dünya piyasalarında rekabet edebilmesi için ihracat sübvansiyonları verilmiş, dünya fiyatlarından daha düşük bir fiyatta ürünlerin ihrac edilmesi sağlanmıştır. Özellikle reformlar sürecinde de açıkladığımız gibi, AB’nin uyguladığı bu politika, tarım piyasasında “sübvansiyon savaşı” gibi yüksek maliyetli pazar mücadelelerine yol açmıştır.

1986 yılında başlatılan Uruguay Round’da tarım sektöründe korumacılığın azaltılması ve ticaretin serbestleşmesini savunan ABD, Avusturya, Yeni Zelanda, Arjantin ve Kanada gibi ülkeler ile; tarım sektöründe yüksek korumacılığı olan AB,

⁸ Ahmet Şahinöz,”Dünya Ticaret Örgütü’nün Dönüşümü”,(çevrimiçi), http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/kt_ts02/20.pdf, 16.09.2007.

⁹ Halis Akder, “Dünya Ticaret Örgütü’nün Tarım Anlaşması ve Türkiye”,**Ekonomi Forumu**, Der: Fatma Doğruer, İstanbul, Fes Yayınları,1998, s.2.

Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ve Japonya gibi ülkeler arasında önemli tartişmalar olmuştur. 1990 yılında da görüşmelere ara verilmiřtir¹⁰.

1992 yılında AB'nin MacSharry reformlarıyla, i fiyatlarını dünya fiyatları düzeyine indirecek tedbirlere yönelmesi, ABD ile görüşmeleri yeniden başlamasına neden olmuş ve tarım sektöründe korumacılığın düşük düzeyde tutulması konusunda uzalışılarak 1994 yılında Tarım Antlaşması imzalanmıştır.

Bu erevede DT Tarım Anlaşmasıyla pazara giriş, i destekler ve ihracat sübvansiyonları konularında indirim taaht verilmesi konusunda uzalışılmıştır. Ayrıca Anlaşmada, gelişmekte olan ülkelere ve az gelişmiş ülkelere farklı oran ve srelerde indirim taahtnde bulunma olanağı verilmiştir.

DT Tarım Anlaşmasının rn kapsamı, uyumlaştırılmış ürün sınıflandırma sistemine göre belirlenmiştir. Bu tanıma hububat, süt, canlı hayvan gibi tarımsal ürünlerin yanı sıra ekmek, yağ ve et ile çikolata ve sosis gibi işlenmiş ürünleri de kapsamaktadır. Kapsama aynı zamanda şarap, tütün ürünleri, keten, yn, ipek gibi lifliler, deri üretimi amaçlı işlenmiş hayvan derisi gibi ürünlerde dahil edilmiştir. Ancak su ve orman ürünleri kapsam dışıdır. Ayrıca DT yesi devletlerin, tarımsal ticarete reformlar için yaptığı müzakereleri ve indirim taahütleri süreklilik arz etmelidir. Bu nedenle uygulama dönemi bitiminden 1 yıl önce, DT Genel Konseyin aldığı kararla, tarım müzakereleri tekrar başlatılması gerekmektedir.

Tarım Anlaşmasının'da, tarım ürünleri ticareti üç unsur altında düzenlenmiştir:

- Pazara giriş
- İ destekler
- İhracat subvansiyonları

3.2.1.Pazara Giriş

Tarım rnleri anlaşmasının “pazara giriş” bölümünde ithalat kısıtlamalarının azaltılması amaçlanmaktadır. Tarım Anlaşmasının drdnc¹¹ ve beşinci maddeleri¹² pazara giriş tedbirlerini içermektedir:

¹⁰ Uzmay, Ayşe: “Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret rgt Kararları Bağlamında Türkiye Tarım Politikası Stratejisi Ne Olmalı?”, İzmir alıştayı, Tarım Ekonomisi Derneği Yayınları, İzmir, 2005,s.9.

¹¹ World Trade Organization,“Market Access”,(evrimii),http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm#ArticleIV,21.07.2008.

Bu bölüm;

- Tarife dışı engellerin gümrüklendirilmesi
- Tarife indirimleri
- Asgari giriş fırsatı
- Cari giriş fırsatı
- Özel uygulama
- Özel koruma önlemleri

'nden oluşmaktadır

Tarife dışı engellerin gümrüklendirilmesi kapsamında, tarife dışı engeller yasaklanmış ve yerine basit ithalat vergisi getirilerek tarifelere dönüştürülmüştür.

Tarifelerle, hemen hemen aynı düzey koruma sağlamayı amaçlamışlar. Ancak tarife dışı engellerin, eş değer gümrük vergilerine dönüştürme işlemi, tarafsız bir kurum tarafından yapılmadığından tam anlamıyla sağlanamamıştır. Çünkü dönüştürme işlemi, ülkelerin kendileri tarafından gerçekleştirilmiş ve her ülke indirimlere başlayacağı gümrük düzeyini, en yüksek olarak hesaplamayı tercih etmiştir. Bu anlayışla hesaplanan gümrükler, anlaşmanın imzalandığı dönemde uygulanmakta olan korumadan, çok daha yüksek oranda olmuştur.¹³

Pazara giriş konusu kapsamında asgari giriş fırsatı da tanınmıştır. Asgari giriş fırsatıyla, ithalatın iç tüketimin %3'ünden az olduğu durumlarda, %3 oranından, pazara giriş imkânının tarife kotalarıyla sağlanmasıdır.

Cari giriş fırsatı, toplam iç tüketim %3'ünden fazla olduğu durumlarda, anlaşmalardan önce de sürdürülmekte olan mevcut kotalarla ithalatın sağlanmasıdır.

Bu kotalar kötü hasat sonrasında, iç piyasa fiyatlarını dengeleyen otonom tarife kotalarının aksine bağlayıcı niteliktedir. 43 DTÖ üyesi devletin taahhütlerinde 1,425 tarife kotası mevcuttur.¹⁴

Tarım Anlaşmasının 5.maddesinde "özel koruma hükmü" içermektedir. Özel koruma hükmü kapsamında, yıl içinde ithalatçı ülkenin ithalat hacmi, iç tüketimin belli yüzdesi ile hesaplanan başlatma seviyesini aşarsa, ithalatı birden aşırı derecede artarsa, ithalat yapan ülkeye giren ürünün ulusal para birimi cinsinden ifade edilen

¹² World Trade Organization, "Special Safeguard Provision", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm#articleV, 21.07.2008.

¹³ A.e., s.8.

¹⁴ Aydın, a.g.e., s.30.

fiyatı o ürünün 1986-1988 arası ortalama dünya referans fiyatının altına düşerse, ithalatçı ülke ek vergi uygulayabilmekteydi.¹⁵

Özel uygulama önlemleri ise temel ürünlerin ve bunların işlenmesiyle ya da hazırlanmasıyla elde edilmiş ürünlerin, 1986-88 döneminde tüketimi %3'ünden azsa, 1986'dan sonra bu ürünler için hiçbir ihracat sübvansiyonu uygulanmadıysa, etkili biçimde üretimi kısıtlanmış temel ürünler ile asgari giriş kotaları verilmişse, ithalat kısıtlamalarını uygulama dönemi sonuna kadar sürdürülmesine olanak sağlanmaktadır. Bu özel uygulama daha çok pirinç konusunda Japonya, Filipinler ve Kore için, peynir ve koyun eti için ise İsrail'e öngörülmüştür. Nisan 1999'da, Japonya'da özel ürün uygulaması kaldırılmıştır.

Pazara giriş kapsamında son olarak, Tarife kotası ve özel koruma hükümlerini kullanma hakkı olan ülkelerin, hem geçici hem de yıllık olarak, Tarım Komitesine bildirimde bulunmaları gerekmektedir. Uygulama döneminin başında, her bir tarife kotasının nasıl kullanılacağına belirlenmesi için, bildirimlerin yapılması gereklidir. Bu bildirimlerin nedeni, örneğin eğer ithalatta izinler "ilk gelene öncelik" prensibine göre yapılıyorsa veya ithalat lisansı uygulaması varsa kimlerin lisans almaya ehil oldukları ve kriterlerin neye göre yapıldığı gibi hususların ortaya çıkmasını sağlamaktır.

Pazara giriş alanında yapılan bu uygulamalar ile, tarımsal piyasalara girişi daha şeffaf, tahmin edilebilir ve rekabetçi hale getirilerek ulusal ve uluslar arası tarım piyasaları arasındaki bağları güçlendirilmek, hem tarım sektöründe hem de ekonominin tümü açısından kıt kaynakların en verimli şekilde kullanımını yol gösterilmesi amaçlanmıştır.¹⁶

3.2.2.İç Destekler

Ülkelerin tarım ürünlerine yönelik olarak uyguladıkları iç desteklerin, dış ticareti olumsuz etkilemeye başlaması nedeniyle indirilmesi öngörülmüştür. Bu indirimler, anlaşmanın 6. ve 7. maddeleri ile Ek2, Ek3, Ek4'de ele alınmıştır.

Bu konu kapsamı ise;

1. Toplu destek ölçümü
2. İç destek taahütleri

¹⁵ Akder,**a.g.e.**, s.9.

¹⁶ **A.e.**

3. De minimis

4. Yeşil kutu ve kırmızı kutu önlemleridir.

Toplu destek ölçümü (TDÖ), anlaşmanın birinci maddesinde belirtildiği üzere, indirim taahhüdü gerektirmeyen desteklerin dışında kalan bir temel ürünün, üreticisine ya da bir ürünle sınırlı olmadan tüm tarım üreticilerine sağlanan, yıllık destek düzeyinin parasal ifadesidir. Toplu destek oluşumunun yönetimi Anlaşmanın 3.ekinde verilmiştir.

Toplu destek ölçümünün, pratik nedenlerle uygulanamadığı durumlarda “eş değer destek ölçümü”nün kullanılması önerilmiştir. Bu ölçümünün yöntemi ise Anlaşmanın dördüncü ekinde sunulmuştur.

Toplam TDÖ ise eş değer destek ölçümü ve TDÖ’nün birlikte ele alınıp bir formülle tek bir destek miktarına dönüştürülmesidir

Bu şekilde 1986–1988 baz dönemi için hesaplanan toplam TDÖ üzerinden 6 yıllık uygulama süresi içinde %20 oranında, gelişme yolundaki ülkeler için ise 10 yıllık uygulama süresinde %13,3 indirim yapılması taahhüt edilmiştir. En az gelişmiş ülkeler için ise indirim istenmemektedir.

Uygulama döneminin herhangi bir yılında muafiyet dışı destekler için, mevcut TDÖ değeri o yıl için listede belirtilirken, TDÖ değerini aşmamak zorundadır. Ayrıca kırmızı kutu önlemleri tamamen kaldırılmıştır.

Bu anlaşmanın iç desteklerin azaltılması konusunda “de minimis” istisna uygulanması vardır. “De minimis” kuralına göre, ülkelerin üreticilerine sağladığı her bir ürün için, toplam üretim değerinin gelişmiş ülkelerde %5’ini, gelişme yolundaki ülkelerde %10’unu geçmiyorsa, yukarıda saydığımız indirim taahhüdünde bulunmamakta ve TDÖ hesabına dahil edilmemektedir. Bu oranların altında ise iç desteklere izin verilmektedir.

“De minimis”in yanı sıra ticareti bozucu etkisinin olmadığı veya asgari düzeyde olan yeşil kutu destekleri, iç destek indiriminden muaf tutulmuştur. Yeşil kutu destekleri, kamu tarafından finanse edilen hükümet programı yoluyla yapılan, tarımsal üretim hacmi ile ilgili olmayan (de coupling), tüketicilere ne doğrudan transfer sağlayan ne de üreticilere fiyat desteği sağlama etkisi olan desteklerdir.

Bu çerçevede, üretimle bağı kesilmiş gelir destekleri, gelir sigortası programları; doğal afet yardımları, yapısal iyileştirme programları, bölgesel yardım

programları, çevresel araştırmalar için yapılan ödemeler yeşil kutu destekler olarak sayılmaktadır.

İndirim taahhüdünden muaf olan diğer destek ise üretimi sınırlamak amacıyla yapılan ödemeleri tanımlayan, mavi kutu destekleridir. Mavi kutu destekleri, belirli bir alan, ürün veya belirli sayıda hayvan için yapılan destekleridir. Bu desteklerin mavi kutu desteği olabilmesi için üretime bağlılık oranı, %85 veya daha az bir oranda olmalıdır. Yeşil kutu ile mavi kutunun farkı ise yeşil kutu önlemlerinin tamamen üretimden bağı kesilirken, mavi kutu önlemlerinde ödemelerin üretimle bağlantılı ancak miktarla ilgili olmaması gerekmektedir.

Kalkınma destekleri ise indirim taahhüdü kapsamında muaf tutulan, tarım ve kırsal kalkınmayı teşvik etmek için yapılan desteklemelerdir. Bu desteklemelere örnek olarak, gelişmekte olan ülkelerde ödenen yatırım sübvansiyonları ve düşük gelirli üreticilere sağlanan tarımsal girdi destekleri verilebilir.

Tarım Anlaşmasının iç destekler konusundaki hükümlerine baktığımızda amacın; tarım desteklerini azaltmak değil de fiyat desteğini azaltarak, gelir desteği ve kırsal kesimin desteklenmesini olanak sağlanması olduğu görülür. Bunun nedeni de uluslar arası piyasalarda tarım fiyatlarının desteklemeler nedeniyle yükselmesini önlemektir. Ancak indirim taahhüdünün “toplam” üzerinden yapılması nedeniyle, bazı ürünlere sağlanan desteğin eskiden olduğu gibi devam etmesini sağlamıştır.

3.2.3.İhracat Sübvansiyonu

İhracat sübvansiyonları, Uruguay Turuna kadar hızla artmış, sübvansiyon savaşlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Uruguay müzakerelerine yol açan en önemli sorun bu alandır.

Bu çerçevede, sübvansiyon harcamalarının ve sübvansiyonlu ihracat miktarlarının azaltılması şeklinde indirim taahhüdünde bulunulmuştur. Tarım Anlaşmasınının 8, 9, 10, 11 ve 12. maddeleri indirime tabi olmayan ihracat sübvansiyonu kalmaması gerektiğini, indirim taahhütlerini, indirimlerde başlangıç kabul edilen yılları, gelişmekte olan ülkelere tanınan istisnaları ve izinli gıda yardımlarını düzenlemiştir.

İndirime tabi olmayan ihracat sübvansiyonunun kalmaması başlığı altında, baz yılında sübvansiyon vermedikleri ürünlere sübvansiyon verilmemesi kabul edilmiştir.

Anlaşmanın 9.maddesinde, yeniden uygulanmayacak ve indirim tabi olacak sübvansiyonlar ise doğrudan ihracat sübvansiyonu, stokların ihracat piyasalarında sübvansiyonlu fiyata satılması, üretici vergileriyle ihracat sübvansiyonu, pazarlama maliyeti sübvansiyonları, ihracata avantaj sağlayan farklılaştırılmış navlun sübvansiyonu ve temel ürünlerin işlenmiş biçimde ihracı için sübvansiyon olarak listelenmiştir.

İndirim taahhütleri ürün bazında ise 23 ürün ve ürün grubuna ayrılmıştır. Her bir ürün ve ürün grubu için, üye ülke listelerinde miktar ve bütçe gideri taahhüdü belirlenmiş ve ayrı ayrı bağlayıcıdır. Listelerde belirlenen miktar ve bütçe gideri taahhütleri, her uygulama yılı için uyulmak zorunda olmakla beraber; uygulama döneminin 2.yılından 5.yılına kadar olan dönemde, sınırlı bir aşımaya izin verilmektedir. Ancak uygulama döneminin son yılından sonra üyeler, nihai ihracat sübvansiyonları sınırları içinde kalmak zorundadır¹⁷.

Belirtilen ihracat sübvansiyonlarını ve belirtilen ürünler bazında, gelişmiş ülkelerin 6 yıl içinde 1986-1990 baz döneminde, sübvansiyon edilen ihracat hacminin %21 oranında ve sübvansiyon verilen ihracatın bütçe giderinin %36'sı oranında, indirimle gidilmesi öngörülmüştür.

Gelişmekte olan bazı ülkeler için ise indirimler 10 yıl içinde 1986-1990 yılı baz yılında sübvansiyon edilen ihracat hacminin %14'ü ve bütçe harcamalarının ise aynı dönemde %24'ü oranında indirimle gidilmesi karara bağlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler ise uygulama dönemi süresince ihracat sübvansiyonu indirim taahhütlerinden sapmayacak şekilde, tarım ürünlerinin pazarlama maliyetlerini azaltmak, pazarlama maliyeti sübvansiyonları ve ihracata yönelik sübvansiyon sevkıyatı, tanınandan daha elverişli iç taşıma koşulları uygulanabilmesi için sübvansiyon uygulama istisnası getirilmiştir.

Son olarak ise Anlaşmanın 9.1. maddesinde, ihracat sübvansiyonlarının, üye devlet listesinin ilgili bölümünde belirlenen indirim taahhüdüne tabi olmayan tarımsal ürünler için, kullanımı yasaklanmış ve ihracat sübvansiyonları listesinde özel olarak belirlenmeyenler dışındaki ihracat sübvansiyonları, indirim taahhütlerini etkilemeyecek şekilde kullanımı öngörülmüştür. Bu çerçevede, gıda yardımlarının

¹⁷ Aydın, a.g.e., s.51.

indirim taaahütlerinin zayıflatılmasını engellemek amacıyla, gıda yardımı tarımı yapılmıştır. Bu tanımda belirtilen kriterler için yapılan gıda yardımlarının ihracat subvansiyonu olarak kabul edilmeyeceği ve Tarım Antlaşmasıyla sınırlanmayacağı kabul edilmiştir.

Açıkladığımız ihracat rekabeti düzenleyen maddeleri değerlendirsek, tarife dışı engellerde olduğu gibi ihracat subvansiyonlarına kesin bir tavırla karşı çıkılmamıştır. Yalnızca ihracat sübvansiyon oranlarında indirimi uygulanarak etkilerin derecesi azaltılmaya çalışılmıştır. Baz alınan 1986-1990 yılına ait değerler çok yüksek olduğunda yapılan indirimler çok az olmuştur. Bu nedenle aslında bir sınırlama gelmemiştir.

3.3. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Bakanlar Konferansları

3.3.1. Doha Kalkınma Gündemi

DTÖ'nün karar organı olarak belirttiğimiz Bakanlar Konferansı; ilk kez 1996 yılında Singapur'da, 2.Bakanlar Konferansı 1988 yılında Cenevre'de ve 3.Bakanlar Konferansı Seattle'da 1999 yılında yapılmıştır. Ancak Seattle'da hiçbir konu üzerinde görüş birliği sağlanamadığından, Deklarasyon Metni yayımlanmadan başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelerin bir sonraki Bakanlar Konferansına ilişkin önerilerini fazla detaylandırıp, hazırlık safhasını müzakere sürecine dönüştürmeleri ve birbirinden çok farklı görüşler arasında kısa sürede bir uzlaşma sağlanması nedeniyle sürecin zorlaşmasıdır. Ayrıca Seattle'daki konferans, DTÖ'yü hedef alan protestolar nedeniyle gecikmeli olarak başlamış ve GYÜ'ler "Farklı ve Lehte Muamele" hükümlerini işlerlik kazandırmasıyla, Uruguay Round Antlaşmasının uygulanmasından kaynaklanan sıkıntılar giderilmeksizin yeni bir Bakanlar Konferansı fikri onaylanmayacaklarını ortaya koymuşlardır. Böylece Seattle'da yaşanan söz konusu aksaklıklar, yeni ve kapsamlı bir Bakanlar Konferansın yalnızca gelişmiş ülkelerin çabasıyla başlatılamayacağı anlaşılmıştır. Bu durum DTÖ'yü GYÜ'lere yönelik farklı bir bakış açısıyla çalışmaya sevk etmiş ve V.Bakanlar Konferansı "Kalkınma Gündemi" olarak tanımlanmıştır.

9-13 Kasım 2001'de Katar'ın başkenti Doha'da, Seattle'daki başarısızlığın gölgesinde, gerek uluslararası ticaret sisteminin, DTÖ'nün prestij ve imajının

kurtarılması gerekse iki ay öncesinde gerçekleşen 11 Eylül’de ABD yaşanan gelişmeler nedeniyle, Doha Kalkınma Gündemi yoğun tartışmalar sonrasında gerçekleşmiştir.¹⁸

Doha Kalkınma Gündemi’nde 12 alanda müzakereler başlatılmış ve 3 yıl içinde 1 Ocak 2005’e kadar tamamlanması öngörülmüştür.

Doha Kalkınma Gündemi öncesi, Cenevre’de uzun hazırlık süreci yaşanmıştır. Uruguay Round Anlaşmasının uygulanmasından kaynaklanan uygulama konuları; çevre ve işgücü, Singapur konuları olan yatırım, rekabet, kamu alımlarında şeffaflık, ticaretin kolaylaştırılması ile ticarete bağlantılı fikri mülkiyet hakları, sanayi ürünlerinde tarife indirimleri, tarım ve hizmetler gibi konular tartışılmıştır. Doha’ya alternatif paragraflar içeren taslak bir “Deklarasyon metni” hazırlanarak müzakerelere başlanmıştır.

Taslak deklarasyon metni içerisinde; sorunlu olarak belirlenen tarım, uygulama konuları, çevre, DTÖ kuralları, Singapur konuları ve ticarete bağlantılı fikri mülkiyet hakları konuları, arabulucular tarafından, gayri-resmi toplantılarda danışmanlarla görüşülmüştür. Ayrıca “diğer konular” başlığı altında; işgücü standartlarında ticaret-borç, ticaret-maliye, ticaret-teknoloji transferi konuları için çalışma grupları oluşturulması, şarap ve alkollü içeceklerde coğrafi işaretlerle sağlanan korumanın kapsamının genişletilmesi ve sanayi tarife indirimleri konuları incelenmiştir.¹⁹

Böylece taslak Deklarasyon metni hazırlanmasıyla, Seattle da yaşanan müzakerelerin, hazırlık çalışmalarına dönüşmesi sorunu önlenmeye çalışılmış ve kısa sürede uzlaşa sağlanması için bölümler oluşturularak, müzakereler yürütülmüştür.

Müzakerelerin genel idaresi ise, Genel Konseyin yetkisi altında Ticaret müzakereleri Komitesi tarafından izlenerek gerçekleştirilmiştir. Komite, müzakere mekanizmalarını gerektiği gibi kurarak, müzakerelerin ilerlemesine nezaret etmiştir. Ayrıca müzakerelerin yürütülmesi, sonuçlandırılması ve sonucun yürürlüğe girmesi,

¹⁸ Vural Altay, “Dünya Ticaret Örgütü Doha Bakanlar Toplantısı ve Sonrası”,**Durum Dergisi**, S:IV,Ocak 2002,s.46.

¹⁹ Dış Ticaret Müsteşarlığı, “Doha - Gelişmeler DTÖ IV. Bakanlar Konferansı” , (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=162&icerikID=264&dil=TR>, 16.09.2007.

tek taahhüdün parçası olarak alınarak ve erken bir aşamada varılan anlaşmalar, müzakerelerin genel dengesi değerlendirilirken hesaba katılmıştır.

Bu şartlar altında gerçekleştirilen ön çalışmada; Tarım konusunda pazara giriş iyileştirilmeleri, ihracat sübvansiyonlarının tamamen kaldırılmasını sağlamak için uygulamalarda indirimle gidilmesi ve ticareti bozucu iç desteklerin önemli oranda indirilmesi hususlarında, kapsamlı müzakereler gerçekleştirileceği taahhüt edilmiştir. Aynı zamanda bu müzakerelerin gıda güvenliği, kırsal kalkınma konuları ve kalkınma stratejileri göz önüne alınarak yapılacağı teyit edilmiştir. Bu alanda tavizler listelenerek, V.Bakanlar Konferansı sunulacağı belirtilmiştir.

Doha'da başlatılan bu ön çalışmaların yanı sıra ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti) ve Tayvan'ın DTÖ üyelik süreçleri tamamlanarak, DTÖ 146 üye ülkesi olan uluslar arası bir kurum haline gelmiştir.

Doha'da ise ılımlı bir sonucun çıkmasında ABD ile AB arasında uyumlu işbirliğinin sağlanması, "kalkınma gündemi" başlığıyla ve En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) ve GYÜ'lerin kalkınmasının önemini vurgulanması etkili olmuş ve uzlaşmaya varılmıştır. Ancak Doha bir "son" değil başlangıcı simgelenmektedir²⁰. Bu nedenle asıl önemli olan taahhütlerin yerine getirilmesi ve sürecin sürekliliğinin sağlanmasıdır.

3.3.2.Cancun V.Bakanlar Konferansı

2001 yılında Doha'da başlatılan ticaret pazarlıkları, Eylül 2003'de Cancun'da yapılacak olan V.Bakanlar Konferansı'nda sonuçlandırılacaktı. Ancak IV. Bakanlar Konferansı ve V.Bakanlar Konferansı arasında geçen dönemde EAGÜ ve GYÜ'lerin kalkınma sorunlarına çözüm getirme beklentilerinin karşılanmaması, Cancun'da, uzlaşma sağlanamamasına neden olmuştur.

Cancun'da görüşülen konular ise tarım, tarım dışı ürünlerde pazara giriş, kalkınma konuları, Singapur konuları ve diğer konulardır.

Doha sonrası tarım alanında, Ağustos 2003'te AB ve ABD'de ortak bir

²⁰ Vural Altay, a.g.e.,s.42.

uzlaşa belgesi yayımlanmıştır. Ancak bu uzlaşının, iç destekler ve ihracat sübvansiyonları açısından indirim taahütleri içermemesi, CAIRNS ve GYÜ'lerin eleştirilerine neden olmuştur.

CAIRNS Grubu; Kanada ve Avustralya'nın öncülüğünü yaptığı, Brezilya, Arjantin, Endonezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, Uruguay gibi ülkelerden oluşan tarım ürünleri ticaretinin tamamen serbestleştirilmesini isteyen ülkelerdir.

AB, ABD arasındaki yakınlaşma ise G-21 hareketine neden olarak DTÖ içinde bloklaşmalar başlamıştır. G-21, CAIRNS'in gelişmiş ülkelerden oluşan kanadadır ve Brezilya, Hindistan, Pakistan, Mısır, Çin Halk Cumhuriyeti, Arjantin, Bolivya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvator, Guatemala, Paraguay, Meksika, Peru, Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tayland, Küba, Venezuela, El Salvador'dan oluşur.

G-21, Cancun'da söylemini, pazara girişteki gelişmenin ancak sübvansiyonlar ve iç desteklerdeki ilerlemeye bağlı olarak sağlanabileceği temeli üzerine oturtmuş. AB ile ABD'nin karşısına ikna edilmesi gereken bir unsur olarak çıkmış ve uzlaşa sağlanamadan Konferans sona ermiştir.²¹

Tarım dışı alanlarda ise gelişmiş ülkeler, tarımın aksine pazara giriş'de esaslı bir açılıma yol açacak tek bir formül olmasını savunmuşlardır. GYÜ'ler ise kendilerine uygulama süresinde esneklik getirecek, farklı katsayı uygulanmasına veya doğrusal indirim dayalı formüller üzerinde durmuşlardır. Ayrıca muaf tutabilecekleri ürün yelpazesinin genişletilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Tarım dışı ürünlerde, pazara giriş konusunda da tarım alanındaki bölünmeler yaşanmış, Konferans esnasında yayımlanan "Taslak Deklarasyon" da GYÜ'lere tanınacak esneklikler ve yeni bir alternatif dışında ilerleme kaydedilmemiş ve iki grup tarafından eleştirilmiştir.

Singapur konuları olarak belirttiğimiz ticaretin kolaylaştırılması, Ticaret ve rekabet, Ticaret ve Yatırımlar, kamu Alımlarında şeffaflık konularında, bir grup GYÜ ve AB, Asya-Pasifik-Karayip Ülkeleri, EAGÜ ve Afrika birliğinden oluşan ACP/LOC/AU grubu, açık konsensusun sağlanamadığının altını çizerek, müzakerelerin başlamasına karşı çıkmıştır.

²¹ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "DTÖ V. Bakanlar Konferansı Cancun", (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=154&icerikID=258&dil=TR,16.09.2007>.

Müzakerelerin üçüncü gününde ise ticaretin kolaylaştırılması ve kamu alımlarında şeffaflık konularında, müzakerelerin başlamasına sıcak bakılmasına rağmen, ACP/LOC/AU Singapur konularına şiddetle karşı çıkması nedeniyle karara varılamamıştır.

Kalkınma konuları kapsamında Farklı Lehte Muamele, uygulama konuları, şarap ve alkollü içeceklere tanınan ilave korumanın diğer ürünlere genişletilmesi, EAGÜ'ler, belirli ürünlere yönelik konular, küçük ekonomiler, ticaret, borç ve finans ile ticaret ve teknoloji transferi konuları ele alınmıştır.

EAGÜ'ler belirli ürünlere yönelik konular ile küçük ekonomiler konusunda uzlaşma sağlama imkânını mümkün görürürken, şarap ve alkollü içeceklere ve ilave coğrafi işaretlere tanınan ilave korumanın, diğer ürünlere genişletilmesi konusunda derin görüş ayrılıkları görülmüştür.

“Uygulama konuları”na ilişkin ise 2004 Martına kadar karara varılması konusunda büyük ölçüde uzlaşma sağlanırken, uzlaşma sağlanan 24 önerinin diğerlerinden ayrı tutularak, daha önce karara bağlanması konusunda görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Son olarak ise Benin, Burkina, Fas, Çad ve Mali, “Pamuk İnsiyatifi” alanında bilgi vererek, sübvansiyonlardan uğranan zararın telafisi ve sübvansiyonların kaldırılmasını istemiştir.

Bu sorun Hindistan, Arjantin, Pakistan gibi GYÜ'lerin yanı sıra Kanada, Güney Afrika ve Avustralya bu öneriye olumlu bakmışlar ve benzer sıkıntılarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

AB ise pamuk üretiminin ve pamuğa verilen sübvansiyonların az olduğunu ve dünya fiyatları üzerinde etkilerinin olmadığını belirtirken, ABD ise dünya fiyatları değişmesine pamuk sübvansiyonu olmadığını, sentetik iplikler ve son ürünlerini bütün olarak ele alıp tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasını ifade etmiştir.

Sonuç olarak Konferans'ta tarım alanında ve diğer konularda uzlaşma varılmamış ve Eylül'de yayınlanan taslak Deklarasyon her üye ülke tarafından eleştirilmiştir. Bunun üzerine Konferans 15 Aralık 2003'te Genel Konsey'in üst düzey memurlar seviyesinde toplanması kararı alınarak sona ermiştir.

Cancun V.Bakanlar Konferansına baktığımızda, Kuzey-Güney /zengin-yoksul çatışmasını ve bloklaşmayı görmekteyiz. Özellikle GYÜ'lerin önceki Bakanlar

Konferansı'ndan farklı olarak, ortak çıkarlar altında G-21 olarak birleşerek, AB-ABD karşısında varlıklarını hissettirmişlerdir. Bu nedenle de Cancun Konferansı başarısızlıkla sonuçlansa da GYÜ'ler açısından zafer olarak nitelendirmişlerdir.

Bu zaferin kaynağı ise DTÖ'nün "bir ülke bir oy" ve "konsensus" ilkesidir. GYÜ'ler bu sistem nedeniyle V.Bakanlar Konferansına tepki gösterebilmişler ve etkili olabilmişlerdir. Bu nedenle de Cancun sonrası DTÖ sistemi eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri de, AB'yi Cancun'da temsil eden Brüksel Eurokratı Pascal Lamy'den gelmiştir. Pascal Lamy "DTÖ'nün derhal reformdan geçirilmesi gereken orta çağ organizasyonu" olduğu suçlamasını yapmış ve "146 üyenin katılımı ile müzakereleri yürütmek ve konsensusa varmanın mümkün olmadığını" eklemiştir.²²

Kısacası 50 yıl boyunca dünya ticaret sisteminin gelişimini belirlemeye alışmış gelişmiş ülkeler; IMF, Dünya Bankası gibi örgütlerin yönetimde ellerine geçirdikleri temsil gücü ayrıcalıklarını DTÖ'ye de uygulamak istemişlerdir.²³ Ancak kuruluşuna damgasını vuran yapısal hata (1 üye 1 oy ilkesi), zenginler kulübünün bir uluslar arası kuruluşun çalışmalarına egemen olmasını önlemiştir. Bu ilke nedeniyle de küreselleşme karşıtı hareketlerin sokakları hükmedecek kitleliliği ulaşacağı, üçüncü dünyadan gelen resmi heyetlerin neo-liberal doktrinlerin büyüünden kurtulacağı öngörülmektedir.²⁴

3.3.3.Cenevre Çerçeve Antlaşması

Cancun V.Bakanlar Konferansı'nda uzlaşa sağlanamaması nedeniyle, müzakerelerin zamanında tamamlanması için 15 Aralık 2003'de en yüksek karar organı olan Genel Konseyin, üst düzey toplantı yapması ve çalışmalarına devam edilmesi kararlaştırılmıştı.

Aralık'da yapılan toplantıda, tarımın müzakerelerinin kilit noktası olduğu ve GYÜ'lerle yapılacak esneklikler tartışma konusu olmuştur.

²² Asım Arar,"Dünya Ticaret Örgütü 5.Bakanlar Konferansı'nın Düşündürdükleri",**Uluslar arası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S:IX,,Kasım 2003,s.9,10

²³ Doğan Dereli, "Dünya Ticaret Örgütü Cancun Zirvesi ve Dünya Ekonomisine Etkileri",**Durum Dergisi**,Temmuz 2004,s.41.

²⁴ Korkut Boratav,"Cancun'da Tıkanma Üzerine Çeşitlemeler.Yapısal Bir Hatanın Maliyetleri",(çevrimiçi),http://bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/bsb-Cancun%20ve%20tarim.doc,16.09.2007.

Singapur konularında genel eğilim ise Ticaretin Kolaylaştırılması ve Kamu Alımlarında Şeffaflık alanlarında, çok taraflı anlaşma oluşturmak üzere çalışmaların başlayacağı, diğer konuların gündemden düşebileceği yönünde kararlaştırılmıştır.

15 Aralık Genel Konsey toplantısında, ayrıca DTÖ bağımlılık teyit edilse de tam uzlaşa sağlanamamış ve 27–31 Temmuz Cenevre’de müzakereler sürmüştür. Ancak Cenevre’de müzakerelerin sürebilmesi için ya AB ve ABD’nin sübvansiyonların koruma konusunda ısrarlarından vazgeçecekler ya da süreç DTÖ açısından tıkanacak, yeniden mal bazında ikili antlaşma dönemine girilecekti.²⁵ Bu da DTÖ’nün işlevsiz kalması anlamına gelecekti. Ancak küresel müzakerelerin bir yana bırakılarak ikili antlaşmalarla bölgeselleşmeye yönelinilmesi, GYÜ’leri ve EAGÜ’leri daha şiddetli fakirliğe itebilecekti.²⁶

Bu çerçevede Cenevre Çerçeve Antlaşması imzalanmıştır.

Cenevre Çerçeve Antlaşması;

Uruguay Rounddaki sistematığe göre pazara giriş, iç destekler ve ihracat sübvansiyonları olmak üzere üç temel esas üzerinde oluşturulmuştur.

Pazara giriş alanında, 4 bant aralığında tarifelerin indirilmesi kabul görmüş ancak bant aralıkları konusunda farklı ülke gruplarının farklı önerileri olmuştur. Ancak yüksek vergilerden daha yüksek, düşük vergilerde daha düşük oranda indirim gidildiği, GYÜ’lere tüm taahhütlerinde daha düşük indirim oranları ve daha uzun uygulama dönemi ayrıcalığı sağlanması konusunda uzlaşmıştır. Ayrıca bütün ülkelerde hassas ürün olarak tanımlanan, ülke ekonomisi için son derece büyük önemi olan ürünlerde, tarife indirimlerinden muaf tutularak, gelişmekte olan ülkelere özel ürün belirleme ve özel koruma mekanizması oluşturma imkânı sağlanmıştır.

“Pamuk” konusunda ise EAGÜ’ler için yaşamsal önemi olduğu kabul edilerek, üzerinde çalışılacağı belirtilmiştir.

İç destekler alanında, ticareti bozucu nitelikteki kırmızı kutu desteklerinin önemli ölçüde indirime gidilmesi, fazla destek veren ülkelerin fazla indirim gitmesi, mavi kutu desteklerinin üretiminin %5’ini aşmaması gerektiği ve “de minimis” oranlarında indirime gidilmesine karar verilmiştir.

²⁵ Ali Ekber Yıldırım, “DTÖ Tarımı Yeniden Şekilleniyor”, *Ekonomik Forum Dergisi*, S:5, Eylül 2004, s.60.

²⁶ Asım Arar, *a.g.e.*, s.8.

İhracat sübvansiyonlarına ilişkin ise Çerçeve Antlaşmada taahhüt listelerinde yer alan sübvansiyonlar ile vadesi 180 günü geçen ihracat kredilerinin kaldırılması, vadesi 180 günden kısa olan ihracat kredilerine disipline edilmesi, ihracatçı devlet teşekküllerinin ve gıda yardımlarının üretim yapısını bozmamasının sağlanması belirtilmiştir.

Genel olarak Çerçeve Antlaşması'nda, gelişmiş ülkeler tavizde bulunuyor gibi gösterilse de aslında ABD ve AB ihracat sübvansiyonları yıllık 15 milyar dolar, iç destekleme ise 300 milyar dolar ayrılmaktadır. Bu da toplam destekler içinde ihracat sübvansiyonlar daha az olduğu ancak iç desteklerin arttırıldığı görülmektedir. GYÜ ve EAGÜ'ler ise piyasalarını yalnızca gümrük vergileriyle koruyabilmektedir. Çerçeve Antlaşması ile de gümrük vergilerinde indirim taahhüdü altına girmişlerdir. Bu durum da yoksul ülkelerin yoksul üreticileri için yıkıcı sonuçlara getirecektir.²⁷

Oysa gelişmiş ülkeler, tarifelerini düşük tutmak suretiyle özel koruma önlemleri uygulama hakkı kazanmışlardır. Buna göre gelişmiş ülkeler bir malın dış alım fiyatının o ürünün üretilebilirliğini tehdit edecek ölçüde düşük bir fiyata pazara girmesi durumunda, dış alıma ek vergi koyma ve hatta bir takım kısıtlamalar getirme olanağına kavuşmuşlardır. Gıda yardımı bile ticaret aracı haline gelmiştir.

Kısacası Cenevre Çerçeve Antlaşması, sözde tavizlerle imzalanmıştır. Ancak önemli olan, Çerçeve Antlaşmasının içeriğinin doldurulması ve sürecin devamlılığıdır.

3.3.4.Hong Kong Bakanlar Konferansı

Dünya Ticaret Örgütü, VI. Bakanlar Konferansı olan Hong Bakanlar Konferansı'nı, 13–18 Aralık tarihlerinde Hong Kong'da gerçekleştirdi. Hong Kong'da 6 gün süren görüşmelerde ABD, AB'nin tarım ürünlerine sağladığı üretim ve dışsatım desteğinin azaltılmasını talep ederken, AB ise zaten OTP'de reform kararı aldığını, ama bu reformun yaşama geçmesi için Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin de tarım dışı ürünlerde pazarlarını dışalığa açmaları gerektiğini ileri sürdü. Brezilya, Hindistan, Arjantin, Çin ise hem ABD'yi hem de AB'yi sadece görüntüye

²⁷ Ekaman,a.g.e., s.61-63.

yönelik reformlar yapmakla ve gelişmekte olan ülkelerin isteklerine yanıt verecek önlemler almamakla suçladı.²⁸

Bütün bu tartışmaların ardından 47 sayfalık metin üzerinde²⁹ uzlaşa sağlanmıştır. Bu belgede tarım, tarım dışı ürünlerde pazara giriş, kalkınma konuları, hizmetler ticareti, kurallar müzakereleri, muz sorunu ve uygulama konuları üzerinde uzlaşa sağlanıp, üye ülke Bakanlarınca imzalanmış, ancak Venezualle ve Küba'nın talepleri üzerine belgede pazara giriş ve hizmetler konusunda çekincelerini belirtmişlerdir.

Tarım konusunda ise 1 Ağustos 2004 tarihli Genel Konsey kararından bu yana, gelişmelerin olumlu bulunduğu, ancak müzakerelerin tamamlanması için çözümlenmesi gereken çok konu olduğu, bu nedenle müzakere çalışmalarının hızlandırılması gerektiğinin ifade edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu çerçevede, DTÖ'ye üye ülkeler, Hong Kong Bakanlar Konferansı'nda tarımda modalitelerin 30 Nisan 2006, yeni taahhüt listelerinin ise 31 Temmuz 2006'ya kadar oluşturulmasına karar vermişlerdir.

Tarımda iç destekler konusunda, nihai bağlı Toplam Destek Ölçümünde (Aggregate Measurement of Support - AMS) ve ticareti bozucu iç desteklerde yapılacak toplam indirimlerin, üç bant üzerinden gerçekleştirilmesi karara bağlanmıştır. Deklarasyon Metninde, her iki indirimde de en üst bantta en fazla destek veren ülkenin (AB), orta bantta ikinci ve üçüncü en yüksek desteğe sahip ülkelerin (ABD ve Japonya), son bantta GYÜ'ler de dahil diğer ülkelerin yer alacağı belirtilmiştir. İndirim oranlarında ise müzakerelerde belirlenmesi konusunda uzlaşaya varılmıştır. Ayrıca Ağustos Kararlarında üyelerin indirim kapsamı dışında tutacakları destek miktarını belirleyen "de minimis" oranının da, indirime tabi tutulacağı ifade edilmiş olmasına rağmen, indirim taahhüdü bulunmayan GYÜ'lerin, hâlihazırda %10 olan "de minimis"te indirime gitmeyecekleri belirtilmiştir.

İhracat sübvansiyonları konusunda ise ihracat sübvansiyonlarının ve benzer etkiye sahip uygulamaların, tedrici ve paralel bir yaklaşımla, 2013 yılına kadar sonlandırılmasına karar verilmiş; indirimlerin büyük kısmının, uygulama döneminin

²⁸ Özlem As, "DTÖ Süreci Az Gelişmiş Ülkelerin Aleyhine İşliyor", (çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/odamiz/bizden.php.?kod=2506.21.07.2008>.

²⁹ World Trade Organization, "Doha Work Programme", (çevrimiçi), <http://www.hkcsi.org.hk/reports/mc6/att12.pdf,22.07.2008>.

ilk yarısında tamamlanması karara bağlanmıştır. İhracat sübvansiyonları etkisi yaratan uygulamaların ise ortadan kaldırılmasına yönelik disiplinlerin belirleneceği tarih olarak 30 Nisan 2006 belirtilmiştir. Diğer taraftan, ihracat sübvansiyonlarına ilişkin mevcut Tarım Anlaşması kapsamındaki esnekliğin, uygulama süresi de ihracat sübvansiyonlarının kaldırıldığı tarihten itibaren 5 yıl süre ile sınırlandırılmıştır.

180 gün ve altındaki ihracat kredileri, kredi garantileri ve sigorta programları konusunda, bu tür programların mümkün olduğunca pazar şartlarına uygun olması belirtilmiştir.

İktisadi devlet teşekkülleri ile ilgili olarak getirilen disiplin ile, ihracatçı devlet teşekküllerinin tekel konumları dikkate alınarak hükümet kanalıyla yapılan finansman ve bazı uygulamaların zarar kaydedilmesi şeklindeki uygulamalar ile sübvansiyon taahhütlerinin aşılmasının önüne geçilmektedir

Gıda yardımlarında da, yardımı alan ülke ihtiyaçlarının dikkate alınacağına işaret edilmekte ve acil durumlardaki gıda yardımlarının sekteye uğramaması konusuna atıf yapılmaktadır.

Tarımda, pazara giriş konusunda tarife indirimlerinin dört bant içinde gerçekleştirileceği karara bağlanmış. Önümüzdeki dönemde ise GYÜ'ler de dahil olmak üzere, bantların hangi eşik değerler arasında olacağı ve indirimin hangi usulle yapılacağı kararlaştırılacaktır.

“Özel ürünler” ve “özel korunma önlemleri mekanizması” konuları da Deklarasyon Metninde yer almış. Kırsal kalkınma, gelir idamesi ve gıda güvenliği kriterlerine dayalı olarak hazırlanacak göstergeler çerçevesinde, her bir GYÜ'nün, belirli sayıda özel ürününü, bu kapsamda belirleyebileceği kaydedilmiştir. Özel korunma önlemleri mekanizmasının ise fiyat ve miktar esasına göre işleyeceği belirtilerek ayrıntılar müzakerelere bırakılmıştır.

Pamuk konusunda ise gelişmiş ülkeler (GÜ) tarafından sağlanan ihracat sübvansiyonlarının, 2006 yılı sonu itibariyle kaldırılacağı açıklanmıştır. GÜ'lerin ve En Az Gelişmiş Ülkelerin (EAGÜ), pamuk ihracatına uygulama döneminin başlamasından itibaren, tarifersiz ve kotasız pazara giriş imkanı tanıyacakları konusunda mutabakata varılmıştır. Öte yandan, pamuk alanında sağlanan iç desteklerin, tarım müzakerelerinde belirlenecek genel indirime göre, daha yüksek oranda ve daha kısa süreli bir uygulama dönemi içinde indirime tabi tutulacağı

belirtilmiştir. Buna ilave olarak, DTÖ Genel Müdürünün pamuğa ilişkin ikili ve çok taraflı yardım programlarında işbirliğini ve eşgüdümü artıracak çalışmalar yürütmesine ve pamuk inisiyatifi kapsamındaki gelişmelerin takibine yönelik olarak bir izleme mekanizmasının kurulmasına karar verilmiştir.

Genel olarak Hong Kong Bakanlar Konferansını değerlendirdiğimizde; iç desteklemeler, ihracat desteklemeleri ve daha ziyade de pazara giriş başlıkları altında, daha önce üzerinde uzlaşma imkânı zayıf olan alanlarda, beklendiği üzere uzlaşma sağlanamamış; bu alanlar Hong Kong sonrasında, Cenevre’de yapılacak müzakerelere bırakılmıştır.³⁰Kısacası müzakere sürecinde uzlaşmaya yakın alanlarda yönlendirici mahiyette kararlar alınmış, diğer sorunlu ve daha karmaşık ülkeler tarafından hassasiyetle takip edilen konular ise daha sonraya bırakılmıştır. Bu şekilde Doha Turu sürecinin devamı sağlanmış ve tarım müzakereleri canlı tutulmuştur.³¹

3.3.5.Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonrası

Hong Kong Bakanlar Konferansı sonrasında, 24 Temmuz 2006’da Cenevre’de uzlaşma sağlanamayan tarım sübvansiyonlarının azaltılması ve ihracat tarifelerinin indirilmesi konularında müzakereler yapılmıştır. Ancak anlaşma sağlanamamış ve DTÖ Başkanı Pascal Lamy Doha Kalkınma Roundunu askıya aldığı kararını açıklamıştır.

24 Temmuz 2006 Cenevre sonrası Eylül 2006’da, G-20 Grubu üyelerinin önceliğinde G-33 Grubu, Afrika, Karayip Pasifik Grubu, En Az Gelişmiş Ülkeler Grubu, Afrika Grubu, Pamuk İnsiyatifi taraf ülkeler ile NAMA-11’e dahil ülkeler, AB, ABD, Japonya ve DTÖ Başkanı Pascal Lamy de katılımıyla müzakerelerin tekrar başlatılmasına sıcak baktıklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine 16 Kasım 2006’da, DTÖ Ticaret Müzakereleri Komitesi, Müzakere Grup Başkanlarının üye ülke delegelerinin katılımıyla teknik toplantıların düzenlenmesine karar vermiştir.

³⁰ Mustafa İmir, “Hong Kong VI. Bakanlar Konferansı Tarım Müzakerelerinin Genel Değerlendirilmesi,”(çevrimiçi),http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=%5Csanal_kutuphane&fl=../sanal_kutuphane2/dto/dto_hongkong_m.imir25.12.05.doc,21.07.2008.

³¹ Mustafa İmir, “Tarım Müzakereleri Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonuçları”,**Türk Veteriner Derneği**, C:5,S:3-4,2005,s.19-22.

31 Ocak 2007’de DTÖ Başkanı Pascal Lamy, gayri resmi Ticaret Müzakere Komitesi toplantısı düzenleyerek, Doha Kalkınma Roundunun resmi olarak başlatılması kararını açıklamıştır.

Bu çerçevede Nisan, Mayıs ve Haziran 2007’de G-4 üyelerinin yanı sıra, Japonya ve Avustralya’nın da katılımıyla genişletilmiş görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Müzakerelerin içinde bulunduğu tıkanıklığın giderilmesi amacıyla yapılan görüşmelerde, tarafların müzakerelerin sürdürülmesine dair kararlı olmalarına rağmen müzakerelerin nasıl ilerleyeceği husunda somut bir sonuç sağlanamamıştır.

ABD, müzakerelerin yılsonuna kadar sonuçlandırılması gerektiğini savunurken, Hindistan müzakerelerin devamı için “kalkınma” konusunun ön plana çıkarılmasını istemektedir. Diğer yandan müzakerelerin çok taraflı bir düzende sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Almanya’nın Postdam kentinde gerçekleştirilen G-4 görüşmelerinden sonuç alınmaması, G-4’e olan güvensizliği arttırarak, uzlaşma noktası olarak DTÖ’nün görülmesine neden olmuştur.

30 Nisan ve 25 Mayıs tarihlerinde, tarafların pozisyonlarını yakınlaştırmak için belgeler yayımlanmıştır. Temmuz 2007’de ise Tarım ve Tarım Dışı Ürünlerde modalite kâğıtları yayımlanmıştır. Tarım taslak modalite kâğıdı, müzakerelere temel teşkil edeceği kabul edilmiştir. Ancak tarım dışı konularda hazırlanan pazara giriş taslak modalite kâğıdının, tarım kâğıdına kıyasla daha çok detaylı olduğu belirtilerek, Eylül toplantılarında tarım ile tarım dışı ürünlerde pazara giriş modaliteleri arasındaki dengenin müzakere sonucunu etkileyeceği öngörülmüştür.

Eylül toplantıları, 9 Ekim 2007 Genel Kurul toplantısına kadar sürmüştür.9 Ekim 2007 Genel Kurul toplantısında Pascal Lamy, müzakerelerin tekrar canlılık kazanarak hızlanması için gerekli uzlaşının sağlandığını belirtmiştir. Müzakerelerde özellikle tarım ve NAMA alanlarında ilerleme kaydedilecek şekilde hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

17 Ekim ‘deki Genel Konsey toplantısında Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika başkanları, Doha Turu’nda “kritik bir döneme” girildiğini ve kendilerinin “

herkes için adil ve kabul edilebilir bir sonuca doğru müzakereleri taşıma” sorumluluklarını bir kez daha teyit ettiklerini belirtmiştir.³²

7 Kasım’da yapılan Genel Konsey toplantısında, tarım müzakereleri başkanı büyükelçi Crawford Falconer üç çalışma belgesini, son gelişmeleri yansıtarak sunmuştur. İhracat rekabetine ilişkin olan bu belgeler Eylülde başlayan yoğun müzakerelerin sonucu ortaya çıkmıştır.³³ Bu üç çalışma belgesinde³⁴ ihracat finansmanı(krediler, kredi garantileri ve sigortalar),iktisadi devlet girişimleri ve gıda yardımlarına incelenmiştir. Söz konusu belgeler Temmuz-Ağustos 2007’de revize edilen taslak modalitelerin D,E ve F eklerinin ilave revizyonun taslak metnidir.13 Kasım 2007’de ise toplantıda çiftçilerin ihracat rekabetine ilişkin dördüncü metin³⁵ tartışılmıştır. Bu metin 7 Ekim’de sunulan üç metinden farklı olarak ihracat subvansiyonlarının ve rekabetinin temel şartlarına odaklanmıştır.

Pascal Lamy 18 Aralık’ta yapılan genel konsey toplantısında, müzakerelerin ciddi bi şekilde ilerleyeceğini, tarım ve tarım dışı pazara giriş konularında hedefe daha yaklaşıldığına inandığını ancak hedefin henüz gerçekleşmediğini belirtmiştir. Tarım için hazırlanan taslak metinlerin hazırlandığını, yalnızca detaylandırılması ve düzenlenmesi için biraz zaman gerektiğini ancak ocak ayında hem tarım hem tarım dışı pazara giriş alanlarında taslak metinlerin tamamlanacağını eklemiştir. Son olarak Lamy, konuşmasında “hepimizin bildği gibi zaman kimseyi beklemez” diyerek sürecin hızlanması gerektiğini vurgulamıştır. Eğer gelecek yıl modaliteler üzerinde uzlaşa sağlanırsa 2008 sonunda Round’un sonuçlanabileceğini belirtmiştir.³⁶

21 Aralık 2007’de iç desteklere ilişkin taslak metin hazırlanmıştır. Bu metnin 3 sayfalık bölümü mavi kutu önlemlerine,1 sayfalık bölümü “de minimis” kurallarına, 3 sayfalık bölüm ise artan formülasyonlu toplam destek ölçümlerinin sınırlarını ve 2

³² Tusiad, “Dünya Ticaret Örgütü(DTÖ) Gelişmeler (Eylül-Ekim)”,(çevrimiçi), [www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/DKdto/12/\\$File/DTOEkim.pdf](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/DKdto/12/$File/DTOEkim.pdf),21.07.2008.

³³ World Trade Organization, “Agriculture negotiations”,(çevrimiçi), http://www.wto.org/english/news_e/archive_e/agng_arc_e.htm,21.07.2008.

³⁴ World Trade Organization “Export Credits, Export Credit Guarantees Or Insurance Programmes”,(çevrimçi),http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/workdoc_excomp_e.pdf,21.07.2008.

³⁵ World Trade Organization,“Working Document No.4”,(çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/workdoc_4-excomp_e.pdf,21.07.2008.

³⁶ World Trade Organization,“Report By The Chairman of the Trade Negotiations Committee”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/news_e/news07_e/tnc_chair_report_dec07_e.htm.21.07.2008.

sayfalık bölüm ticareti bozucu iç desteklerin tümünün artan oranlarında azaltılmasına ayrılmıştır.³⁷

Büyükelçi Crowfor Falconer, DTÖ üyelerine 4 Ocak 2008’de pazara girişe ilişkin yedi yeni çalışma belgesi göndermiştir. Bu çalışma belgeleri, Ekim 16’dan itibaren yapılan çalışmaların bütünü sonucunu olduğunu ve görüşmelerin şimdiye kadar ki en yoğun şekliyle başladığını belirtmiştir.

Falconer’in sunduğu pazara girişe ilişkin yedi çalışma belgesi, yeni üye ülkelerin pazara giriş şartları, özel ürünler, özel tarımsal korunma önemleri, tarife kotaları, tarifelerin basitleştirilmesi, tarifelerin yükseltilmesi, hassas ürünler ve artan oranlı tarifelerin azaltılması olmak üzere 8 başlıktan oluşmaktaydı.

5 Şubat’ta yapılan Genel Konsey toplantısında Lamy, son noktaya ulaştıklarını ve modalitelerin kurulması için son sürat koşusuna başlatıklarını söylemiştir. Ayrıca yaptıklarının aciliyetiyle geniş uzlaşya vardıklarını düşündüğünü ve basit adımlarla nihai metne varılması gerektiğini eklemiştir.

8 Şubat 2008’de tarımsal kurul başkanı Falconer ve tarım dışı ürünlerin pazara girişinde sorumlu kurul başkanı Don Stephenson, tarım ve tarım dışı alanlarda pazara girişe ilişkin proje taslağını yayınlamıştır. Tarım alanında yayınlanan revize edilmiş modaliteler taslağı³⁸ Temmuz-Ağustos aylarında yayımlanan belgeler ile Ocak-Aralık ve Ekim aylarında hazırlanan 16 çalışma belgesinin revizesinden oluşmuştur. Bu çerçevede, taslakta tarife sınırlamaları ve ticareti bozucu desteklemeler ve bunlara ilişkin şartlar belirtilmiştir.

Lamy son metin ile ilgili olarak, 151 ülkenin katılımıyla ve uzun müzakereler sonucunda kapsamlı bir metin hazırlandığını belirtmiştir. Ayrıca Don ve Crawford’un bu metinleri hazırlarken üyelerin görüşlerini dikkate aldıklarını ve bu görüşlerin bu metne yansıdığını eklemiştir. Ancak bazı bölgelerde daha çok

³⁷ World Trade Organization, “Chairperson’s working documents November 2007–January 2008”(çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_workdoc_nov07_e.htm, 21.08.2007.

³⁸ World Trade Organization, “Revised Draft Modalities For Agriculture”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/agchairtxt_feb08_e.pdf, 21.07.2008.

çalışmaya ihtiyaç olduğunu, bu metinle yalnızca amaçlarına ve kalkınmaya yönelik Raund'un son dengesine bir adım yaklaşıldığını belirtmiştir.³⁹

Kısacası söz konusu taslak, ne bi öneri ne de bir görüşdür. Uzun müzakereler sonucu elde edilen bir "uzlaşma metni"dir. Bu nedenle söz konusu taslak, "final metni" olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü üye ülkeler, bu kuralları uygulayabilir veya revize edebilmektedir. Bu nedenle de son söz olarak taslağa ilişkin yoğun görüşmelerin başladığını ve sürecin sona ermediğini söyleyebiliriz.⁴⁰

3.4.Dünya Ticaret Örgütü ve Ortak Tarım Politikası

Tarım sektörünün, insan yaşamının temel ihtiyacı olan gıdayla olan ilişkisi ve sektörün zarar durumunun yaşamsal sonuçlar doğurması nedeniyle, tarım sektörü ülke ekonomileri açısından son derece önemli politika alanı olmuştur. Bu nedenle de tarım sektörünün verimliliğini arttırmak ve dışa bağımlılığı önlemek için devletin desteği ve koruması altında tarım politikaları oluşturulmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği ikinci dünya savaşı sonrası yaşadığı yoğun kıtlık nedeniyle tarım sektörünün verimsizliğinin sonuçlarını birebir yaşamıştır. Bu nedenle de AB ortak tarım politikasının tüm maliyetine katlanarak devlet desteğine bağlı korumacı bir politika oluşturmuştur.

1939 krizi sonrası dünya ticaretinde, uluslar arası işbirliğinden uzak, gümrük tarifelerinin aşırı yükseldiği bir dönem yaşanmıştır. Ancak sanayi üretiminin geliştiği Batılı Sanayileşmiş ülkeler, ekonomik hayatın canlanması için geniş dış piyasalara ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle de ikinci dünya savaşı sonrası toplanan Bretton Woods Konferansları sonucunda, uluslararası para sistemini düzenlemek için "Uluslararası Para Fonu" ve Avrupa ekonomilerinin onarımına katkıda bulunmak için "Dünya Bankası"nın kurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu kurumların etkinliğini arttırmak ve uluslar arası ticaretin serbestleşmesi sağlamak için ise üye ülkeler arasında belirli aralıklarla çok yanlı tarife görüşmeleri yürütecek kurum olan GATT kurulmuştur.

³⁹ World Trade Organization, "Lamy welcomes revised agriculture and NAMA negotiating texts", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/news_e/pres08_e/pr513_e.htm, 21.07.2008.

⁴⁰ World Trade Organization, "Chairperson's texts 2008", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_texts08_e.htm, 21.07.2008.

GATT, Uruguay Görüşmeleri sonrası yerini yasal zemine oturtulan, yaptırım gücü yüksek , sanayi malları ile birlikte tarım,tekstil ve hizmetler ticaretinin serbestleşmesini bünyesine alan DTÖ'ye bırakmıştır.DTÖ, Bakanlar Konferansları aracılığıyla dünya tarım, tekstil,hizmet ve fikri mülkiyet haklarının serbestleşmesi yönelik çok taraflı görüşmeler yürütmektedir.

Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü'nün tarım politikası alanındaki söz konusu karşıt politika anlayışları, Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar Konferanslarında uzlaşmazlıklara hatta dünya piyasalarını çok taraflı görüşmelerden iki taraflı görüşmelerle düzenlenmesine yönelik görüşlerin ortaya çıkmasına varan sonuçlara neden olmuştur.

Bu bölümde; DTÖ'nün dünya tarım piyasalarını serbestleştirme sürecindeki AB ile olan ilişkileri ve AB'nin ortak tarım politikasına etkileri incelenecektir.

3.4.1.DTÖ ve AB'nin Tarım Politikası Alanındaki İlişkileri

Ortak tarım politikası, ikinci dünya savaşı sonrası yaşanan kıtlık ve Topluluk nüfusunun büyük bölümünün tarımla uğraşması nedeniyle, üretimin desteklemelerle teşvik edildiği korumacı bir yapıda oluşturulmuştur. Üretimin desteklemelerle teşvik edildiği yapı, 20 yıla yakın bir sürede tarım ürünlerinde kendine yeterliği sağlamış hatta 1980'li yıllarda şarap ve süt gölleri, tahıl ve tereyağı dağları olarak nitelendirilen aşırı üretim ve stoklara yol açmıştır. Aynı zamanda ödenen desteklemeler ve stoklama maliyetleri OTP bütçesini, AB için mali yüke dönüştürmeye başlamıştır.

AB, aşırı üretimi ve stokları azaltmak için çiftçilere ihracat sübvansiyonları ödeyerek ihracata teşvik etmiş ve 1980'li yıllarda AB, ABD'nin hemen ardından dünyanın ikinci önemli tarım ihracatçısı konumuna geçmiştir.AB ihracat sübvansiyonları ile üreticiler dünya piyasalarından düşük fiyatlara ürünleri satmaya başlamış ve ABD, AB ile dünya pazarlarını paylaşmak zorunda kalmıştır.

1980'li yıllarda ABD ve AB arasında dünya tarım piyasalarını paylaşmaya çalışırken, aynı dönemde ticari anlamda duraklama da başlamıştır. Ticari duraklamanın, söz konusu ticari mücadelelerle çakışması dünya pazarlarındaki karmaşayı arttırmıştır. Bu nedenle GATT, Kasım 1982'de Cenevre'de Bakanlar düzeyinde konferans düzenlemiştir. Konferans'ta ilk kez AB ile ABD, tarım ürünleri

dış ticareti konusunda karşı karşıya gelmiş ve ABD, AB'nin aşırı sübvansiyonlarla dünya tarım fiyatlarını düşürerek hak etmedikleri dünya pazarlarını ele geçirmekle suçlamıştır. GATT konferansı yoğun tartışmalar sonrası sonuç alınamadan sona ermiştir.

GATT konferansı sonrası ABD, AB gibi yüksek sübvansiyonlu tarım ürünü ihraç etmeye başlamıştır.Hatta ABD,AB'nin geleneksel pazarı olan Fas'a uzun dönemde ve negatif faizli kredi vererek iki milyon ton tahıl ihraç etmiştir.Aynı zamanda Mısır'a ABD dünya piyasalarında 150 \$ olan buğday ununu 25\$'dan 1 milyon ton satmıştır.Bu gelişmelerden sonra AB, uluslar arası ticari kuralları ihlal ettiği için ABD'yi GATT'a şikayet etmiş ancak çok fazla şeyi değiştirememiştir. Bunun üzerine AB, misilleme olarak Kuzey Afrika, Doğu Avrupa ve Orta-Doğu ülkeleri olmak üzere birçok ülkeye olağanüstü sübvansiyonlarla tahıl ve süt ürünleri ihraç etmiştir. Örneğin ABD tahılının istilasına uğrayan Mısır pazarlarını kaybetmemek için özel ihracat primi ile 400.000 ton tahıl unu ihraç etmiştir.⁴¹

ABD ile AB arasında yaşanan mücadele sonucu, giderek artan korumacılık ve sübvansiyon savaşları 1980 yılında 200 \$ olan buğdayın tonunun 1986 yılında 100 \$'ın altına inmesine neden olmuş ve dünya tarım piyasasında dengeler bozulmaya başlamıştır. ⁴²Bu nedenle Eylül 1986'da Uruguay'da GATT konferansı gerçekleştirilmiştir.

Uruguay Round'da ABD, gerek Pazar kayıpları gerekse bütçe harcamalarının artması nedeniyle bütün tarımsal desteklemelerin 10 yıl içinde kaldırılmasının öngören "sıfır seçenek" adı verilen öneri sunmuştur.CAIRNS grubu da GATT'ın tarım ürünleri üzerinde serbestleşme yönelik yeni ve köklü düzenlemeler oluşturmadığı sürece ,gelişmekte olan ülkelerin desteğiyle bütün alanlarda alınan kararları veto edeceğini açıklamıştır.Buna karşılık AB, "sıfır seçenek" önerisinin uygulanabilir olmadığını savunmuştur.Korumacı tarım politikaları uygulayan Kuzey Avrupa Ülkeleri ve Japonya'da radikal değişiklikler öngören sıfır seçenek önerisini karşı çıkmıştır.

⁴¹ Ahmet Şahinöz, **Avrupa Topluluğunda Ortak Tarım ve Dış Ticaret Politikası**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,1993,s.10.

⁴² A.e.

Söz konusu tartışmalar nedeniyle, uzlaşa sağlanamadan 1986 yılında yapılan görüşmeler kesintiye uğramış ve 1990 yılı sonuna dek tarafların yeni öneriler oluşturması kararı alınmıştır.

1990 yılında ABD, “sıfır seçenek” önerisini yumuşatarak değişken vergilerin sabitleştirilerek gümrük tarifelerine dönüştürülmesi ve 10 yıllık geçiş süresi sonrasında ihracat sübvansiyonlarının %90, tarım sektörüne iç piyasada sağlanan desteğin ise %75 oranında azaltılmasını önermiştir. CAIRNS grubu tarafından bu öneri desteklenirken, AB 10 yıllık geçiş süresi sonrasında destek miktarının %30 oranında azaltılmasını önermiştir. Değişken vergilerin gümrük tarifesine dönüştürülmesi konusunda ise AB, dünya fiyatlarında yüksek oranda dalgalanma gözlenmesi durumunda değişken vergilerin kullanılmasına izin verecek düzenlemeler oluşturulması şartını getirmiştir. Ayrıca tahıllar, yağlı tohumlar haricindeki hayvan yemleri için uygulanan koruma sistemlerin yeniden düzenlenmesine talep etmiştir.

AB ile ABD arasında söz konusu konular üzerinde yine uzlaşa sağlanamamış, sonuca varılmadan sona ermiştir.

Uruguay Round’un sonuçlandırılmaması sonrası AB, ülkelerin ticareti ikili müzakerelerle düzenlemeye başlamasının endişesi ve bütçe yüklerinin katlanılmaz boyutu dönüşmesi nedeniyle Mac Sharry reformunu hazırlamıştır.

Ortak Tarım Politikasının en kapsamlı reformu olan Mac Sharry reformu ile AB fiyat desteklemelerinde indirim gitmiştir. Bu reformun ardından Uruguay Round 1991’de yeniden başlamıştır.

1993 yılında 7 yıldır süren yoğun müzakereler Marekeş Antlaşmasının imzalanmasıyla sona ermiştir.

Buna göre, ithalat kurallarında pazara giriş şartlarına gelişmiş ülkelerde 6 yıllık geçiş sürecinde sonunda %36, her bir ürün için en az %15 oranında indirim taahhüdünde bulunurken, gelişmekte olan ülkelere ise 10 yıllık geçiş süresi sonunda ortalama %24, her bir ürün için ise en az %10 oranında indirim öngörülmüştür.

İhracat sübvansiyonu harcamalarında ise gelişmiş ülkelerde 6 yıl içerisinde %36, sübvansiyonlu ihracat miktarını ise %21 oranında azaltarak, gelişmekte olan ülkelere ise 10 yıl içerisinde % 13 oranında ihracat sübvansiyonu harcamalarını,

%24 oranında da sübvansiyonlu ihracat miktarını azaltılmasının taahhüt edilmesiyle çözümlenmiştir.

Kırmızı kutu önlemleri; 1986–1988 dönemi baz alınarak bir temel ürünün üreticisine ya da bir ürüne sınırlı olmadan tüm tarım üreticilerine sağlanan destek düzeyi üzerinden gelişmiş ülkelerin 6 yıllık geçiş süresi içinde %20 oranında, geliştirmekte olan ülkelerde 10 yıl içerisinde %14 oranında indirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca her bir ürün için toplam üretim değerinin %5'inden az ise, geliştirmekte olan ülkeler için ise toplam üretim değerinin %10'undan az ise indirimden muaf tutulmuştur.

Söz konusu düzenlemeler 1995–2004 yıllarında geçerli olmuş ve Anlaşmanın 20.maddesinde 1999–2000 döneminde yeni müzakerelerin başlatılması öngörülmüştür.

Uruguay Round'da tarımın serbestleşmesine yönelik düzenlemeleri yanı sıra hizmet, tekstil ve fikri mülkiyet haklarını serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmış,GATT yasal statü ve yaptırım gücü kazandırılarak DTÖ'ye dönüşmüştür.

1999 yılına gelindiğinde AB, hem genişlemenin etkilerini azaltmak hem de aynı dönemde başlayacak tarım müzakerelerinde müzakere gücü kazanmak için Gündem 2000 reformlarını gerçekleştirmiştir. Gündem 2000 reformu ile ekilebilir ürünler,sığır eti,süt ürünleri,Akdeniz ürünleri gibi ortak piyasa düzenlerinde fiyat desteklemelerinin azaltıcı reformlar yapmıştır.

1999 yılında da Seattle'da tarım müzakerelerinin görüşülmesi için DTÖ 3.Bakanlar Konferansını toplamıştır. Seattle'da tarım müzakereleri iki ayrı görüş üzerinde yoğunlaşmıştır.⁴³

Bu görüşlerden birincisi, özellikle tarım ürünleri ihracatçısı 16 ülkenin oluşturduğu Cairns Grubu tarafından desteklenmekte olup, tarım ürünleri ticaretine ilişkin kuralların da, DTÖ çerçevesinde diğer mallara uygulanan kurallardan farklı olmaması gerektiğini, bu itibarla, ihracat kredilerinin tamamen ortadan kaldırılmasını, iç desteklerin ticaret üzerinde bozucu etkisi olmayanlar ve ticaret dışı

⁴³ Dış Ticaret Müsteşarlığı,“Dünya Ticaret Örgütü 3.Bakanlar Konferansı” ,(çevrimiçi),<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dtokonf.doc>,20.09.2008.

amaçlarla kullanılanlarla sınırlandırılmasını, pazara giriş imkanlarının önemli oranda arttırılmasıdır.

Aralarında ülkemizin de bulunduğu, AB, Japonya, İsviçre gibi ülkelere desteklenen diğer görüş ise, tarımın kendine has durumu sebebiyle diğer sektörlerle bir tutulamayacağını ve tarımın çok fonksiyonluluk (istihdam, çevre, gıda güvenliği vb.) boyutuna özel önem atfedilmesi üzerine kurulmuştur.

Tarım konusunda söz konusu görüşler arasında uzlaşa sağlanamaması, Seattle gündeminin yoğun olması, Uruguay Round Anlaşmalarından kaynaklanan "Uygulama Konularındaki" Gelişmekte Olan Ülkelerin sorunlarının çözümlenememiş olması gibi nedenlerden dolayı Konferans başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Söz konusu etkilerinin yanı sıra bu başarısızlıkta önemli faktörlerden biri de şüphesiz sivil toplum kuruluşlarının küreselleşme karşıtı protestoları ve etkin gösterileridir.⁴⁴ Protesto gösterileri yüzünden Bakanlar Konferansının açılış seremonisi iptal edilmiş, görüşmeler ise planlanan saatlerden çok sonra başlayabilmiştir. Kentte olağanüstü hal ilan edilmiş ve zirve süresince sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.

Seattle Konferansının başarısızlıkla sonuçlanması ve yaşanan protesto gösterileri Bakanlar Konferansının yalnızca gelişmiş ülkelerin çabasıyla başlatılamayacağı GYÜ'lere yönelik bit tutum izlenmesine neden olmuştur. Bu nedenle 9-13 Kasım 2001'de Katar'ın başkenti Doha'da yapılan Konferans "Kalkınma Gündemi" olarak tanımlanmıştır.

Doha Kalkınma Gündeminde Tarım konusunda pazara giriş iyileştirilmeleri, ihracat sübvansiyonlarının tamamen kaldırılmasını sağlamak için uygulamalarda indirime gidilmesi ve ticareti bozucu iç desteklerin önemli oranda indirilmesi hususlarında, kapsamlı müzakereler gerçekleştirileceği taahhüt edilmiştir. Aynı zamanda bu müzakerelerin gıda güvenliği, kırsal kalkınma konuları ve kalkınma stratejileri göz önüne alınarak yapılacağı teyit edilmiştir. Bu alanda tavizler listelenerek ,V.Bakanlar Konferansı sunulacağı belirtilmiştir

⁴⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Seattle III. Bakanlar Konferansı", (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinID=176&erikID=275&dil=TR,20.09.2008>.

Doha Bakanlar Konferansı'nda ABD ve AB arasında uyumlu işbirliği sağlanması ve kalkınma gündemiyle gelişme yolundaki ülkelerin vurgulanması nedeniyle olumlu olarak sonuçlanmış denebilir.

AB,26 Ocak 2003 tarihinde Doha müzakerelerinin devamlılığını sağlamak için yeni bir reform hazırlamıştır. Tarım ve Kırsal Kalkınmadan sorumlu bakanı Fishler, yeni reform ile doğrudan ödemelerin artık üretime bağlı olarak verilmeyeceğini, üreticilerin gelirlerini sağlamlaştırıcı ve tüketicilerin isteklerine göre üretimin yapılacağını belirtmiştir. Ayrıca Fishler, bu reform ile dünyaya da mesaj gönderdiklerini, AB'nin Doha müzakerelerinin yürütülmesi için üstüne düşeni yaptığını, yeni politikalarının ticarete yönelik olduğunu, dünya ticaretini bozucu ve az gelişmiş ülkeleri zarar veren sübvansiyon sisteminin bırakıldığını deyinmiştir.

10-14 Eylül 2003 tarihinde Meksika'nın Cancun şehrinde küreselleşme karşıtı gösterilerin gölgesinde V. Bakanlar Konferansı toplanmıştır.

V. Bakanlar Konferansı diğer konferanslardan farklı olarak görüşmelere damgasına vuran ABD-AB çatışması değil de gelişmekte olan ülkeler olmuştur.

İlk olarak Batı Afrika Ülkeleri, pamuk üreticilerini sübvansiyonlarla destekleyerek pamuğun dünya fiyatlarından daha düşük fiyata satılmasını sağlayan ABD'yi eleştirmiştir. Çünkü bu durum sübvansiyonlarla destekleme yapamayana yoksul Batı Afrika üreticilerinin tek geçim kaynağının elinde kalmasını ve daha da yoksullaşmasına neden olmuştur.

Pamuk üzerindeki bu beklenmedik karşı çıkışa ek olarak, tarım konusunda ABD ve AB'nin hazırladığı karar tasarısı, gelişmekte olan ülkelere Brezilya, Çin, Güney Afrika, Hindistan, Meksika ve Tayland gibi ülkelere oluşan bir grubu tarafından reddedilmiştir.

Gelişme Yolundaki Ülkeler DTÖ'nün demokratik yapısını kullanarak tarımda bir ilerleme sağlanmadığı sürece Konferansın diğer gündem maddelerine geçişe karşı çıkmışlardır. Bu nedenle Cancun Konferansı, bir sonuç belgesi çıkarılmadan, başarısızlıkla son bulmuştur.

Cancun'da uzlaşma sağlanamaması nedeniyle 15 Aralık 2003 tarihinde Cenevre'de üst düzey toplantı yapılmış ve çalışmaların devam edilmesi kararlaştırılmıştır.

Cenevre 'de imzalanan Çerçeve Antlaşmasında; pazara giriş,iç destekler ve ihracat sübvansiyonlarında indirimine gidilmesini ve pamuk konusunda da yoksul ülkeler için hassasiyetinin bilindiğini ve üzerinde çalışıldığını belirtilmiştir.Ancak Sözleşmede, ABD ve AB ihracat sübvansiyonlarını azaltsa da iç desteklemeleri arttırılmıştır.Bu nedenle aslında söz konusu metin, sözde tavizlerle hazırlanmış Çerçeve Antlaşma metnidir.

Cenevre Çerçeve Antlaşmasının içeriğinin doldurulması için 13–18 Aralık 2005'de Hong Kong Bakanlar Konferansı toplanmıştır. Hong Kong'da 6 gün süren görüşmelerde ABD, AB'nin tarım ürünlerine sağladığı üretim ve ihracat desteğini azaltmasını talep ederken AB,2003 reformuyla zaten bunları gerçekleştirdiğini Hindistan Brezilya gibi ülkelerin tarım dışı ürünlerde ithalata açmaları gerektiğini ileri sürmüştür. Brezilya, Hindistan, Arjantin, Çin ise hem ABD'yi hem de AB'yi sadece görüntüye yönelik reformlar yapmakla ve geliştirmekte olan ülkelerin isteklerine yanıt verecek önlemler almamakla suçlamıştır.⁴⁵

Bütün bu tartışmaların ardından 47 sayfalık metin üzerinde⁴⁶ uzlaşma sağlanmıştır. Bu metinde pamuk konusunda 2006 yılı sonuna kadar desteklemelerin kaldırılacağını belirtilmiş, tarım desteklemelerinin azaltılması ve ihracat tarifelerinin indirilmesi gibi müzakerenin uzlaşma imkânı zayıf alanlar 24 Temmuz 2006 Cenevre'ye bırakılmıştır.

Cenevre'de ise söz konusu alanlarda uzlaşmaya varılamamış ve Pascal Lamy Doha Kalkınma Roundunu askıya aldığı bildirilmiştir.

24 Temmuz 2006 Cenevre sonrası Eylül 2006'da, G–20 Grubu üyelerinin önceliğinde G–33 Grubu, Afrika, Karayip Pasifik Grubu, En Az Gelişmiş Ülkeler Grubu, Afrika Grubu, Pamuk İnsiyatifi taraf ülkeler ile NAMA-11'e dahil ülkeler, AB, ABD, Japonya ve DTÖ Başkanı Pascal Lamy de katılımıyla müzakerelerin tekrar başlatılmasına sıcak baktıklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine 16 Kasım 2006'da, DTÖ Ticaret Müzakereleri Komitesi, Müzakere Grup Başkanlarının üye ülke delegelerinin katılımıyla teknik toplantıların düzenlenmesine karar vermiştir.

⁴⁵ Özlem As,“DTÖ Süreci Az Gelişmiş Ülkelerin Aleyhine İşliyor”,(çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/odamiz/bizden.php.?kod=2506.21.07.2008>.

⁴⁶ World Trade Organization, “Doha Work Programme”,(çevrimiçi), <http://www.hkcsi.org.hk/reports/mc6/att12.pdf,22.07.2008>.

31 Ocak 2007'de DTÖ Başkanı Pascal Lamy, gayri resmi Ticaret Müzakere Komitesi toplantısı düzenleyerek, Doha Kalkınma Roundunun resmi olarak başlatılması kararını açıklamıştır.

7 Kasım'da yapılan Genel Konsey toplantısında, tarım müzakereleri başkanı büyükelçi Crawford Falconer üç çalışma belgesini, son gelişmeleri yansıtarak sunmuştur. İhracat rekabetine ilişkin olan bu belgeler Eylülde başlayan yoğun müzakerelerin sonucu ortaya çıkmıştır.⁴⁷ 21 Aralık 2007'de iç desteklere ilişkin taslak metin hazırlanmıştır. Büyükelçi Crowfor Falconer, DTÖ üyelerine 4 Ocak 2008'de pazara girişe ilişkin yedi yeni çalışma belgesi göndermiştir.

Söz konusu metinler, uzun müzakereler sonucu elde edilen bir "uzlaşma metni"dir. Üye ülkeler uzlaşma metni'ndeki bu kuralları uygulayabilir veya revize edebilmektedir. Bu nedenle de Doha Kalkınma Roundu yoğun görüşmelerle yeniden başlamış ve süreç devam etmektedir.⁴⁸

1980 sonrası başlayan AB ve DTÖ ilişkileri sonucunda AB, tarım politikasının desteklemelerinin azaltılarak serbestleşme sürecine girmiştir. Bu süreç ilk yıllarda ABD ve AB çatışması nedeniyle tıkanan DTÖ müzakerelerinin sonucunda olmuş, daha sonraki yıllarda ABD ile AB arasında uzlaşma sağlanmış ancak desteklemeler nedeniyle üretimi bırakma noktasına gelen GYÜ'lerin tepkileri nedeniyle, süreç tekrar tıkanma noktasına gelmiştir. Sürecin devamlılığının sağlanması da AB ile ABD'nin tarım piyasalarını tamamıyla rekabet piyasalarına açmasıyla sağlanacaktır. Aksi takdirde DTÖ ile düzenlenen uluslar arası ticaret ortamı ikili müzakere dönemine geçilecektir.

3.4.2.DTÖ'nün OTP Üzerindeki Etkileri

Dünya Ticaret Örgütü ile OTP arasındaki söz konusu ilişkiler sonucunda OTP üzerinde;

- sübvansiyonlar ve fiyat desteklemeleri azaltılması
- azaltılan tarımsal desteklemeler doğrudan ödemelere dönüştürülmesi
- ortak tarım politikasının bütçe yükleri azaltılması

⁴⁷ World Trade Organization, "Agriculture negotiations", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/news_e/archive_e/agng_arc_e.htm, 21.07.2008.

⁴⁸ World Trade Organization, "Chairperson's texts 2008", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_texts08_e.htm, 21.07.2008.

Gibi etkiler ortaya çıkmıştır.

Ortak tarım politikasının korumacı yapısı gereği üreticilere ödediği subvansiyonlar ve fiyat destekleri 1980'li yıllarda AB'yi ithalatçı konumdan ihracatçı konuma geçmesine sağlamıştır.İhracatçı konuma geçen AB,ihracat sübvansiyonlarıyla üreticilerini ihracata teşvik etmiş,bu nedenle dünya tarım ürünleri fiyatlarının düşmesine neden olmuştur.ABD'de pazar payını korumak için aynı politikayı sürdürünce, dünya tarım piyasasında sorunlar ortaya çıkmıştır.Bu sorunları çözmek için DTÖ,Uruguay Round'u toplamış ancak sübvansiyonların ve desteklemelerin azaltılması konusunda uzlaşa sağlanamamıştır.

AB, Uruguay Round'un tıkanması üzerine DTÖ'nün işlevselliğini kaybetip ikili antlaşmalarla bölgeselleşmeye gidilmesinden endişe duyduğu için Mac Sharry reformu ile fiyat desteklemelerini indirmeye başlamıştır.Bu süreç Uruguay Round'un yeniden başlamasına neden olmuştur.AB Mac Sharry reformu sonrası tarım müzakerelerinin sürekliliğini sağlamak için,Gündem 2000 ile fiyat destekleri indiriminin kapsamını arttırmıştır.AB'nin söz konusu çabasına rağmen, Seattle Konferansı'nda Gelişme yollundaki ülkelerin AB ve ABD'nin tarımsal desteklemeleri yeterince indirmeye gitmediğini belirtmesi nedeniyle uzlaşa sağlanamamıştır.AB,Seattle Konferansı'ndaki gibi 2003 yılında Cenevre Bakanlar Konferansında tepkilere yol açmamak için fiyat desteklemesini tamamıyla kaldırmış,üretime bağlı olmayan yılda bir kez yapılan tek ödeme sistemini uygulamaya başlamıştır.

Kısacası AB, DTÖ Bakanlar Konferanslarının tıkanmasına yol açmamak, müzakere gücünü sürdürmek için önce fiyat desteklerini indirmeye başlamış,2003 yılında ise fiyat destekleri uygulamasını kaldırmıştır.

AB, Mac Sharry ve Gündem 2000 ile azalttığı tarımsal desteklemelerin üreticiler üzerinde tepkilere yol açmaması için telafi edici ödemeler adı altında hektar başına veya hayvan başına ödemelerde bulunmuştur. Bu ödemeler aynı zamanda DTÖ yükümlükleri çerçevesinde mavi kutu kapsamındadır.2003 reformu ile hektar veya hayvan başına yapılan ödemelerde kaldırılmış, yılda bir defa yapılan tek ödemeye, DTÖ yükümlükleri çerçevesinde yeşil kutu desteklerine dönüştürülmüştür.

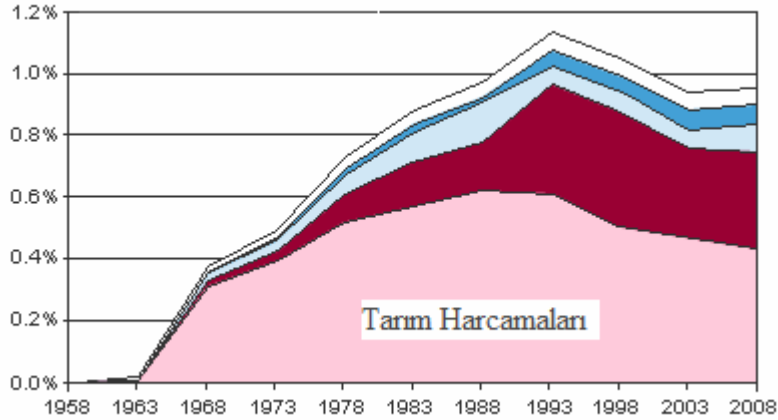
Kısacası DTÖ yükümlülükleri ve AB üreticilerinin tepkilerini yol açmamak için AB'nin destekleme yapısı fiyat desteklerinden doğrudan ödemelere dönüştürülmüştür.

Ortak tarım politikası korumacı yapısı nedeniyle üreticilere ödediği desteklemeler,1965 yılında AB bütçesinin %35,7'sini oluştururken⁴⁹,1980'li yıllara gelindiğinde söz konusu rakamlara aşırı üretim nedeniyle stoklama maliyetleri de eklenmiş %75 olmuştur.⁵⁰ Böylece OTP, AB bütçesinde yük oluşturmaya başlamıştır.Ancak tarım lobileri nedeniyle desteklemelerin azaltılması ve bütçe yüklerinin hafifletilmesi sağlanamamıştır.

1988 yılında tıkanan Uruguay Round'daki uzlaşmazlıkların çözülmesi için yapılan Mac Sharry reformlarını sonrası azaltılan fiyat desteklemelerle OTP'nin bütçe içindeki payı 1988-1992 döneminde %60,7'lere gerilemiştir.⁵¹

1999 yılında ise AB, toplanacak olan DTÖ Bakanlar Konferansında müzakere gücünü korumak için Gündem 2000 reformu ile Mac Sharry'nin kapsamını genişleterek fiyat desteklemelerini azaltmış ama telafi edici doğrudan ödemelere devam etmiştir.Bu reform sonrasında OTP'nin AB bütçesindeki payı tablo 10'da görüldüğü üzere azalmıştır.

Tablo 10:AB Bütçe harcamaları(1958-2000)

Kaynakça: http://ec.europa.eu/budget/reform/history/history1957_en.htm

2003 yılında yapılan reform ile fiyat desteklemelerini azaltılması nedeniyle verilen telef edici ödemelerinde üretimden bağımsız tek ödeme şeklinde

⁴⁹ European Commission,"Reforming the Budget,Changing Europe"(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/budget/reform/history/history1957_en.htm,11.09.2008.

⁵⁰ Ahmet Şahinöz,a.g.e.s.21.

⁵¹ European Commission," A Budget To Deliver Policy Objectives", (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/budget/reform/issues/article_5957_en.htm,11.09.2008.

verilmesiyle ortak tarım politikasının bütçe içindeki payı 2005 yılında %50.5 olmuştur.⁵²

DTÖ müzakerelerde uzlaşa sağlanamasa da AB, ortak piyasa düzenlerindeki desteklemelerini azaltmaya devam etmekte ve üretimi rekabet şartlarına taşımaya çalışmaktadır. Bunun nedeni de AB'nin tarımı taşıyacak gücünün olmamasıdır. Bunun en net ifadesi de şeker sektörünü yeniden yapılandırma toplantısında Komiser Mariann Fischer Boel, "eğer şeker sektörüne sürdürülebilir bir gelecek vermek istiyorsak, şeker üretimini hızlı bir şekilde azaltmak gerektiğini aksi takdirde fiyatlar düştüğünde, yaşamın daha da zorlaşacağını ve 2010 sonrasında üreticilere yardım edecek desteklemenin olmayacağını vurgulamasıdır.⁵³

DTÖ ortak tarım politikasını söz konusu etkilerle aslında OTP'nin sürdürülebilir bir politika alanı olmasını sağlamıştır. Aksi takdirde OTP fiyat desteklemelerini azaltmayıp bütçe yükleri arttırmaya devam etseydi AB tarım politikası bir çıkmaza sürüklenebilirdi.

3.4.3.DTÖ'nün OTP Üzerindeki Etkisinin Kökeni

DTÖ müzakere sürecinde AB, yaptığı reformlarla sürecin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. AB'nin bu tutumunun nedeni, ikili müzakerelerle ticaretin düzenlemesine önlemenin yanı sıra DTÖ'nün yapısı ve yaptırım gücüdür.

Müzakere sürecinin devamlılığını sağlayan DTÖ'nün en önemli yapısal özelliği bir oy bir ülke ilkesi ve consensusa dayanan sistemidir. Bu nedenle az gelişmiş ülkeler ve ABD-AB'nin uzlaşmazlıkları sürecin tıkanmasına neden olabilmiş ve sürecin bu kadar uzamasın neden olmuştur. Sürecin devamlılığı için AB, desteklemeleri azaltarak gelişme yolundaki ülkeler ve ABD'nin tepkilerini azaltmaya çalışmıştır.

Hatta Cancun Bakanlar Konferansı sonrasında uzlaşa sağlanamaması nedeniyle AB'yi Cancun'da temsil eden Brüksel Eurokratı Pascal Lamy'den tepki gelmiştir. Pascal Lamy "DTÖ'nün derhal reformdan geçirilmesi gereken orta çağ

⁵² European Commission, "Managing The Agriculture Budget Wisely" (çevrimiçi) http://ec.europa.eu/agriculture/fin/clearance/factsheet_en.pdf, s.1.

⁵³ European Commission, "Sugar Reform: Commission proposes to improve sugar restructuring scheme", (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/617&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 21.07.2008.

organizasyonu” olduğu suçlamasını yapmış ve “146 üyenin katılımı ile müzakereleri yürütmek ve konsensusa varmanın mümkün olmadığını” eklemiştir.⁵⁴

AB'nin taahütlerini yerine getirmeye çalışması veya yerine getiriyormuş gibi görünme çabasının diğeri nedeni ise DTÖ'nün Anlaşmazlıkların Giderilmesi mekanizması ile yaptırım gücü kazanmasıdır. Anlaşmazlıkların Giderilmesi Mekanizması ile paneller aracılığıyla ihtilaflar incelenmektedir. Paneller sonucu çıkan kararlar bağlayıcı olmakla beraber ve temyiz organına başvurulabilmektedir. Kararlara uyulmaması halinde uluslar arası tahkime başvurulmakta ve para cezaları ortaya çıkmaktadır. AB, para cezaları ve uluslar arası tahkim gibi süreçleri yaşamak istememesi nedeniyle taahütleri yerine getirmeye çalışmıştır.

Ara Sonuç:

AB ve ABD'nin müdahaleci tarım politikaları, dünya tarım ticaretini aksatmış, az gelişmiş ülkeler bu durumdan ciddi zararlara maruz kalmışlardır. Az Gelişmiş ülkeler, bu zararların tepkisini de DTÖ konferansında gündeme getirmişlerdir. DTÖ'nün konsensusa dayalı yapısı nedeniyle az gelişmiş ülkeler zararlarını yalnızca gündeme getirmekle kalmamış, Bakanlar Konferanslarını tıkanma noktasına getirmişlerdir. Bakanlar Konferanslarında tıkanmanın çözüme kavuşması için AB, piyasalarını rekabet piyasalarına açan reformları yapmak zorunda kalmış. Ancak tam anlamıyla tarım piyasalarını rekabet piyasalarına açma taahhüdünde bulunmayan AB ve ABD başta olmak üzere diğeri gelişmiş ülkeler nedeniyle, tarım politikaları alanında uzlaşa sağlanamış ve 2001 yılında başlatılan süreç halen devam etmektedir.

⁵⁴ Asım Arar, "Dünya Ticaret Örgütü 5. Bakanlar Konferansı'nın Düşündürdükleri", **Uluslar arası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S:IX,, Kasım 2003, s.9,10

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLULUK TARIM POLİTİKASININ TÜRK TARIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu bölümde AB'ye uyum sürecinde ve DTÖ'ye üye olan Türkiye'nin; OTP'ye uyum çalışmaları ve DTÖ tarım anlaşmasının taahhütleri çerçevesinde, tarımsal yapısı incelenecektir.

4.1.Türk Tarımının Genel Durumu

Türkiye ekonomisinin gelişme çizgisi 2000'li yıllara kadar çok değişik aşamalardan geçmiştir. Uzun dönemde sürekli değişen ekonomik, askeri ve siyasi gelişmeler, iktisat politikaları açısından farklı uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Türkiye, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda nüfusunun yüzde 90'ı tarımsal nüfustan oluşan ve GSYİH'sinin yüzde 43,1'ini tarım sektörünün oluşturduğu bir tarım ülkesiyken, günümüzde GSYİH'nın %13,8 'i (Tablo 11) tarımla uğraşan sanayi ülkesi görünümündedir.¹

Tablo 11.Türkiye'de Tarım'ın GSMH'da ve İstihdamdaki Payı

Yıllar	Tarımsal İstihdam	Tarımsal İstihdamın Payı (%)	Tarımsal GSMH	GSMH'da Tarımın Payı (%)	Tarım GSMH Büyüme Hızı (%)
1923	4.850	90	1.263	43,1	27,2
1930	5.605	88	2.525	46.8	-3.9
1940	6.699	86	3.890	44.8	-1.2
1950	7.939	85	15.760	40.9	10.9
1960	8.940	75	26.590	37.5	2.3
1970	8.835	64	10595.792	30.7	2.8
1980	8.960	54	12287.951	24.2	1.3
1990	9.233	48	13746.287	16.3	7.0
2000	7.628	36	15.680	13.1	4.0
2001	8.089	37	14.923	13.7	-4.4
2002	7.458	35	15.978	13.8	7.1

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

¹ Sefer Şener, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C:7, S:2004 / 1 ,s.73-92.

Tarım ülkesi görünümünden sanayi ülkesi haline dönüşen Türkiye’de, tarıma verilen desteklerin geçmişine bakıldığında ise fiyat destekleme mekanizmaları ve girdi destekleri görülmektedir. Fiyat desteği, tarım ürünü fiyatlarının belirli bir değerin altına düşmesini engellemek ve üreticilerin gelir düzeyini yükseltmek amacıyla Bakanlar Kurulunun ürüne göre belirlediği taban fiyatlar üzerinden destekleme alımlarıdır. Girdi destekleri ise verimliliği yükseltirken girdi maliyetlerini aşağıya çekmek amacıyla verilen, gübre, tohum, tarım ilacı, damızlık hayvan, sulama desteklerini, makinelerin kullanımına yönelik verilen mazot ve elektrik destekleri ve Ziraat Bankasıncı çiftçilere sağlanan düşük faizli kredileri kapsamaktadır.²

Destekleme politikaları incelendiğinde ise bilimsel araştırma ve analiz sonuçlarına göre hareket etme yerine, ani kararlarla siyasi müdahaleler sonucu desteklemelerin yapıldığını ve bu duruma finansman yetersizliği de eklenince bu politikaların uygulamasını aksattığı görülmektedir.³

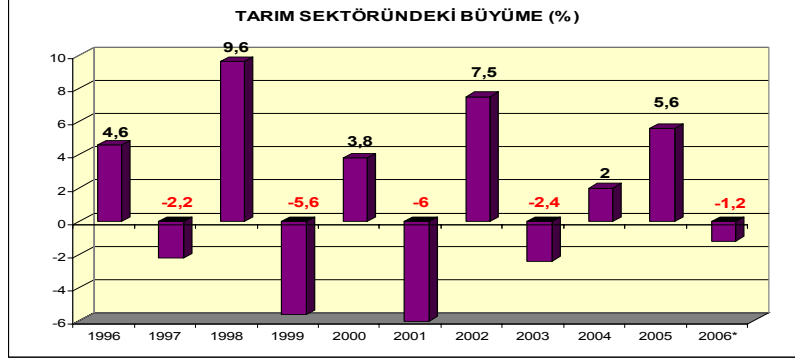
Türkiye’deki tarımsal işletme ve arazi yapısı ise 2001 Yılı Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi geçici sonuçlarına göre, tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan ilçe merkezlerinde, yaklaşık 3,1 milyon tarımsal işletme ve 18,4 milyon hektar arazi bulunmaktadır. İşletmelerin sahip oldukları ortalama arazi büyüklüğü 6 hektar olup, işletme başına 16,5 hektar olan, Avrupa Birliği ortalamasının altındadır. Toplam tarımsal işletmelerin, yüzde 66'sının arazi varlığı ise 5 hektardan küçüktür. Tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı oluşu ile rekabet edebilirlik özelliklerinin bulunmaması, pazarlama ağlarının yetersizliği, üretici örgütlenmesinin düşük düzeyde oluşu, tarımsal eğitim, öğretim ve yayım konularında istenen gelişmelerin sağlanamaması, üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleşmemesine, üretim faktörlerinin etkin kullanılmamasına, sonuç olarak verimliliğin ve üretici gelirlerinin giderek azalmasına neden olmaktadır.⁴

² Erhun Baş, **A.g.e.**, s.45.

³ İlkay Delal, “Ortak Tarım Politikasında Reform,DTÖ ve Türkiye”, (çevrimiçi), <http://www.aeri.org.tr/pdf/bks/3.pdf>,16.09.2007.

⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, “Tarımsal Gelişme:Tarım Politikaları”, (çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/tarim.html>, 16.09.2007.

Tablo 12. Türkiye’de Tarımsal Büyüme

Kaynak: www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=../duyurular/tarim_sektorun_de_son_gelistmeler.doc

Bu şartlar altında Tablo 12’de tarımsal büyümeye baktığımızda ise dalgalı bir seyir izlediğini ve büyüme rakamlarının da ortalama %4’lerde olduğunu görmekteyiz. Büyüme rakamlarını desteklemelerle beraber yorumladığımızda, artan desteklemelere rağmen negatif ve %5’lerde büyüme rakamları, Türkiye’de tarımın gelişmediğini göstermektedir.

Tablo13: Türkiye’de Tarımın Dış Ticarettteki Yeri (1980-2003-Milyar \$)

Yıllar	Tarım Ürünleri İhracatı	Tarımın Genel İhracat İçindeki Payı	Tarım Ürünleri İthalatı	Tarımın Genel İthalat İçindeki Payı
1980	1.672	57.5	0.051	0.6
1981	2.219	47.2	0,125	1.40
1982	2.140	37.2	0.176	2.0
1983	1.881	32.8	0.138	1.5
1984	1.749	24.5	0.418	3.9
1985	1.719	21.06	0.375	3.3
1986	1.886	25.3	0.457	4.1
1987	1.853	18.2	0.782	5.5
1988	2.341	20.01	0.499	3.5
1989	2.126	18.3	1.041	6.6
1990	2.347	18.1	1.318	5.9
1991	2.683	19.7	0.808	3.8
1992	2.204	15.0	1.178	5.2
1993	2.365	15.4	1.664	5.7
1994	2.457	13.6	1.209	5.2
1995	2.133	9.9	2.444	6.8
1996	2.455	10.6	2.885	6.6
1997	2.679	10.02	3.093	6.4
1998	2.700	10.0	2.597	5.7
1999	2.394	9.00	1.814	4.5
2000	1.998	7.2	2.129	3.9
2001	2.264	7.8	1.413	4.2
2002	2.089	5.8	1.707	3.3
2003	2.545	5.41	2.567	3.7
1999	2.394	9.00	1.814	4.5
2000	1.998	7.2	2.129	3.9
2001	2.264	7.8	1.413	4.2
2002	2.089	5.8	1.707	3.3
2003	2.545	5.41	2.567	3.7

Kaynak:<http://www.tarim.gov.tr>

Dış ticaret rakamlarına Tablo 13’den baktığımızda ise, 1980-2003 yıllık dönemde tarım ürünleri ihracatı %50 civarında artmasına karşılık, tarımsal ithalat %50 oranında azalmıştır. Ancak tarımın GSYİH içindeki payında olduğu gibi, dış ticaret içindeki payı da yaklaşık %50 oranında azalmasıyla tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüşüm bir kez doğrulanmaktadır.

Son rakamlara baktığımızda ise 2002 yılında 4,05 milyar ABD Doları olan tarım ürünleri ihracatı, 2005 yılında 8,3 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2006 yılında ise bu rakam 10 milyar ABD Dolarını bulması beklenmektedir.2007 yılında ise tarımsal ihracat rakamı %16.3 artarak 11,4 milyar dolara ulaşmıştır.⁵

Genel olarak incelediğimiz Türkiye'nin tarım yapısını AB ile karşılaştırdığımızda; AB'de tarım sektörünün GSMH içindeki payı %1,6 iken, Türkiye'de %11,1 gibi milli gelirin önemli bir payını oluşturduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte tarımsal üretimde bulunan nüfus AB'de %5 iken Türkiye'de %35 oranındadır ve bu oran nüfusun önemli bir bölümünün tarım kesiminden geçimini sağladığını göstermektedir. Tarımda nüfus yoğunluğuna bağlı olarak Türkiye'de tarımsal işletme sayısı da oldukça yüksek ve ortalama işletme genişliği AB'nin üçte biri kadardır. AB'nin OTP çerçevesinde 2006 yılı toplam tarım desteği 55 milyar Avro iken, Türkiye'de 2006 yılında tarımsal destek 4 milyar YTL 'dir.⁶

4.2.Topluluk Tarım Politikası ve Türk Tarımı

Türkiye'nin OTP'ye uyumu ise ilk olarak 1973 tarihli Katma Protokol ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında yer alan atıflarda söz konusu olmuştur. OTP'nin Türkiye açısından tam anlamıyla resmi bir hedef haline gelmesi 1999 Helsinki Zirvesiyle tam üyelik için adaylığın tanınmasıyla gerçekleşmiştir. 2001 yılında AB tarafından yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile OTP' ye uyum resmen başlamıştır.

Türkiye bu belgeye, Tarım ve Balıkçılık başlıklarına ilişkin yapmayı taahhüt ettiği uyum çalışmalarının da yer aldığı, "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" (UP) ile cevap vermiştir. 2003 yılında yayımlanan ikinci Katılım Ortaklığı Belgesi ise 24 Temmuz 2003 tarihinde gözden geçirilmiş ve OTP' ye uyum konusunda altı adet ana başlık belirlenmiştir. Bunların alt başlıklarına ilişkin mevzuat uyum tarihleri, kurumsal kapasitenin artırılması için öngörülen tedbirler ile bu tedbirlerin gerçekleştirilebilmesi için

⁵ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "2007 yılı Ocak –Aralık Dönemi İhracatının Genel ve Sektörel Değerlendirilmesi", (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/2007yillikdoc.21.07.2008>

⁶ Bedriye Tunçsiper, "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları: Balıkesir İli Örneği", (çevrimiçi), http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/tuncsiper.pdf,21.07.2008

hesaplanan tahmini maliyetler ortaya konulmuştur.

Türkiye adaylığı süresince MDAÜ'lerin kullanımına açık olan SAPARD ve benzeri özel bir fon henüz Türkiye'nin kullanımına açılmamıştır.

OTP uyum çalışmaları yanında Dünya Bankasıyla yapılan Ekonomik Reform Kredisi anlaşması sonucu, gereksiz müdahalelerin azaltılarak ekonominin sürdürülebilir şekilde büyümesi, yoksulluğun azaltılması için gerekli ortamı sağlamaya imkân veren ve gelecekte Avrupa Birliği (AB)'ne katılma için gerekli zeminin oluşturulmasına yönelik 2001-2005 dönemini kapsayan “Tarım Reformu Uygulama Projesi” (“ARIP”) uygulanmaya başlanmıştır.

ARIP projesine göre :⁷

- 1) Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemelerinden yararlanacak çiftçilerin belirlenmesi ve ödemelerin belirli bir plan dahilinde yapılması sağlanmalı
Bu desteğin sağlanabilmesi için ülke çapında bir çiftçi kayıt sisteminin kurulması ve bu sistemi desteklemek üzere tapu kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılarak, otomasyonun sağlanması konularında gerekli teknik yardım, eğitim, yazılım ve donanımın temini Dünya Bankası kaynaklarından finanse edilerek yapılmalı
- 2) Yüksek sübvansiyonlu ve arz fazlası olan ürünlerin (fındık, tütün) üretiminden daha sürdürülebilir nitelikteki ürünlere geçiş sağlanmalı,
- 3) Geçiş döneminde oluşan çiftçi maliyetlerinin bir kez olmak üzere karşılanmalı
- 4) Fındık ağaçlarının sökülmesi, alternatif ürünler için girdi ödemelerinin ve geçiş döneminde tarlaların hazırlanmasına ilişkin çiftçilere yapılacak olan hibe ödemeleri, Dünya Bankası kaynaklarından finanse edilecek şekilde planlanmalı. Ayrıca 2005 yılı içerisinde yapılan revizeye göre;
 - a) Tarımsal verimliliğin artırılması için seçilen illerdeki tarımsal arazilerin toplulaştırılmasını ve yeniden tasarlanmış parsel planları içinde yeni yolların yapımını, inşaat ve teknik hizmetlerin finanse

⁷ Halil Agah, “Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) ve Tarımsal Destekleme Politikalarını Gelişimi”, (çevrimiçi), organik.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/File/sunumlar2/HalilAgahOK.doc, 21.07.2008.

edilmesi yoluyla destekleyen bir Arazi Toplulaştırma çalışmaları yapılmalı

- b) Tarımsal pazarlama, işleme, diğer tarım dışı işler ve kamu hizmetlerinin sağlanmasında kullanılan altyapıların rehabilitasyonu konularında topluluk bazlı talep yönlendirmeli faaliyetleri destekleyen özel ve kamu sektörü programlarının yürütülmesi, hibelerin finansmanı yoluyla desteklenen Köy Bazlı Katılımcı Yatırımlara teşvik edilmeli,
- c) Çiftçi kuruluşlarının ve seçilen bölgesel kooperatif birliklerinin kapasite oluşturmalarını destekleyen Tarım Örgütlerine Kurumsal Destek sağlanmalı
- d) Çevre bazlı tarımsal arazi kullanımı gerçekleştirilerek zararlı tarımsal teknikleri değiştiren çiftçilere mali destek sağlayan, Türkçe'de 'ÇATAK' olarak adlandırılan bir Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması yapılmalı
- e) Tarım Satış Kooperatiflerinin, mali özerkliğinin ve bağımsızlığının sağlanması ve üyesi oldukları Tarım Satış Kooperatif Birlikleri üzerindeki mülkiyet haklarını kullanma yeteneklerinin artırılarak asli fonksiyonlarına dönmelerinin sağlanması,
- 5) Tarım Satış Kooperatiflerine üye çiftçiler adına ürünleri satma, işleme ve üye çiftçilere girdi sağlama yetenekleri artırılmalı,
- 6) Tarım Satış Kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması, personel azaltılması ve kapasite oluşturma yardımı yapılmalı,
- 7) Proje kapsamına alınan Tarım Satış Kooperatiflerinin, Tarım Satış Kooperatifleri kanununa göre Tarım Satış Kooperatiflerine sağlamakla yükümlü olduğu pazarlama ve işletme hizmetleri konusunda kapasiteleri artırılmalı,
- 8) Katılan Tarım Satış Kooperatiflerinin yeniden yapılanması, gider azaltılması, kapasite oluşturma ve iş geliştirme yardımının ikraz kaynaklarından sağlanmasına olanak verilmelidir.

2008 yılı sonuna kadar uygulanacak olan ARIP projesinin Türkiye uygulamaları hakkında Dünya Bankası, 18 Şubat 2005’de geniş rapor yayınlamıştır. Raporda projenin (ARIP) başarılı bir şekilde uygulandığı, tarımsal destekler bütçesinde 5.4 milyar Dolardan 0.7 milyar Dolara bir düşüş sağladığı, ülke içindeki tarım ürünleri fiyatlarının uluslar arası fiyatlara yaklaştığı, Tarım Satış Kooperatiflerinin devletle ilişkileri azaltılarak sıkı bir bütçe denetimi sağlandığı, şeker ve tütün piyasasındaki devlet işletmelerinin özelleştirildiği, DGD’nin toplam tarım arazisinin % 80’inde uyguladığı, çiftçi gelirinin % 8’ini oluşturduğu ve önceki yıllarda sağlanan desteğin %50’sine denk geldiği, tütün alanlarındaki dönüşümün tersine fındık alanlarında çok yıllık bitki olması nedeniyle istenenin çok altında bir söküm olduğu ifade edilmiştir.⁸

ARIP uygulamalarının yanı sıra tarım alanında tarama yapılmış ve Avrupa Konseyince onaylanıp açılış kriterleri belirlenmiştir. Ancak 2006 yılı ilerleme raporuna göre de Yasal uyum bakımından düzensiz bir ilerleme söz konusu olduğu belirtilerek “2006-2010 Tarım Stratejisi Belgesi”ni uygulamak amacıyla çıkartılan kanunun verimliliğin artırılması gerektiği ve Kanunun gıda tedariki konularına ağırlık vermekte olduğunu ancak gıda güvenliği ve tüketicilere ilişkin konulara daha az önem atfedildiği belirtilmiştir. Ayrıca üretime bağlı desteği tarım politikasının temel unsuru olarak belirleyerek Kanunun Türkiye’yi reformdan geçmiş Ortak Tarım Politikası (OTP) ilkelerinden uzaklaştırdığını ancak kırsal alanların ve tarım sektörünün rekabet edebilirliğinin ve modernizasyonunun öncelikli konular olarak belirlenmesi Kanunun olumlu yanını oluşturduğu eklenmiştir.

4.3.Dünya Ticaret Örgütü ve Türk Tarımı

Dünya Ticaret Örgütü’ne 122 ülkeyle birlikte kurucu üye ülke olarak katılan Türkiye; mal ticareti, hizmet ticareti ve fikri mülkiyet hakları alanlarında çok sayıda anlaşmanın uygulanmasından sorumludur. Bu nedenle Türkiye tarafından sürdürülen dış ticaret mevzuat çalışmalarında, DTÖ anlaşmalarından kaynaklanan taahhüt ve yükümlülükler dikkate alınmaktadır.

⁸ Tarım Köyişleri Bakanlığı,“Türkiye’de Tarım”, (çevrimiçi), http://sgb.tarim.gov.tr/Tarim_Politikalari/turkiyede_tarim/turkiyede_tarim.pdf,22.07.2008.

Sanayi ürünlerinde yükümlülüklerini yerine getirmiş olan Türkiye, Tarım Anlaşmasına DTÖ sınıflandırılmasında GOÜ grubunda taraf olmuş. Pazara giriş, ihracat sübvansiyonları ve iç destekler alanlarında taahhütte bulunmuştur.

Pazara giriş kapsamında Türkiye'nin Tarım Anlaşmasındaki sorumlukları; 10 yıl içerisinde, her bir tarım ürünü için %10, tarım ürünlerinin tümünde ise ortalama olarak %24 oranında indirim yapmaktı.

Bu çerçevede Türkiye, ithalatında hassasiyet arz eden ve bu nedenle (GOÜ'lere tanınan) tavan pekiştirme imkânından yararlanan mallar (et, süt, tahıl ve şeker ürünleri) dışında, bütün tarife pozisyonlarında 1 Eylül 1986'da geçerli olan tarife oranlarını indirim esas almıştır.

Diğer yandan, Türkiye balıkçılık ürünleri hariç, tarım ürünlerinin tamamını DTÖ'ye konsolide etmiş, ancak AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi(OGT) hadlerini en düşük tarife haddi olarak uygulama hakkını saklı tuttuğunu bildirmiştir. Ayrıca Türkiye, tarım ürünleri ithalatında tarife dışı engeli bulunmadığından tariflendirmeye gitmemiş, bunun sonucu olarak asgari ve cari giriş kotaları için taahhütte bulunmamış dolayısıyla özel koruma imkânlarından yararlanamamıştır.

DTÖ'ye Türkiye'nin üyeliğinin başladığı 1995 yılından 2004 yılına kadar ki dönemdeki taahhütlerin pazara giriş alanındaki gerçekleştirme düzeylerine baktığımızda, %24 düşürülmesi taahhüdünde bulunan tarım ürünleri gümrük vergilerinin, bu taahhüde yönelik olan son indirimi 2004 yılında %2,4 oranında gerçekleştirildiği görülmektedir.⁹

DTÖ Tarım Anlaşması ikinci unsuru olan ihracat sübvansiyonları konusunda Türkiye; 10 yıl içerisinde ihracat sübvansiyonuna konu olan ürün miktarlarında %14, bütçe harcamalarında ise %24 oranında indirim yapmayı ve diğer ürünlere ilişkin yeni sübvansiyonların oluşturulmamasını taahhüt etmiştir.

İhracat sübvansiyonları alanında taahhütlerin gerçekleştirilmesine baktığımızda; 1996 yılından itibaren verilmekte olan bildirimlere göre, ihracat sübvansiyonlarında miktar ve değer olarak DTÖ taahhütleri dışına çıkmadığını görmekteyiz. Bunun yanında Türkiye, her yıl sadece taze sebze ve meyve, zeytinyağı, konsantre meyve suyu ve tavuk ürünleri gibi ürün kalemlerine değişen oranlarda ihracat sübvansiyonu

⁹ Uğur Çıplak ve M.Eray Yücel, "İthalatta Koruma Önlemleri ile Tarım ve Gıda Fiyatları", (çevrimiçi), <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0401TUR.pdf>. 21.07.2008.

vermiştir. Bu nedenle, 1996 yılından itibaren ne ürün kalemlerinde ne de verilen sübvansiyon miktarlarında çok fazla bir değişiklik olmamış ve daha önce de belirttiğimiz gibi bağlayıcı taahhüt miktarları dahilinde kalınmıştır. Bu durumda ihracat sübvansiyonu taahhütlerinin Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretine negatif ve pozitif yönden fazla bir etkisi olmamıştır.¹⁰

DTÖ Tarım Anlaşmasının son unsuru olan iç destekler alanında Türkiye; iç destek harcamaları yoluyla yapılan yardım miktarı, üretim değerinin %10'unun altında kaldığı için "de minimis" kapsamına girmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin yurtiçi desteklerde herhangi bir indirim taahhüdü bulunmamıştır.

4.3.1.Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonrası Tarım Anlaşması ve Türk Tarımı

1995 yılında yürürlüğe giren tarım anlaşması, 1995-2004 yıllarını kapsamaktadır.Bu nedenle DTÖ Tarım Anlaşması 20.maddesi,bu sürenin bitiminden sonra ek kuralların yürürlüğe konulmasını ve bu amaçla 1999-2000 döneminde yeni bir müzakere döneminin başlatılmasını öngörmüştür.

Bu çerçevede Doha Kalkınma Gündemi kapsamında müzakereler yapılmış ve 18 Aralık 2005'de Hong Kong Bakanlar Konferansı sonrası, uzlaşmaya varılmıştır.

Buna göre pazara giriş alanında İsviçre formülü uygulanarak yüksek tarifelerden yüksek, düşük tarifelerden düşük indirim yapılacaktır.Bu çerçevede Türkiye'de yüksek gümrüklerle korumaya çalışılan hububat, et, şeker gibi ürünlerde ani indirimler yapılmak zorunda kalınarak, bu gibi ürünleri koruma konusunda en önemli araç olan gümrük tarifelerini kaybetmiş olacaktır. Bu ürünlerin üretiminin sürmesi için de rakip ülkelerin maliyetleriyle yarışılmak zorunda kalınacaktır. Ancak gümrük vergileri her üründe kaldırılmayacak "hassas ürün" olarak belirlediğimiz ürünlerde gümrük tarifeleri devam etmektedir.

İhracat sübvansiyonları ise 2013 yılına kadar azalan oranlarda kaldırılacaktır. Ancak Türkiye, AB ve ABD gibi yüksek düzeylerde ihracat desteği veremediği için bu karar ülkemizi etkilememiştir.

¹⁰ Ahmet Ay,Sinem Yapar, "Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Türkiye", (çevrimiçi),http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20AY-%20Sinem%20YAPAR%5C57-80.pdf,21.07.2008.

İç desteklemeler konusunda %10 olan “de minimis sınırı” korunmuştur. Ticareti bozucu iç desteklemelerin üç bant halinde indirilmesi, indirim oranlarının ise müzakerelerle belirlenmesi kabul edilmiştir. Ancak Temmuz 2006'daki tarım sübvansiyonlarının ve tarifelerinin azaltılması için yapılan müzakerelerde anlaşma sağlanmadığından DTÖ Başkanı Pascal Lamy, Doha Kalkınma Raundu'nu askıya almıştır.

Şubat 2008'de başlatılan ve devam eden müzakerelerde Türkiye, AB'ye tam üyelik perspektifi korunmak kaydıyla, AB'den bağımsız olarak hareket etmiş, müzakere pozisyonu AB'ye olabildiğince paralel olmakla birlikte, Türk tarım sektörünün öncelikleri doğrultusunda uzlaşma sağlanmasına yönelik bir tavır izlemektedir.¹¹

Ara Sonuç

Türkiye, DTÖ üyesi ve AB'ye aday ülke olması nedeniyle uygulanan tarım politikalarının hem AB Ortak Tarım Politikasına hem de Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uyumlu olmasının gerekmektedir. Bu nedenle, AB ve DTÖ müzakereleri öncesinde avantajlı ve dezavantajlı konular iyi değerlendirilmeli, uyumlu politikalar buna göre belirlenmelidir. Türkiye'nin geniş coğrafik yapısı, çok çeşitli ürün yelpazesi ve tarımsal yapısının da dikkate alınarak, bölgesel farklılıklar ve ihtisaslaşma göz önünde bulundurulmak suretiyle destekleme politikaları belirlenmelidir. Bu politikalar aynı zamanda tarımın yapısal sorunlarının çözülmesine de imkân tanınmalıdır.¹²

¹¹ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, “Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme”,(çevrimiçi),<http://tarim.su.rasi.tarim.gov.tr/10.komisyon.pdf>, 16.09.2007.

¹² İlkay Delal,“Ortak Tarım Politikasında Reform, DTÖ ve Türkiye”,(çevrimiçi),<http://www.aeri.org.tr/PDF/Bks-7-3.pdf>,21.07.2008.

SONUÇ

AB küresel ortak bir pazar oluşturulması ve serbest piyasa şartlarını savunurken yalnızca tarım politikasını bu anlayıştan uzak tutmuştur. Ortak tarım politikası her zaman korunan ve desteklenen bir politika olmuştur.

AB'nin ilk yıllarında gıda güvenliğini sağlamak için oluşturulan bu politika, 1980'lerden itibaren ürün stokları oluşmaya başlamıştır. Genişleyen AB ile ürün stokları ve harcamaları artmış, ancak uzlaşma gücü zayıflamıştır. Her reform girişiminde ürün stokları ve artan harcamalar sorunlarının, yapısal politikalar ve desteklemelerin azaltılmasıyla çözümleneceği vurgulansa da uzlaşma sağlanmamıştır.

OTP'nın dış piyasalardaki desteklemelerinin GYÜ'leri zarar vermesi nedeniyle oluşan baskılarla Hong Kong Bakanlar Konferansında AB, piyasa şartlarını bozan tarımsal desteklemeleri ve müdahale fiyatlarını kaldırma taahhüdü vermiştir.

Piyasa şartlarını bozan şartları eksik rekabet şartları çerçevesinde değerlendirirsek; ilk şartımız olan egemen gücün kötüye kullanılmasının engellenmesi çerçevesinde, Hong Kong ile müdahale fiyatlarının ve desteklemelerin kaldırılmasını değerlendirebiliriz.

Şartlardan bir diğeri olan devletin iktisadi kurumlarının özelleştirilmesi kapsamında Hong Kong Bakanlar Konferansı ile ticari devlet teşekküllerinin ticareti bozucu uygulamalarının disipline edilerek ortadan kaldırılması örnektir.

Rekabeti engelleyen devlet yardımlarının ortadan kaldırılması, gıda yardımlarının ticari şartlarında gerçekleştirilemeyeceği taahhüdü altına girilmesini örnek olarak verebiliriz

Sınırlı bir şekilde de olsa da değerlendirdiğimiz Hong Kong Bakanlar Konferansı sonrası oluşacak tarım politikasının rekabetçi bir şarta kavuşacağını söyleyebiliriz. Böylece tarım piyasası deyince ilk akla gelen "desteklemeler" yerine akla gelecek olan "verimlilik ve rekabet" olacaktır. Çünkü rekabetçi piyasa şartlarında tutunabilmenin tek koşulu verimli üretim yapmaktır. Verimliliğin sağlanması için ise geçiş sürecinde kırsal kalkınma ve tarımsal alt yapı tedbirlerine ağırlık verilmelidir.

DTÖ üyesi olan ve AB'ne uyum sürecinde olan Türkiye'de aynı taahhütler altındadır. Bu nedenle Türkiye'nin kırsal kalkınma ve tarımsal alt yapı tedbirleriyle bu sürece uyum sağlamalıdır.

Kısacası önümüzde günlerde bizi rekabetçi ve verimlilik odaklı bir ortak tarım politikası beklemektedir.

KAYNAKÇA

Akder, Halis : “Dünya Ticaret Örgütünün Tarım Anlaşması ve Türkiye”, Ekonomi Forumu, Der: Fatma Doğruer, İstanbul, Fes Yayınları, 1998.

Alacaoğlu, Muzaffer: **Euro: Ekonomik ve Parasal Birliğin Son Durağı Avrupa Birliği’nde Siyasi Birliğe Doğru Euro-Stop**, Ankara, Hazine Müsteşarlığı, Ağustos 2002.

Albayrak, Sinan: “Avrupa Birliği (AB) Ortak Tarım Politikasına Türkiye’nin Uyumu ve 1980 Sonrası Dönemde Türk Tarımının AB ile Dış Ticaretteki Rekabet Gücünün İktisadi Analizi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).

Altay, Vural: “Dünya Ticaret Örgütü Doha Bakanlar Toplantısı ve Sonrası”, **Durum Dergisi**, S:IV, Ocak 2002, s.43–48.

Arar, Asım: “Dünya Ticaret Örgütü 5. Bakanlar Konferansı’nın Düşündürdükleri”, **Uluslar arası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S:XI, Kasım 2003, s.7–10.

Atay, Ahmet: **Avrupa Tarımsal Yönlendirme Ve Garanti Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracın Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin İrlanda Örneği Çerçevesinde İncelenmesi**, Ankara, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği: **AB Tarım Politikası**, Ankara, Avrupa Komisyonu Temsilciliği Yayınları,2000.

Avrupa Topluluğu Enformasyon Bürosu: **Avrupa Topluluğunun Tarım Politikası**, Ankara, Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd.Şti.,1980.

Aydın, Ceren: **Dünya Ticaret Örgütü Tarım Müzakereleri, AB ve Türkiye'nin Pozisyonları**, Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004.

Babacan, Aziz: **Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, Aralık 1999.

Baş, Erhun: **AB'liğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Adaylığı göz önüne Alınarak İncelenmesi**, Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004.

Boz, İsmet: “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası”, **Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye**, Der. Muhsin Kar ve Harun Arıkan, İstanbul, Beta Yayınları, 1997.

Çağlar, Ünal: “Türkiye ve AB ve Euro”, **Tüm Yönleriyle Türkiye –AB İlişkileri**, Der. Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak, İstanbul, Elif Kitabevi, Kasım 2002.

Çakmak, Erol H. Ve Akder, A.Halis: **DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21.yüzyılda Türkiye Tarımı**, İstanbul: TÜSİAD, Haziran 2005.

Dedeoğlu, Beril: “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II:Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi”,**Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der.Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Yayıncılık, Ekim 2003.

Dereli, Doğan: “Dünya Ticaret Örgütü Cancun Zirvesi ve Dünya Ekonomisine Etkileri”, **Durum Dergisi**, Temmuz 2005, s.38-54.

Ekeman, Ebru: **21. Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Eylül 1999.

Erdoğan, Niyazi: **Dünya ve Türkiye’de Tarımın Finansmanı**, Ankara, Ziraat Matbaacılık, Ekim 2002.

Gökdemir, Bülent: **Tarımda Piyasa Reformu Türk Tarımı Özelinde Tarım Rekabet Politikası İlişkisi**, Ankara:Rekabet Kurumu Yayınları, 2004.

İktisadi Kalkınma Vakfı: **Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikası**, İstanbul: İKV Yayınları, 2003.

İmir, Mustafa: “Tarım Müzakereleri Hong Kong Bakanlar Konferansı Sonuçları”, **Türk Veteriner Derneği**, C:5,S:3-4 2005,s.19-22.

İncei, Sevgi Gencay: “1990’ların Ortak Tarım Politikası Perspektifinde Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Tarımsal Destekler”,(Basılmamış Doktora Tezi,Marmara Üniversitesi,Avrupa Topluluğu Enstitüsü,1993).

İstanbul Ticaret Odası: **Gelişmiş Tarım Piyasalarının Organizasyonu**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2003.

Karluk, Rıdvan: **Uluslar arası Kuruluşlar**, İstanbul, Beta Yayınevi, Nisan 2007.

Kıymaz, Taylan: **Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Temel Ürünlerde (hububat, şeker ve süt) Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları ve Bunların Hammadde Temini Açısından Gıda Sanayine Etkileri**, Ankara: DPT Yayınları, Mayıs 2000.

_____ : **Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye’nin Konumu**, Ankara, DPT Yayınları, No:2652, Ocak 2002.

Mercul, Abdülkadir: “Ekonomik Parasal Birlik Sürecindeki Gelişmeler ve Türkiye” **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, Der. Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak, İstanbul, Elif Yayınevi, Kasım 2002.

Mecidov, Natig: “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımı” **Avrupa Birliği Çıkmazı**,Der. Erol Manisalı, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Kasım 2005.

Oder, Bertil Emrah: **Avrupa Birliği’nde Anayasa ve Anayasacılık**,1.bs., İstanbul, Anahtar Kitaplar, İstanbul, Mayıs 2004.

Seyidoğlu, Halil: **Uluslararası İktisat Teorisi**, 15 bs., İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2003.

Şahinöz, Ahmet: **Avrupa Topluluğunda Ortak Tarım ve Dış Ticaret Politikası**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993.

_____:“Tarım Politikaları ve Rekabet”, **Perşembe Konferansları 14**, Rekabet Kurulu, Ankara, 2004.

Şener, Sefer: “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Tarım Politikası Arayışları”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C:7, S:1- 2004 s.73-92.

Tekinalp, Gülören ve diğerleri: **Avrupa Birliği Hukuku**, 2.bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

Tunç, Havva:“1990 Yılına Girerken Avrupa Topluluğunun Ortak tarım Politikasının amaçlarının Gözden Geçirilmesi”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, S:75, Ocak 1990,s.9-15.

_____: “AT Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Avrupa Topluluğunun Ortak Politikası ve Türk Tarımı”,(Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990)

_____ :“Avrupa Topluluğunun Tarım-Para Sistemi ve Parasal Telafi Edici Miktarlar”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, S:78, Nisan 1990,s.11-18.

_____ :“Avrupa Topluluğu’nun Tarım Sektöründe Uygulanan Yapısal Politika ve Önemi”, **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, S:297, Kasım 1990,s.61-62.

Tüsiad İstihdam Çalışma Grubu Başkanı Dr. Gülden Türktan’ın İstanbul Ticaret Üniversitesi Avrupa Birliği Uygulama Ve Araştırma Merkezi Tarafından Düzenlenen “Ab Uyum Sürecinde Kırsal Kesimde İstihdam Sorunu” Toplantısı Konuşması, İstanbul:22 Mart 2006.

Uymaz, Feride Berna: “Ortak Tarım Politikası ve Sanayi Politikası Çerçevesinde AB’nin Müdahaleci Yaklaşımı”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2004).

Uzmay, Ayşe: “Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü Kararları Bağlamında Türkiye Tarım Politikası Stratejisi Ne Olmalı?”, İzmir Çalıştayı, Tarım Ekonomisi Derneği Yayınları, İzmir, 2005.

Ülkü, Elif Seda: **Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformları**, İstanbul: İKV Yayınları, 2006.

Yıldırım, Ali Ekber: “AB Türkiye Tarım Politikaları”, **Ekonomik Forum Dergisi**, S:5, Şubat 2003,s.52-55.

_____ : “DTÖ Tarımı Yeniden Şekilleniyor”,**Ekonomik Forum Dergisi**, S:5, Eylül 2004, s.55-63.

INTERNET KAYNAKLARI

Agah, Halil: “Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) ve Tarımsal Destekleme Politikalarını Gelişimi”, (çevrimiçi), organik.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/File/sunumlar2/HalilAgahOK.doc,21.07.2008.

As, Özlem: “DTÖ Süreci Az Gelişmiş Ülkelerin Aleyhine İşliyor”,(çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/odamiz/bizden.php.?kod=2506>.21.07.2008.

Atakan, Mehtap: “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye’nin Uyumu”, (çevrimiçi),http://www.gumruk.gov.tr/gumruk/dosyaupload/ab/ortak_tarim.pdf,21.07.2008.

Ay, Ahmet ve Yapar, Sinem: “Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Türkiye”,(çevrimiçi),http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20AY-%20Sinem%20YAPAR%5C57-80.pdf.21.07.2008.

Boratav, Korkut: “Cancun’da Tıkanma Üzerine Çeşitlemeler:Yapısal Bir Hatanın Maliyetleri”,(çevrimiçi),http://bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/bsb-Cancun%20ve%20tarim.doc, 16.09.2007.

Çıplak, Uğur ve Yücel, M.Eray: “İthalatta Koruma Önlemleri ile Tarım ve Gıda Fiyatları”,(çevrimiçi),<http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0401TUR.pdf>.21.07.2008.

Delal, İlkay: “Ortak Tarım Politikasında Reform, DTÖ ve Türkiye”, (çevrimiçi), <http://www.aeri.org.tr/pdf/bks/3.pdf>, 16.09.2007.

Dış Ticaret Müsteşarlığı,“Dünya Ticaret Örgütü 3.Bakanlar Konferansı”,(çevrimiçi),<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dtokonf.doc>,20.09.2008.

Dış Ticaret Müsteşarlığı,“ Seatle III. Bakanlar Konferansı”,(çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinID=176&icerikID=275&dil=TR>,20.09.2008.

Dış Ticaret Müsteşarlığı: “ Doha - Gelişmeler DTÖ IV. Bakanlar Konferansı”, (çevrimiçi),<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=162&icerikID=264&dil=TR>, 16.09.2007.

Dış Ticaret Müsteşarlığı: “2007 yılı Ocak –Aralık Dönemi İhracatının Genel ve Sektörel Değerlendirilmesi”, (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/2007yillikdoc.21.07.2008>

Dış Ticaret Müsteşarlığı, “DTÖ V. Bakanlar Konferansı Cancun”, (çevrimiçi), <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=154&icerikID=258&dil=TR>,16.09.2007.

Eğilmez,Mahfi: “48’nci yılımız kutlu olsun”,(çevrimiçi),<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217147>, 16.09.2007.

Ertuğrul, Cemil: “AB’nin Dönüşümü ve AB”,(çevrimiçi),http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/ktts_02/21.pdf,21.07.2008.

European Commission,“ A Budget To Deliver Policy Objectives”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/budget/reform/issues/article_5957_en.htm,11.09.2008.

European Commission,“Reforming the Budget,Changing Europe”(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/budget/reform/history/history1957_en.htm,11.09.2008.

European Commission: “Arable crops”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/policy/an1_en.htm,21.07.2008.

European Commission: “Agenda 2000-CAP for the Future”, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publications/revision99/08_09_en.pdf, 16.09.2007.

European Commission: “Sugar Reform: Commission proposes to improve sugar restructuring scheme”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/617&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation EC(No) 796/2003” , (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_037/l_03720050210en00220023.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Cross Compliance”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/crocom_en.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation EC(No) 1973/2004”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_345/l_34520041120en00010084.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Guidelines For European Agriculture”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/1385/01/agriculture_30_May_COM_81_608.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation EC(No)795/2003”, (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2004/R/02004R079520060831-en.pdf>, 21.07.2008.

European Commission: “Common organisation of the agricultural markets: introduction”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11047.htm>, 16.09.2007

European Commission: “Reform of the Common Market Organisation for the Fruit and Vegetables”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/fruitveg/index_en.htm. 21.07.2008.

European Commission: “Cotton”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/markets/cotton/index_en.htm, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation (EC) No 382/2005”, (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:061:0004:0019:EN:PDF>. 21.07.2008.

European Commission: “Reform of the Support Scheme Cotton”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/cotton/index_en.htm, 21.07.2007.

European Commission: “The milk sector”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/milk_en.pdf. 16.09.2007.

European Commission: “COM (91) 100 Final”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/3415/01/000566_1.pdf, 16.09.2007.

European Commission: “COM(91)258 Final”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/4861/01/003161_1.pdf, 16.09.2007.

European Commission, “COM (2007) 701 Final”, (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0701:FIN:EN:PDF>, 21.07.2008.

European Commission: “Common organisation of the agricultural markets: introduction”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11047.htm>, 16.09.2007.

European Commission: “CAP Reform: The Wine Sector”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/wine/wine_en.pdf, 21.07.2008.

European Union: “Rural Development in the EU”,(çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/215&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 16.09.2007.

European Commission: “Single Farm Payment”,(çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11089.htm>, 16.09.2007.

European Commission: “The Milk Sector”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/milk_en.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Common Agriculture Policy Explained”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf, 21.09.2007.

European Commission, “The Future of Rural Society”,(çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/5214/01/001713_1.pdf, 21.09.2007.

European Commission: “Natura 2000 Network”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm, 21.07.2008.

European Commission: “The Future Shape of Agricultural Policy”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/6463/01/003550_1.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Seventeenth Financial Report on the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - 1987. Guarantee Section and Food Aid. COM (88) 563 final”,(çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/3143/01/000027_1.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Improvement of The Common Agriculture Policy”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/5193/01/001652_1.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Fourth Financial Report on the European Agriculture Guidance and Guarantee Fund Year 1974”,(çevrimiçi),http://aei.pitt.edu/4052/01/000004_1.pdf.21.07.2008.

European Commission: “The Single Act:A New Frontier For Europa”, (çevrimiçi), http://aei.pitt.edu/1760/01/Single_act_COM_87_100.pdf.21.07.2008.

European Commission: “The Year on the Markets”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review98/p04_en.htm.,21.07.2008.

European Commission: “CAP Reform:The Beef and Veal Sector”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/beef/beef_en.pdf.,21.07.2008.

European Commission: “The CAP Reform: Milk and Milk Products”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/milk/milk_en.pdf,21.07.2008.

European Commission:“COM (85) 750 Final, A Future for Community Agriculture”,(çevrimiçi),http://aei.pitt.edu/930/01/perspective_for_cap_gp_follow_COM_85_750.pdf.,21.07.2008.

European Commission:“77/355/EEC”,(çevrimiçi),[http://eur-lex.europa.eu /LexUri Serv/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977R0355:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977R0355:EN:HTML),16.09.2007.

European Commission: “The reform of the tobacco sector”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/tobacco/index_en.htm.,21.07.2008.

European Commission: “Rural Development in the European Union”,(çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>,21.07.2008.

European Commission: “Rural Development in the European Union”,(çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>.21.07.2008.

European Commission: “Mid Term Review Of Common Agriculture Policy”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0394en01.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation (EC) No 817/2004”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_153/l_15320040430en00300081.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Rural Development in the European Union”, (çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>, 21.07.2008.

European Commission: “Enlargement and Agriculture”, (çevrimiçi), http://www.eu.int/comm/agriculture/publi/enlarge/text_en.pdf, 21.07.2007.

European Commission: “CAP Reform Summary”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/capreform/special_en.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation EC (No) 2848/98”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1998/l_358/l_35819981231en00170042.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Allocation of Agriculture and Rural Development assistance for pre-accession countries”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/99/548&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 21.07.2008.

European Commission: “SAPARD: Special Pre-Accession Assistance For Agriculture and Rural Development”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/back/sapard_en.pdf, 21.07.2008.

European Commission: “Reforming the olive oil sector”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/olive/index_en.htm,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC (No) 2235/2003”,(çevrimiçi),
http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_339/l_33920031224en00360044.pdf,21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation (EC) No 817/2004”,(çevrimiçi),
http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_153/l_15320040430en00300081.pdf,21.07.2008.

European Commission: “CAP Reform accomplishing sustainable agriculture:the tobacco, olive oil, cotton, sugar and hops sectors outline of the Commission proposals”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/docs/prop2_en.pdf, 21.7.2008.

European Commission: "The seeds,tobacco and Hops Sector”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/specsec_en.pdf,21.07.2008.

European Commission, “Rural Development Policy 2007-2013”,(çevrimiçi),
http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm,21.07.2008.

European Commission: “The Second Wave of CAP Reform”, (çevrimiçi),
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/capreform/special2_en.pdf,21.07.2007.

European Commission: “Presidency Conclusion Goteborg European Commission”,(çevrimiçi),http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/goteborg_concl_en.pdf,21.07.2008.

European Commission: “COM(2004) 490”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/ia_2004/sec_2004_0931_en.pdf,21.07.2008.

European Commission: “The EU Rural Development Policy 2007–2013”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/en_2007.pdf,21.07.2008

European Commission: “COM (2005) 304 Final”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/rdguidelines/impact_en.pdf,21.07.2008.

European Commission: “The Rural Development Policy”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/en_2007.pdf.21.07.2008.

European Commission: “POSEI:The Preferred Option for Banana” ,(çevrimiçi),
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/336&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>,21.07.2008.

European Commission: “General Report on the Activities of the European Union 2006,” (çevrimiçi),<http://europa.eu/generalreport/en/rg2006en.pdf>,.21.07.2008.

European Commission: “The European Sugar Sector:Its importance and its future”, (çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/sugar/infopack_en.pdf. 21.07.2008.

European Commission: “Commission Regulation (EC) No 141/2004”, (çevrimiçi),<http://www.esf.gov.sk/documents/2004>,16.07.2008.

European Commission: “The Olive Oil and Table Olives Sector”,(çevrimiçi),
http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/olive_en.pdf,21.07.2008.

European Commission: “Reform of the Wine Sector”, (çevrimiçi),
http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/index3_en.htm,21,07.2008.

European Commission: “COM(2007) 317 Final”,(çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0372en01.pdf,21.07.2008.

European Commission: “COM (2006) 508 FİNAL”, (çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0508en01.pdf,21.07.2008.

European Commission: “COM(2003) 23 Final”,(çevrimiçi),<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/03/st10/st10961en03.pdf>,21.07.2008.

European Commission: “COM(2008) 306 Final Health Check”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/prop_en.pdf,21.07.2008.

European Commission: “Health Check of the Common Agriculture Policy”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/index2_en.htm.21.07.2008.

European Commission, “COM (2006) 302 Final”,(çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0302en01.pdf.21.07.2008.

European Commission: “Working Together for growth and job A new Start for the Lisbon Strategy”, (çevrimiçi),http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf,21.07.2008.

European Commission:“Commission Regulation of 27/2004”,(çevrimiçi), <http://www.esf.gov.sk/documents/2004>

European Council: “Council Directive of 17 April 1972 on the modernization of farms(72/159)”(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1972L0159:19810101:EN:PDF>,21.09.2007.

European Council, “Council Regulation EC(No) 509/2006”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_093/l_09320060331en00010011.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC(No) 1028/2006”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_186/l_18620060707en00010005.pdf,21.07.2007.

European Council: “Council Regulation EC(No) 2013/2006”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_119/l_11920060504en00010002.pdf, 21.07.2008.

European Council: “Council Regulation Ec (No) 247/2006,”(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_042/l_04220060214en00010019.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC(No) 1405/2006”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_265/l_26520060926en00010007.pdf.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC(No) 2013/2006,”(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_384/l_38420061229en00130019.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EC) No 1783/2003”,(çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/belgeler/tarimsalyayim3.pdf>,21.07.2008.

European Council: “Councill Regulation of 864/2004”,(çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:206:0020:0036:EN:PDF.2> 1.07.2008.

European Council: “Councill Regulation of 318/2006”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_235/l_23520060830en00230023.pdf.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation of 865/2004”,(çevrimiçi),[http:// www.oliveoil.org/eng /doc/865ENconsolidato.pdf](http://www.oliveoil.org/eng/doc/865ENconsolidato.pdf),21.07.2008.

European Council: “Councill Regulation of 1786/2003”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_270/l_27020031021en01140120.pdf,21.07.2008.

European Council: “Councill Regulation EC (No)2236/2003”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_339/l_33920031224en00450051.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EC) No 1783/2003”,(çevrimiçi), [http://www.zmo.org .tr/belgeler/tarimsalyayim3.pdf](http://www.zmo.org.tr/belgeler/tarimsalyayim3.pdf).21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC (No) 1493/1999”,(çevrimiçi), http://www.eavw.com/en/reglamenti/R1493_20060104_en.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC No 1782/2003”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2003/l_270/l_27020031021en00010069.pdf,1.07.2008.

European Council: “Council Regulation EEC (No) 1255/1999 ”,(çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:160:0048:0072:EN:PDF>,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation Ec(No) 1251/1999”,(çevrimiçi), [http:// eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1999/R/01999R1251-20040701-en.pdf](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1999/R/01999R1251-20040701-en.pdf),21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EC) No 1638/98 ”,(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:210:0032:0037:EN:PDF>.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation No 136/66/EEC ”,(çevrimiçi), http://web.vscht.cz/re_blovaz/Laborky/Anglicky/01966R0136-20041101-en.pdf.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EC) No 1259/1999”,(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_160/19990626en01130118.pdf.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC (No) 1254/1999 ”,http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_160/l_16019990626en00210047.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC(No) 1252/1999”, (çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:160:0015:0017:EN:PDF>,21.07.2008

European Council: “Council Regulation EC (No)1253/1999”,(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_160/l_16019990626en00180020.pdf,21.07.2008.

European Council: “Councill Regulation Ec(No)479/2008”,(çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:148:0001:0061:EN:PDF>,21.07.2008.

European Council: “Councill Regulation of the 1260/2007”, (çevrimiçi),<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:283:0001:0007:EN:PDF>.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation Ec (No) 1991/2006”,(çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_411/l_41120061230en00180026.pdf.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation Ec (No) 1493/1999”,(çevrimiçi), http://www.eavw.com/en/reglamenti/R1493_20060104_en.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EEC) No:564/84 of 1 March 1984 on suspension of aid investment in the field of milk production”(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31984R0564&model=guichett., 21.07.2008.

European Council: “The European Council Brussels 11–13 February 1988”, (çevrimiçi),http://aei.pitt.edu/1426/01/Brussels_Feb_1988.pdf., 21.07.2008.

European Council: “Council Directive of 17 April 1972 concerning measures to encourage the cessation of farming and the reallocation of utilized agricultural area for the purposes of structural improvement (72/160,EEC)” (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1972/L/01972L0160-1973072-en.pdf>,16.09.2007.

European Council: “Council Directive of 17 April 1972 concerning the provision of socio-economic guidance for and the acquisition of occupational skills by persons engaged in agriculture (72/161/EEC)”,<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1972L0161:19730728:EN:PDF>,(çevrimiçi),16.09.2007.

European Council: “Council Directive of 24 July 1986 on the fixing of maximum levels for pesticide residues in and on cereals (86/362/EEC)”, (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1986/L/01986L036220060816-en.pdf>.21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC(No) 1290/2005”,(çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2005/R/02005R1290-20060701-en.pdf>,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation of 1698/2005”, (çevrimiçi),http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_277/l_27720051021en00010040.pdf,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation (EEC) No 1078/77 of 17 May 1977 introducing a system of premiums for the non marketing of milk and milk products and for the conversion of dairy herds”,(çevrimiçi),
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31977R1078&model=guichett,21.07.2008.

European Council: "Council Regulation (EEC) No 797/85 of 12 March 1985 on improving the efficiency of agricultural structures”, (çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985R0797:EN:HTML_16.09.2007.

European Council: “Council Regulation EC (No) 1342/2003”,(çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/2003/R/02003R1342-20070101-en.pdf>,21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC (No)1785/2003”,(çevrimiçi),
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:270:0096:0113:EN:PDF>,21.07.2008.

European Council: “Council Decision of 20 February 2006 on Community strategic guidelines for rural development (programming period 2007 to 2013) (2006/144/EC)”,(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:EN:PDF>,16.09.2007.

European Council: “Regulation No 25 on the financing of the common agricultural policy”,(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1962/R/01962R0025-19700501-en.pdf>,16.09.2007.

European Council: “Council Regulation EC (No) 1257/1999”,(çevrimiçi), http://www.ndp.ie/documents/publications/reg_cir/CR12571999.pdf,21.07.2008.

European Council: “ Council Regulation EC (No) 1268/1999”,(çevrimiçi), http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/1999/l_161/l_16119990626en00870093.pdf, 21.07.2008.

European Council: “Council Regulation EC (No) 1783/2003”, (çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:270:0001:0069:EN:PDF>,21.07.2008.

European Council: “Council Directive of 28 April 1975 concerning the Community list of less-favoured farming areas within the meaning of Directive No 75/268/EEC”,(çevrimiçi),<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1975L0271:19851221:EN:PDF>, 16.09.2007.

European Parlemtent and European Council: “Directive 2000/60/Ec Of The European Parliament And Of The Council establishing a framework for Community action in the field of water policy”,(çevrimiçi), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0060:EN:HTML> 21.07.2008.

European Union: “Support for Rural Development”, (çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l60026.htm>.21.07.2008.

European Union: “Rural Development in the EU”,(çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/215&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, 16.09.2007.

European Union: “The Arable and Rice Sectors”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/arable_en.pdf.21.07.2008.

European Union: “The Dried Fodder and Potato Starch Sectors”,(çevrimiçi), http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/energy_en.pdf,21.07.2008.

European Union: “Rice”,(çevrimiçi), <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11079.htm>,21.07.2008.

European Union: “Rural Development in the EU”,(çevrimiçi), <http://europa.eu/rapid/presReleasesAction.do?reference=MEMO/05/215&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.21.07.2008

European Union: “Rural Development in the European Union”,(çevrimiçi), <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2003/en.pdf>.21.07.2008.

European Union: “EU radically reforms its sugar sector to give producers long-term competitive future”,(çevrimiçi) ,<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1473&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>,21.07.2008.

European Union: “Comman Organisation of the market in the milk and milk products”,(çevrimiçi),<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11092.htm>,21.07.2008.

İmir, Mustafa: “Hong Kong VI. Bakanlr Konferansı Tarım Müzakerelerinin Genel Değerlendirilmesi”,(çevrimiçi),http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=%5Csanal_kutuphane&fl=../sanal_kutuphane2/dto/dto_honkong_m.imir25.12.05.doc,21.07.2008.

Müftüoğlu, Özgür: “GATS ve Türkiye’de Çalışma Yaşamının Dönüşümü”, (çevrimiçi) , <http://www.ikkistanbul.org/olcu/2004/1/12/>,16.09.2007.

Oder, Bertil Emrah: “Avrupa Birliği’nde Çok Merkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları:Yetki Çatışmaları Ve İkincillik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı

Gözlemler”,(çevrimiçi),<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg22/bertil.pdf>,s.12,16.09.2007.

Sandık, Kemal: “AB’nin Şeker Politikası ve Şeker Reformu,”(çevrimiçi), www.sekerkurumu.gov.tr/altsayfa/duyuruilan/gh/29_09_05_Sunumlar/KemalSandik.ppt,21.07.2008.

Şahinöz, Ahmet: “Dünya Ticaret Örgütü’nün Dönüşümü”, (çevrimiçi), <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/ktts02/20.pdf>, s.6, 16.09.2007.

Ahmet Şahinöz, **Avrupa Topluğunda Ortak Tarım ve Dış Ticaret Politikası**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,1993.

Şeker Kurumu: “AB Şeker sektöründeki üreticilere uzun dönemde rekabetçi bir gelecek hazırlayacak radikal reformlar gerçekleştiriyor.”,(çevrimiçi), http://www.sekerkurumu.gov.tr/altsayfa/duyuruilan/gh/AB_Tar_Bak_24_11_05.htm, 21.07.2008.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı:“Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme”,(çevrimiçi), <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/10.komisyon.pdf>, 16.09.2007.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı: “Tarım Sektöründe Son Gelişmeler ve 2000-2006 Karşılaştırması (Kasım 2002-Aralık 2006)”,www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=../duyurular/tarim_sektorunde_son_gelismeler.doc

Tarım Köyişleri Bakanlığı: “Türkiye’de Tarım”,(çevrimiçi),http://sgb.tarim.gov.tr/Tarim_Politikalari/turkiyede_tarim/turkiyede_tarim.pdf,22.07.2008.

Tunçsiper, Bedriye: “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları:Balıkesir İli Örneği”, (çevrimiçi), http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/tuncsiper.pdf,21.07.2008

Turhan, Ali: "DTÖ(GATT)", (çevrimiçi), ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc, 21.07.2008.

Tusiad: "Dünya Ticaret Örgütü(DTÖ) Gelişmeler (Eylül-Ekim)", (çevrimiçi), [www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/DKdto/12/\\$File/DTOEkim.pdf](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/DKdto/12/$File/DTOEkim.pdf), 21.07.2008.

World Trade Organization: "Agreement On Agriculture", (Çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf, 16.09.2007.

World Trade Organization: "Market Access:tariffs only", (çevrimiçi) ,http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffs, 21.07.2008.

World Trade Organization: "Special Safeguard Provision", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm#articleV, 21.07.2008.

World Trade Organization: "Special Treatment with Respect to Parargraph 2 of Article4", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14ag_02_e.htm#annV, 21.07.2008.

World Trade Organization: "Numeriacal targets for Agriculture", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffquota, 21.07.2008.

World Trade Organization: "Export Subsidy Commintments", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14ag_02_e.htm#articleIX, 21.07.2008.

World Trade Organization: "Numeriacal Targets For Agriculture", (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#tariffquota, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Domestic Support: Some you can, some you can’t”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm#domestic, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Doha Work Programme”, (çevrimiçi), <http://www.hkcs.org.hk/reports/mc6/att12.pdf>, 22.07.2008.

World Trade Organization: “Domestic Support Commitments”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14ag_01_e.htm#articleVI, 21.07.2008.

World Trade Organization: “The General Agreement on the Tariffs and Trade (GATT1947)”, (çevrimiçi), www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.doc, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Agriculture negotiations”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/news_e/archive_e/agng_arc_e.htm, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Lamy welcomes revised agriculture and NAMA negotiating texts”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/news_e/pres08_e/pr513_e.htm, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Chairperson’s texts 2008”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_texts08_e.htm, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Export Credits, Export Credit Guarantees Or Insurance Programmes”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/workdoc_excomp_e.pdf, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Revised Draft Modalities For Agriculture”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/agchairtxt_feb08_e.pdf, 21.07.2008.

World Trade Organization: “Chairperson’s working documents November 2007–January 2008”(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/chair_workdoc_nov07_e.htm.21.08.2007

World Trade Organization: “Working Document No.4”, (çevrimiçi), http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/workdoc_4excomp_e.pdf,21.07.2008.

World Trade Organization: “Report By The Chairman of the Trade Negotitians Committee”,(çevrimiçi),http://www.wto.org/english/news_e/news07_e/tnc_chair_report_dec07_e.htm.21.07.2008.